

UCHWAŁA NR 765.LIV.2022
RADY MIASTA CZĘSTOCHOWY

z dnia 27 stycznia 2022 r.

w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Częstochowy do roku 2030”

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (jt. Dz. U. z 2021 r., poz. 1372 z późn. zm.), art. 92 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (jt. Dz. U. z 2020 r., poz. 920 z późn. zm.) oraz art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (jt. Dz. U. z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.)

Rada Miasta Częstochowy uchwała:

§ 1. Przyjmuje się „Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Częstochowy do roku 2030”, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

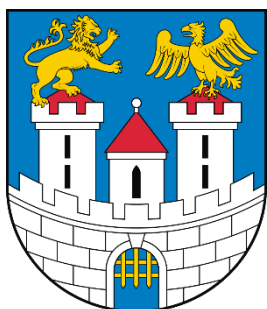
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Częstochowy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miasta
Częstochowy

Zbigniew Niesmaczny

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Częstochowie do roku 2030

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII	6
1. RAMY PRAWNE.....	6
2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNO-PROGRAMOWE.....	7
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W MIEŚCIE	14
1. INFORMACJE OGÓLNE O MIEŚCIE	14
2. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA.....	14
3. PROBLEM STARZENIA SIĘ.....	17
4. ZASOBY MIESZKANIOWE	29
5. GOSPODARKA	32
6. RYNEK PRACY I PROBLEM BEZROBOCIA	35
7. EDUKACJA, WYCHOWANIE I OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3.....	44
8. KULTURA, SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA.....	53
9. ZDROWIE	60
10. POMOC SPOŁECZNA, WSPARCIE RODZINY I PIECZA ZASTĘPCZA.....	66
11. SYTUACJA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ	86
12. UZALEŻNIENIE OD ALKOHOLU	106
13. PROBLEM NARKOMANII	116
14. PRZEMOC W RODZINIE	122
15. KRYZYS BEZDOMNOŚCI.....	129
16. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	134
17. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA.....	143
18. PROBLEMY SPOŁECZNE W OPINII MIESZKAŃCÓW MIASTA	151
19. ANALIZA SWOT	168
20. PODSUMOWANIE I WNIOSKI Z DIAGNOZY.....	182
III. PLAN STRATEGICZNY	186
1. MISJA, WIZJA, CELE, KIERUNKI DZIAŁAŃ I PROGNOZA ZMIAN.....	186
2. RAMY FINANSOWE I REALIZACJA STRATEGII.....	193
3. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII	195
SPIS TABEL I WYKRESÓW	199

WPROWADZENIE

Polityka społeczna to działalność państwa, samorządów oraz sektora pozarządowego w zakresie kształtowania warunków życia ludności oraz pożądanych struktur społecznych i stosunków społeczno-kulturowych. Obejmuje ona wiele ważnych sfer i dziedzin życia obywateli (m.in. pomoc społeczną, pracę i rynek pracy, ochronę zdrowia, edukację, kulturę, opiekę senioralną), a zasadniczym jej celem jest kreowanie rozwoju społecznego, zaspokajanie różnorodnych potrzeb społeczeństwa i rozwiązywanie występujących w nim problemów społecznych.

Na poziomie lokalnym jednym z podstawowych narzędzi służących realizacji polityki społecznej jest strategia rozwiązywania problemów społecznych. To dokument, który przedstawia koncepcję działań zmierzających do racjonalizacji lokalnej polityki społecznej, szczególnie w aspekcie rozpoznawania zagrożeń społecznych, ich profilaktyki i minimalizowania negatywnych skutków występujących problemów społecznych. Stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych, które mają przyczynić się do poprawy warunków życia i integracji mieszkańców, w szczególności tych, którzy są zagrożeni marginalizacją i wykluczeniem społecznym.

Niniejsza strategia została przygotowana na okres do roku 2030, rozwijając myśl planistyczną zawartą w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2014-2020. Pozostaje w zgodności z dokumentami strategicznymi z zakresu polityki społecznej opracowanymi na szczeblu globalnym, europejskim, ogólnopolskim i samorządowym. Dokument umożliwia ubieganie się o środki zewnętrzne, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, i stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów pomocy społecznej.

Strategia została opracowana w procesie partycypacyjnym. W pracach nad nią uczestniczyli reprezentujący różne środowiska i interesy różnych grup społecznych przedstawiciele samorządu lokalnego (tzw. liderzy lokalni) oraz mieszkańcy miasta. Zastosowanie procedury grupowego planowania i podejmowania decyzji przez reprezentantów wszystkich zainteresowanych stron, tak na etapie opracowania dokumentu, jak i w toku konsultacji społecznych jego wypracowanej treści, pozwoliło na skonstruowanie prawidłowego dokumentu, określającego formy i środki współpracy różnych podmiotów i środowisk na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz zapewniającego spójność w działaniu pomiędzy nimi.

Prace nad strategią prowadzone były na podstawie Zarządzenia Nr 1428.2021 Prezydenta Miasta Częstochowy z dnia 26 lutego 2021 r., powołującego w ramach Zespołów ds. opracowania dokumentów strategicznych z zakresu polityki społecznej dla Miasta Częstochowy na lata 2021-2027 (zmienionego Zarządzeniem Nr 1946.2021 z dnia 27 grudnia 2021 r.), Zespół ds. opracowania strategii rozwiązywania problemów społecznych. Praca Zespołu była wspierana przez powołane powyższym Zarządzeniem tematyczne grupy robocze, utworzone odpowiednio do rodzaju problemów społecznych (Grupa robocza I. „Rodzina” – obszary: rodzina, dzieci i młodzież, demografia, problem starzenia się, mieszkalnictwo; Grupa robocza II.

„Problemy i kwestie społeczne” – obszary: rynek pracy i gospodarka, problemy społeczne, w tym ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, bezdomność, uzależnienia, przemoc; Grupa robocza III. „Usługi społeczne” – obszary: edukacja, wychowanie, opieka nad dziećmi do lat 3., kultura, sport i rekreacja, turystyka, zdrowie, pomoc społeczna; Grupa robocza IV. „Bezpieczeństwo publiczne”; Grupa robocza V. „Aktywność obywatelska” – obszary: ekonomia społeczna, w tym sektor pozarządowy i współpraca z nim).

Z uwagi na przypadające na czas opracowywania dokumentu liczne obostrzenia i ograniczenia spowodowane wywołaną przez koronawirusa SARS-CoV-2 pandemią choroby zakaźnej COVID-19, posiedzenia Zespołu i powołanych w jego ramach grup roboczych organizowane były zdalnie.

Poniższa tabela przedstawia skład Zespołu ds. opracowania strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Tabela 1. Skład Zespołu ds. opracowania strategii rozwiązywania problemów społecznych

imię i nazwisko oraz stanowisko w Zespole	nazwa reprezentowanego podmiotu
Agnieszka Grabińska – przewodnicząca Zespołu	Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy
Dominik Bilecki – sekretarz Zespołu	Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy
Elżbieta Antosz – członek Zespołu	Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie
Agata Boral – członek Zespołu	Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy
Lidia Czuma-Imiołczyk – członek Zespołu	Częstochowskie Centrum Świadczeń
Joanna Rozner-Kołodziej – członek Zespołu	Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy
Artur Hałubiczko – członek Zespołu	Straż Miejska w Częstochowie
Dariusz Kapinos – członek Zespołu	Radny Miasta Częstochowy
Agnieszka Kowal-Smugowska – członek Zespołu	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie
Iwona Kupilas – członek Zespołu	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie
Agnieszka Lipińska – członek Zespołu	Wydział Kultury Promocji i Sportu Urzędu Miasta Częstochowy
Agnieszka Marchewka – członek Zespołu	Wydział Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy
Agnieszka Marciniak – członek Zespołu	Biuro Gospodarki Lokalowej i Usług Komunalnych Urzędu Miasta Częstochowy
Barbara Pamuła-Wesołek – członek Zespołu	Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy
Ewa Piasecka – członek Zespołu	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie
Agnieszka Romańska – członek Zespołu	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie
Janusz Sośniak – członek Zespołu	Wydział Kultury Promocji i Sportu Urzędu Miasta Częstochowy
Andrzej Sowa – członek Zespołu	Radny Miasta Częstochowy
Sławomir Stępnik – członek Zespołu	Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy
Agnieszka Świercz – członek Zespołu	Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy

Źródło: Zarządzenie Nr 1428.2021 Prezydenta Miasta Częstochowy z dnia 26 lutego 2021 r. w sprawie powołania Zespołów ds. opracowania dokumentów strategicznych z zakresu polityki społecznej dla Miasta Częstochowy na lata 2021-2027, zmienione Zarządzeniem Nr 1946.2021 z dnia 27 grudnia 2021 r.

Strategia składa się z kilku części. W pierwszej z nich przedstawiono podstawy prawne tworzenia dokumentu oraz jego uwarunkowania strategiczne i programowe, tj. analizę opracowanych na szczeblu ponadgminnym i gminnym dokumentów, z którymi jest zgodna.

Druga część dokumentu obejmuje podstawowe informacje na temat miasta Częstochowy oraz diagnozę sytuacji społecznej na jego terenie, która została przygotowana w oparciu o dane pozyskane z instytucji i organizacji działających w mieście bądź obejmujących zasięgiem działania jego mieszkańców, identyfikację mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń lokalnego systemu polityki społecznej (analiza SWOT), a także analizę ankiet skierowanych do mieszkańców miasta, w tym przedstawicieli samorządu lokalnego. Diagnoza została przeprowadzona w następujących obszarach: *Sytuacja demograficzna; Problem starzenia się; Zasoby mieszkaniowe; Gospodarka; Rynek pracy i problem bezrobocia; Edukacja, wychowanie i opieka nad dziećmi do lat 3.; Kultura, sport, rekreacja i turystyka; Zdrowie; Pomoc społeczna, wsparcie rodziny i piecza zastępcza; Sytuacja osób z niepełnosprawnościami; Uzależnienie od alkoholu, Problem narkomanii; Przemoc w rodzinie; Kryzys bezdomności; Bezpieczeństwo publiczne i Aktywność obywatelska.*

Na podstawie wniosków płynących z przeprowadzonej diagnozy wyznaczono obszary problemowe, nad którymi powinna skupić się w kolejnych latach lokalna polityka społeczna. Następnie, przy uwzględnieniu kompetencji samorządu gminnego i powiatowego, przygotowano część programową dokumentu, w ramach której sformułowano misję samorządu miasta w realizacji strategii i jego wizję, wyznaczono cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań niezbędnych do podjęcia w okresie programowania dokumentu. Wskazano realizatorów i partnerów w realizacji strategii oraz czas wdrażania wyznaczonych w nim kierunków działań, przedstawiono prognozę zmian do roku 2030, ramy finansowe strategii i źródła jej finansowania oraz programy mogące służyć realizacji strategii. Zamieszczono również informację na temat sposobu realizacji dokumentu oraz prowadzenia jego monitoringu i ewaluacji przy wykorzystaniu przygotowanego zestawu wskaźników monitoringowych.

I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII

1. RAMY PRAWNE

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Częstochowie do roku 2030 jest dokumentem uwarunkowanym prawnie. Obowiązek jej opracowania wynika wprost z art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, które w ramach zadań własnych gminy przewidują „opracowanie i realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”, a w ramach zadań własnych powiatu „opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami”. Na treść i realizację strategii mają również wpływ inne akty prawne. Należą do nich m.in.:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym,
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych,
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych,
- ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej,
- ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym,

- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego,
- ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych,
- ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny,
- ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,
- ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe.

2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNO-PROGRAMOWE

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Częstochowie do roku 2030 jest dokumentem zgodnym z dokumentami strategicznymi i programowymi, które funkcjonują na poziomie gminnym i ponadgminnym – globalnym, europejskim, krajowym, i wojewódzkim. Tworzą one warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych i aktywności środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Do dokumentów tych należą:

- Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030;
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju;
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności;
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;
- Założenia do Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027;
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030;
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej;
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030;
- Strategia Rozwoju Miasta Częstochowy 2030+.

Przekształcamy nasz świat: Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju jest przyjętym przez Organizację Narodów Zjednoczonych programem działań, definiującym model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach przy równoczesnej realizacji szeregu celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Dokument obejmuje 17 celów zrównoważonego rozwoju oraz powiązanych z nimi 169 zadań. Cele te są następujące: 1. Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie, 2. Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo, 3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt, 4. Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie, 5. Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt, 6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi, 7. Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie, 8. Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi, 9. Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność, 10. Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami, 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu, 12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji, 13. Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom, 14. Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony, 15. Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej, 16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu, 17. Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Polska perspektywa działań na rzecz Agendy 2030 została sformułowana w **Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju**, która stanowi instrument elastycznego zarządzania głównymi procesami rozwojowymi kraju, wskazując cele i niezbędne działania, instrumenty realizacyjne i kluczowe projekty zapewniające jej wdrożenie. Dokument ustala także system koordynacji, wyznaczając role poszczególnym podmiotom publicznym oraz sposoby współpracy ze światem biznesu, nauki i społeczeństwem.

Strategia przedstawia nowy model rozwoju, tj. rozwój odpowiedzialny, czyli taki, który budując siłę konkurencyjną z wykorzystaniem nowych czynników wzrostu, zapewnia udział i korzyści wszystkim grupom społecznym zamieszkującym różne miejsca naszego kraju. Jednocześnie w nowym modelu potrzeby obecnego pokolenia będą realizowane bez umniejszania szans przyszłych pokoleń.

Głównym celem wszystkich działań i przedsięwzięć przewidzianych w dokumencie jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Oczekiwanym efektem realizacji strategii będzie zwiększenie zamożności Polaków oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat.

Celem głównym dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu uzależniono od podjęcia działań w trzech obszarach strategicznych: konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji), równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) oraz efektywności i sprawności państwa. W każdym z tych obszarów strategicznych zostały określone strategiczne cele rozwojowe, które uzupełniono sprecyzowanymi kierunkami interwencji.

Do celów rozwojowych zaliczono następujące cele: 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji, 2. Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym, 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki, 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki, 5. Stworzenie Polski Cyfrowej, 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”, 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska, 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego, 10. Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej, 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 roku, w którym odzwierciedlenie znajdują określone w filarze „rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony” postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Strategia jest punktem odniesienia dla Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027, będąc zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej, zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalnie. Kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich. W strategii przewidziano skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów, jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych. Takie podejście ma się przełożyć na lepsze dopasowanie narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju.

Jednym z celów dokumentu jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo; wskazano w nim obszary strategicznej interwencji, które otrzymają

szczególne wsparcie (tj. obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej).

Strategia wspiera konkurencyjność regionów i zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. Istotny nacisk położono w niej również na rozwijanie kompetencji administracji publicznej w zakresie prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym, a zwłaszcza wspierania powiązań pomiędzy lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki. W tym kontekście zakładając zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej, stworzono w dokumencie warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi.

Założenia do Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027 są elementem prac nad Umową Partnerstwa oraz krajowych i regionalnych programów operacyjnych dla interwencji finansowanych przez Europejskie Fundusze Inwestycyjne i Strukturalne w latach 2021-2027.

Dokument zawiera m.in. wyzwania i cele rozwojowe kraju, w tym diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej Polski, cele rozwojowe kraju w perspektywie do roku 2030, opis podejścia terytorialnego oraz matrycę potrzeb na lata 2021-2027 oraz uzasadnienie wyboru realizacji 5 celów Polityki Spójności na lata 2021-2027: 1. Bardziej inteligentna Europa, 2. Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa, 3. Lepiej połączona Europa, 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, 5. Europa bliżej obywateli. Dokument obejmuje również opis warunków podstawowych, których spełnienie determinuje możliwość uruchomienia środków w poszczególnych celach polityki w kolejnej perspektywie, opis mechanizmów koordynacji i komplementarności polityki spójności z innymi politykami Unii Europejskiej, tj. Wspólną Polityką Rolną i Wspólną Polityką Rybołówstwa oraz instrumentami finansowanymi z Unii Europejskiej, tj. programami zarządzanymi centralnie przez Komisję Europejską, zarys finansowania programów operacyjnych w ramach Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027, katalog programów operacyjnych w Polsce w latach 2021-2027 oraz opis systemu instytucjonalnego służącego realizacji Umowy Partnerstwa.

W latach 2021-2027 w ramach Polityki Spójności możliwe będzie finansowanie przedsięwzięć ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego+ i Funduszu Spójności. Proponowane programy operacyjne obejmują: program operacyjny w zakresie infrastruktury transportu, energetyki i środowiska, zdrowia, kultury, nauki i edukacji oraz spraw społecznych, program(-y) operacyjny(-ne) w zakresie badań, rozwoju oraz innowacyjności oraz rozwoju cyfrowego, program operacyjny w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego, program operacyjny w zakresie województw wschodniej Polski, program operacyjny w zakresie wspierania regionów z deficytem/obszarów słabszych gospodarczo, program operacyjny Pomoc Techniczna oraz 16 regionalnych programów operacyjnych.

W okresie programowania 2021-2027 zaproponowano również nowe rozwiązanie w postaci Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, którego zadaniem ma być wspieranie działań na rzecz ograniczenia negatywnych skutków społecznych, gospodarczych i środowiskowych związanych z odejściem od węgla i zaadaptowanie się do nowych warunków.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030 jest dokumentem, który określa ramy strategiczne dla działań służących dalszemu ograniczaniu ubóstwa, rozwijaniu usług społecznych oraz wspieraniu integracji społecznej.

Głównym celem przyjętej polityki publicznej jest redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.

Określone w dokumencie priorytety i działania koncentrują się na następujących obszarach: przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, przeciwdziałanie bezdomności, rozwijanie usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, wspieranie osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz działania podmiotów ekonomii społecznej oraz wspieranie integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz ich integracji na rynku pracy.

Dokument ustanawiając ramy strategiczne tak dla działań ogólnokrajowych, jak i regionalnych, umożliwia planowanie i realizację przedsięwzięć w obszarze przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, finansowanych zarówno ze środków krajowych, jak i z funduszy europejskich, przewidzianych w perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej ma na celu wzmocnienie procesów dotyczących zwiększania spójności i solidarności społecznej, a także rozwoju lokalnego i społeczno-gospodarczego, w szczególności w wymiarze wspólnot lokalnych i samorządowych. Dokument wyznacza kluczowe kierunki interwencji publicznej mające służyć kształtowaniu jak najlepszych warunków dla rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

W programie przedstawiono przede wszystkim plany i działania realizowane przez administrację rządową na szczeblu krajowym oraz kompleksową strukturę systemu wsparcia ekonomii społecznej na poziomie regionalnym, z uwzględnieniem roli innych przedstawicieli sektora administracji rządowej, a także jednostek samorządu terytorialnego i sektora ekonomii społecznej i solidarnej.

Działania przewidziane w dokumencie ujęto w czterech obszarach tematycznych: 1. Solidarna wspólnota lokalna (obejmuje działania dotyczące współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją publiczną, a w szczególności samorządową), 2. Solidarny rynek pracy (zawiera działania dotyczące reintegracji społecznej i zawodowej realizowanej przez różne podmioty ekonomii społecznej oraz określające warunki niezbędne do uzyskania statusu przedsiębiorstwa społecznego i najważniejsze instrumenty wsparcia zatrudnienia w tych podmiotach), 3. Konkurencyjna przedsiębiorczość społeczna (obejmuje działania, dzięki którym podmioty ekonomii społecznej będą mogły efektywniej konkurować z innymi przedsiębiorcami i

wzmacniać swoją samodzielność), Solidarne społeczeństwo (zawiera działania edukacyjne i promujące ekonomię społeczną).

Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030 jest dokumentem, który wyznacza kierunki rozwoju regionalnej polityki społecznej. Zawiera on m.in. obszerną diagnozę sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa śląskiego, misję, cele strategiczne i kierunki działań.

Kierunki działania zakładają: wspieranie rodziny w jej prawidłowym funkcjonowaniu, wzmacnianie funkcji opiekuńczej i wychowawczej rodzin, promowanie rodziny jako naturalnego środowiska rozwoju, wzmacnianie rodzin wielodzietnych, pomoc dzieciom zgłoszonym do przysposobienia i przysposobionym, w tym przeciwdziałanie ich ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, diagnozowanie i monitorowanie sytuacji rodzin w województwie śląskim, kreowanie polityki senioralnej celem zaspokojenia potrzeb osób starszych i umożliwienia wykorzystania ich zasobów dla rozwoju społeczności lokalnych, rozwijanie opieki środowiskowej w społecznościach lokalnych ukierunkowanej na wsparcie niesamodzielnych seniorów, tworzenie sieci wsparcia opartych na zasobach indywidualnych (rodzina, otoczenie) i zasobach instytucjonalnych, niwelowanie barier w dostępie seniorów do rynku dóbr i usług, promowanie pozytywnego wizerunku osób starszych, propagowanie idei i działań służących korzystaniu z potencjału seniorów oraz więzi między pokoleniowych, organizowanie kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników systemu pomocy i integracji społecznej oraz instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz podnoszenie standardu i jakości świadczonych usług.

Za ważne uznano również: rozwijanie działalności terapeutycznej regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, wspieranie aktywności zawodowej i przeciwdziałanie bezrobociu, integrację społeczno-zawodową osób z niepełnosprawnościami, wzmacnianie bazy instytucjonalnej systemu pomocy i integracji społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, diagnozowanie warunków oraz jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i społecznie wykluczonych, tworzenie programów wsparcia, rozwijanie podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, wzmocnienie funkcjonowania systemu wsparcia ekonomii społecznej i solidarnej w regionie, zwiększenie roli ekonomii społecznej i solidarnej w życiu mieszkańców i instytucji publicznych województwa śląskiego, prowadzenie edukacji publicznej w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom od narkotyków i alkoholu oraz uzależnieniom behawioralnym, wzmacnianie oddziaływań profilaktycznych, procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych i ich rodzin, badanie i monitorowanie problemów związanych z używaniem narkotyków i alkoholu oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Strategia Rozwoju Miasta Częstochowy 2030+ jest najważniejszym dokumentem strategicznym miasta wyznaczającym kierunki jego rozwoju. Obejmuje on m.in. diagnozę społeczno-gospodarczą miasta oraz formułuje jego wizję oraz cele i kierunki działań w 4 obszarach: Przestrzeń, Praca, Społeczność i Centrum.

W ramach obszaru „Społeczność” wyznaczono takie kierunki działań, jak: przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym, w tym objęcie szczególną opieką rodzin osób uzależnionych, aktywizacja osób długotrwale

bezrobotnych poprzez organizację prac interwencyjnych i wsparcie rozwoju spółdzielczości socjalnej, kontynuacja i rozwój form wsparcia osób niepełnosprawnych w sposób umożliwiający im pełną aktywność zawodową, społeczną, obywatelską, kulturalną, sportową, rozwój lokalnych centrów samopomocy społecznej mobilizujących wspólnotę sąsiedzką do wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem, tworzenie mieszkań „chronionych” umożliwiających usamodzielnianie osób dotkniętych niepełnosprawnością lub osamotnieniem w starszym wieku, wprowadzanie, przy współpracy z ruchem Uniwersytetów Trzeciego Wieku i wspólnotami sąsiedzkimi, różnorodnych form wsparcia aktywności społecznej, kulturalnej, sportowej, obywatelskiej osób w wieku senioralnym, znoszenie barier architektonicznych, dostosowanie przestrzeni publicznej miasta do potrzeb osób niepełnosprawnych, starszych, kobiet brzemiennych i z małymi dziećmi, kontynuacja działań na rzecz ochrony minimalnych praw dziecka, w tym ochrony przed przemocą, zagwarantowania potrzebującym posiłku, miejsca rozwoju intelektualnego oraz niezbędnego wypoczynku, rozwój działań na rzecz rodzin i osób bezdomnych zmierzających do wyprowadzenia z bezdomności tych rodzin oraz osób, w tym poprzez tworzenie mieszkań chronionych, wspieranie amatorskiej aktywności kulturalnej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży oraz grup senioralnych oraz wsparcie rozwoju Uniwersytetów Trzeciego Wieku, przy promowaniu w nich aktywności umacniającej tożsamość lokalną słuchaczy.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W MIEŚCIE

1. INFORMACJE OGÓLNE O MIEŚCIE

Częstochowa jest miastem na prawach powiatu, położonym w północnej części województwa śląskiego, na obszarze historycznej Małopolski. Graniczy z gminami Mykanów, Rędziny, Mstów, Olsztyn, Poczesna, Konopiska i Blachownia z powiatu częstochowskiego oraz z gminami Wręczyca Wielka i Kłobuck z powiatu kłobuckiego.

Pod względem fizycznogeograficznym miasto leży nad Wartą, na obszarze Wyżyny Śląsko-Krakowskiej, na styku trzech dużych mezoregionów geograficznych: Wyżyny Częstochowskiej (zwanej też Jurą), Wyżyny Wieluńskiej i Obniżenia Górnej Warty.

Częstochowa zajmuje 160 km² i składa się z 20 dzielnic: Błeszno, Częstochówka-Parkitka, Dźbów, Gnaszyn-Kawodrza, Grabówka, Kiedrzyn, Lisiniec, Mirów, Ostatni Grosz, Podjasnogórska, Północ, Raków, Stare Miasto, Stradom, Śródmieście, Trzech Wieszców, Tysiąclecie, Wrzosowiak, Wyczerpy-Aniołów i Zawodzie-Dąbie.

Miasto ma bardzo dobre położenie względem głównych szlaków transportowych kraju i regionu; przez jego teren przebiega jeden z europejskich korytarzy sieci bazowej TEN-T (Trans-European Transport Networks) łączący Bałtyk z Morzem Adriatyckim. Od strony zachodniej i północnej miasto otacza autostrada A1, do której dostęp zapewniają 4 węzły autostradowe.

Częstochowa jest siedzibą władz miasta i powiatu częstochowskiego oraz miejscem funkcjonowania instytucji administracji samorządowej i rządowej. Jest dużym ośrodkiem z szeroko rozbudowaną infrastrukturą i znacznym zapleczem społeczno-ekonomicznym.

2. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2018-2020 liczba mieszkańców Częstochowy systematycznie zmniejszała się (z 222 292 w 2018 r. do 217 530 w 2020 r.). Wśród nich większość stanowi kobiety (117 958 w 2018 r., 116 982 w 2019 r., 115 663 w 2020 r.).

W analizowanym okresie z roku na rok spadała liczba dzieci i młodzieży (z 33 945 w 2018 r. do 33 391 w 2020 r.) oraz osób w wieku produkcyjnym (z 129 859 w 2018 r. do 123 614 w 2020 r.), zwiększała się z kolei liczba osób starszych (z 58 488 w 2018 r. do 60 525 w 2020 r.).

W latach 2018-2020 przyrost naturalny w mieście był ujemny (-1 223 w 2018 r., -1 249 w 2019 r., -1 760 w 2020 r.), podobnie saldo migracji (-819 w 2018 r., -757 w 2019 r., -746 w 2020 r.), odbywającej się głównie w ruchu wewnętrznym. Na uwagę zasługuje dodatnie saldo migracji w ruchu zagranicznym (68 w 2018 r., 69 w 2019 r., 28 w 2020 r.), co w głównej mierze było spowodowane napływem chcących podjąć pracę w mieście obywateli Ukrainy.

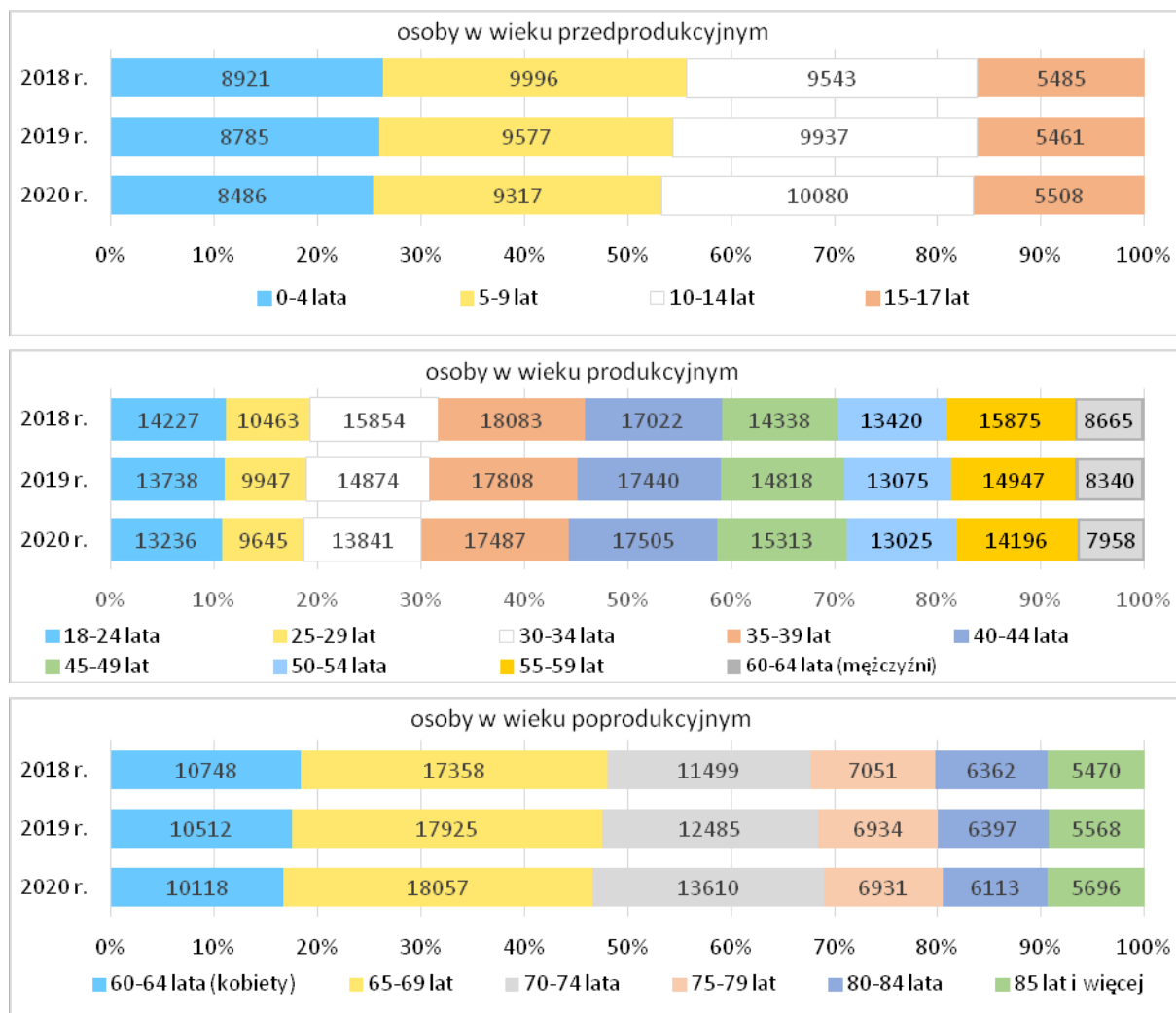
Dane szczegółowe na temat sytuacji demograficznej w mieście przedstawiają poniższa tabela i poniższe wykresy.

Tabela 2. Sytuacja demograficzna w mieście w latach 2018-2020

	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba mieszkańców miasta	222 292	220 433	217 530
w tym liczba mężczyzn	104 334	103 451	101 867
w tym: liczba kobiet	117 958	116 982	115 663
w tym liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	33 945	33 760	33 391
w tym liczba osób w wieku produkcyjnym	129 859	126 852	123 614
w tym liczba osób w wieku poprodukcyjnym	58 488	59 821	60 525
przyrost naturalny ogółem	-1 223	-1 249	-1 760
w tym: liczba urodzeń żywych	1 749	1 638	1 567
w tym liczba zgonów	2 972	2 887	3 327
saldo migracji ogółem	-819	-757	-746
w tym: saldo migracji wewnętrznych	-887	-826	-774
w tym: saldo migracji zagranicznych	68	69	28

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Wykresy 1-3. Ludność miasta według grup wieku w latach 2018-2020

Źródło danych: opracowanie własne Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W latach 2018-2020 stale zmniejszała się liczba dzieci i młodzieży w grupach wiekowych 0-4 lata (z 8 921 w 2018 r. do 8 486 w 2020 r.) i 5-9 lat (z 9 996 w 2018 r. do 9 317 w 2020 r.). Jednocześnie systematycznie rosła liczba osób w wieku 10-14 lat (z 9 543 w 2018 r. do 10 080 w 2020 r.), a w 2020 r., po spadku w 2019 r., wzrosła również liczba młodzieży w wieku 15-17 lat (5 485 w 2018 r., 5 461 w 2019 r., 5 508 w 2020 r.).

W analizowanym okresie systematycznie zmniejszała się liczba ludzi młodych, w grupach wiekowych 18-24 lata (z 14 227 w 2018 r. do 13 236 w 2020 r.), 25-29 lat (z 10 463 w 2018 r. do 9 645 w 2020 r.), 30-34 lata (15 854 w 2018 r. do 13 841 w 2020 r.) oraz 35-39 lat (18 083 w 2018 r. do 17 487 w 2020 r.), a także mieszkańców w wieku 50-54 lata (z 13 420 w 2018 r. do 13 025 w 2020 r.), 55-59 lat (15 875 w 2018 r. do 14 196 w 2020 r.) oraz mężczyzn w wieku 60-64 lata (8 665 w 2018 r. do 7 958 w 2020 r.). Wśród osób w wieku produkcyjnym, jedyny wzrost miał miejsce w grupach wiekowych 40-44 lata (z 17 022 w 2018 r. do 17 505 w 2020 r.) i 45-49 lat (14 338 w 2018 r. do 15 313 w 2020 r.), czyli w gronie osób z pokolenia wyżu demograficznego z lat 70. i 80. XX wieku.

W latach 2018-2020 największy przyrost osób starszych nastąpił w grupach wiekowych 70-74 lata (11 499 w 2018 r. do 13 610 w 2020 r.) i 65-69 lat (z 17 358 w 2018 r. do 18 057 w 2020 r.). W gronie kobiet w wieku 60-64 lata miał miejsce z kolei spadek (z 10 748 w 2018 r. do 10 118 w 2020 r.), podobnie jak w przypadku osób w grupie wiekowej 75-79 lat (z 7 051 w 2018 r. do 6 931 w 2020 r.). W analizowanym okresie systematycznie rosła liczba osób w najstarszej grupie wiekowej 85 lat i więcej (z 5 470 w 2018 r. do 5 696 w 2020 r.). Jednocześnie podkreślenia wymaga znaczny spadek w 2020 r. liczby seniorów w wieku 80-84 lata (6 362 w 2018 r., 6 397 w 2019 r., 6 113 w 2020 r.), na co wpływ mogła mieć m.in. pandemia COVID-19.

Podsumowując analizę sytuacji demograficznej w mieście, szczególną uwagę należy zwrócić na systematyczny wzrost udziału osób starszych wśród jego mieszkańców, któremu towarzyszy stały spadek liczby dzieci i młodzieży. W latach 2018-2020 zwiększał się zarówno współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (32,7 w 2018 r., 34,5 w 2019 r., 36,2 w 2020 r.), jaki i odsetek ludności miasta w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym (71,2% w 2018 r., 73,8% w 2019 r., 76% w 2020 r.). Dane te wskazują na postępujący proces starzenia się społeczności lokalnej, który w najbliższych latach przyniesie dalszy wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym oraz spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym.

Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności w świetle prognozy Głównego Urzędu Statystycznego do 2050 roku rysują się jako dynamicznie zmieniający się proces, który nie może pozostać bez wpływu na kształt realizowanej polityki społecznej. Zakłada się, że do 2025 roku będzie ubywało osób w wieku 80 lat i więcej, natomiast znacząco wzrośnie udział „młodszej” subpopulacji, tj. osób w wieku 65-79 lat urodzonych w latach 1949-1965.

Po 2025 r. znacząco wzrośnie odsetek osiemdziesięciolatek i osób starszych z uwagi na fakt, że ten wiek – w kolejnych latach – osiągną osoby urodzone w czasie powojennego boomu urodzeń. Z prognoz do

roku 2040 wynika, że osoby w zaawansowanej starości (ponad osiemdziesięcioletnie) będą stanowiły aż 36% zbiorowości osób starszych.

Z uwagi na fakt, iż starość i proces starzenia się mają wymiar nie tylko demograficzny, ale także ekonomiczny i społeczny, czego wyrazem są m.in. zmiany struktury konsumpcji i wzrost zapotrzebowania na usługi (opieka medyczna, wsparcie społeczne), wymagają one podejścia interdyscyplinarnego.

3. PROBLEM STARZENIA SIĘ

Starzenie się społeczeństwa i rosnąca przeciętna długość życia zwiększają zapotrzebowanie na świadczenia opieki zdrowotnej, usługi opiekuńcze i domy pomocy społecznej, a także powodują konieczność dostosowania bazy edukacyjnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej do potrzeb seniorów. Postępujący proces starzenia się populacji wymaga zatem wielokierunkowych działań, których głównym celem jest zapewnienie godnego starzenia się poprzez poprawę jakości i poziomu życia oraz tworzenie warunków do aktywności zawodowej i społecznej osób starszych.

Miasto Częstochowa, w ramach prowadzonej polityki senioralnej, stale powiększa katalog udzielanych form wsparcia i dedykowanych osobom starszym aktywności oraz programów i projektów. Zakres podejmowanych działań na rzecz seniorów jest szeroki – od doraźnej pomocy, poprzez zapewnienie pomocy w egzystencji osobom, które nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w środowisku lokalnym, po aktywizację społeczną, zawodową i ruchową.

Osoby, które ze względu na wiek, choroby lub niepełnosprawność wymagają opieki, mogą otrzymać wsparcie, które jest kierowane głównie do osób samotnych. Pomoc udzielana jest również osobom posiadającym rodzinę, która z przyczyn obiektywnych nie jest w stanie zapewnić niezbędnej pomocy członkowi rodziny. Świadczone wsparcie może być udzielane w różnych formach: w miejscu zamieszkania podopiecznego, w formie dziennego pobytu w ośrodku wsparcia albo stałego zamieszkania w domu pomocy społecznej czy w postaci pieniężnej i rzeczowej dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Ważną rolę odgrywają również działania aktywizujące osoby starsze, w tym edukacyjne, kulturalne i sportowo-rekreacyjne, oraz realizowane na ich rzecz programy i projekty, w tym socjalne i zdrowotne.

Usługi opiekuńcze

Jedną z podstawowych form wsparcia osób starszych są usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, które obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zleconą przez lekarza pielęgnację, a także, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów podopiecznego z otoczeniem.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to z kolei forma pomocy dostosowana do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności. Są one świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Na terenie miasta Częstochowy usługi opiekuńcze świadczone są 5 razy w tygodniu oraz, w uzasadnionych przypadkach, w dni wolne od pracy. W 2019 r. liczba osób nimi objętych wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim, natomiast w 2020 r., z uwagi na wywołaną przez koronawirusa SARS-CoV-2 pandemię choroby zakaźnej COVID-19 i obawy o stan zdrowia, wiele osób zrezygnowało z ww. formy pomocy. Powodami przyznania usług były: wiek, niepełnosprawność i długotrwała choroba. Dane szczegółowe na temat usług opiekuńczych świadczonych w latach 2018-2020 seniorom w mieście przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Usługi opiekuńcze świadczone seniorom w mieście w latach 2018-2020

	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	726	809	685
liczba udzielonych świadczeń (w godzinach)	184 154	206 978	170 565
wysokość świadczeń (w zł)	2 936 205	3 435 823	3 198 144

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Ośrodki wsparcia dla osób starszych

Dzienne ośrodki wsparcia udzielają pomocy seniorom, którzy nie wymagają opieki całodobowej, ale ze względu na swoje problemy potrzebują asysty w codziennym funkcjonowaniu. Placówki oferują opiekę w ciągu dnia, w tym posiłki, rehabilitację, zajęcia kulturalno-oświatowe, terapię zajęciową grupową i indywidualną dla podtrzymywania kondycji psychofizycznej, psychoterapię i wspólne z innymi osobami starszymi spędzanie czasu wolnego. Wszystkie zajęcia odbywają się pod opieką doświadczonych specjalistów – pracowników socjalnych, terapeutów zajęciowych, fizykoterapeutów.

W Częstochowie funkcjonują trzy takie ośrodki wsparcia: Dzienny Dom Senior+ przy ul. Marysia 93, Dzienny Dom Senior+ przy ul. Wincentego Rapackiego 6 oraz Dzienny Dom Pomocy Społecznej przy ul. ks. Stanisława Staszica 10, działający przy Częstochowskim Centrum Aktywności Seniorów. Każda z placówek przeznaczona jest dla 30 osób w wieku senioralnym. Częstochowskie Centrum Aktywności Seniorów świadczy również pomoc nieodpłatną w godzinach od 15.00-18.00 dla seniorów z terenu miasta Częstochowy, stając się dla nich miejscem spotkań, wymiany myśli, rozrywki i spędzania czasu wolnego. Poniższa tabela przedstawia dane liczbowe dotyczące seniorów korzystających z ośrodków wsparcia w mieście.

Tabela 4. Osoby starsze korzystające z ośrodków wsparcia w latach 2018-2020

	2018 r.		2019 r.		2020 r.	
	DDPS ¹	DDS+ ²	DDPS ¹	DDS+ ²	DDPS ¹	DDS+ ²
liczba osób objętych wsparciem	31	60	34	77	31	66
liczba udzielonych świadczeń	67	134	69	158	42	93
wysokość świadczeń (w zł)	273 600	540 000	273 600	517 500	313 600	540 000

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

¹DDPS – Dzienny Dom Pomocy Społecznej

Pobyt w domu pomocy społecznej

Osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu udzielana jest pomoc w postaci skierowania i umieszczenia w domu pomocy społecznej.

W Częstochowie, przy ul. Wieluńskiej 1, funkcjonuje Dom Pomocy Społecznej dla osób w wieku senioralnym. Jest on przeznaczony dla 135 osób. Liczba osób skierowanych do ww. placówki w latach 2018-2020 utrzymywała się na podobnym poziomie. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Osoby starsze skierowane do Domu Pomocy Społecznej w latach 2018-2020

	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób skierowanych do Domu Pomocy Społecznej	30	33	31
wysokość świadczeń (w zł)	2 931 391,31	3 046 847,18	2 903 885,57

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Zasiłki z pomocy społecznej: stały, okresowy i celowy

Osobie całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego, przyznawana jest pomoc pieniężna w postaci zasiłku stałego. Ponadto, gdy posiadany dochód nie zabezpiecza wszystkich podstawowych potrzeb tej grupy osób, mogą one uzyskać pomoc w postaci zasiłku okresowego, celowego lub posiłku. Seniorzy, których dochód nie przekracza 150% kryterium dochodowego, w 2018 r. obejmowani byli wsparciem w ramach programu rządowego „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”, a od 2019 r. w ramach programu „Posiłek w szkole i domu”.

Dane szczegółowe na temat pomocy pieniężnej i rzeczowej, świadczonej seniorom w mieście w latach 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Osoby starsze korzystające ze świadczeń w latach 2018-2020

formy wsparcia	liczba osób, którym przyznano świadczenie			liczba świadczeń			kwota świadczeń (w zł)		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zasiłek stały	335	337	356	3 665	3 761	4 010	1 823 905,94	1 888 309,84	1 996 059,14
zasiłek okresowy	117	60	64	527	321	419	37 394,35	26 422,11	28 604,25
zasiłek celowy	347	317	320	1 214	1 110	1 205	162 056,46	155 634,56	166 251,82
dożywianie	285	286	287	19 872	20 588	22 311	283 836,75	335 225,60	376 905,29

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Pomoc seniorom ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Osobom starszym dotkniętym niepełnosprawnością przyznawana jest także pomoc dofinansowana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Obejmuje ona: dofinansowanie do uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych, dofinansowanie do zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, dofinansowanie do likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, dofinansowanie do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

W poniższej tabeli przedstawiono dane szczegółowe na temat realizowanych w mieście w latach 2018-2020 form wsparcia dla seniorów, dofinansowywanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Tabela 7. Formy wsparcia realizowane na rzecz seniorów w mieście w latach 2018-2020, dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

formy wsparcia	2018 r.	2019 r.	2020 r.
dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych	dla 216 osób z niepełnosprawnością i 76 opiekunów na kwotę 339 625 zł	dla 242 osób z niepełnosprawnością i 92 opiekunów na kwotę 420 164 zł	dla 228 osób z niepełnosprawnością i 166 opiekunów na kwotę 518 837 zł
dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny	dla 25 osób na kwotę 6 556 zł	dla 17 osób na kwotę 5 798 zł	dla 17 osób na kwotę 5 003 zł
dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych	dla 75 osób na kwotę 225 318 zł	dla 74 osoby na kwotę 357 227 zł	dla 78 osób na kwotę 349 549 zł
dofinansowanie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	2 357 świadczeń dla 1 580 osób na kwotę 725 049 zł	2 642 świadczenia dla 1 765 osób na kwotę 919 073 zł	3 099 świadczeń dla 1 877 osób na kwotę 970 326 zł

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Dodatki mieszkaniowe, energetyczne i zasiłki pielęgnacyjne, Karta Dużej Rodziny

Seniorzy w mieście mogą również skorzystać z pomocy realizowanej przez Częstochowskie Centrum Świadczeń, tj. zasiłków pielęgnacyjnych, dodatków mieszkaniowych i dodatków energetycznych oraz Karty Dużej Rodziny. Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest niezależnie od dochodu wnioskodawcy i jest związany z odpowiednim wiekiem lub orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności. Z kolei dodatki mieszkaniowe i energetyczne służą odciążeniu miesięcznych wydatków osoby je pobierającej, związanych z utrzymaniem gospodarstwa domowego.

Od 2019 r. seniorzy mają możliwość ubiegania się o przyznanie Karty Dużej Rodziny, a tym samym korzystania z systemu zniżek oraz dodatkowych uprawnień. Jest to efektem zmian, które stanowią, że prawo do posiadania Karty Dużej Rodziny przysługuje członkowi rodziny wielodzietnej, przez którą rozumie się rodzinę, w której rodzic (rodzice) lub małżonek rodzica mają lub mieli na utrzymaniu łącznie co najmniej troje dzieci bez względu na ich wiek.

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat zasiłków pielęgnacyjnych, dodatków mieszkaniowych i energetycznych oraz Kart Dużej Rodziny przyznanych seniorom w mieście w latach 2018-2020.

Tabela 8. Świadczenia realizowane na rzecz seniorów w mieście przez Częstochowskie Centrum Świadczeń w latach 2018-2020

	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób, które otrzymały zasiłek pielęgnacyjny	1 755	1 859	1 815
liczba osób, które otrzymały dodatek mieszkaniowy	1 674	1 695	1 419
liczba osób, które otrzymały dodatek energetyczny	355	430	350
Liczba osób, które otrzymały Kartę Dużej Rodziny	0	1 633	791

Źródło danych: Częstochowskie Centrum Świadczeń.

Programy i projekty socjalne

Akcja „Kawiarenka dla seniora” adresowana jest do osób w wieku senioralnym. Organizowana jest corocznie od 2009 r., przy współpracy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie z częstochowskimi restauratorami. Cieszy się ona dużym zainteresowaniem seniorów, których liczba rośnie z roku na rok. W 2020 r., ze względu na stan pandemii, po raz pierwszy od wielu lat nie realizowano akcji „Kawiarenka dla seniora”.

Projekty socjalne „Senior Młody” i „Podano do stołu” skierowane były do osób starszych, samotnych, których sytuacja zdrowotna czy materialna nie pozwalała samodzielnie włączać się w życie społeczne. W roku pilotażowym 2018 do udziału w projektach przystąpiło 9 wolontariuszy, studentów kierunku praca socjalna z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie oraz 8 seniorów. Z kolei

projekt „Podano do stołu” realizowało 2 wolontariuszy na rzecz 2 seniorów. W 2020 r., z uwagi na stan pandemii nie realizowano programów socjalnych.

W 2020 r., ze względu na pandemię COVID-19, powstał program **Wspieraj Seniora – Solidarnościowy Korpus Wsparcia Seniorów**. Polega na dostarczeniu niezbędnych produktów do domu seniora, by ograniczyć jego wychodzenie z domu, zwłaszcza w okresach nasilonej pandemii. Program realizował Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Dzięki działaniom wolontariuszy, tylko w grudniu 2020 r. pomoc uzyskało 22 seniorów. W analizowanym roku na realizację programu wydatkowano kwotę 5 036,23 zł.

W poniższej tabeli przedstawiono dane szczegółowe na temat kierowanych do seniorów programów i projektów socjalnych, które były realizowane w mieście w latach 2018-2020.

Tabela 9. Programy i projekty socjalne dla seniorów, realizowane w mieście w latach 2018-2020

	liczba osób, objętych programem			liczba świadczeń		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Akcja „Kawiarenka dla seniora”	260	280	X	4 400	4 517	X
Projekt socjalny „Senior – młody”	7	2	X	59	11	X
Projekt socjalny „Podano do stołu”	2	2	X	6	4	X
Program „Wspieraj Seniora”	X	X	22	X	X	60

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Częstochowskie emerytki powyżej 60. roku życia i emeryci powyżej 65. roku życia mogą korzystać z **rocznego biletu miejskiego dla seniora**. Zapisywany na e-karcie i wydawany na podstawie ważnej legitymacji emeryta bilet kosztuje 100 zł i zachowuje ważność przez 365 kolejnych dni od dowolnie wybranego momentu.

Częstochowscy seniorzy mogą również skorzystać z oferty zniżek, rabatów i promocji, udzielanych w ramach **Karty seniora**. Założeniem przedsięwzięcia jest zachęcenie osób starszych do korzystania z wielu aktywnych form socjalizacji. Zamieszkałe na terenie miasta Częstochowy osoby w wieku 60+, dzięki posiadaniu karty „Częstochowski Senior”, mogą skorzystać z promocji przygotowanych przez partnerów, których baza obejmuje: kawiarnie, instytucje kultury, obiekty sportowe i rekreacyjne, klub fitness, usługi medyczne, rehabilitacyjne i fizjoterapeutyczne, szkoły językowe, biuro tłumaczeń, usługi fryzjerskie i kosmetyczne, taxi, ośrodki wypoczynkowe i sanatoryjne.

Programy i projekty profilaktyczne i zdrowotne

Mieszkańcy miasta będący w wieku poprodukcyjnym są również odbiorcami realizowanych na jego terenie programów oraz projektów profilaktycznych i zdrowotnych. Dane szczegółowe na ich temat przedstawiono poniżej.

Tabela 10. Programy profilaktyczne i zdrowotne dla seniorów, realizowane w mieście w latach 2018-2020

nazwa programu	liczba osób objętych programem			koszt programu (w zł)		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Program Profilaktyki dla Osób „Trzeciego i Czwartego Wieku” – Mieszkańców Miasta Częstochowy na lata 2016-2020	206	277	X	43 985,62	120 000	X
Rehabilitacja i Wspieranie Aktywności Ruchowej dla Seniorów, Mieszkańców Miasta Częstochowy na lata 2013-2017. Kontynuacja Programu na lata 2018-2022	726	677	82	150 932,14	151 786,20	24 497,50
Szczepienia ochronne przeciw grypie dla Mieszkańców Częstochowy z grup szczególnego ryzyka na lata 2014-2018 oraz Kontynuacja Programu na lata 2019-2023	4 024	X	452	187 205,11	X	35 629,50
Pogodna Jesień –Starzej Się Zdrowiej	1 000	12 000	X	100 000	120 000	X

Źródło danych: Wydział Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy.

Od 1 września 2020 r. w mieście realizowany jest **projekt pn. „W ochronie życia i zdrowia – nowoczesne technologie teleopiekuńcze i telemedyczne dla mieszkańców Częstochowy i okolic”**. Jest on skierowany do seniorów 65+ z Częstochowy i wdraża w miejscu zamieszkania zdalne usługi zdrowotne dopasowane do potrzeb, tzw. teleopiekę i telemedycynę. Realizatorami projektu są: Stowarzyszenie „EBI Association”, OPIEKANOVA Sp. z o.o. i jej NZOZ OPIEKANOVA, lider opieki kardiologicznej – TELEMEDYCYNĄ Polska S.A. oraz Miasto Częstochowa. W ramach projektu udzielane jest bezpłatne wsparcie w postaci opieki zdalnej. Seniorzy noszą w domu niewielkie urządzenie na nadgarstku lub szyi, które jest wyposażone w przycisk umożliwiający wezwanie pomocy. Wciśnięcie przycisku w razie wypadku powoduje natychmiastowe połączenie się z teleopiekunem. Bez względu na porę dnia lub nocy w Centrum Teleopieki czekają na wezwania wykwalifikowani opiekunowie i asystenci senioralni. W godzinach dziennych pracuje także psycholog. Teleopiekun, czyli wykwalifikowany pracownik Centrum, ocenia sytuację i zawiadamia osoby podane do kontaktu, np. sąsiadkę, syna, wnuczkę, a w razie konieczności – wzywa pogotowie lub przełącza do medyka. Pozostaje w kontakcie do momentu udzielenia pomocy lub rozwiązania problemu. Projekt jest kontynuacją projektu „Bezpiecznie we własnym domu – usługi teleopiekuńcze w mieście Częstochowa”, realizowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 poddziałanie 9.2.5 Rozwój usług społecznych.

W dyspozycji seniorów jest **aplikacja alarmowa na smartfony „Czuj się bezpiecznie”**; ma ona przyjazny dla seniora wygląd i intuicyjny interfejs, można jej używać łatwo, nawet w sytuacji stresu. Aplikacja jest bardzo prosta w obsłudze – korzystający z niej senior, w przypadku niebezpieczeństwa, w sytuacji

zagrożenia lub jakiegoś nagłego wypadku przytrzymuje przycisk alarmowy na wyświetlaczu i automatycznie powiadamia o tym, że dzieje się coś złego, wybraną sieć pomocową. To może być sąsiad, przyjaciel, syn, córka, wnuk, opiekun medyczny, lekarz rodzinny (można ją pobrać ze strony www.czystochowa.pl (baner „Czuj się bezpiecznie”).

„**Koperta życia**” ma na celu zapewnienie osobom starszym oraz samotnym wsparcia w sytuacji wystąpienia zagrożenia zdrowia i życia podczas udzielania pomocy przez różnego rodzaju służby medyczne. „Koperta życia” zakłada umieszczenie wszystkich ważnych informacji o danej osobie w jednym miejscu, tak, by służby wezwane w sytuacji zagrożenia życia nie traciły czasu na poszukiwania o niej informacji. W kopercie znajduje się karta informacyjna, która zawiera m.in. następujące informacje: dane właściciela karty, telefon do najbliższych osób, przechodzone choroby, przyjmowane lekarstwa, uczulenia, alergie, dane lekarza prowadzącego i placówki zdrowia. Informacje o znajdującej się w mieszkaniu „Kopercie życia” służby niosące pomoc uzyskują przy drzwiach wejściowych (od strony mieszkania należy umieścić naklejkę z napisem „Koperta życia”, która znajduje się w pakiecie).

Uniwersytety Trzeciego Wieku

Uniwersytety Trzeciego Wieku są formułą działalności edukacyjnej, która przyczynia się do zaspokajania takich potrzeb seniorów, jak: samokształcenie, poznawanie środowiska, poszerzanie wiedzy i umiejętności, wykonywanie społecznie użytecznych działań, wypełnienie czasu wolnego, utrzymywanie więzi towarzyskich, stymulacja psychiczna i fizyczna, a czasem nawet możliwość realizacji młodszych marzeń; wpisują się one w idee edukacji otwartej. Korzystanie z usług większości Uniwersytetów Trzeciego Wieku jest jednak uwarunkowane koniecznością spełnienia pewnych wymagań przez jego przyszłych słuchaczy (np. posiadania statusu emeryta/rencisty, osiągnięcia określonego wieku). Innymi celami Uniwersytetów Trzeciego Wieku są: rozwój intelektualny, społeczny, aktywność fizyczna osób starszych, wspieranie poszerzania wiedzy i umiejętności seniorów, ułatwianie kontaktów z takimi instytucjami, jak: służba zdrowia, ośrodki kultury, ośrodki rehabilitacyjne, angażowanie słuchaczy w aktywność sportową i turystyczną oraz w aktywność na rzecz otaczającego ich środowiska. Ponadto uniwersytety pełnią istotną rolę na rzecz podtrzymywania więzi społecznych i komunikacji międzyludzkiej wśród seniorów. Na terenie miasta działają 4 Uniwersytety Trzeciego Wieku:

- przy Wydziale Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Aleja Armii Krajowej 19b,
- przy Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Długosza w Częstochowie ul. Jerzego Waszyngtona 4/8,
- Stowarzyszenie Częstochowski Uniwersytet Trzeciego Wieku, ul. Jasnogórska 8,
- Uniwersytet Trzeciego Wieku Akademii Polonijnej, ul. Kazimierza Pułaskiego 4/6.

W 2020 r. Uniwersytety zawiesiły wiele działań z uwagi na pandemię COVID-19; prowadzone były wykłady on-line, m.in. pn. „Przygotowanie cyklu programów edukacyjnych dla seniorów 2020” – 9 cykli, których

celem było zapewnienie wsparcia osobom starszym, przebywającym w domu i ośrodkach wsparcia, na stronach internetowych trwała nauka języków obcych i zajęcia terapeutyczne.

Miejska Rada Seniorów

Głównym celem Miejskiej Rady Seniorów jest służenie osobom starszym poprzez reprezentowanie ich interesów wobec władz miasta. Rada zajmuje się m.in. zapobieganiem i przełamywaniem marginalizacji seniorów, wspieraniem aktywności ludzi starszych, profilaktyką i promocją zdrowia seniorów, przełamywaniem stereotypów na temat seniorów i starości wraz z budowaniem ich autorytetu, rozwojem form wypoczynku, dostępu do edukacji i kultury, a także warunkami mieszkaniowymi. W 2020 r., z uwagi na pandemię COVID-19, odbyły się tylko dwa spotkania; Rada odpowiadała na pisemne problemy zgłaszane przez seniorów.

Biuro Obsługi Seniora

Biuro Obsługi Seniora mieści się w budynku Urzędu Miasta Częstochowy przy ul. Śląskiej 11/13, w Biurze Obsługi Interesanta BOI B3 i 4 oraz w pokoju 412 (IV piętro). Ma na celu koordynację wszystkich działań realizowanych na terenie miasta, zarówno przez poszczególne wydziały Urzędu Miasta, jednostki miejskie, jak i partnerów społecznych czy Uniwersytety III Wieku. Seniorzy trafiając do Biura mogą otrzymać kompleksową informację, z czego, kiedy, gdzie i w jaki sposób mogą w mieście skorzystać. Równolegle uruchomiony jest numer informacyjny 34 370 71 11, pod którym seniorzy, w godzinach pracy Urzędu, mogą uzyskać wszystkie informacje w zakresie realizowanych na ich rzecz działań, zarówno przez Urząd Miasta Częstochowy, jak i inne jednostki miejskie.

Przedsięwzięcia kulturalne

W latach 2018-2020 podejmowano w mieście szereg przedsięwzięć kulturalnych adresowanych do osób starszych oraz promujących przepływy międzypokoleniowe. W ich ramach m.in.:

- w celu zwiększenia aktywizacji społeczno-kulturalnej osób starszych organizowano niebiletowane imprezy (głównie plenerowe) z programem, w który wpisano propozycje znajdujące odbiorców w tej grupie wiekowej, np. akcja „Aleje – tu się dzieje!”, Festiwal Retro Częstochowa (w 2020 r., z uwagi na pandemię COVID-19 i wprowadzone w związku z nią zakazy i obostrzenia, nie zorganizowano imprez masowych mających swoje stałe miejsce w miejskim kalendarzu wydarzeń kulturalnych);
- organizacyjnie, finansowo i promocyjnie wspierano organizacje pozarządowe w realizacji zadań na rzecz osób starszych (w 2018 r. dotowano m.in.: łączący pokolenia projekt „Teatr Maska”, realizowany przez Stowarzyszenie Serce dla Dzieci Zawodzia), realizowany przez Stowarzyszenie „Częstochowski Uniwersytet Trzeciego Wieku” program wspierania inicjatyw i twórczych działań na rzecz osób starszych), przygotowaną przez Stowarzyszenie Senior Tur wystawę fotograficzną „Sacrum w drewnie”; w 2019 r.

dotowano m.in.: integracyjny, łączący pokolenia Festyn „Wrzosowiak”, zorganizowany przez Inicjatywę Wspierania szkoły „Osiemnastka”; w 2020 r., jako zadania, których liczną grupę odbiorców stanowili seniorzy, dotowano m.in.: VIII Festiwal „Jurajska Jesień Muzyczna”, zorganizowany przez Towarzystwo Muzyczne w Częstochowie, projekt „Muzyka w Świątyniach – edycja III”, realizowany przez Stowarzyszenie Instytut Sztuki w Częstochowie, Dni Lwowa i Kultury Kresowej, zorganizowane przez częstochowski oddział Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich;

- w dystrybuowanym nieodpłatnie miesięczniku „Co Gdzie Kiedy” zapewniano miejsce na publikację artykułów dotyczących środowiska częstochowskich senierek i seniorów;
- w placówkach bibliotecznych (do czasu spowodowanego pandemią COVID-19 zamknięcia bibliotek, tj. do 11 marca 2020 r.) realizowano różnorodne propozycje kulturalno-edukacyjne kierowane do osób starszych, kontynuowano dotychczasową lub nawiązywano nową współpracę z różnymi organizacjami działającymi na rzecz seniorów (m.in. ze Stowarzyszeniem Senior Tur, Stowarzyszeniem Aktywny Senior, Klubem Literackim „Złota Jesień”, Stowarzyszeniem „Dar serca”, Polskim Stowarzyszeniem na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Częstochowie, Częstochowskim Stowarzyszeniem „Jesteśmy Razem”, Świetlicą Socjoterapeutyczną Stowarzyszenia Pielęgniarsko-Opiekuńczego „Z ufnością w trzecie tysiąclecie”, Fundacją „Mozaika”, Fundacją Oczami Brata, Stowarzyszeniem Rodzin Osób Niepełnosprawnych „Serce”, Fundacją Chrześcijańską „Adullam”, Stowarzyszeniem Pomocy Osobom z Autyzmem, Stowarzyszeniem Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Larix” im. Henryka Ruszczyca), prowadzono akcję „Książka do domu” (dostarczanie literatury osobom chorym i starszym), podejmowano działania w Partnerstwie na rzecz częstochowskich seniorów „Częstochowa – Seniorom”;
- w Teatrze im. Adama Mickiewicza organizowano Salony Poezji, wykłady i spektakle dla słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku częstochowskich uczelni, akcję promocyjną „Bilet 60+” obowiązującą na minimum dwóch spektaklach w każdym miesiącu, Dzień otwarty z okazji Międzynarodowego Dnia Teatru, Koncert i spektakle specjalne, np. „Myśmy wszystko zapomnieli”, „Czyż nie dobiega się koni?”, brano udział w Ogólnopolskiej akcji Dzień Teatru Publicznego – Teatr za grosze;
- w Filharmonii Częstochowskiej im. Bronisława Hubermana organizowano 2 razy w roku koncerty dla słuchaczy częstochowskich Uniwersytetów Trzeciego Wieku, połączone z odpowiadającym repertuarowi wykładem na tematy muzyczne (poza 2020 r., w którym koncerty te nie odbywały się z powodu pandemii COVID-19), współorganizowano coroczny kolędowy przegląd chórów Uniwersytetów Trzeciego Wieku (poza 2020 r.) oraz oferowano Preferencyjne Ceny Biletów dla ich słuchaczy;
- w Miejskiej Galerii Sztuki i w Kinie OKF „Iluzja” organizowano warsztaty plastyczno-edukacyjne dla dziadków i wnuków „Zróbmy to razem”, oprowadzano po wystawach słuchaczy częstochowskich Uniwersytetów Trzeciego Wieku, dwa razy w miesiącu organizowano prezentacje filmów specjalnie wybranych dla seniorów oraz Dojrzały Festiwal, czyli Kino Seniora od rana do wieczora – czterodniowy festiwal filmów adresowanych do seniorów;
- organizowano wydarzenia dla seniorów w Muzeum Częstochowskim, które oferowało im zniżki;

- organizowano spotkania literackie dla seniorów w Ośrodku Promocji Kultury Gaude Mater (w tym spotkania Klubu Literackiego „Złota Jesień”), wystawy (w tym w przestrzeni publicznej poza siedzibą Ośrodka), projekcje filmowe i pokazy multimedialne oraz Międzynarodowy Festiwal Muzyki Sakralnej „Gaude Mater”;
- w Miejskim Domu Kultury oferowano seniorom zniżki (Karty Rodzina+, Senior), organizowano cykle wywiadów ze znanymi osobowościami z regionu w wirtualnej filmotece oraz wirtualny spacer po obiekcie instytucji (Pałac Hantkego);
- organizowano Częstochowskie Święto Seniorów „Senioralia” – coroczną imprezę łączącą propozycje kulturalne z rekreacyjnymi; wydarzenie, realizowane przy współpracy Urzędu Miasta Częstochowy, Miejskiego Domu Kultury, Hali Sportowej Częstochowa oraz Stowarzyszenia Sportowa Częstochowa, jest okazją do zabawy i aktywnego spędzenia czasu w gronie znajomych (frekwencja w 2018 r.: 3 913 osób, w 2019 r. 3 250 osób, w 2020 r., ze względu na pandemię COVID-19, imprezy nie organizowano).

Przedsięwzięcia sportowo-rekreacyjne

Miasto Częstochowa od wielu lat realizuje zadanie pn. upowszechnianie sportu, w ramach którego wspiera organizacje pozarządowe realizujące przedsięwzięcia m.in. dla osób starszych. W tym zakresie w latach 2018-2020 współpracowano m.in. z takimi podmiotami, jak: Klub Rekreacyjno-Sportowy TKKF Sportowiec, KRS TKKF Hutnik, KRS TKKF Pegaz, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Częstochowie, Stowarzyszeniem Klubem Ludzi Aktywnych Zabiegani Częstochowa. Oferta tych podmiotów daje możliwość udziału seniorom we współzawodnictwie sportowym (np. w turnieju badmintona pn. Deble 100 lat) lub w zajęciach rekreacyjnych, ogólnorozwojowych, w tym takich, jak: jazda konna, tenis stołowy, badminton, lekka atletyka itp. W latach 2018-2019 zawarto po 7 umów w tym zakresie, a w 2020 r. 9 umów.

Warto dodać, że Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Częstochowie realizuje program „Aktywny Senior”, dzięki któremu osoby starsze, praktycznie przez cały rok, mogą brać udział w zajęciach organizowanych na Pływalni Krytej „Sienkiewicz Częstochowa”, na Pływalni Krytej przy Alei Niepodległości, na Miejskim Stadionie Lekkoatletycznym, w Hali Sportowo-Widowiskowej „Polonia” i w Sali Sportowej „Częstochowianka”. Program obejmuje zajęcia typu: gimnastyka w wodzie, zajęcia ogólnorozwojowe, ćwiczenia ruchowe na bieżni i w siłowni oraz zajęcia z tenisa stołowego.

Aktywizacji osób starszych służą również place rekreacji ruchowej przeznaczone dla seniorów, a lokalizowane systematycznie w poszczególnych dzielnicach miasta. Na koniec 2020 r. zakończono prace budowlane w dzielnicach: Raków, Stare Miasto, Stradom, Wyczerpy-Aniołów oraz przy ul. Prof. Stanisława Kontkiewicza, z kolei prace trwały w dzielnicy Błeszno i przy ul. Zdrowej.

Wszystkie urządzenia outdoor-fitness zamontowane na świeżym powietrzu umożliwiają aktywne formy spędzania czasu, są miejscem spotkań dla seniorów, rodziców wychodzących z dzieckiem na spacer i dla młodzieży. W 2020 r., z uwagi na stan pandemii COVID-19, dostępne na terenie miasta place rekreacji ruchowej dla seniorów otwarto z początkiem czerwca.

4. ZASOBY MIESZKANIOWE

Prawo do mieszkania stanowi podstawę prowadzenia polityki mieszkaniowej państwa, której cele kształtowane są na szczeblu krajowym, a za ich osiągnięcie odpowiadają władze lokalne. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie gminnego budownictwa mieszkaniowego na podstawie art. 7 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym należy do zadań własnych gminy. Z kolei art. 4. ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu cywilnego stanowi, iż do zadań własnych gminy należy tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej. Gmina, na zasadach i w przypadkach określonych w ustawie, zapewnia lokale w ramach najmu socjalnego i lokale zamienne, a także zaspokaja potrzeby mieszkaniowe gospodarstw domowych o niskich dochodach.

W mieście Częstochowie mieszkaniowy zasób gminy na dzień 31.12.2020 r. tworzyło 7 796 mieszkań, o łącznej powierzchni 343 035,70 m², zlokalizowanych w 638 budynkach o różnorodnej strukturze własności i zróżnicowanym wieku oraz standardzie. Przeciętna powierzchnia użytkowa lokalu mieszkalnego wynosiła 44 m². Najem socjalny z zasobów gminnych obejmował 553 lokale o łącznej powierzchni 19 924,93 m², co stanowiło 5,8% powierzchni użytkowej wszystkich lokali komunalnych.

W poniższej tabeli przedstawiono dane liczbowe dotyczące zasobu komunalnego miasta w latach 2018-2020.

Tabela 11. Zasoby komunalne miasta w latach 2018-2020

wyszczególnienie	liczba budynków mieszkalnych			liczba lokali mieszkalnych		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
budynki stanowiące 100 % własność gminy	176	175	174	2 055	2 093	2 073
budynki z wyodrębnioną własnością lokali –wspólnoty mieszkaniowe	413	413	412	5 235	5 176	5 118
budynki stanowiące współwłasność gminy i osób fizycznych	7	6	6	68	62	62
budynki o nieuregulowanym stanie prawnym (w samoistnym posiadaniu gminy)	48	47	46	579	551	543
ogółem	644	641	638	7 937	7 882	7 796

Źródło danych: Biuro Gospodarki Lokalowej i Usług Komunalnych Urzędu Miasta Częstochowy.

W związku z nowelizacją ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego opracowano i przyjęto nowe zasady wynajmu lokali mieszkalnych. Pozwalają one na realizację wsparcia osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także na skuteczne reagowanie na potrzeby i problemy grupy społecznej, która nie jest w stanie samodzielnie zabezpieczyć swoich potrzeb mieszkaniowych, tj. np. rodzin, które posiadają umowę najmu okazjonalnego bądź instytucjonalnego, wychowanków pieczy zastępczej osób samodzielnie wychowującym dziecko lub dzieci, osób z orzeczeniem o

stopniu niepełnosprawności, osób doświadczających przemocy, matek z dziećmi przebywających w przytuliskach, osób przebywających w mieszkaniach chronionych lub treningowych lub w miejscu zbiorowego zakwaterowania typu przytulisko, schronisko, noclegownia, pod warunkiem spełnienia kryterium dochodowego. Przyjęcie punktowej kwalifikacji wniosków osób ubiegających się o mieszkanie pozwala na wyłonienie osób znajdujących się w trudnej sytuacji mieszkaniowej i udzielenie im pomocy w pierwszej kolejności.

W poniższej tabeli przedstawiono dane liczbowe dotyczące osób oczekujących na najem lokalu w latach 2018-2020.

Tabela 12. Osoby oczekujące na najem lokalu w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba wniosków oczekujących na mieszkanie komunalne	345	380	352
w tym: liczba wniosków oczekujących na mieszkanie socjalne	48	44	49
liczba wyroków eksmisyjnych	1 125	809	711
ogółem	1 470	1 189	1 063

Źródło danych: Biuro Gospodarki Lokalowej i Usług Komunalnych Urzędu Miasta Częstochowy.

Poniższa tabela zawiera dane liczbowe na temat wynajętych lokali z zasobu mieszkaniowego miasta w latach 2018-2020.

Tabela 13. Lokale wynajęte z zasobu mieszkaniowego miasta w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
wynajem lokali na czas nieoznaczony	69	75	90
w tym: na rzecz pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej	23	18	16
w tym: z powodu klęski żywiołowej, katastrofy, pożaru	4	2	0
wynajem lokali na czas oznaczony, w tym:	127	185	111
w tym: najem socjalny	119	174	71
w tym: tymczasowe pomieszczenia	8	11	40
wynajem lokali w wyniku zamiany	38	125	25
wynajem lokali w wyniku regulacji tytułu prawnego do lokalu	100	85	87
wynajem lokali z tytułu przedłużenia lub ponownego spisania umowy najmu	110	123	96
wynajem izby przyległej	2	1	0
łącznie	446	594	409

Źródło danych: Biuro Gospodarki Lokalowej i Usług Komunalnych Urzędu Miasta Częstochowy.

Miasto Częstochowa w ramach prowadzonej polityki mieszkaniowej podejmuje działania zmierzające do:

- zwiększenia liczby lokali mieszkalnych; zgodnie z wieloletnim programem gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy na lata 2021-2025 planowana jest budowa nowych budynków mieszkalnych, modernizacja i remonty budynków i lokali, jak również zakup lub wynajem mieszkań od innych podmiotów. Oprócz budowy nowych budynków mieszkalnych ze środków budżetu miasta, w Częstochowie równolegle funkcjonuje budownictwo realizowane w formule Towarzystwa Budownictwa

Spółecznego – oprócz wzniesionych w latach 2009-2018 13 budynków wielorodzinnych z 564 pełnostandardowymi lokalami mieszkalnymi, w kolejnych latach realizowana będzie koncepcja budowy 13 czterokondygnacyjnych budynków mieszkalnych z 350 lokalami mieszkalnymi;

- poprawy stanu technicznego budynków, z wykorzystaniem zewnętrznych źródeł finansowania z przeznaczeniem na remonty kapitalne i modernizacje budynków (podniesienie standardu, likwidację wspólnych węzłów sanitarnych i kuchni, zmianę sposobu ogrzewania), likwidację barier architektonicznych oraz dostosowanie mieszkań do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Mieszkaniowy zasób gminy zlokalizowany w budynkach jedno i wielorodzinnych o różnym standardzie i stanie technicznym rozproszony jest na terenie całego miasta. Większość budynków, które są własnością miasta wymaga szeregu remontów ze względu na ich wiek, ogólny stan techniczny i konieczność dostosowania do aktualnie obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych. Pomimo systematycznie prowadzonych prac, znaczna część zasobu mieszkaniowego wymaga modernizacji i remontów o różnym zakresie rzeczowym;
- umożliwienia pozyskania mieszkania z zasobu gminy szerszej grupie potrzebujących; zwiększono progę dochodowe, utworzono wspomniany powyżej system kwalifikacji punktowej, który pozwala na wyłonienie w sposób obiektywny osób znajdujących się w trudnej sytuacji mieszkaniowej;
- zapobiegania powstawaniu zjawiska bezdomności poprzez stosowanie ułatwień w spłacie zadłużenia z tytułu używania lokali mieszkalnych osobom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej; dłużnicy mają możliwość skorzystania z takich form pomocy, jak: rozłożenie zadłużenia na raty, odroczenie terminów płatności należności, których termin zapłaty jeszcze nie minął, umorzenia odsetek naliczonych do końca 2019 r. po spłacie należności głównej, a także odpracowania zaległości czynszowych;
- udzielenia pomocy w zamianie mieszkań; działanie realizowane jest przez Biuro Obsługi Interesantów Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej Towarzystwo Budownictwa Społecznego w Częstochowie Sp. z o.o.; zamiana lokali umożliwia mieszkańcom poprawę warunków mieszkaniowych, dostosowanie lokalu do aktualnych potrzeb, pomoc w spłacie zadłużenia;
- przekazywania lokali do realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej; w ramach pomocy nieinstytucjonalnej dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, funkcjonuje 12 mieszkań chronionych i mieszkań chronionych treningowych, w których do samodzielnego życia przygotowywane są osoby usamodzielniające się m.in. opuszczające pieczę zastępczą.

W ramach ustawowych obowiązków gminy, wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy na lata 2021-2025 i zasady wynajmowania lokali mieszkalnych zostały uchwalone przez Radę Miasta Częstochowy.

Oprócz zwiększenia podaży lokali mieszkalnych, poprawy standardu lokali oraz działań służących zapobieganiu powstawania zjawiska bezdomności, równolegle wdrażane są działania mające na celu poprawę jakości zamieszkania, m.in. zwiększenie dostępu do terenów zielonych i miejsc rekreacji, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa mieszkańcom. Programy, akcje i konkursy skierowane do najemców mieszkaniowego zasobu

gminy („Praca za czynsz”, „Abolicja odsetkowa”, „Akcja udostępniania ofert pracy”, „Częstochowskie dni sąsiadów”, „Rzetelny lokator”, „Wspólny dom – wspólna sprawa”) realizowane są przez pomysłodawcę, tj. Zakład Gospodarki Mieszkaniowej Towarzystwo Budownictwa Społecznego w Częstochowie Sp. z o.o., który, we współpracy z innymi podmiotami, prowadzi również liczne akcje informacyjne i kampanie edukacyjne skierowane do wszystkich mieszkańców miasta: „Bądź bezpieczny seniorze”, „Ostrożnie z gazem”, „Czyste podwórko to czyste miasto”, „Bezpieczna Częstochowa”, „Stop nielegalnemu graffiti”. W ramach wspólnego z miastem przedsięwzięcia pn. „Częstozielona” zarządca Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej Towarzystwo Budownictwa Społecznego w Częstochowie Sp. z o.o. finansuje i zagospodarowuje niewielkie tereny, tworząc parki kieszonkowe, miejsca odpoczynku i rekreacji dla mieszkańców miasta.

Mieszkańcy miasta, którzy z uwagi na trudną sytuację materialną, nie są w stanie pokryć kosztów związanych z utrzymaniem mieszkania, otrzymują, po spełnieniu określonych warunków, dodatki mieszkaniowe i energetyczne. Jest to świadczenie pieniężne udzielane przez Częstochowskie Centrum Świadczeń w ramach zadań własnych gminy. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne przyznane w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba gospodarstw domowych, które otrzymały dodatek mieszkaniowy	3864	3 518	3 158
liczba wypłaconych dodatków mieszkaniowych	37 112	33 967	30 379
kwota wydatkowana na wypłatę dodatków mieszkaniowych (w zł)	9 062 296,90	8 242 602,28	7 998 983,17
liczba gospodarstw domowych, które otrzymały dodatek energetyczny	782	754	704
liczba wypłaconych dodatków energetycznych	6 417	6 169	5 349
kwota wydatkowana na wypłatę dodatków energetycznych (w zł)	90 609,83	86 313,52	73 339,76

Źródło danych: Częstochowskie Centrum Świadczeń.

5. GOSPODARKA

Częstochowa jest miastem z tradycjami przemysłowymi sięgającymi XIV w. W ślad za tym idzie wysoka kultura pracy. W XIX w. miasto, leżące w połowie drogi pomiędzy Katowicami i Łodzią, które wyrosło na tradycji górniczej/wydobywczej oraz przetwórstwa metali, stało się również prężnym ośrodkiem włókienniczym. W tradycję częstochowską wpisane jest także przetwórstwo szkła.

To krótkie wprowadzenie opisuje także dzisiejszy charakter gospodarki. Dwa wielkie koncerny szklane (Stoelzle i Guardian), Huta ISD, która w końcu znalazła nowego właściciela (Grupa Liberty) oraz największy pracodawca prywatny w mieście (ZF Group – ok 6 000 zatrudnionych), który nie tylko szyje pasy i poduszki powietrzne, ale także posiada w mieście europejskie centrum rozliczeń, centrum inżynieryjne, centrum zakupów, a pod koniec czerwca 2021 r. najnowszy zakład elektroniki ogłosił rozbudowę (inwestycja 230 mln.).

Obwodnica miasta w ramach sieci TENT Bałtyk – Adriatyk oraz nowe połączenie A1, skróciło do 20 min dystans pomiędzy Częstochową a lotniskiem Katowice-Pyrzowice. Miasto posiada trzy lokalizacje nieruchomości w Katowickiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej przy węzłach autostradowych i drodze krajowej nr 1, a także buduje czwarty oddział Parku Technologicznego. Poza budową kolejnej już hali pod wynajem, Agencja Rozwoju Regionalnego w Częstochowie realizuje działania na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, zgodnie z wykładnią polityki regionalnej Polski i Unii Europejskiej. Wiodące projekty to: Regionalny Ośrodek Europejskiego Funduszu Społecznego (ROEFS) w Częstochowie, Punkt Konsultacyjny Krajowego Systemu Usług, Fundusz Pożyczkowy dla przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa śląskiego, Jurajski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, Częstochowski Park Przemysłowo-Technologiczny.

W miejskich planach zagospodarowania, 550 hektarów przeznaczono na działalność produkcyjną i tyle samo na usługową. Miasto stale współpracuje także ze spółką Operator ARP, zarządzającą terenami pohucianymi oraz z Katowicką Specjalną Strefą Ekonomiczną S.A., także w zakresie promocji gospodarczej i promocji szkolnictwa technicznego i branżowego.

Branże kluczowe dla miasta to: automotive, hutnictwo i branża szklana. Częstochowa jest także alternatywą dla centrów usług wspólnych i outsourcingu oraz w bardzo szybkim tempie rozwija się sektor magazynowo-logistyczny, czyli wszelkie usługi okołotransportowe. Doskonała lokalizacja to również łatwy dostęp do zasobów ludzkich – 8,5 mln osób w zasięgu 1,5h. Potencjalny inwestor – firma produkcyjna – maksymalnie w ciągu 50 dni jest w stanie skompletować wykwalifikowaną 100 osobową załogę.

Rozbudowywana jest wciąż sieć dróg wewnętrznych i dojazdowych do miasta. Nowocześnie działają szkoły techniczne i branżowe dostosowane do potrzeb gospodarki i osiem szkół wyższych. Innowacyjność w Częstochowie dotyczy głównie innowacji społecznych. Miasto szczeni się przede wszystkim skutecznym szkoleniem kadr na potrzeby przemysłu i biznesu. Szkoły techniczne i branżowe w mieście profilowane są pod kątem wymagań firm i we współpracy z nimi. Na rynku najbardziej poszukiwani są obecnie mechatronicy, informatycy, spedytorzy i logistycy, ale także zawody klasyczne (w chwili obecnej niszowe) takie jak dekarz, stolarz, krawiec, kierowca – mechanik, elektryk.

W latach 2018-2020 liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących w mieście systematycznie zwiększała się (25 962 w 2018 r., 26 213 w 2019 r., 26 602 w 2020 r.). Zdecydowaną większość z nich stanowiły podmioty prywatne (25 405 w 2018 r., 25 652 w 2019 r., 26 035 w 2020 r.).

Dominującymi rodzajami działalności gospodarczej prowadzonej w mieście były: handel i usługi w zakresie napraw (6 964 w 2018 r., 6 809 w 2019 r., 6 792 w 2020 r.), przetwórstwo przemysłowe (3 2252 w 2018 r., 3 201 w 2019 r., 3 165 w 2020 r.), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (2 750 w 2018 r., 2 852 w 2019 r., 2 900 w 2020 r.), budownictwo (2 147 w 2018 r., 2 249 w 2019 r., 2 382 w 2020 r.), pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (1 732 w 2018 r., 1 764 w 2019 r., 1 798 w 2020 r.), transport i gospodarka

magazynowa (1 513 w 2018 r., 1 578 w 2019 r., 1 601 w 2020 r.), działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (1 239 w 2018 r., 1 278 w 2019 r., 1 323 w 2020 r.).

Dane szczegółowe na temat podmiotów gospodarczych funkcjonujących w mieście przedstawiają poniższe wykresy.

Tabela 15. Podmioty gospodarcze działające w mieście w latach 2018-2020

sekcja według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)	w 2018 r.			w 2019 r.			w 2020 r.		
	SPU ¹	SPR ²	OG ³	SPU ¹	SPR ²	OG ³	SPU ¹	SPR ²	OG ³
A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	0	231	231	0	233	233	0	233	233
B – górnictwo i wydobywanie	0	19	19	0	20	20	0	21	21
C – przetwórstwo przemysłowe	1	3 251	3 252	0	3 201	3 201	0	3 165	3 165
D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	38	38	5	43	48	5	40	45
E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	5	72	77	5	76	81	5	74	79
F – budownictwo	0	2 147	2 147	0	2 249	2 249	1	2 381	2 382
G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2	6 962	6 964	2	6 807	6 809	2	6 790	6 792
H – transport i gospodarka magazynowa	4	1 509	1 513	4	1 574	1 578	4	1 597	1 601
I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	7	581	588	7	570	577	7	592	599
J – informacja i komunikacja	0	741	741	0	775	775	0	807	807
K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1	892	893	1	877	878	1	882	883
L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	267	972	1 239	265	1 013	1 278	264	1 059	1 323
M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	5	2 745	2 750	6	2 846	2 852	7	2 893	2 900
N – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2	657	659	2	681	683	2	718	720
O – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	31	17	48	34	17	51	34	17	51
P – edukacja	198	709	907	197	720	917	204	730	934
Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna	20	1 719	1 739	19	1 762	1 781	17	1 808	1 825
R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	13	411	424	13	424	437	13	428	441
S – pozostała działalność usługowa, T – gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	1	1 731	1 732	1	1 763	1 764	1	1 797	1 798

U – organizacje i zespoły eksterytorialne	0	1	1	0	1	1	0	3	3
ogółem	557	25 405	25 962	561	25 652	26 213	567	26 035	26 602

Źródło danych: Urząd Miasta Częstochowy.

¹SPU –sektor publiczny, ²SPR – sektor prywatny, ³OG – ogółem

6. RYNEK PRACY I PROBLEM BEZROBOCIA

Lata 2018-2019 przyniosły wyraźną poprawę sytuacji na częstochowskim rynku pracy. Dowodem tego były wskaźniki określające poziom bezrobocia (stopa bezrobocia, liczba osób bezrobotnych), które kształtowały się na coraz niższym poziomie. Wizja szybkiego wzrostu gospodarczego w kolejnych latach pozwalała sądzić, że bezrobocie przestanie być zjawiskiem, które będzie hamowało poprawę sytuacji ekonomicznej mieszkańców miasta. Dążenie do wymarzonej równowagi na lokalnym rynku pracy zakłóciła jednak niespodziewanie pandemia COVID-19.

Pandemia, która dotarła do naszego kraju w pierwszym kwartale 2020 r., spowodowała potężne zachwianie wielu gałęzi gospodarki. Niektóre z nich jak: turystyka, gastronomia, czy cała branża rozrywkowa, przestały normalnie funkcjonować, wywołując prawdziwy exodus zwalnianych pracowników, zasilających także szeregi osób bezrobotnych.

W tym trudnym czasie, przyszłość wielu mikro i małych przedsiębiorstw, zaczęła zależeć od wsparcia zaproponowanego przez państwo w ramach tzw. Tarczy antykryzysowej. Częstochowski urząd pracy przez wiele miesięcy 2020 r. koncentrował wysiłki na wypłacie świadczeń w ramach wspomnianej „tarczy”.

Widoczną konsekwencją wystąpienia pandemii był wzrost poziomu bezrobocia odnotowany na koniec 2020 r. W tym okresie w Częstochowie wzrosła także liczba dokonywanych zwolnień grupowych. Te wyjątkowo niekorzystne zjawiska kazały zmienić prognozy dotyczące przyszłości częstochowskiego rynku pracy. Zależać ona będzie od ewentualnego wystąpienia kolejnej fali pandemii, jej dotkliwości społecznej, a po ustąpieniu od umiejętności szybkiego powrotu do normalności. W dalszej perspektywie od zasobów gospodarczych miasta i zasobów siły roboczej, którą będzie miasto dysponowało.

Poniższa tabela przedstawia dane liczbowe dotyczące osób bezrobotnych zarejestrowanych w mieście Częstochowie w latach 2018-2020 w porównaniu z województwem śląskim i krajem.

Tabela 16. Osoby bezrobotne w mieście, w województwie śląskim i kraju w latach 2018-2020

na koniec:	Częstochowa		województwo śląskie		Polska	
	liczba osób bezrobotnych	wzrost/spadek (+/-) rok do roku (w%)	liczba osób bezrobotnych	wzrost/spadek (+/-) rok do roku (w%)	liczba osób bezrobotnych	wzrost/spadek (+/-) rok do roku (w%)
2018 r.	4 060	X	80 079	X	968 888	X
2019 r.	3 228	-20,5	66 521	-16,9	866 374	-10,6
2020 r.	4 732	+46,6	91 032	+36,9	1 046 432	+20,8

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że liczba zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie osób bezrobotnych z miasta systematycznie zmniejszała się do czasu wystąpienia pandemii COVID-19 w I kwartale 2020 r. Od miesiąca kwietnia 2020 r. można było zaobserwować tendencję wzrostową liczby bezrobotnych w mieście – na koniec roku odnotowano wzrost liczby zarejestrowanych aż o 46,6% w stosunku do końca 2019 r. Dla porównania w województwie śląskim wystąpił wzrost bezrobotnych o 36,9%, a w Polsce o 20,8%.

Zachwianie na rynku pracy spowodowane wystąpieniem pandemii COVID-19 zaobserwowano także w wielkości statystycznej określanej jako stopa bezrobocia, opisującej poziom bezrobocia. Na koniec 2019 r. stopa bezrobocia w mieście Częstochowie kształtowała się na poziomie 2,9% i była niższa o 0,8% w porównaniu z końcem roku poprzedniego. Z kolei na koniec 2020 r. odnotowano wzrost tego wskaźnika do poziomu 4,4%. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 17. Stopa bezrobocia w mieście, w województwie śląskim i kraju w latach 2018-2020

stopa bezrobocia na koniec:	Częstochowa	województwo śląskie	Polska
2018 r.	3,7%	4,3%	5,8%
2019 r.	2,9%	3,6%	5,2%
2020 r.	4,4%	4,9%	6,3%

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Analizując sytuację mieszkańców miasta znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w latach 2018-2020 ich udział w ogóle bezrobotnych stale się zmniejszał (78,7%, w 2018 r., 75,8% w 2019 r., 73,6% w 2020 r.). Ta korzystna tendencja widoczna była także w województwie śląskim (81,9% w 2018 r., 79,4% w 2019 r., 76,8% w 2020 r.). Należy przy tym zauważyć że udział osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ogóle bezrobotnych z Częstochowy był w każdym roku niższy niż w województwie śląskim. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18. Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy	3 195	2 448	3 485
w tym: osoby do 30. roku życia	784	581	870
w tym: osoby do 25. roku życia	305	243	331
w tym: długotrwale bezrobotne	1 719	1 145	1 648
w tym: osoby powyżej 50. roku życia	1 322	1 075	1 519
w tym: osoby korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej	73	70	6
w tym: osoby posiadające co najmniej jedno dziecko do 6. roku życia	642	442	571
w tym: osoby posiadające co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18. roku życia	10	8	7
w tym: niepełnosprawni	511	467	489

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe za lata 2018-2020 z podziałem bezrobotnych w mieście według płci, wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy i poziomu wykształcenia.

Tabela 19. Bezrobotni w mieście w latach 2018-2020 według płci, wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy i poziomu wykształcenia

wyszczególnienie	2018 r.		2019 r.		2020 r.	
	liczba osób	udział (w %)	liczba osób	udział (w %)	liczba osób	udział (w %)
bezrobotni według płci						
ogółem	4 060	100	3 228	100	4 732	100
kobiety	2 237	55,1	1 782	55,2	2 509	49,2
mężczyźni	1 823	44,9	1 446	44,8	2 223	50,8
bezrobotni według wieku						
18-24	305	7,5	243	7,5	331	7,0
25-34	1 031	25,4	752	23,3	1 099	23,2
35-44	1 045	25,7	853	26,4	1 248	26,4
45-54	781	19,2	649	20,1	1 087	23,0
55-59	555	13,7	434	13,5	608	12,8
60 i powyżej	343	8,5	297	9,2	359	7,6
bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy						
do 1 miesiąca	578	14,2	537	16,6	453	9,6
1-3 miesiące	944	23,2	835	25,9	907	19,2
3-6 miesięcy	686	16,9	578	17,9	809	17,1
6-12 miesięcy	568	14,0	505	15,6	1322	27,9
12-24 miesiące	521	12,8	374	11,6	783	16,5
pow. 24 miesięcy	763	18,9	399	12,4	458	9,7
bezrobotni według stażu pracy						
do 1 roku	805	19,8	639	19,8	864	18,3
1-5	825	20,3	658	20,4	1 014	21,4
5-10	623	15,4	500	15,5	707	14,9
10-20	541	13,3	471	14,6	770	16,3
20-30	544	13,4	410	12,7	613	13,0
30 lat i więcej	120	3,0	122	3,8	200	4,2
bez stażu	602	14,8	428	13,2	564	11,9
bezrobotni według poziomu wykształcenia						
wyższe	983	24,2	763	23,6	1 068	22,6
policealne i średnie zawodowe	967	23,8	830	25,7	1 143	24,1
średnie ogólnokształcące	367	9,1	311	9,7	467	9,9
zasadnicze zawodowe	793	19,5	614	19,0	986	20,8
gimnazjalne/podstawowe i poniżej	950	23,4	710	22,0	1 068	22,6

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Na koniec lat 2018-2019 kobiety stanowiły większość wśród zarejestrowanych bezrobotnych z miasta Częstochowy, a na koniec 2020 r. sytuacja uległa zmianie i kobiety stanowiły 49,2%. Korzystnie, w porównaniu z danymi z województwa śląskiego, przedstawiała się w mieście sytuacja osób młodych, tj. do 25. roku życia – na koniec 2020 r. bezrobocie w tej grupie wynosiło 7%, tj. o 4% mniej niż w województwie. Niepokój budził natomiast dużo wyższy udział osób w najlepszym wydawałoby się wieku do podejmowania pracy, tj. w wieku 25-44 lata. W tej grupie bezrobotni w mieście stanowili prawie połowę zarejestrowanych (49,6%; dla porównania w województwie śląskim 45,1%). Ze znacznym problemem znalezienia pracy borykały się osoby powyżej 55. roku życia, których trudności na rynku pracy wynikają głównie z restrukturyzacji gospodarki i niedostosowania kwalifikacji do wymagań pracodawców. Na koniec 2020 r. osoby te stanowiły 20,4% ogółu

bezrobotnych z Częstochowy, a w województwie śląskim – 17,3%. Należy przy tym zauważyć, że w 2020 r., w porównaniu z latami poprzednimi, udział osób powyżej 55 lat w ogóle bezrobotnych w mieście zmniejszył się (22,2%, w 2018 r., 22,7% w 2019 r., 20,4% w 2020 r.). Sytuacja tych osób poprawiła się dzięki kierowaniu ich na szkolenia zawodowe oraz realizowanym przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie projektom i programom, kierowanym m.in. do osób starszych.

W 2020 r., w stosunku do lat poprzednich, nastąpił znaczny wzrost wśród bezrobotnych osób pozostających bez pracy od 6 do 12 miesięcy (14,0%, w 2018 r., 15,6% w 2019 r., 27,9% w 2020 r.). Bardzo duże zmiany wystąpiły także w grupie pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy; w latach 2018-2020 miał miejsce ich spadek o prawie połowę (18,9% w 2018 r., 12,4% w 2019 r., 9,7% w 2020 r.).

Jeśli chodzi o staż pracy, w 2020 r. 39,7% bezrobotnych z miasta posiadało staż krótszy niż 5 lat, osoby z ponad 20-letnim doświadczeniem zawodowym stanowiły 17,2% bezrobotnych, a 16,3% osób bez pracy miało staż od 10 do 20 lat. Największe wahania odnotowano w gronie bezrobotnych ze stażem pracy 30 lat i więcej i bez staży pracy. Udział tych pierwszych wśród bezrobotnych stale zwiększał się (z 3% w 2018 r. do 4,2% w 2020 r.), a udział tych drugich systematycznie malał (z 14,8% w 2018 r. do 11,9% w 2020 r.).

W analizowanym okresie bezrobocie najsilniej dotykało osoby z niskim poziomem wykształcenia i brakiem kwalifikacji do wykonywania pracy – prawie połowa bezrobotnych mieszkańców Częstochowy posiadała wykształcenie gimnazjalne lub niższe oraz zasadnicze zawodowe (43,4% na koniec 2020 r.). Choć w latach 2018-2020 odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród bezrobotnych w mieście stale się zmniejszał (z 24,2% w 2018 r. do 22,6% w 2020 r.), to był on o ok. 10% wyższy niż w województwie śląskim (15,1% na koniec 2020 r.). Sytuacja ta spowodowana może być niedostosowaniem oferty kształcenia zawodowego w mieście do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy, a także brakiem zapotrzebowania ze strony pracodawców na wysoko wykwalifikowaną kadrę pracowniczą.

Najwięcej osób bezrobotnych z miasta pracowało poprzednio w przetwórstwie przemysłowym (862 w 2018 r., 694 w 2019 r., 1 135 w 2020 r.), handlu (853 w 2018 r., 648 w 2019 r., 908 w 2020 r.), zajmowało się działalnością w zakresie usług administrowania i działalnością wspierającą (396 w 2018 r., 360 w 2019 r., 513 w 2020 r.) i było zatrudnionych w budownictwie (256 w 2018 r., 217 w 2019 r., 329 w 2020 r.).

W latach 2018-2020 liczba zgłoszonych do Powiatowego Urzędu Pracy wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej z miasta Częstochowy stale i znacznie zmniejszała się (z 12.174 w 2018 r. do 5 228 w 2020 r.). Tak wysoki spadek jest niepokojący i nie można go wytłumaczyć wyłącznie pandemią COVID-19. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 20. Wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej z miasta Częstochowy zgłoszone w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej	12 174	7 124	5 228
w tym: subsydiowanej	1 372	1 024	609
w tym: z sektora publicznego	358	179	209

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

W latach 2018-2020 widoczna była wyraźna tendencja spadkowa liczby wyłączeń osób z ewidencji bezrobotnych (z 10 194 w 2018 r. do 5 471 w 2020 r.), przy czym w 2020 r. ogromny wpływ na sytuację miała pandemia COVID-19, która spowodowała zmianę funkcjonowania urzędu oraz zmianę obsługi osób bezrobotnych.

Najważniejszą przyczynę wyłączenia stanowiło podjęcie pracy (46,9% wszystkich wyłączeń w 2018 r., 44,5%, w 2019 r., 66,6% w 2020 r.), a następnie niepotwierdzenie przez osoby bezrobotne gotowości do pracy (25,8%, w 2018 r., 26,6%, w 2019 r., 9,0% w 2020 r.) oraz dobrowolna rezygnacja ze statusu bezrobotnego (6,4% w 2018 r., 8,1% w 2019 r., 5,6% w 2020 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21. Przyczyny wyłączeń z ewidencji bezrobotnych z miasta w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba bezrobotnych wyłączonych z ewidencji ogółem	10 194	9 364	5 471
w tym: z powodu podjęcia pracy (niesubsydiowanej i subsydiowanej)	4 781	4 168	3 641
w tym: z powodu niepotwierdzenia gotowości do pracy	2 634	2 495	491
w tym z powodu dobrowolnej rezygnacji ze statusu bezrobotnego	661	764	305
w tym: z powodu odmowy bez uzasadnionej przyczyny przyjęcia propozycji odpowiedniej pracy lub innej formy pomocy	439	428	109
w tym: z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego	179	138	131
w tym: z powodu nabycia praw do świadczenia przedemerytalnego	131	87	72
w tym: z powodu podjęcia nauki	29	18	32

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie realizuje aktywizację zawodową w ramach usług i instrumentów rynku pracy. Środki na ten cel pochodzą z Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Ten ostatni wspiera realizowane przez urząd pracy programy i projekty.

W latach 2018-2020 liczba uczestników aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu z miasta Częstochowy wyraźnie zmniejszyła się (z 1 203 w 2018 r. do 534 w 2020 r.). Znaczny spadek w 2020 r. spowodowany był wystąpieniem pandemii COVID-19, która w pierwszej kolejności obligowała urząd do wypłaty świadczeń pomocowych w ramach tzw. Tarczy antykryzysowej. Należy także zwrócić uwagę na stale zmniejszającą się wysokość środków będących w dyspozycji Urzędu Pracy przeznaczonych ten cel.

Z form aktywizacyjnych najbardziej popularne w analizowanym okresie były staże (430 w 2018 r., 404 w 2019 r., 167 w 2020 r.) oraz zatrudnienie w ramach refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy (200 w 2018 r., 182 w 2019 r., 108 w 2020 r.). Bezrobotni chętnie sięgali także po środki wspierające ich przy zakładaniu działalności gospodarczej (161 w 2018 r., 176 w 2019 r. 104 w 2020 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 22. Aktywne formy pomocy osobom bezrobotnym z miasta w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
prace interwencyjne	123	59	61
roboty publiczne	94	44	48
staże	430	404	167
szkolenia i przekwalifikowania	65	40	10
jednorazowe środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej	161	176	104
podjęcie pracy w ramach refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy	200	182	108
prace społecznie użyteczne	12	10	9
podjęcie pracy w związku z przyznaniem: bonu na zasiedlenie, bonu zatrudnieniowego, lub dofinansowania wynagrodzenia za zatrudnienie bezrobotnego, który ukończył 50 lat	57	29	20
podjęcie pracy w ramach refundacji części kosztów poniesionych na wynagrodzenia, nagrody oraz składki na ubezpieczenia społeczne skierowanego bezrobotnego do 30 roku życia (art. 150f)	61	50	7
ogółem	1203	994	534

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie w ramach swojej działalności realizuje również projekty i programy wspierające aktywizację zawodową osób bezrobotnych. W tym gronie są także osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy, m.in. osoby z niepełnosprawnościami i osoby powyżej 50. roku życia. W 2020 r. ze środków zapisanych w projektach realizowano także zadania w ramach tzw. Tarczy antykryzysowej, które objęły również osoby zatrudnione i samozatrudnione.

W poniższej tabeli przedstawiono dane szczegółowe na temat projektów i programów realizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie w latach 2018-2020.

Tabela 23. Projekty i programy realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie w latach 2018-2020

nazwa projektu i rok jego realizacji	liczba uczestników projektu	wartość projektu (w zł)
projekty współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego		
Projekt pn. Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Mieście Częstochowa i powiecie częstochowskim (III) – 2018 r.	696	7 786 624,30
Projekt pn. Aktywizacja osób bezrobotnych w wieku 30+ zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie (III) – 2018 r.	565	7 005 423,90
Projekt pn. „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Mieście Częstochowa i powiecie częstochowskim (IV)” – 2019 r.	762	7 199 227
Projekt pn. „Aktywizacja osób bezrobotnych w wieku 30+ zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie (IV)” – 2019 r.	581	6 508 835
Projekt pn. „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Mieście Częstochowa i powiecie częstochowskim (IV)” – 2020 r.	346 bezrobotnych, 1 750 osób pracujących ¹	11 086 639,64
Projekt pn. „Aktywizacja osób bezrobotnych w wieku 30+ zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie (IV)” – 2020 r.	402 osoby bezrobotne, 5 839	23 883 468,01

pracujących¹

programy i projekty finansowane ze środków Funduszu Pracy		
Program pn. „Nowe szanse, nowy start” – 2018 r.	65	552 465,79
Program Regionalny dla osób 50+ – 2018 r.	36	350 000
Program specjalny pn. „Skuteczna aktywizacja” – 2019 r.	31	341 414,90
Program specjalny pn. „Pomocna dłoń” – 2020 r.	36	196 549,35
Program specjalny pn. „Aktywny rozwój zawodowy” – 2020 r.	21	185 247,86
Program specjalny pn. „Nowa perspektywa” – 2020 r.	12	83 067,30.
Programy realizowane w ramach Rezerwy Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (źródło finansowania także Fundusz Pracy)		
Projekt pn. „Szansa na zatrudnienie” – 2018 r.	22	126 411,62
Program pn. „Czas na doświadczenie” – 2018 r.	33	168 360,15
Program pn. „Praca dla środowiska” – 2019 r.	27	147 123,82
Program pn. „Aktywna wieś” – 2019 r.	29	157 418,37

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

¹ wsparcie w ramach tzw. Tarczy antykryzysowej

Wsparcie przedsiębiorców po wystąpieniu pandemii

Zapobieganie negatywnym skutkom występowania pandemii było dla urzędów pracy jednym z najważniejszych wyzwań, przed którymi stanęły w 2020 r. Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie realizował wszystkie zadania zlecone urzędowi pracy, a zapisane w tzw. Tarczy antykryzysowej, czyli ustawie z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Należały do nich:

- dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej dla przedsiębiorców samozatrudnionych (art. 15zzc);
- dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz należnych od nich składek na ubezpieczenia społeczne dla mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców (art. 15zzb);
- dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz należnych od nich składek na ubezpieczenia społeczne dla organizacji pozarządowych (art. 15zze);
- dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz składek na ubezpieczenia społeczne dla kościelnej osoby prawnej działającej na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz jej jednostce organizacyjnej (art. 15zze2);
- niskooprocentowane pożyczki z Funduszu Pracy dla mikroprzedsiębiorców (art. 15zdz);
- niskooprocentowane pożyczki z Funduszu Pracy dla organizacji pozarządowych (art. 15zda);
- dotacje na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej mikroprzedsiębiorcy i małego przedsiębiorcy określonych branż (art.15zze4).

W 2020 r. na realizację usług związanych z tzw. Tarczą anty kryzysową Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie wydatkował kwotę: 145 617 632,14 zł. Dane szczegółowe na temat poniesionych wydatków na poszczególne formy wsparcia przedstawia poniższa tabela.

Tabela 24. Wydatki na realizację przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie usług związanych z tzw. Tarczą anty kryzysową w 2020 r.

nazwa zadania	wysokość wydatkowanych środków (w zł)
dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej dla przedsiębiorców samozatrudnionych (art. 15zzc)	13 099 737,27
dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz należnych od nich składek na ubezpieczenia społeczne dla mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców (art. 15zzb)	39 295 613,07
dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz należnych od nich składek na ubezpieczenia społeczne dla organizacji pozarządowych (art. 15zze)	2 563 683,09
dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników oraz składek na ubezpieczenia społeczne dla kościelnej osoby prawnej działającej na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, oraz jej jednostce organizacyjnej (art. 15zze2)	982 441,20
niskooprocentowane pożyczki z Funduszu Pracy dla mikroprzedsiębiorców (art. 15zzd)	89 210 906,13
niskooprocentowane pożyczki z Funduszu Pracy dla organizacji pozarządowych (art. 15zxda)	465 251,38
dotacje na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej mikroprzedsiębiorcy i małego przedsiębiorcy określonych branż (art.15zze4)	forma uruchomiona pod koniec 2020 r.; środki rozpoczęto wydatkować w 2021 r.

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Działania w zakresie przeciwdziałania bezrobociu, zwiększenia aktywności zawodowej mieszkańców miasta, wspierania rozwoju przedsiębiorczości i promocji zatrudnienia podejmuje również Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy. Obejmują one szereg inicjatyw, m.in. organizację staży, robót publicznych, prac społecznie użytecznych, stosowanie zrównoważonych zamówień publicznych przez jednostki organizacyjne miasta i Urzędu Miasta, a także realizację projektów, mających na celu łagodzenie skutków bezrobocia oraz profilaktykę tego zjawiska. W latach 2018-2020 m.in.:

- wspomagano działalność centrów integracji społecznej w mieście – samorządowego zakładu budżetowego Centrum Integracji Społecznej w Częstochowie (346 osób w 2018 r., 250 w 2019 r., 103 w 2020 r.), Centrum Integracji Społecznej przy Fundacji Integracji Społecznej „Feniks” (330 osób w 2018 r., 240 w 2019 r., 252 w 2020 r.), Centrum Integracji Społecznej przy Stowarzyszeniu Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej” (16 osób w 2018 r., 65 w 2019 r., 48 w 2020 r.), w których osoby bezrobotne, nieaktywne zawodowo, korzystające z pomocy społecznej, miały szansę na usamodzielnienie poprzez uczestnictwo w warsztatach, m.in. kulinarno-gastronomicznym, administracyjno-biurowym, monitoringu i dozoru, ogrodniczym, porządkowym, krawieckim oraz remontowo-budowlanym;

- realizowano obowiązek stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych, których wartość przekracza wyrażoną w złotych równowartość kwoty określonej w art. 4 pkt 8 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, przez wydziały Urzędu Miasta i jednostki organizacyjne miasta; w ramach stosowania klauzul w latach 2018-2020 zatrudniono odpowiednio 59, 54 i 57 osób;
- realizowano projekt informacyjno-promocyjny „Młodzi-Kreatywni”, którego celem było rozwijanie kreatywności i przedsiębiorczości wśród uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz zwiększanie zainteresowania tematem przedsiębiorczości;
- realizowano projekt „Ciekawi świata. Ciekawi przyszłości”, którego celem było wprowadzanie uczniów szkół ponadpodstawowych w tematykę realiów rynku pracy, rozwijanie umiejętności społecznych, kreatywności i przedsiębiorczości wśród uczniów.

Podsumowując analizę sytuacji na częstochowskim rynku pracy, należy podkreślić, że pandemia COVID-19 w nagły i niespodziewany sposób odcisnęła na nim swoje piętno. Rozlewająca się w niekontrolowany sposób pandemia oraz kolejne jej fale w oczywisty sposób nie tylko osłabiły wiele dziedzin życia mieszkańców miasta, ale również rozregulowały rynek pracy. Co prawda nie przeszedł on dramatycznych zawirowań ani zapaści, ale jego obraz nieco się zmienił.

Rosnący poziom bezrobocia, niestabilna sytuacja wielu podmiotów gospodarczych ograniczająca tak planowany ich rozwój, jaki i plany rekrutacyjne dotyczące pozyskania nowych pracowników, każą z dużą ostrożnością formułować wnioski na przyszłość.

Z analizy danych statystycznych wynika, że w ostatnich latach, zmniejszyła się liczba zgłaszanych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej. Można się spodziewać, że najbliższe lata będą pod tym względem podobne. Dlatego do najistotniejszych zadań w kontekście lokalnego biznesu będzie należało wzmocnienie jego potencjału i ewentualne dobre przygotowanie kandydatów do pracy. W procesie zatrudniania niebagatelną rolę będą odgrywać kompetencje – kwalifikacje i umiejętności przyszłych pracowników.

Za niepojęte zjawisko należy uznać fakt, że szeregi częstochowskich bezrobotnych w coraz większym stopniu zasilają osoby z wykształceniem wyższym. Potwierdzają to nie tylko statystyki Powiatowego Urzędu Pracy, ale również wnioski płynące z badań dotyczących prognozy zapotrzebowania na zawody i specjalności. Pokazują one, że częstochowski rynek pracy nastawiony jest na pracownika z wyuczonym zawodem, zatrudnianym w zakładach produkcyjnych, usługach czy handlu. W najbliższych latach trudno się spodziewać zasadniczych zmian w tym zakresie.

Aktywizacja lokalnego rynku pracy w najbliższych latach, być może z nowymi przygotowywanymi formami wsparcia, zależeć będzie również od wysokości przeznaczonych na ten cel środków z Europejskiego Funduszu Społecznego, przewidzianych w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

7. EDUKACJA, WYCHOWANIE I OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3.

W Częstochowie funkcjonuje 113 jednostek oświatowych, w tym Zespoły Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych, dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Częstochowa. W ramach nich funkcjonują szkoły i przedszkola jako odrębne jednostki oraz wchodzące w skład zespołów lub zespołów szkolno-przedszkolnych. Ponadto funkcjonuje Biuro Finansów Oświaty, które zajmuje się obsługą administracyjno-finansową 87 placówek.

Poniższa tabela przedstawia dane liczbowe dotyczące funkcjonujących w mieście placówek oświatowych z podziałem na typy szkół i z uwzględnieniem liczby uczniów w latach 2018-2020 (wykaz publicznych szkół i placówek, dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Częstochowa znajduje się pod adresem <https://www.czestochowa.pl/placowki-oswiatowe>).

Tabela 25. Typy placówek oświatowych w mieście w latach 2018-2020

typ placówki	liczba placówek	liczba uczniów 2018 r.	2019 r.	2020 r.
miejskie przedszkola	38	5 286	5 138	5 113
szkoły podstawowe	45	13 614	13 683	13 847
gimnazjum	1	48	0	0
licea ogólnokształcące	10	4 607	5 761	5 637
technika	11	4 935	6 090	5 877
zasadnicze szkoły zawodowe	8	310	0	0
branżowe szkoły I stopnia	8	636	1 265	1 250
branżowe szkoły II stopnia	0	0	0	81
szkoły specjalne	6	393	389	376
szkoły policealne	1	44	44	71

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

W związku z wprowadzeniem reformy oświatowej, z dniem 1 września 2017 r. dotychczasowe gimnazja zostały włączone do szkół podstawowych i funkcjonowały w nich jako oddziały gimnazjalne do czasu wygaszenia, tj., do 31 sierpnia 2019 r. Jako samodzielne, funkcjonowało Gimnazjum nr 17. Z dniem 1 września 2017 r. sześciolatte szkoły podstawowe zostały przekształcone w ośmioletnie szkoły podstawowe, zasadnicze szkoły zawodowe – w branżowe szkoły I stopnia, w których do czasu wygaszenia, tj. do 31 sierpnia 2019 r. funkcjonowały oddziały dotychczasowych zasadniczych szkół zawodowych, a trzyletnie licea ogólnokształcące – w licea ogólnokształcące czteroletnie, w których do czasu ich wygaszenia, tj. do 31 sierpnia 2022 r. funkcjonują oddziały dotychczasowego trzyletniego liceum.

Na terenie miasta funkcjonują również placówki oświatowe niepubliczne i publiczne prowadzone przez organy inne niż jednostka samorządu terytorialnego, dotowane przez Miasto Częstochowa. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26. Typy placówek oświatowych niepublicznych i publicznych prowadzonych przez organy inne niż jednostka samorządu terytorialnego, dotowane przez Miasto Częstochowa w latach 2018-2020

typ placówki	liczba placówek			liczba uczniów		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
szkoły podstawowe	11	11	11	1 865	1 805	1 524
szkoły podstawowe specjalne	6	6	6	789	287	321
przedszkola	31	31	32	1 758	1 829	1 808
przedszkola specjalne	2	2	2	42	47	70
Inne formy wychowania przedszkolnego	6	6	5	111	96	88
technika	4	3	4	57	860	1033
szkoły policealne	2	12	12	23	2161	2484
licea ogólnokształcące	3	13	13	608	1693	1601
licea ogólnokształcące specjalne	13	2	2	2 093	15	23
szkoły zawodowe specjalne	17	3	3	1 555	135	141
specjalne ośrodki wychowawcze	1	3	3	13	166	165
wczesne wspomaganie rozwoju realizowane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne w tym poradnie specjalistyczne	3	4	4	105	454	518
placówki wychowania pozaszkolnego	3	3	3	148	311	198
internat i bursy szkolne	4	1	1	512	29	20

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

Na terenie miasta Częstochowy funkcjonuje również 5 uczelni wyższych. Należą do nich: Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza, Politechnika Częstochowska, Akademia Polonijna, Wyższa Szkoła Lingwistyczna i Wyższa Szkoła Zarządzania.

Infrastruktura jednostek oświatowych, dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Częstochowa jest, w miarę posiadanych środków finansowych, sukcesywnie modernizowana i wzbogacana, w tym także w zakresie termomodernizacji budynków, budowy lub remontu boisk czy sal gimnastycznych. Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat zasobów ww. placówek na koniec 2020 r.

Tabela 27. Zasoby placówek oświatowych w 2020 r., dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Częstochowa

nazwa jednostki	liczba						nazwa jednostki	liczba					
	B ¹	Ś ²	ST ³	PK ⁴	SG ⁵	BO ⁶		B ¹	Ś ²	ST ³	PK ⁴	SG ⁵	BO ⁶
Szkoła Podstawowa nr 1	1	1	1	1	2	1	Szkoła Podstawowa nr 54 z Oddziałami Integracyjnymi	1	1	1	2	3	2
Szkoła Podstawowa nr 2	1	1	1	2	2	1	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 1	1	1	1	1	2	1
Szkoła Podstawowa nr 7	1	1	1	1	3	0	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 2	1	1	1	1	1	0
Szkoła Podstawowa nr 8	1	1	1	1	4	1	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 3	1	1	1	1	1	1
Szkoła Podstawowa nr 9	1	1	1	2	1	1	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 4	1	1	1	1	1	1
Szkoła Podstawowa nr 11	1	1	1	2	2	1	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 5	1	1	1	1	1	1
Szkoła Podstawowa nr 12	1	1	1	1	2	1	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 6	1	1	1	1	1	1

nazwa jednostki	liczba						nazwa jednostki	liczba					
	B ¹	Ś ²	ST ³	PK ⁴	SG ⁵	BO ⁶		B ¹	Ś ²	ST ³	PK ⁴	SG ⁵	BO ⁶
Szkoła Podstawowa nr 13	1	1	1	2	2	1	I Liceum Ogólnokształcące	1	0	0	1	1	0
Szkoła Podstawowa nr 14	1	1	1	1	1	1	II Liceum Ogólnokształcące	1	0	0	1	2	1
Szkoła Podstawowa nr 15	1	1	1	2	1	1	IV Liceum Ogólnokształcące	1	0	0	2	3	0
Szkoła Podstawowa nr 16	1	1	1	1	1	1	IX Liceum Ogólnokształcące	1	0	0	2	4	0
Szkoła Podstawowa nr 17	1	1	1	1	1	1	Techniczne Zakłady Naukowe	1	0	0	11	3	1
Szkoła Podstawowa Nr 19	1	1	1	1	1	1	V Liceum Ogólnokształcące	1	0	0	2	2	0
Szkoła Podstawowa nr 21	1	1	1	1	2	1	VI Liceum Ogólnokształcące	1	0	0	1	1	0
Szkoła Podstawowa nr 22	1	1	1	1	2	1	VII Liceum Ogólnokształcące	1	0	0	2	3	0
Szkoła Podstawowa nr 24	1	1	1	2	1	1	VIII Liceum Ogólnokształcące Samorządowe	1	0	0	1	3	2
Szkoła Podstawowa nr 25	1	1	1	1	1	1	Zespół Szkół Ekonomicznych	1	0	1	4	3	0
Szkoła Podstawowa nr 26	1	1	1	1	2	2	Zespół Szkół Gastronomicznych	1	0	0	2	1	0
Szkoła Podstawowa nr 27	1	1	1	1	1	1	Zespół Szkół im. Bolesława Prusa	1	0	0	2	1	0
Szkoła Podstawowa nr 29	1	1	1	2	1	1	Zespół Szkół im. dr Władysława Biegańskiego	1	0	0	2	3	0
Szkoła Podstawowa nr 30	1	1	0	1	1	1	Zespół Szkół im. gen. W. Andersa	1	0	0	2	1	0
Szkoła Podstawowa nr 31	1	1	1	2	1	2	Zespół Szkół im. Jana Kochanowskiego	1	0	0	3	3	1
Szkoła Podstawowa nr 32	1	1	1	2	2	1	Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych	1	0	0	2	3	0
Szkoła Podstawowa nr 33	1	1	1	2	2	1	Zespół Szkół Przemysłu Mody i Reklamy im. W. S. Reymonta	1	0	0	3	2	1
Szkoła Podstawowa nr 34	1	1	1	2	2	1	Zespół Szkół Samochodowych	1	0	0	3	2	1
Szkoła Podstawowa nr 35	1	1	1	3	1	0	Zespół Szkół Technicznych	1	0	0	3	2	1
Szkoła Podstawowa nr 36	1	1	1	1	3	1	Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. Stefana Żeromskiego	1	0	0	5	2	1
Szkoła Podstawowa nr 37	1	1	1	1	1	1	Zespół Szkół Zawodowych Specjalnych im. Marii Grzegorzewskiej	1	0	0	2	3	1
Szkoła Podstawowa nr 38	1	1	1	1	2	2	Bursa Miejska	0	0	3	0	0	1

nazwa jednostki	liczba						nazwa jednostki	liczba					
	B ¹	Ś ²	ST ³	PK ⁴	SG ⁵	BO ⁶		B ¹	Ś ²	ST ³	PK ⁴	SG ⁵	BO ⁶
Szkoła Podstawowa nr 39	1	1	1	1	2	1	Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego Samorządowy Ośrodek Doskonalenia	1	0	0	3	0	0
Szkoła Podstawowa nr 41	1	1	0	1	2	1	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 w Częstochowie	0	0	0	1	0	0
Szkoła Podstawowa nr 42	1	1	1	1	2	1	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy Nr 5 w Częstochowie	1	1	0	1	1	0
Szkoła Podstawowa nr 46	1	1	1	1	1	1	Zespół Szkół Specjalnych Nr 23 im. Janusza Korczaka	0	1	1	0	1	0
Szkoła Podstawowa nr 48	1	1	1	3	4	2	Zespół Szkół Specjalnych Nr 28	1	1	0	1	2	0
Szkoła Podstawowa nr 49	1	1	1	1	4	1	Zespół Szkół Specjalnych nr 45	1	1	0	0	1	0
Szkoła Podstawowa nr 50	1	1	1	1	1	2	Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych	1	0	0	0	0	0
Szkoła Podstawowa nr 52	1	1	1	1	1	2	razem	72	50	48	125	133	61
Szkoła Podstawowa nr 53 z Oddziałami Integrycyjnymi	1	1	1	2	4	2							

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

¹B –biblioteka, ²Ś – świetlica, ³ST –stołówka, ⁴PK – pracownia komputerowa, ⁵SG – sala gimnastyczna, ⁶BO – boiska

Formy pomocy udzielanej dzieciom i młodzieży, w tym zajęcia dla uczniów ze specjalistami

W jednostkach oświatowych (bez specjalnych), dla których organem prowadzącym jest Miasto Częstochowa, realizowane są różne formy **zajęć dla dzieci i uczniów wymagających wsparcia** z uwzględnieniem opinii psychologiczno-pedagogicznych oraz orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego. Są to zajęcia: terapeutyczne, socjoterapeutyczne, logopedyczne, rehabilitacyjne, korekcyjno-kompensacyjne, dydaktyczno-wyrównawcze, rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, rewalidacyjne, rewalidacyjno-wychowawcze, a także wczesne wspomaganie rozwoju oraz zindywidualizowana ścieżka realizacji. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28. Zajęcia dla dzieci i uczniów wymagających wsparcia, realizowane w latach 2018-2020 w placówkach oświatowych, dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Częstochowa

rodzaj zajęć	liczba uczestników zajęć		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zajęcia terapeutyczne	292	305	342
wczesne wspomaganie rozwoju	9	8	10
zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	590	813	822

rodzaj zajęć	liczba uczestników zajęć		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zajęcia logopedyczne	2 728	2 930	2 796
zajęcia rehabilitacyjne	104	106	106
zajęcia rewalidacyjne	591	611	644
zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze	2	3	4
zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne	24	45	67
zajęcia socjoterapeutyczne	2	3	2
zajęcie dydaktyczno-wyrównawcze	544	968	1 151
indywidualizowana ścieżka	0	2	2

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

W latach 2018-2020 nastąpił wzrost liczby uczniów uczestniczących w zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych, rewalidacyjnych, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne i w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych. Biorąc pod uwagę pandemię COVID-19 w 2020 r. i jej skutki należy prognozować, iż tendencja ta będzie się utrzymywać.

W związku z powyższym, jesienią 2020 r. powstał w mieście pomysł stworzenia **programu dodatkowych zajęć „Edu-Akcja”**, aby – zgodnie z zasadą wspomagania osób z różnymi potrzebami, zwłaszcza w „kryzysowym” czasie pandemii – wesprzeć najmłodszych w taki sposób, aby jak najbardziej ograniczyć negatywne konsekwencje zdalnej nauki, by w jak najmniejszym stopniu zaważyły na późniejszych etapach edukacji, nie spowodowały drastycznych różnic w opanowaniu podstawy programowej przez różne grupy dzieci. Stworzenie ww. programu dodatkowych zajęć było zatem także perspektywiczną, obliczoną na długi okres inwestycją w najmłodsze pokolenie mieszkańców Częstochowy, w ich zdolność przejścia z powodzeniem przez kolejne szczeble wykształcenia, aż po studia wyższe i wejście na rynek pracy. W październiku 2020 r. zainicjowano pilotażowo akcję, która była odpowiedzią na zdiagnozowane przez dyrektorów i nauczycieli potrzeby edukacyjne dzieci. Od października do grudnia 2020 r. skorzystało z niej ponad 1 tys. uczniów, a zajęcia odbywały się w 8 szkołach podstawowych. Akcja przyczyniła się do wzrostu postępów uczniów w nauce, w szczególności uczniów, którzy mieli problemy z opanowaniem materiału. Dzięki niej uczniowie byli także objęci w szerszym zakresie pomocą psychologiczno-pedagogiczną.

W analizowanym okresie w jednostkach oświatowych zapewniona była również opieka dla dzieci w świetlicach szkolnych oraz realizowane były zajęcia pozalekcyjne rozwijające zainteresowania dzieci i uczniów.

Od 2018 r., na podstawie porozumienia nr MEN/2017/DWKI/1909 z dnia 8 grudnia 2017 r., zawartego pomiędzy Ministrem Edukacji Narodowej a Gminą Miasto Częstochowa, w Zespole Szkół Specjalnych nr 23 im. Janusza Korczaka w Częstochowie realizowano zadania w ramach rządowego **programu kompleksowego wsparcia dla rodzin pn. „Za życiem”**. W jego ramach zatrudniono specjalistów z zakresu: terapii integracji sensorycznej, indywidualnych zajęć z pedagogiem specjalnym, indywidualnych zajęć z terapeutą pedagogicznym, indywidualnych zajęć z tyflopedagogiem, zajęć z psychologiem dla dziecka i jego rodziny, indywidualnych zajęć z logopedą, indywidualnych zajęć z neurologopedą, terapii behawioralnej, terapii Biofeedback, indywidualnych zajęć z fizjoterapeutą i hipoterapii. W trakcie trwania programu opieką zostało

objętych: 82 dzieci w 2018 r., 140 dzieci w 2019 r., w tym 85 dzieci w ramach wczesnego wspomaganie rozwoju, oraz 120 dzieci w 2020 r., w tym 91 dzieci w ramach wczesnego wspomaganie rozwoju.

Warto dodać, że dla każdego dziecka powołuje się lub modyfikuje istniejący zespół wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka oraz opracowuje program wsparcia. Rodzice i opiekunowie dziecka otrzymują wsparcie w ramach m.in. konsultacji indywidualnych, instruktażu, rozmów z psychologiem, skierowań na konsultacje medyczne lub do innych instytucji. Systematycznie modyfikuje się bazę instytucji świadczących pomoc i wsparcie oraz edukację dla dzieci z niepełnosprawnościami lub zagrożonych niepełnosprawnością.

Dla uczniów częstochowskich szkół przeznaczone są również cykliczne programy realizowane w okresie ferii letnich i zimowych pn. „**Ferie w mieście**” i „**Lato w mieście**”. Są one dofinansowywane z budżetu gminy, a ich celem jest zapewnienie uczniom możliwości bezpiecznego wypoczynku, zdobywania nowych doświadczeń i rozwijania zainteresowań. Zajęcia odbywają się w ramach półkolonii, tzw. „otwartych drzwi” oraz wycieczek (w związku ze stanem pandemicznym, a tym samym ograniczeniem funkcjonowania jednostek oświatowych, w 2020 r. nie organizowano zajęć w ramach programu „Lato w mieście”).

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat realizacji w latach 2018-2020 programów „Ferie w mieście” i „Lato w mieście”.

Tabela 29. Szkoły i uczniowie objęci programami „Ferie w mieście” i „Lato w mieście” w latach 2018-2020

rok	Ferie w mieście		Lato w mieście	
	liczba szkół	liczba uczestników	liczba szkół	liczba uczestników
2018	18	611	0	0
2019	18	2 000	13	1 000
2020	13	1 800	10	1 000

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, w mieście Częstochowie są również realizowane zadania związane z dowożeniem oraz ze zwrotem kosztów przejazdu dzieci i uczniów z niepełnosprawnością z miejsca zamieszkania do przedszkola, szkoły lub ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego, umożliwiającego realizację obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w przypadku zapewnienia dowozu i opieki przez rodziców, prawnych opiekunów oraz osoby (podmioty) sprawujące pieczę zastępczą.

Działania profilaktyczne w placówkach oświatowych

Zgodnie z art. 26 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, szkoły i placówki realizują programy wychowawczo-profilaktyczne obejmujące treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do uczniów, treści i działania o charakterze profilaktycznym dostosowane do potrzeb rozwojowych uczniów, przygotowane w oparciu o przeprowadzoną diagnozę potrzeb i problemów występujących w danej społeczności szkolnej, skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców. W ramach ww. programów podejmowane i realizowane są zadania w zakresie: rozpoznawania potrzeb i możliwości dzieci, kształtowania postaw patriotycznych i społecznych, wdrażania wartości moralnych i etycznych, zapobiegania

agresji i przemocy, zapobiegania niepowodzeniom dydaktycznym, zapobiegania uzależnieniom od komputera, Internetu i innych mediów cyfrowych; alkoholu, nikotyny, substancji psychotropowych, środków zastępczych, nowych substancji psychoaktywnych, promowania zdrowego stylu życia oraz bezpieczeństwa.

Przepis art. 26 ustawy Prawo oświatowe nie dotyczy przedszkoli, niemniej jednostki te w aktywny i intensywny sposób podejmują i realizują programy profilaktyczne przede wszystkim w zakresie promocji zdrowego stylu życia, bezpieczeństwa, kształtowania wartości patriotycznych moralnych. Działania te mają odzwierciedlenie w podstawie programowej wychowania przedszkolnego.

Działalność Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych

Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Częstochowie jest publiczną placówką oświatową, której terenem działania jest miasto Częstochowa w swoich granicach administracyjnych. W skład Zespołu wchodzi 4 placówki:

- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 1 ul. Marysia 93b;
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 ul. Ireny Kosmowskiej 5;
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 3 ul. Mjra Waleriana Łukasińskiego 40;
- Centrum Informacji Zawodowej ul. Mjra Waleriana Łukasińskiego 40.

Z usług placówki korzystać mogą dzieci i młodzież przedszkoli, szkół i placówek mających siedzibę na terenie działania Zespołu oraz ich rodzice (prawni opiekunowie), a także nauczyciele i wychowawcy. Dzieciom nieuczęszczającym do przedszkola i szkoły, a także ich rodzicom Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych udziela pomocy, o ile ich miejsce zamieszkania leży w obrębie działania Zespołu.

Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych udziela dzieciom (od momentu urodzenia) i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym pomocy logopedycznej, pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, a także świadczy rodzicom (prawnym opiekunom) i nauczycielom wsparcie psychologiczno-pedagogiczne związane z wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.

W poniższej tabeli przedstawiono dane szczegółowe na temat form pomocy udzielanej w latach 2018-2020 przez Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Częstochowie.

Tabela 30. Pomoc udzielana przez Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Częstochowie w latach 2018-2020

forma pomocy	liczba osób objętych pomocą		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
pomoc bezpośrednia udzielona dzieciom i młodzieży			
liczba dzieci przyjętych przez placówki wchodzące w skład zespołu	25 571	23 879	9 844
terapia psychologiczna, w tym psychoterapia	347	451	189
zajęcia grupowe prowadzone w szkołach i placówkach	4 004	11 862	1 462
zajęcia grupowe aktywizujące do wyboru kierunku kształcenia zawodu	2 555	4 683	1 498
terapia logopedyczna	226	227	208
zajęcia korekcyjno-kompensacyjne (terapia pedagogiczna)	79	48	57
odroczenie obowiązku szkolnego	42	69	85
przyspieszenie obowiązku szkolnego	2	1	0
rodzaje wydanych orzeczeń dla uczniów			

niestyszących i słabosłyszących	37	25	22
niewidomych i słabowidzących	30	31	35
z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	19	61	78
z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	49	84	88
z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	51	62	8
z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	168	189	230
z niepełnosprawnościami sprzężonymi	103	130	127
zagrożonych niedostosowaniem społecznym	12	9	16
o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych	18	17	4
o potrzebie nauczania indywidualnego	317	322	317

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

Placówki oświatowe w mieście podejmują współpracę z licznymi instytucjami i organizacjami wspierającymi dzieci, młodzież i rodziny. W latach 2018-2020 należały do nich: Urząd Miasta Częstochowy, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie, Centrum Diagnostyki i Terapii In Corpore, Sąd Rejonowy w Częstochowie/Kuratorzy Sądowi, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Częstochowie, Towarzystwo Nasz Dom, Stowarzyszenie Opieki Hospicyjnej Ziemi Częstochowskiej, Towarzystwo Patriotyczne KRESY, Straż Pożarna w Częstochowie, Fundacja Maxima Dzieciom, Biblioteka Publiczna im. dr Władysława Biegańskiego w Częstochowie, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Częstochowie, Miejska Komenda Policji w Częstochowie, Straż Miejska w Częstochowie, Centrum Informacji Zawodowej, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Fundacja „Niech się Dzieje”, Fundacja dla Rodziny, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę Fundacja Dr Clown, Stowarzyszenie IFMSA – Poland przy Akademii Medycznej w Bydgoszcy, Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej, Polski Czerwony Krzyż Oddział Regionalny w Częstochowie, Związek Harcerstwa Polskiego, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Miejski w Częstochowie, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Regionalny Oddział w Częstochowie, Instytucje kultury (kino, w tym Kino studyjne OKF „Iluzja”, filharmonia, teatr, muzea), Stowarzyszenie Daj mi Czas, Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Autyzmem, Stowarzyszenie Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych Ruchowo, Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną, Caritas Archidiecezji w Częstochowie, Fundacja Chrześcijańska „Adullam”, Fundacja Auchan, Klub Politechnik w Częstochowie, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, Samorządowy Ośrodek Doskonalenia, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Częstochowie, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie, Radio FIAT, Centrum Edukacji i Profilaktyki z Bielska-Białej EPSILON, Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej, Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, Kuratorium Oświaty, Fundacja Forum Humanum, Centrum Profilaktyki Społecznej Społem PSS Jedność w Częstochowie, Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Częstochowie, Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej (m.in. w Kłobucku, Mykanowie, Kłomnicach), Centrum Edukacyjno-Interwencyjne w Częstochowie, Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Dziecku i Rodzinie „Dla RODZINY”, Klub LKS GOL – START w Częstochowie, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Częstochowie, Poradnictwo dietetyczne „Dieta dla Ciebie” Lidia Krawczyk, Związek Stowarzyszeń Sportowych „Sprawni

Razem” w Warszawie, Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy, Szkół Polskich Oddział Częstochowa, Regionalny Ośrodek Kultury oraz Związek Nauczycielstwa Polskiego w Częstochowie.

Opieka nad dziećmi do lat 3.

Na terenie miasta Częstochowy opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3. realizują: jeden żłobek miejski z filią, sześć żłobków niepublicznych oraz jeden klub dziecięcy. W latach 2018-2020 systematycznie zwiększała się liczba dzieci objętych opieką (321 w 2018 r., 366 w 2019 r., 400 w 2020 r.).

W analizowanym okresie stale rosta również liczba osób zatrudnionych w placówkach zapewniających opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3. (72 w 2018 r., 80 w 2019 r., 86 w 2020 r.).

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat funkcjonujących w mieście placówek opieki nad dziećmi do lat 3.

Tabela 31. Placówki opieki nad dziećmi do lat 3 w mieście w latach 2018-2020

nazwa i adres placówki	liczba dzieci			liczba zatrudnionych		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
placówki publiczne						
Żłobek Miejski „Reksio”, Aleja Armii Krajowej 66a, Filia, ul. Sportowej 34a	204	204	220	50	51	50
placówki niepubliczne						
Żłobek 2 mama, ul. Lwowska 115	16	16	16	3	3	4
Żłobek „Tęcza”, ul. Ignacego Mościckiego 22	25	25	25	5	6	6
Żłobek „Bajkowy Mini Żłobek”, ul. Haliny Poświatowskiej 23	21	38	38	5	6	6
Żłobek „Bajka”, ul. Piastowska 189	X	43	43	X	7	8
Żłobek „Kredka”, ul. Biskupa Teodora Kubiny 70	X	X	18	X	X	4
Żłobek „Aniołkowo”, ul. Michała Faradaya 36	25	25	25	4	5	5
Żłobek „Bajkowy Żłobek”, ul. Tomasa Edisona 4	15	X	X	3	X	X
Klub dziecięcy Politechniki Częstochowskiej „Zaczek”, ul. Gen. Jana Henryka Dąbrowskiego 69	15	15	15	2	2	3

Źródło danych: Wydział Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy.

Dzięki realizacji w 2018 r. projektów „Aktywni rodzice – szczęśliwe dzieci” i „Aktywni rodzice – szczęśliwe dzieci 2”, a w 2020 r. projektu „Aktywni rodzice – szczęśliwe dzieci 3”, w 2018 r. w Żłobku Miejskim „Reksio” zwiększono liczbę miejsc o 24, a w 2020 r. o kolejne 16.

Działalność Żłobka Miejskiego „Reksio” była finansowana z budżetu miasta w wysokości 2 461 983,81 zł w 2018 r., 2 861 506,54 zł w 2019 r. i 2 642 785,75 zł w 2020 r.

W 2020 r. w Żłobku Miejskim „Reksio” przy Alei Armii Krajowej 66a przeprowadzony był generalny remont, co spowodowało, że opiekę nad dziećmi sprawowała jego filia przy ul. Sportowej 34a. Zgodnie z decyzją stacji sanitarno-epidemiologicznej na czas remontu placówka zapewniała opiekę dla 158 dzieci od 20. tygodnia życia do 3 lat. Żłobek Miejski przy Alei Armii Krajowej 66a wznowił swoją działalność od grudnia 2020 r. Po remoncie Żłobek Miejski „Reksio” przy Alei Armii Krajowej zapewnia opiekę dla 111 dzieci, a filia przy ul. Sportowej 34a dla 109 dzieci. Poniższa tabela zawiera informacje na temat remontów i inwestycji przeprowadzonych ostatnich latach w Żłobku Miejskim „Reksio”.

Tabela 32. Remonty i inwestycje w Żłobku Miejskim „Reksio” w Częstochowie w latach 2016-2021

zakres i efekty remontu/inwestycji	okres realizacji
prace remontowo-adaptacyjne pomieszczeń w żłobku przy Alei Armii Krajowej 66a w ramach projektu „Aktywni rodzice – szczęśliwe dzieci 1” – utworzono dodatkowo 10 miejsc dla dzieci remont i przystosowanie placu zabaw przy żłobku oraz zakup bezpiecznej nawierzchni	2016-2018
prace remontowo-adaptacyjne pomieszczeń w filii żłobka przy ul. Sportowej 34a w ramach projektu „Aktywni rodzice – szczęśliwe dzieci 2” – utworzono dodatkowo 15 miejsc dla dzieci	2017-2018
prace remontowo-adaptacyjne pomieszczeń w żłobku przy Alei Armii Krajowej 66a w ramach projektu „Aktywni rodzice – szczęśliwe dzieci 3” – utworzono dodatkowo 13 miejsc dla dzieci	2019-2021
generalny remont budynku żłobka przy Alei Armii Krajowej 66a – wykonanie robót związanych z przebudową żłobka i przystosowaniem budynku do przepisów przeciwpożarowych –utworzono dodatkowo 3 miejsca dla dzieci	2019-2020

Źródło danych: Wydział Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy.

W 2019 r. żłobek niepubliczny, tj. „Bajkowy Żłobek” przy ul. Tomasza Edisona 4 został zlikwidowany. W analizowanym roku powstał jeden żłobek niepubliczny, tj. Żłobek „Bajka” dla 43 dzieci, a w 2020 r. uruchomiony został kolejny żłobek niepubliczny „Kredka” dla 18 dzieci.

W analizowanym okresie, zgodnie z uchwałą Rady Miasta Częstochowy, placówki niepubliczne korzystały z dotacji celowej na każde dziecko. Dotacja celowa w żłobku niepublicznym na jedno dziecko wyniosła miesięcznie 210 zł, a w klubie dziecięcym 105 zł. Ogółem z budżetu gminy na działalność niepublicznych placówek przekazano 184 362,08 zł w 2018 r., 228 625,69 zł w 2019 r. i 167 708,74 zł w 2020 r.

W latach 2019-2020 dodatkowo funkcjonowało odpowiednio 4 i 10 opiekunów dziecięcych, którzy zapewniali odpowiednio 20 i 46 miejsc dla dzieci w wieku do lat 3.

8. KULTURA, SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

Sfera kultury postrzegana jest jako jeden z podstawowych czynników rozwoju społecznego. W mieście Częstochowie zadania własne gminy z zakresu kultury oraz jej upowszechniania realizują Referat Kultury w Wydziale Kultury, Promocji i Sportu Urzędu Miasta Częstochowy, samorządowe instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe.

W latach 2018-2020 najważniejszymi działaniami podejmowanymi w tym zakresie w mieście były: prowadzenie samorządowych instytucji kultury, promocja rodzimych środowisk twórczych, organizacyjne i finansowe wspieranie inicjatyw obywatelskich, dofinansowanie amatorskiego ruchu artystycznego, wspieranie inicjatyw z zakresu edukacji kulturalnej (działania realizowane przez instytucje kultury i organizacje pozarządowe), opieka nad miejscami pamięci narodowej, organizacja uroczystości państwowych i miejskich, działania na rzecz estetyki miasta.

Prowadzony przez miasto mecenat przyczynia się do zapewnienia funkcjonowania instytucji kultury, sprzyja również realizacji innych, równie ważnych, celów: pozwala na monitorowanie bieżącej kondycji kultury, inspiruje twórcze działania, sprzyja rozwojowi środowisk artystycznych, a także – co istotne – stwarza dla różnych grup społecznych (także tych zagrożonych wykluczeniem) szansę aktywnego uczestnictwa w życiu

kulturalnym, pełniąc jednocześnie w lokalnej społeczności funkcję integracyjną. W tym aspekcie duże znaczenie ma konsekwentne konstruowanie oferty kulturalnej z uwzględnieniem różnych oczekiwań, przy równoczesnej dbałości o zachowanie odpowiedniej jakości realizowanych przedsięwzięć – działalność kulturalna winna bowiem nie tylko zaspokajać potrzeby odbiorców, ale również kształtować ich gust i zainteresowania.

W latach 2018-2020 sprawowany przez miasto mecenat przyjmował różne formy, były to m.in.: Stypendia Artystyczne Prezydenta Miasta Częstochowy, Nagrody Miasta Częstochowy w Dziedzinie Kultury, Nagroda Teatralna Prezydenta Miasta Częstochowy.

Podobnie jak w latach wcześniejszych, wiodącą rolę w kształtowaniu życia artystycznego i kulturalnego miasta pełniły samorządowe instytucje kultury, dla których organizatorem jest Gmina Miasto Częstochowa:

- Teatr im. Adama Mickiewicza;
- Filharmonia Częstochowska im. Bronisława Hubermana;
- Muzeum Częstochowskie zarządzające w latach 2018-2020 dziesięcioma obiektami (Ratusz, Kamienica Mieszczańska – Muzeum Żydów Częstochowian, Pawilon Wystawowy, Zagroda Włóściańska, Pawilon Etnograficzny, Muzeum Górnictwa Rud Żelaza, Rezerwat Archeologiczny, Galeria Dobrej Sztuki, Dom Poezji – Muzeum Haliny Poświętowskiej, Multicentrum „Zodiak”);
- Miejska Galeria Sztuki z działającym w jej strukturach Kinem OKF „Iluzja”;
- Biblioteka Publiczna im. dr Władysława Biegańskiego (Biblioteka Główna z Wypożyczalnią Główną, Czytelnią Główną, Oddziałem dla Dzieci i Młodzieży oraz działami wewnętrznymi, a także 22 osiedlowe placówki filialne, w tym Muzoteka);
- Ośrodek Promocji Kultury „Gaude Mater”;
- Miejski Dom Kultury.

Znaczący wpływ na kształt częstochowskiego życia kulturalnego miał także Regionalny Ośrodek Kultury – instytucja kultury Samorządu Województwa Śląskiego.

Do wzbogacenia miejskiej oferty kulturalnej przyczyniły się również częstochowskie szkoły artystyczne (Zespół Szkół Plastycznych im. J. Malczewskiego i Zespół Szkół Muzycznych im. M. J. Żebrowskiego) oraz Wydziały Artystyczne Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza. O kształcie i jakości kultury w Częstochowie współdecydowali także artyści i twórcy indywidualni, promujący miasto i wzbogacający jego potencjał. Częstym zjawiskiem było włączanie się w działania kulturalne pubów, kawiarni, prywatnych klubów muzycznych, prywatnych galerii itp.

W latach 2018-2019 realizowane były projekty, których celem było wyjście z działaniami artystycznymi w przestrzeń publiczną miasta. Wśród nich należy wymienić: Festiwal Frytka OFF-jazd, Festiwal Retro Częstochowa, Festiwal Hip Hop Elements, Częstochowską Noc Kulturalną, cykl imprez organizowanych w ramach interdyscyplinarnego projektu „Aleje – tu się dzieje!” (w 2020 r. – z uwagi na pandemię COVID-19 – nie organizowano imprez plenerowych, nie był również realizowany projekt „Alejowy”), a także Dzień Samorządu Terytorialnego, Dni Częstochowy, Noc Sylwestrowa czy Senioralia. W przypadku ww. przedsięwzięć istotne

znaczenie ma fakt szerokiej do nich dostępności. Ponieważ jest ważne, aby w przypadku oferty kulturalnej ceny biletów nie stanowiły bariery dla określonych grup społecznych, na podkreślenie zasługuje dbałość miasta o organizację niebiletowanych imprez, adresowanych do wszystkich odbiorców. W tym kontekście istotne są także przedsięwzięcia realizowane przez częstochowskie instytucje kultury – cykle wprowadzone wcześniej i kontynuowane w latach 2018-2020 oraz nowe propozycje. Są to projekty adresowane do różnych grup wiekowych i społecznych: dzieci i młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnością czy podopiecznych placówek oświatowo-wychowawczych. W przypadku dużej liczby propozycji obowiązywał wstęp wolny lub ulgowe ceny biletów.

W analizowanym okresie zauważalna była duża aktywność organizacji pozarządowych podejmujących różnorodne działania w sferze kultury i jej upowszechniania. Duża liczba projektów realizowana była przez podmioty pozarządowe z wykorzystaniem środków z budżetu miasta (dotacje uzyskane w drodze otwartych konkursów ofert oraz w formie tzw. małych grantów).

Do najważniejszych przedsięwzięć kulturalnych realizowanych przez miejskie instytucje kultury w latach 2018-2020 należały m.in.:

- Biblioteka Publiczna im. dr. Władysława Biegańskiego – Deklinacja książki, Czytaj i działaj!, Festiwal Bajki (projekty promujące czytelnictwo w ramach programu „Partnerstwo dla książki”), „Aleje – tu się dzieje!”, „#NieZostawiamCzytelnika” (akcja w czasie pandemii COVID-19), Domowa Biblioteka, „W sierpniu czytamy książki o Powstaniu Warszawskim”, Dyskusyjny Klub Książki, Salony Poezji, wykłady z cyklu „Uniwersytet w Bibliotece”, zajęcia edukacyjne, literackie, plastyczne, teatralne, muzyczne, integracyjne;
- Teatr im. Adama Mickiewicza – wydarzenia artystyczne, w tym spektakle i koncerty własne i impresaryjne, Salony Poezji, „Szkoła Teatru”, lekcje i warsztaty teatralne, wykłady, prelekcje i spotkania z aktorami, spacer teatralne, Dzień Teatru Publicznego, Dzień Otwarty z okazji Międzynarodowego Dnia Teatru, „Niedzielnny Teatr Rodzinny, Przegląd Zespołów Teatralnych Szkół Średnich, „Środy studenckie w teatrze”, akcja promocyjna :Bilet 60+”;
- Filharmonia Częstochowska im. Bronisława Hubermana – 12. Festiwal Wiolinistyczny im. Bronisława Hubermana, 6. Konkurs wokalny im. Jana, Edwarda, Józefiny Reszków, Obchody Roku Stanisława Moniuszki, Współpraca Orkiestry Symfonicznej Filharmonii Częstochowskiej z artystami z Portugalii, Koncert Jubileuszowy z okazji 75-lecia Filharmonii Częstochowskiej;
- Miejska Galeria Sztuki – wystawy artystów (Szaybo, Pągowski, Sobocki, Lebenstein, Lustyk, Bednarski), 10. Triennale Sztuki Sacrum „Świętość natury”, 8. Międzynarodowy Salon Martwa Natura w fotografii 2018, „Sztuka dla każdego” (pokazy prezentacje, warsztaty artystyczne wydarzenie plenerowe), warsztaty plastyczno-edukacyjne dla dziadków i wnuków „Zróbmy to razem”, Polska Szkoła Plakatu. Plakaty filmowe i teatralne ze zbiorów Muzeum Śląskiego w Katowicach i Muzeum Kinematografii w Łodzi, Scriptorium, cykl warsztatów kaligrafii dla młodzieży i osób dorosłych, Transfiguracje. Naturakultura. Kim jestem, jak jestem w czasach zarazy?;
- Kino OKF „Iluzja” – Złota Piątka OKF Iluzja, Festiwal Wiosna Filmów, Weekend z Millenium Docs Against

Gravity, Festiwal Filmowy Kino Dzieci, EFF Festiwal Integracja Ty i Ja, Milos Forman – retrospektywa twórczości reżysera, 5. Festiwal Filmów Dokumentalnych im. Braci Krzemińskich „Moja mała ojczyzna”, Niepodległa 2018, Częstochowa w kadrze, Met Opera Live in HD, Wielka sztuka na ekranie, National Theatre Live, Retransmisje koncertów Andre Rieu, Cykl 30 filmów na 30-lecie kina, Obchody Europejskiego Dnia Kina Artystycznego, Nowe Horyzonty Edukacji Filmowej;

- Muzeum Częstochowskie – Konkurs Sztuki Ludowej „Ażurowe piękno. W świecie koronki i wycinanki”, „Podróże wycinanek”, wystawy czasowe („Husaria – broń wschodnia”, „Inne Światy – Salvador Dali versus Tomasz Sętowski”, „Częstochowski obszar rudonośny”, „KinoPasje Częstochowy”, portretprowincji.pl. Fotografie. Jacenty Dędek, 7. Dywizja Piechoty. Zapomniani Bohaterowie 1939, RAKÓW. Z dziejów częstochowskiej dzielnicy, Szopki krakowskie, Wiwisekcja balansu – rzeźby Jerzego Kędziory, 1000-lecie. Z dziejów częstochowskiej dzielnicy), Noc Muzeów, Industriada – Święto Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego, zajęcia edukacyjne (lekcje muzealne, warsztaty, wykłady, prelekcje i spotkania, spacer i wycieczki), Ferie w mieście, Lato w Muzeum, Częstochowskie Dni Rodziny, cykl wykładów „Wokół kolekcji”, wirtualne spotkania w ramach cyklu „Czas na miasto, czas na Muzeum...”, wydawanie publikacji („Rocznik Muzeum Częstochowskiego”, Encyklopedia Częstochowy);
- Ośrodek Promocji Kultury „Gaude Mater” – Międzynarodowy Festiwal Muzyki Sakralnej „Gaude Mater”, Noc Kulturalna, JAZZtochowa, Międzynarodowe Biennale Miniatury, Międzynarodowy Konkurs Fotografii Ulicznej Moment Street Photo Awards, przedsięwzięcia z zakresu edukacji i animacji kulturalnej;
- Miejski Dom Kultury – zajęcia edukacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych, basen, imprezy, wydarzenia (m.in. koncerty), wystawy, sesje nagraniowe, udział w konkursach, festiwalach, zawodach.

Na terenie miasta Częstochowy działa około 200 podmiotów sportowych i rekreacyjnych, w tym z 65 uczniowskich klubów sportowych, 117 stowarzyszeń zajmujących się działalnością sportową, 3 kluby sportowe działające w formie spółek akcyjnych, 6 ognisk towarzystwa krzewienia kultury fizycznej, 13 okręgowych związków sportowych oraz kilka innych organizacji funkcjonujących w obszarze kultury fizycznej.

W latach 2018-2020 za główne priorytety w zakresie kultury fizycznej i turystyki przyjęto upowszechnianie kultury fizycznej poprzez: szkolenie sportowe dla dzieci i młodzieży, współorganizację imprez międzynarodowych i ogólnopolskich, aktywizację do uprawiania sportu osób z niepełnosprawnością, propagowanie różnych dyscyplin sportu, rozwój sportu szkolnego i realizację systemu szkolenia w wybranych dyscyplinach sportu, propagowanie krajoznawstwa oraz aktywnego wypoczynku dzieci i młodzieży w czasie wolnym od nauki.

Zadania publiczne miasta z zakresu upowszechniania kultury fizycznej realizowane są we współpracy z organizacjami pozarządowymi na podstawie otwartych konkursów ofert. W latach 2018-2020 zawarto odpowiednio 183, 183 i 117 umów dotacji na kwotę 6 188 185,64 zł w 2018 r., 6 956 030 zł w 2019 r. i 5 477 300 zł w 2020 r. W ich ramach realizowano następujące zadania: szkolenie sportowe dzieci i młodzieży, szkolenie sportowe dla osób z niepełnosprawnością, organizacja zajęć sportowo-rekreacyjnych z udziałem osób z niepełnosprawnością, organizacja imprez sportowych rangi międzynarodowej i ogólnopolskiej,

upowszechnianie rekreacji ruchowej i sportu oraz zapewnienie bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne, współzawodnictwo sportowe szkół i działalność Dzielnicowych Ośrodków Sportu Szkolnego, upowszechnianie turystyki kwalifikowanej i krajoznawstwa, organizacja wypoczynku zimowego oraz letniego dzieci i młodzieży, różne przedsięwzięcia sportowe i rekreacyjne – małe granty oraz organizacja i udział w zawodach sportowych na wysokim poziomie współzawodnictwa.

Kolejnym zadaniem realizowanym w zakresie kultury fizycznej jest promocja miasta poprzez sport. Na ten cel wydatkowano z budżetu miasta kwotę 6 465 696,99 zł w 2018 r., 5 599 997 zł, w 2019 r. i 2 329 985 zł w 2020 r. Zadanie zlecano Klubowi Sportowemu „AZS Częstochowa” Sportowa Spółka Akcyjna (tylko w 2018 r.), Częstochowskiemu Klubowi Motocyklowemu „Włókniarz” Spółka Akcyjna, Klubowi Uczelnianemu AZS UJD oraz wspierano organizacje i instytucje, które na terenie miasta organizowały imprezy sportowe o charakterze międzynarodowym.

W latach 2018-2020 realizację zadań z zakresu współzawodnictwa sportowego szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych oraz system szkolenia w wybranych dyscyplinach sportu w Dzielnicowych Ośrodkach Sportu Szkolnego powierzano w wyniku konkursu ofert Miejskiemu Zarządowi Szkolnego Związku Sportowego. W organizowanych przez niego Igrzyskach Miejskich we współzawodnictwie sportowym dziewcząt i chłopców, w każdym roku szkolnym brało udział ponad 40 szkół podstawowych i ponad 20 szkół ponadpodstawowych. Rozgrywki szkolne prowadzone były w takich dyscyplinach sportowych, jak: siatkówka, siatkówka plażowa, koszykówka, piłka ręczna, piłka nożna, lekka atletyka, tenis stołowy, pływanie, gry i zabawy dla klas I-IV, łyżwiarstwo, szachy, dwubój, rugby, ringo, liga rowerowa, badminton. We współzawodnictwie sportowym szkół uczestniczyło w każdym roku szkolnym ok 10 000-12 000 uczniów.

W roku szkolnym 2017/2018 realizowano system szkolenia w piłce siatkowej dziewcząt i chłopców, koszykówce dziewcząt i chłopców oraz piłce ręcznej dziewcząt, który prowadzono w 8 następujących ośrodkach (szkołach): Szkoła Podstawowa nr 1 (od września 2018 r. w Szkole Podstawowej nr 29) i Techniczne Zakłady Naukowe – koszykówka chłopców, Szkoła Podstawowa nr 40 – koszykówka dziewcząt, Szkoły Podstawowe nr 34 i 50 – piłka siatkowa dziewcząt, Szkoły Podstawowe nr 2 i 39 – piłka siatkowa chłopców i Szkoła Podstawowa nr 14 – piłka ręczna dziewcząt. Szkoleniem w tych dyscyplinach sportu objętych zostało 150 uczniów.

W roku szkolnym 2018/2019 system szkolenia realizowany był w piłce siatkowej dziewcząt i chłopców, koszykówce dziewcząt i chłopców oraz piłce ręcznej dziewcząt. Powyższy system szkolenia prowadzono w 8 następujących ośrodkach (szkołach): Szkoła Podstawowa nr 29 i Techniczne Zakłady Naukowe – koszykówka chłopców, Szkoła Podstawowa nr 40 – koszykówka dziewcząt, Szkoły Podstawowe nr 34 i 50 – piłka siatkowa dziewcząt, Szkoły Podstawowe nr 2 i 39 – piłka siatkowa chłopców i Szkoła Podstawowa nr 14 – piłka ręczna dziewcząt. Szkoleniem w tych dyscyplinach sportu objętych zostało 150 uczniów.

W roku szkolnym 2019/2020 kontynuowano realizację systemu szkolenia w piłce siatkowej dziewcząt i chłopców oraz koszykówce chłopców. Powyższy system szkolenia prowadzono w 3 następujących ośrodkach (szkołach): Techniczne Zakłady Naukowe – koszykówka chłopców, Szkoła Podstawowa nr 34 – piłka siatkowa

dziewcząt, Szkoła Podstawowa nr 2 – piłka siatkowa chłopców. Szkoleniem w tych dyscyplinach sportu objętych zostało ok. 100 uczniów.

Na podstawie otwartych konkursów ofert zlecano organizacjom pozarządowym następujące zadania: upowszechnianie turystyki kwalifikowanej (pieszej nizinnej i górskiej, rowerowej, kajakowej, marszów na orientację) i krajoznawstwa wśród mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży, oraz wypoczynek zimowy i letni dla dzieci oraz młodzieży. Prowadzono koordynację organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży w czasie wolnym od zajęć szkolnych w okresie ferii zimowych i wakacji letnich. Propozycje zajęć ogólnodostępnych w ramach akcji wypoczynku dotyczyły głównie imprez sportowo-rekreacyjnych, jednodniowych wycieczek z programem krajoznawczym oraz zajęć świetlicowych realizowanych przez szkoły i różne placówki oświatowo-wychowawcze.

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Częstochowie administruje następującymi obiektami sportowo-rekreacyjnymi: Camping „Oleńka”, ul. Oleńki 22/30, Hala Sportowo-Widowiskowa „Polonia”, ul. Dekabrystów 43, Miejski Stadion Lekkoatletyczny, ul. Gen. Jana Henryka Dąbrowskiego 58/64, Miejski Stadion Piłkarski, ul. Loretańska 20, Miejski Stadion Piłkarski „Raków”, ul. Bronisława Limanowskiego 83, Miejski Stadion „zielona-energia.com Arena Częstochowa”, ul. Olsztyńska 123/127, Miejskie Korty Tenisowe, ul. 3 Maja 1, Park Wodny Częstochowa, ul. Dekabrystów 47, Park Wypoczynkowy „Lisinieć”, ul. O. Augustyna Kordeckiego 99, Pływalnia Kryta, Aleja Niepodległości 20/22, Pływalnia Kryta „Sienkiewicz Częstochowa”, Aleja Najświętszej Maryi Panny 56, Pływalnia Letnia, ul. Dekabrystów 45, Pływalnia Letnia, ul. Jana III Sobieskiego 5, Sala Sportowa „Częstochowianka”, ul. Tadeusza Rejtana 7c oraz Sztuczne Lodowisko, ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego 6/8.

Ponadto na terenie miasta funkcjonują następujące obiekty sportowo-rekreacyjne: Stadion piłkarski Klubu Ogólnosportowego Victoria 1922, Stadion piłkarski Ludowego Klubu Sportowego Płomień, Boisko piłkarskie Ludowego Klubu Sportowego Płomień, Stadion piłkarski Klubu Sportowego Stradom, Boisko piłkarskie Stowarzyszenia Sportowa Częstochowa, Boisko piłkarskie Klubu Sportowego Orzeł Kiedrzyn, Pływalnia kryta Miejskiego Domu Kultury, Hala Sportowa Częstochowa, Akademickie Centrum Sportowe (wielofunkcyjna hala sportowa i sala do tenisa stołowego), Hala sportowa Studium WFIS Politechniki Częstochowskiej, Strzelnica sportowa Częstochowskiego Stowarzyszenia Strzeleckiego CSS, Tory speedrowerowe w Dzielnicach Północ i Wrzosowiak, Tor mini żużlowy, Ośrodek sportów konnych KR-S TKKF Pegaz, Klub Taurus Fitness&Spa, Centrum Rekreacyjno-Sportowe SCOUT, Stacja Grawitacja, FORMA Fitness Klub Południe, FORMA Fitness Klub Północ, Calypso Fitness i Siłownia Częstochowa Bór, Calypso Fitness i Siłownia Częstochowa Galeria Jurajska, Planet Fitness Club s.c., Korty tenisowe, ul. Krakowska 80, Korty tenisowe przy SP nr 1, SP nr 40 i SP nr 41, Korty tenisowe Aspro, Skate park przy SP nr 53, Skate park Promenada Niemena, Skate park Park Wypoczynkowy „Lisinieć”, Przyszkolne hale sportowe (IX LO im. Cypriana Kamila Norwida, Zespół Szkół im. dr. Władysława Biegańskiego, VII LO im. Mikołaja Kopernika, IV LO im. Henryka Sienkiewicza z krytą bieżnią lekkoatletyczną, SP nr 7, SP nr 53, SP nr 21), Przyszkolne pływalnie kryte (SP nr 2, SP nr 48, II LO im. Romualda Traugutta), Moje Boisko Orlik (SP nr 52, SP nr 53, Techniczne Zakłady Naukowe), Młodzieżowy Ośrodek Sportu przy SP nr 50.

Na dofinansowanie zadań publicznych w ramach inicjatywy lokalnej w 2018 r. zawarto 4 umowy z 4 podmiotami na łączną kwotę 93 380 zł, w 2019 r. – 4 umowy z 4 podmiotami na łączną kwotę 99 698,94 zł, a w 2020 r. – 1 umowę z 1 podmiotem na łączną kwotę 12 500 zł. Na podstawie art. 19b Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, we współpracy z organizacjami pozarządowymi, zrealizowano następujące przedsięwzięcia: w 2018 r. – City Cross Częstochowa, edycja 6 (Klub Sportowy City Cross), Częstochowa StreetBall CUP vol. 6 (Stowarzyszenie Sportowa Częstochowa), III Turniej Tenisa Stołowego o Puchar Klubu Sportowego SPIN, XI Puchar Orientu (Klub Sportowy Orient), w których udział wzięło 1 191 sportowców, w 2018 r. – 7 Bieg City Cross Częstochowa (Klub Sportowy City Cross), Częstochowa StreetBall CUP vol. 7 (Stowarzyszenie Sportowa Częstochowa), IV Turniej Tenisa Stołowego o Puchar K.S. SPIN Częstochowa, XII Gwiazdkowy Puchar Orientu (Klub Sportowy Orient), w których udział wzięło 1 537 sportowców, w 2020 r. – we współpracy z Klubem Sportowym SPIN, przedsięwzięcie pn. V Turniej Tenisa Stołowego o Puchar K.S. SPIN Częstochowa, w którym udział wzięło 66 sportowców.

W latach 2018-2020 miasto wspierało również organizację międzynarodowych i ogólnopolskich imprez sportowo-rekreacyjnych. W tym celu w 2018 r. zawarto 40 umów z organizacjami z terenu miasta Częstochowy, w 2019 r. 41 umów, a w 2020 r. 32 umowy. Najważniejsze imprezy realizowane cyklicznie w analizowanym okresie to: Bieg Częstochowski, Memoriał im. Artura Szymy i Artura Ociepy – zawody z cyklu Pucharu Polski w LA, Złota Miła Częstochowy – Międzynarodowy Bieg Masowy, Wyścig Kolarski Grand Prix Częstochowy o Puchar Prezydenta Miasta, Ogólnopolski Turniej Piłki Siatkowej Kobiet o Puchar Prezydenta Miasta Częstochowy, Memoriał im. Przemysława Kożucha – halowy turniej piłki nożnej, SKRA CUP – turniej piłki nożnej, Międzynarodowy Turniej Bokserski im. Wincentego Szyńskiego i Mariana Chudego, Ogólnopolski Turniej Otwarcia Sezonu Koszykówki w kategorii Senior, Puchar Śląska w Siatkówce Plażowej Kobiet i Mężczyzn, Międzynarodowy Turniej Sermierczy w szpadzie dzieci KMICIC CUP. W imprezach współorganizowanych przez miasto brało udział od 8 000 do 10 000 sportowców (za wyjątkiem 2020 r., kiedy panowała pandemia COVID-19).

Miasto Częstochowa posiada liczne zabytki i atrakcje turystyczne. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują: układ urbanistyczny miasta, zespół klasztorny na Jasnej Górze, archikatedra pw. św. Rodziny, kościół św. Zygmunta, Ratusz, kościół św. Barbary i Andrzeja apostoła, plebania kościoła św. Barbary i Andrzeja apostoła – dawny klasztor, kaplica św. Barbary, kościół św. Jakuba, kościół pw. Najświętszego Imienia Maryi, plebania archikatedry pw. św. Rodziny, kościół św. Rocha i Sebastiana, kościół pw. Pana Jezusa Konającego, plebania kościoła św. Zygmunta – dawny klasztor, kaplica św. Marii Magdaleny, kościół ewangelicko-augsburski Wniebowstąpienia Pańskiego, zespół cmentarzy Kule, cmentarz wyznania mojżeszowego – Kirkut, zespół cmentarzy św. Rocha, kamienica – Dom Frankego, Dom Duchowieństwa Prawosławnego tzw. „Popówka” – obecnie muzeum, budynek Kurii Biskupiej budynek Gminy Żydowskiej tzw. „łaźnie żydowskie” – Mykwa.

Warte odwiedzenia są również obiekty Muzeum Częstochowskiego (wspomniany Ratusz, Kamienica Mieszcząńska – Muzeum Żydów Częstochowian, Pawilon Wystawowy, Zagroda Włociańska, Pawilon Etnograficzny, Muzeum Górnictwa Rud Żelaza, Rezerwat Archeologiczny, Galeria Dobrej Sztuki, Dom Poezji –

Muzeum Haliny Poświatowskiej, Multicentrum „Zodiak”), a także Muzea Jasnej Góry (Skarbiec, Muzeum Sześćsetlecia, Arsenał, Bastion św. Rocha), Muzeum Historii Kolei, Muzeum Monet i Medali Jana Pawła II, Muzeum Produkcji Zapalek, Muzeum Wyobraźni Tomasza Sętowskiego i Muzeum Archidiecezji Częstochowskiej. Miłośnicy dekoracyjnego malarstwa ściennego znajdą z kolei w różnych częściach miasta kilkanaście murali (Wieża Babel, Gravity, Langusta, xO =:O ;>, Oko Cyklopa, Świtezianka, Nieskończoność, Częstochowa, Strażnik Czasu, Barako Sztuka, Miasto, Our Rust).

Przez miasto przebiegają następujące szlaki turystyczne: piesze (Szlak Jury Wieluńskiej, Szlak Orlich Gniazd, Szlak Walk 7 Dywizji Piechoty, wrzesień 1939, Olsztyński, Częstochowska Droga św. Jakuba: Blachownia – Góra św. Anny, Jasnogórska Droga św. Jakuba: Konopiska – Piekary Śląskie, droga św. Jakuba; z Warszawy), rowerowe (Jurajski Szlak Rowerowy Orlich Gniazd, Jurajski Szlak Rowerowy Zygmunta Krasińskiego, Jurajski Szlak Rowerowy Olsztyński, Jurajski Szlak Rowerowy Dębowcówka, Szlak Jaskini Szmaragdowej, czarny do Julianki, Szlak Przełomu Warty), kajakowy (szlak w obszarze Mirowskiego Przełomu Warty) i samochodowe (Szlak Architektury Drewnianej – Pętla Częstochowska, Szlak Zabytków Techniki województwa śląskiego, Śląskie Smaki).

Na terenie miasta występują także formy ochrony przyrody: Natura 2000 Przełom Warty koło Mstowa PLH240026, Natura 2000 Walaszczyki w Częstochowie PLH240028, Natura 2000 Ostoja Olsztyńsko-Mirowska PLH240015, Park Krajobrazowy Orlich Gniazd oraz 19 pomników przyrody. Wypoczynkowi służą również: Mirowski Przełom Warty, Promenada Niemena, Las Aniołowski, parki (Park Wypoczynkowy „Lisinieć”, Park im. Stanisława Staszica, Park 3 Maja, Park im. Gabriela Narutowicza, Park Piastów (Motte), Park Hantkego, Park Tysiąclecia, Park przy ul. Gen. Augusta Fieldorfa-Niła, Park osiedlowy w Parkitce) oraz skwery (skwer wokół kościoła św. Jakuba, Skwer Solidarności, Skwer Sokołów, Skwer Sybiraków, skwer przy ul. Juliana Tuwima).

9. ZDROWIE

Jednym z ważnych warunków dla realizacji zadowalającego poziomu jakości życia jest dostęp i jakość usług zdrowotnych. Zdrowie jako stan dobrego samopoczucia fizycznego, psychicznego i społecznego daje możliwość określania i realizowania dążeń, zaspokajania potrzeb, a także zmiany środowiska bądź radzenia sobie z nim. Dlatego zdrowie jest postrzegane jako zasób życiowy, a nie cel życia. Jest to pojęcie obejmujące zasoby osobiste i społeczne oraz możliwości fizyczne. Rozpoznając kwestię zdrowia, rozróżnia się jej trzy dziedziny:

- profilaktykę jako zapobieganie chorobom poprzez kształtowanie odpowiedniego rozwoju człowieka i warunków jego życia rzutujących na jego zdrowie,
- leczenie skierowane na człowieka chorego, na rozpoznanie i leczenie,
- rehabilitację będącą przywracaniem do zdrowia, sprawności osób z niepełnosprawnością lub niedomagających fizycznie, psychicznie lub społecznie.

Zwiększająca się populacja osób starszych w Częstochowie jest odbiciem tendencji krajowej i europejskiej – starzejącego się społeczeństwa. Wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym wpływa na zapotrzebowanie na określone świadczenia zdrowotne i pielęgnacyjne. W grupie osób starszych wzrasta zachorowalność na choroby wieńcowe, nowotworowe, reumatyczne i okulistyczne.

Świadczenia zdrowotne na terenie miasta Częstochowy udziela 256 podmiotów leczniczych zarejestrowanych w rejestrze wojewody śląskiego i 2 099 praktyk zawodowych lekarzy i lekarzy dentystów zarejestrowanych w rejestrze Okręgowej Izby Lekarskiej w Częstochowie, 101 praktyk zawodowych pielęgniarek i położnych zarejestrowanych w rejestrze Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych w Częstochowie oraz 79 praktyk zawodowych fizjoterapeutów zarejestrowanych w Krajowej Izbie Fizjoterapeutów.

Świadczenia zdrowotne w ramach kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia realizowane są przez 165 podmioty, w tym z zakresu: lecznictwa szpitalnego – 6 podmiotów, podstawowej opieki zdrowotnej – 43 podmioty, ambulatoryjnej opieki zdrowotnej – 54 podmioty, opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień – 13 podmiotów, rehabilitacji leczniczej – 13 podmiotów, leczenia stomatologicznego – 50 podmiotów, opieki paliatywnej i hospicyjnej – 4 podmioty, świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych – 13 podmiotów, ratownictwa medycznego – 1 podmiot, pomocy doraźnej i transportu sanitarnego – 2 podmioty.

Na terenie miasta Częstochowy funkcjonują 3 podmioty lecznicze w formie samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej. Dwa z nich to podmioty, dla których organem założycielskim jest samorząd częstochowski: Miejski Szpital Zespolony przy ul. Mirowskiej 15 realizujący świadczenia z zakresu lecznictwa szpitalnego oraz Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Stacja Pogotowia Ratunkowego świadcząca usługi w zakresie ratownictwa medycznego. Trzecim podmiotem jest podmiot, dla którego organem założycielskim jest samorząd wojewódzki: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Najświętszej Maryi Panny przy ul. Bialskiej 104/106, realizujący świadczenia z zakresu lecznictwa szpitalnego oraz pomocy doraźnej i transportu sanitarnego.

Miejski Szpital Zespolony z siedzibą przy ul. Mirowskiej 15 (zlokalizowany w trzech obiektach przy ul. Mirowskiej 15, ul. Adama Mickiewicza 12 i ul. Bony Sforzy 1/3) realizuje świadczenia zdrowotne finansowane ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia na oddziałach: psychiatrycznym dziennym, chorób wewnętrznych, geriatrycznym, chirurgicznym ogólnym, chirurgii urazowo-ortopedycznej, pediatrycznym, urologicznym, neurologicznym, ginekologiczno-położniczym, neonatologicznym, gruźlicy i chorób płuc, dermatologicznym, anestezjologii i intensywnej terapii, rehabilitacyjnym, szpitalnym oddziale ratunkowym oraz w zakładzie opiekuńczo-leczniczym. Szpital dysponuje 496 łóżkami i 30 miejscami psychiatrycznymi. W szpitalu funkcjonują poradnie specjalistyczne i pracownie diagnostyczne.

Poniższe tabele przedstawiają dane liczbowe dotyczące łóżek, osób leczonych i porad udzielonych w Miejskim Szpitalu Zespolonym w 2020 r.

Tabela 33. Łóżka i pacjenci leczeni w Miejskim Szpitalu Zespolonym w 2020 r.

nazwa oddziału	liczba łóżek	liczba leczonych	średnia liczba dni pobytu	wykorzystanie łóżek (w %)
chorób wewnętrznych (ul. Mirowskiej 15)	42	1 126	11,5	84,5
chorób wewnętrznych (ul. Adama Mickiewicza 12)	49	955	13,3	70,8
chirurgiczny ogólny	46	1 378	7,9	64,4
chirurgii urazowo-ortopedycznej	30	1 207	4,8	52,9
neurologiczny	25	607	7,2	47,5
udarowy	16	615	9,7	102,1
anestezjologii i intensywnej terapii	8	149	17,8	90,4
gruźlicy i chorób płuc	44	699	13,9	60,2
rehabilitacyjny	20	143	22,3	43,5
neonatologiczny	16	679	3,5	40,8
ginekologiczno-położniczy	31	1404	3,3	40,6
urologiczny	20	720	5,1	50,2
dermatologiczny	18	327	10,9	53,9
pediatryczny	26	548	5,6	32,0
psychiatryczny dzienny	30	104	35,7	–
geriatryczny	40	876	8,5	50,6
zakład opiekuńczo leczniczy	60	171	111,4	86,7
szpitalny oddział ratunkowy	4	19 862	–	–
szpitalny oddział ratunkowy ogółem:	5	1 182	1,7	109,1
ogółem:	496	32 752	3,6	64,9

Źródło danych: Wydział Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy.

Tabela 34. Porady udzielone w Miejskim Szpitalu Zespolonym w 2020 r.

nazwa i lokalizacja poradni	liczba porad
gastroenterologiczna, ul. Mirowska 15	963
kardiologiczna, ul. Mirowska 15	4 125
leczenia bólu, ul. Mirowska 15	4 781
gruźlicy i chorób płuc, ul. Mirowska 15	4 379
chirurgii ogólnej, ul. Mirowska 15	4 477
proktologiczna, ul. Mirowska 15	207
chirurgii urazowo-ortopedycznej, ul. Mirowska 15	15 804
preluksacyjna, ul. Mirowska 15	793
urologiczna, ul. Mirowska 15	5 724
neurologiczna, ul. Mirowska 15	3 511
diabetologiczna, ul. Mirowska 15	4 090
diabetologiczna, ul. Bony Sforzy 1/3	1 770
dermatologiczna, ul. Bony Sforzy 1/3	1 663
rehabilitacyjna, ul. Adama Mickiewicza 12	262
zdrowia psychicznego, ul. Bony Sforzy 1/3	6 881
ośrodek domowego leczenia tlenem, ul. Mirowska 15	137
ginekologiczno-położnicza, ul. Adama Mickiewicza 12	1 384
ogółem porad specjalistycznych	60 951
porady izby przyjęć MSZ	1 202
poradnia nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej	5 003
ogółem	67 156

Źródło danych: Wydział Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy.

Stacja Pogotowia Ratunkowego z siedzibą przy ul. Jana Kilińskiego 10 realizuje zadania z zakresu ratownictwa medycznego, transportu sanitarnego oraz świadczenia w rodzaju podstawowej opieki zdrowotnej

w zakresie nocnej i świątecznej w filii Kłomnice. Stacja obsługuje miasto Częstochowę oraz powiaty częstochowski, lubliniecki i kłobucki, realizując zadania w 9 filiach: Częstochowa – ul. Tadeusza Rejtana 23/35 i ul. Gen. Władysława Sikorskiego 82/94, Koniecpol – ul. Armii Krajowej 6a, Kłomnice – ul. Częstochowska 3, Poczesna – ul. Wolności 2, Blachownia – ul. Sosnowa 16, Mykanów – ul. Samorządowa 1, Dąbrowa Zielona – Plac Kościuszki 47, Janów – ul. Przyrowska 2. Stacja dysponuje 17 zespołami ratownictwa medycznego, w tym: 3 specjalistycznymi (2 w Częstochowie, 1 w Koniecpolu) oraz 14 podstawowymi zespołami. W filii Stacji przy ul. Gen. Władysława Sikorskiego funkcjonuje Zintegrowane Stanowisko Dyspozytorskie i Koordynacji Medycznej, które posiada 4 stanowiska dyspozytorskie. Na stanowiskach dyspozytorskich zatrudnionych jest 39 dyspozytorów medycznych.

Stacja udziela świadczenia zdrowotne w rodzaju „ratownictwo medyczne” na podstawie umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia. Wartość kontraktu w 2020 r. wyniosła 35 977 943 zł. W analizowanym roku z miasta Częstochowy, powiatu częstochowskiego, kłobuckiego i lublinieckiego przyjęto 36.614 zgłoszeń zakończonych wyjazdem zespołu ratownictwa medycznego; liczba wyjazdów do stanów nagłego zagrożenia zdrowotnego wyniosła 16 053.

Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Najświętszej Maryi Panny z siedzibą przy ul. Bialskiej 103/118 (zlokalizowany w dwóch obiektach przy ul. Bialskiej 103/118 i przy ul. Polskiego Czerwonego Krzyża 1), realizuje świadczenia zdrowotne na oddziałach: chorób wewnętrznych, gastroenterologii i chorób wewnętrznych, kardiologii i intensywnego nadzoru kardiologicznego, nefrologii z pododdziałem dializ otrzewnowych, neurologii z pododdziałem udarowym, neurologii, onkologii z pododdziałem dziennym chemioterapii, chorób płuc, obserwacyjno-zakaźnym, reumatologii, anestezjologii i intensywnej terapii, anestezjologii i intensywnej terapii dziecięcej z zespołem wyjazdowym „N”, noworodków i wcześniaków, neonatologii, patologii i intensywnej terapii noworodka, ginekologii i położnictwa z pododdziałem patologii ciąży, położniczo-ginekologicznym, pediatrii z pododdziałem dziennym pediatrycznym, nefrologii i hematologii, pediatrii, chirurgii ogólnej i naczyń z pododdziałem urazów wielonarządowych, chirurgii ogólnej, chirurgii i traumatologii dziecięcej, chirurgii onkologicznej z pododdziałem chorób piersi, neurochirurgii z pododdziałem chirurgii szczękowo-twarzowej, ortopedii i chirurgii urazowej, okulistyki, otolaryngologii, psychiatrii, opieki paliatywnej, rehabilitacji neurologicznej, psychiatrii dziennej oraz w zakładzie opiekuńczo-leczniczym. Szpital dysponuje 1 043 łóżkami. Ponadto w szpitalu funkcjonują poradnie specjalistyczne oraz pracownie diagnostyczne.

Świadczenia z zakresu nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej na terenie miasta Częstochowy realizują: Miejski Szpital Zespolony w Częstochowie przy ul. Mirowskiej 15 i Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. NMP w Częstochowie przy ul. Polskiego Czerwonego Krzyża 1. Poradnie nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej czynne są w godzinach 18.00 – 8.00 dnia następnego oraz całodobowo w soboty, niedziele i święta. Na terenie miasta funkcjonuje 100 aptek, w tym jedna całodobowo przy ul. Marszałka Ferdynanda Focha 4/6.

Na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Gmina Miasto Częstochowa ponosi koszty wyżywienia i zakwaterowania dzieci pozbawianych opieki i

wychowania przebywających w zakładach opiekuńczo-leczniczych, pielęgnacyjno-opiekuńczych, w zakładach rehabilitacji leczniczej. Opłata za pobyt dziecka w zakładzie wynosi 200% najniższej emerytury. W latach 2018-2020 w zakładach przebywało po 17 dzieci w każdym roku.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2020 roku liczba porad udzielonych w mieście w ramach podstawowej opieki zdrowotnej była niższa niż w latach 2018-2019 (984 684 w 2018 r., 974 913 w 2019 r., 873 186 w 2020 r.), podobnie jak liczba porad udzielonych w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (2 043 449 w 2018 r., 2 001 033 w 2019 r., 1 716 776 w 2020 r.). Wpływ na spadek liczby udzielonych porad miała pandemia COVID-19. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 35. Porady udzielone mieszkańcom miasta w ramach podstawowej i ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w latach 2018-2020

rodzaj porad	liczba porad		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
porady lekarskie w ramach podstawowej opieki zdrowotnej	984 684	974 913	873 186
porady lekarskie w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej	2 043 449	2 001 033	1 716 776

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Z danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach wynika, że w latach 2018-2019 najczęściej stwierdzanymi u mieszkańców miasta w wieku do 18 lat schorzeniami były: alergia – dychawica oskrzelowa (1 489 osób w 2018 r., 1 511 osób w 2019 r.), zaburzenia refrakcji i akomodacji oka (1 396 osób w 2018 r., 1 375 osób w 2019 r.) oraz zniekształcenia kręgosłupa (1 051 osób w 2018 r., 1 022 w 2019 r.). Z kolei u osób dorosłych w wieku 19 lat i więcej najczęściej odnotowywano choroby układu krążenia (23.231 osób w 2018 r., 25 017 osób w 2019 r.), cukrzycę (6 977 w 2018 r., 7 414 w 2019 r.) oraz choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej (6 392 w 2018 r., 6 751 w 2019 r.).

Dane szczegółowe na temat schorzeń najczęściej stwierdzanych u dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 36. Schorzenia najczęściej stwierdzane u mieszkańców miasta w latach 2018-2019

rodzaj schorzenia	liczba osób	
	2018 r.	2019 r.
dzieci i młodzież w wieku 0-18 lat będący pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej		
niedokrwistość	334	333
niedożywienie	51	48
otyłość	183	163
zaburzenia refrakcji i akomodacji oka	1 396	1 375
alergia – dychawica oskrzelowa	1 489	1 511
alergie pokarmowe	537	537
alergie skórne	527	514
zniekształcenia kręgosłupa	1 051	1 022
choroby układu moczowego	183	193
zaburzenia rozwoju fizycznego	315	308
zaburzenia rozwoju psychomotorycznego	105	111
osoby w wieku 19 lat i więcej będące pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej		
choroby tarczycy	2 508	3 103
cukrzyca	6 977	7 414
choroby układu krążenia	23 231	25 017

przewlekły nieżyt oskrzeli, dychawica oskrzelowa	4 443	4 893
przewlekłe choroby układu trawiennego	4 067	4 438
choroby układu mięśniowo- kostnego i tkanki łącznej	6 392	6 751
choroby tarczycy	2 508	3 103
cukrzyca	6 977	7 414

Źródło danych: opracowanie Wydziału Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy na podstawie danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

Wśród chorób zakaźnych nadal zdarzają się przypadki szkarlatyny (59 przypadków w 2019 r.), krztuśca (7 przypadków w 2019 r.) oraz wirusowego zapalenia wątroby (134 przypadków w 2019 r., w tym 1 przypadek wirusowego zapalenia wątroby typu B). Do najczęstszych przyczyn zgonów w Częstochowie należą: choroby układu krążenia, nowotwory oraz tzw. zewnętrzne przyczyny.

Mając na uwadze poprawę stanu zdrowia mieszkańców samorząd miasta realizował w latach 2018-2020 programy zdrowotne, zarówno w obszarze profilaktyki, jak i wczesnej interwencji. Były one skierowane do różnych grup beneficjentów: dzieci, seniorów, kobiet, osób czynnych zawodowo. Efektami ich wdrożenia były: popularyzacja wiedzy na temat profilaktyki zdrowotnej mieszkańców, podniesienie świadomości zdrowotnej, upowszechnienie szczepień ochronnych, zapobieganie chorobom, zwiększenie wykrywalności chorób, poprawa stanu zdrowia mieszkańców, zwiększenie dostępu do rehabilitacji osób starszych, zapobieganie problemom zdrowotnym, jakie niesie za sobą wiek senioralny, wczesne wykrycie wad słuchu u dzieci i zastosowanie odpowiedniego leczenia, wczesne wykrywanie wad postawy u dzieci i skierowanie do dalszego leczenia, wczesna profilaktyka w zakresie cukrzycy, poprawa stanu uzębienia u dzieci objętych badaniami profilaktycznymi poprzez lakowanie zębów, przeciwdziałanie złym nawykom żywieniowym, popularyzacja wiedzy w zakresie szkodliwości eksperymentowania z narkotykami i środkami psychoaktywnymi, w tym dopalaczami, ograniczanie zagrożeń związanych ze spożywaniem alkoholu, podniesienie wiedzy i uczenie tolerancji w stosunku do osób chorych na HIV i AIDS, zmiana postrzegania osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin oraz tworzenie płaszczyzny tolerancji dla osób chorych psychicznie.

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat programów polityki zdrowotnej i programów profilaktycznych realizowanych w mieście w latach 2018-2020.

Tabela 37. Programy polityki zdrowotnej i programy profilaktyczne realizowane w mieście w latach 2018-2020

nazwa programu	odbiorcy programu	liczba odbiorców		
		2018 r.	2019 r.	2020 r.
Profilaktyka zakażeń wirusem brodawczaka ludzkiego (HPV)	12-letnie dziewczynki – mieszkanki miasta	438	520	–
Program profilaktycznych szczepień dzieci przeciwko pneumokokom	dzieci w wieku od 24 do 35 miesiąca życia (trzeci rok życia)	413	–	–
Profilaktyka stomatologiczna dla uczniów klas II szkół podstawowych	uczniowie klas II szkół podstawowych	940	1 600	–
Program korekcji wad postawy dla uczniów klas III i IV szkół podstawowych	uczniowie klas III i IV szkół podstawowych	3 600	–	–
Program badań przesiewowych słuchu dla uczniów klas I szkół podstawowych	uczniowie klas I szkół podstawowych	1 483	1 540	–

nazwa programu	odbiorcy programu	liczba odbiorców		
		2018 r.	2019 r.	2020 r.
Szczepienia ochronne przeciw grypie	osoby powyżej 65 lat, dzieci do 18 lat chore na schorzenia przewlekłe i nowotworowe	4 024	–	452
Profilaktyka i wczesna diagnostyka astmy, chorób alergicznych u dzieci	dzieci ze szkół podstawowych	244	350	–
Program wczesnego wykrywania cukrzycy typu II	osoby w wieku 40-60 lat, zagrożone wystąpieniem cukrzycy	202	304	38
Program profilaktyki dla osób „trzeciego i czwartego wieku”	osoby, które ukończyły lub ukończą 60, 61 i 62 lata, osoby, które ukończyły lub ukończą 75, 76 i 77 lat, osoby w wieku 85 lat i więcej	206	277	–
Rehabilitacja i wspieranie aktywności ruchowej dla seniorów	osoby po 65 roku życia z niepełnosprawnością w zakresie narządu ruchu	726	677	82
Leczenie niepłodności metodą zapłodnienia pozaustrojowego	pary, które spełniały kryteria określone uchwałą Rady Miasta	41 procedur, uzyskano 12 ciąż	35 procedur, uzyskano 9 ciąż	30 procedur, uzyskano 6 ciąż
Pogodna jesień – starzej się zdrowiej	osoby po 60 roku życia	10 000	12 000	–
Wczesne wykrywanie nowotworów złośliwych w rodzinach wysokiego ryzyka zachorowania na raka piersi i raka jajnika	kobiety z grup ryzyka w wieku 25-50 lat	276	235	–
Badania przesiewowe w kierunku wczesnego wykrywania autyzmu u dzieci	dzieci od 18 do 35 miesiąca życia	–	312	119
Promocja i edukacja zdrowotna – profilaktyka onkologiczna	mieszkańcy miasta	6 000	3 490	2 000
Wsparcie działań z zakresu profilaktyki uzależnień od narkotyków i środków psychoaktywnych	mieszkańcy miasta	1 500	1 800	745
Przeciwdziałanie alkoholizmowi	mieszkańcy miasta	755	720	250
Zapobieganie żółtaczkce pokarmowej – szczepienia przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu A	mieszkańcy miasta nieuodpornieni przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu A	–	1 060	–

Źródło danych: Wydział Zdrowia Urzędu Miasta Częstochowy.

10. POMOC SPOŁECZNA, WSPARCIE RODZINY I PIECZA ZASTĘPCZA

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Instytucja ta wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 2 pkt 1 i art. 3 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej).

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. System pieczy zastępczej to z kolei zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców (art. 2 pkt 1 i 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Głównymi podmiotami realizującymi na terenie miasta Częstochowy zadania z zakresu pomocy społecznej, wspierania rodziny oraz rozwoju pieczy zastępczej są: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, podmiot organizujący pracę z rodziną, organizator rodzinnej pieczy zastępczej, placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze, ośrodki adopcyjne, Częstochowskie Centrum Świadczeń oraz organizacje należące do sektora pozarządowego, którym samorząd miasta zleca realizację zadań. Nadzór nad prowadzonymi działaniami sprawuje Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

Podmiotem organizującym pracę z rodziną i organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej na terenie miasta Częstochowy jest Stowarzyszenie na rzecz pomocy dziecku i rodzinie „DLA RODZINY”, które, w oparciu o umowę zawieraną z Gminą Miastem Częstochowa, realizuje zadanie publiczne pod nazwą „Realizacja zadań w zakresie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej dla Miasta Częstochowy przewidzianych dla Częstochowskiego Centrum Wsparcia Rodziny”. Pozostałe zadania własne powiatu z zakresu pieczy zastępczej niezastrzeżone na rzecz innych podmiotów wykonuje Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie. Zadania z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, takie jak prowadzenie placówek wsparcia dziennego i placówek opiekuńczo-wychowawczych (z wyłączeniem placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego) również zostały zlecone organizacjom pozarządowym.

W latach 2018-2020 roku wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w mieście zwiększały się z roku na rok (296 139 781 zł w 2018 r., 343 063 728 zł w 2019 r., 389 980 892 zł w 2020 r.). Przyczyniło się do tego głównie świadczenie wychowawcze, na które w kolejnych latach wydatkowano odpowiednio 101 285 086 zł, 143 910 082 zł i 189 130 958 zł.

Dane szczegółowe na temat wydatków na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w mieście przedstawia poniższa tabela.

Tabela 38. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w mieście w latach 2018-2020

rozdziały i zadania ogółem	2018 r.	2019 r.	2020 r.
działy razem	296 139 781	343 063 728	389 980 892
851 ochrona zdrowia			
85153 przeciwdziałanie narkomanii	94 333	151 192	91 336
85154 przeciwdziałanie alkoholizmowi	5 019 241	5 189 373	5 290 101
852 pomoc społeczna			
85202 domy pomocy społecznej	28 132 843	30 059 809	30 776 433
85203 ośrodki wsparcia	4 559 803	5 002 312	5 819 950
85205 zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	46 528	95 144	68 525
85213 składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach w centrum integracji społecznej	X	978 366	960 703

rozdziały i zadania	2018 r.	2019 r.	2020 r.
852 pomoc społeczna			
85214 zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	4 237 490	3 682 576	3 643 179
85215 dodatki mieszkaniowe	9 196 159	8 380 588	8 088 515
85216 zasiłki stałe	9 267 582	9 630 804	9 390 797
85218 powiatowe centra pomocy rodzinie	2 701 358	0	0
85219 ośrodki pomocy społecznej	15 785 906	17 497 096	18 070 731
85220 jednostki specjalistycznego poradnictwa, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	485 878	723 106	548 369
85228 usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	5 323 878	6 509 289	5 864 601
85230 pomoc w zakresie dożywiania	2 365 690	2 242 247	1 994 513
85231 pomoc dla cudzoziemców	38 820	0	0
85232 centra integracji społecznej	86 001	139 995	149 994
85278 usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0	0	0
85295 pozostała działalność	12 554 952	10 738 965	10 291 227
853 pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej			
85311 rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	98 000	60 320	136 640
85321 zespoły orzekania o niepełnosprawności	1 238 753	1 553 746	1 849 983
85324 państwowy fundusz rehabilitacji osób niepełnosprawnych	644 388	713 651	867 037
85395 pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	167 225	220 545	939 673
854 edukacyjna opieka wychowawcza			
85415 pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	965 568	863 549	621 037
85416 pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym	32 508	0	0
855 rodzina			
85501 świadczenie wychowawcze	101 285 086	143 910 082	189 130 958
85502 świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	64 609 061	65 991 271	66 012 619
85504 wspieranie rodziny	6 972 321	7 123 666	7 319 665
85505 tworzenie i funkcjonowanie żłobków	2 820 144	4 226 652	3 969 483
85506 tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	12 915	12 495	5 774
85507 dzienni opiekunowie	0	0	0
85508 rodziny zastępcze	9 909 988	9 881 300	10 225 518
85510 działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	7 487 362	6 940 709	7 164 320
85513 składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne, zgodnie z przepisami ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów	X	544 880	689 211
85514 składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby przebywające na urlopach wychowawczych, za osoby zatrudnione jako nianie oraz za osoby sprawujące osobistą opiekę nad dzieckiem	X	0	0
85578 usuwanie skutków klęsk żywiołowych	X	0	0

Źródło danych: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

W ostatnich latach obserwuje się stały wzrost liczby zadań realizowanych przez sektor pomocy społecznej, co wiąże się ze zwiększonym zapotrzebowaniem na zatrudnianie oraz z koniecznością stałego doskonalenia zawodowego kadry, poszerzania posiadanej przez nią wiedzy i umiejętności. Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat kadry pomocy społecznej w mieście w latach 2018-2020.

Tabela 39. Kadra pomocy społecznej w mieście w latach 2018-2020

rodzaj placówki	liczba osób			liczba etatów		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
ośrodek pomocy społecznej	293	297	286	289,58	294,33	283,08
w tym: pracownicy socjalni ogółem	142	147	148	141,75	147	148
domy pomocy społecznej	129	325	332	125,33	315,88	316,46
ośrodki interwencji kryzysowej	16	17	16	13	13	12,5
ośrodki wsparcia	85	152	139	81,05	133,04	120,54
w tym: ośrodki wsparcia dla osób zaburzonych psychicznie	39	38	11	37,5	36,54	9,54
w tym: środowiskowe domy samopomocy	12	11	11	10,04	9,54	9,54
dzienne domy pomocy	6	22	8	6	19	7
w tym: domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiety w ciąży	8	8	9	8	6	5,50
w tym: noclegownie, schroniska dla osób w kryzysie bezdomności	0	47	13	0	36	13
ogółem	523	791	773	508,96	756,25	732,58

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W latach 2018-2020 liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w mieście, stale zmniejszała się (z 9 071 w 2018 r. do 8 467 w 2020 r.). Systematycznie spadała również liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie (z 7 998 w 2018 r. do 6 785 w 2020 r.), świadczenie pieniężne (z 5 746 w 2018 r. do 4 978 w 2020 r.) i świadczenie niepieniężne (z 5 037 w 2018 r. do 3 883 w 2020 r.). Wśród osób, którym przyznano świadczenie, większość stanowiły osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej (3 949 w 2018 r., 3 640 w 2019 r., 3 346 w 2020 r.). W analizowanym okresie z roku na rok zmniejszała się także liczba osób w rodzinach, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy (z 8 918 w 2018 r. do 7 780 w 2020 r.).

Spadek objętych wsparciem z systemu pomocy społecznej dotyczył przede wszystkim osób w wieku produkcyjnym oraz rodzin z dziećmi. Wśród czynników mających wpływ na tendencję spadkową można wskazać polegającą na kierowaniu do uczestnictwa w centrach integracji społecznej aktywizację osób długotrwale bezrobotnych oraz zawieranie kontraktów socjalnych. Należy również przyjąć, że bezpośredni wpływ na poprawę sytuacji finansowej rodzin miało także świadczenie wychowawcze, udzielane w ramach rządowego programu „Rodzina 500+”.

Poniższa tabela przedstawia dane liczbowe na temat korzystających z pomocy społecznej w mieście w latach 2018-2020.

Tabela 40. Mieszkańcy miasta objęci pomocą społeczną w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
osoby, którym udzielono pomocy i wsparcia			
liczba osób	9 071	8 683	8 467
osoby, rodziny i osoby w rodzinach, którym przyznano świadczenie			
liczba osób	5 946	5 564	5 077
w tym: liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej	3 949	3 640	3 346
w tym: liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	1 205	1 112	900
w tym: liczba osób w wieku produkcyjnym	3 380	3 111	2 954
w tym: liczba osób w wieku poprodukcyjnym	1 375	1 454	1 320

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba rodzin	4 772	4 567	4 275
liczba osób w rodzinach	7 998	7 344	6 785
osoby, rodziny i osoby w rodzinach, którym przyznano świadczenie pieniężne			
liczba osób	3 656	3 382	3 281
liczba rodzin	3 573	3 331	3 233
liczba osób w rodzinach	5 746	5 180	4 978
osoby, rodziny i osoby w rodzinach, którym przyznano świadczenie niepieniężne			
liczba osób	3 183	3 026	2 511
liczba rodzin	2 538	2 469	2 081
liczba osób w rodzinach	5 037	4 636	3 883
osoby, rodziny i osoby w rodzinach, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy			
liczba osób	5 579	5 434	5 165
liczba rodzin	5 478	5 369	5 087
liczba osób w rodzinach	8 918	8 514	7 780

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Biorąc pod uwagę strukturę rodzin korzystających z pomocy społecznej, najliczniejsze grupy w latach 2018-2020 stanowiły osoby samotne (3 703 w 2018 r., 3 629 w 2019 r., 3 422 w 2020 r.). Wśród rodzin z dziećmi i rodzin niepełnych dominowały rodziny z jednym dzieckiem (odpowiednio 483 i 257 rodzin w 2018 r., 431 i 226 w 2019 r., 362 i 207 w 2020 r.), a wśród rodzin emerytów i rencistów rodziny jednoosobowe (877 w 2018 r., 980 w 2019 r., 854 w 2020 r.). Dane szczegółowe na ten temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 41. Typy rodzin objętych pomocą społeczną w mieście w latach 2018-2020

typy rodzin	liczba rodzin			liczba osób w rodzinach		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
rodziny ogółem	5 318	5 087	4 667	8 811	8 172	7 395
o liczbie osób: 1	3 703	3 629	3 422	3 703	3 629	3 422
o liczbie osób: 2	684	637	520	1 368	1 274	1 040
o liczbie osób: 3	373	345	289	1 119	1 035	867
o liczbie osób: 4	303	260	233	1 212	1 040	932
o liczbie osób: 5	172	138	123	860	690	615
o liczbie osób: 6 i więcej	83	78	80	549	504	519
w tym: rodziny z dziećmi ogółem	1 092	979	867	3 957	3 495	3 148
o liczbie dzieci: 1	483	431	362	1 282	1 115	926
o liczbie dzieci: 2	342	311	284	1 263	1 135	1 043
o liczbie dzieci: 3	171	155	141	809	736	674
o liczbie dzieci: 4	72	62	58	416	356	336
o liczbie dzieci: 5	14	11	15	98	76	107
o liczbie dzieci: 6	7	5	4	60	40	33
o liczbie dzieci: 7 i więcej	3	4	3	29	37	29
rodziny niepełne ogółem	502	449	403	1 518	1 349	1 206
o liczbie dzieci: 1	257	226	207	571	497	461
o liczbie dzieci: 2	147	134	119	479	427	375
o liczbie dzieci: 3	62	57	50	267	241	211
o liczbie dzieci: 4 i więcej	36	32	27	201	184	159
rodziny emerytów i rencistów ogółem	1 080	1 203	1 005	1 345	1 482	1 203
o liczbie osób: 1	877	980	854	877	980	854
o liczbie osób: 2	163	183	117	326	366	234
o liczbie osób: 3	27	28	26	81	84	78
o liczbie osób: 4 i więcej	13	12	8	61	52	37

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W latach 2018-2020 najwięcej mieszkańców Częstochowy korzystało z pomocy społecznej z powodu: ubóstwa, długotrwałej lub ciężkiej choroby, niepełnosprawności i bezrobocia. Kolejnymi przyczynami otrzymania wsparcia były: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, bezdomność, alkoholizm, potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Najbardziej powodami objęcia wsparciem z systemu pomocy społecznej były: zdarzenie losowe, narkomania, przemoc w rodzinie, sytuacja kryzysowa oraz trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat powodów przyznawania w latach 2018-2020 pomocy społecznej w mieście.

Tabela 42. Powody przyznawania pomocy społecznej w mieście w latach 2018-2020

powód przyznania pomocy społecznej	liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
ubóstwo	3 340	3 027	2961	5 488	4 784	4 659
sieroctwo	0	1	0	0	2	0
bezdomność	538	526	519	570	526	521
potrzeba ochrony macierzyństwa	157	148	118	733	679	546
w tym: wielodzietność	94	95	71	511	505	372
bezrobocie	1 336	1 048	909	2 931	2 238	1 908
niepełnosprawność	2 733	2 758	2553	3 852	3 953	3 597
długotrwała lub ciężka choroba	3 184	3 205	2856	4 859	4 749	4 232
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego	813	748	790	2580	2295	2295
w tym: rodziny niepełne	470	435	397	1 382	1 257	1 257
w tym: rodziny wielodzietne	178	165	147	960	887	887
przemoc w rodzinie	9	8	9	14	19	19
alkoholizm	310	287	221	342	316	316
narkomania	17	19	7	25	24	24
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	1	0	0	5	0	0
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	63	44	62	95	56	56
zdarzenie losowe	17	5	0	26	14	14
sytuacja kryzysowa	2	5	6	3	8	8

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Świadczenia pomocy społecznej mają głównie charakter pieniężny, niepieniężny i usługowy. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 43. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w mieście w latach 2018-2020

forma świadczenia	liczba osób			liczba świadczeń		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
świadczenia pieniężne						
zasiłek stały	1 757	1 705	1 635	17 601	17 310	17 054
zasiłek okresowy	2 103	1 649	1 548	9 643	7 527	7 436

forma świadczenia	liczba osób			liczba świadczeń		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zasiłek celowy	3 145	2 851	2 786	X	X	X
świadczenia niepieniężne						
posiłek	1 671	1 438	1 264	238 483	228 308	137 786
w tym: dla dzieci	1 205	1 039	832	133 640	135 746	43 760
schronienie	388	387	373	85 480	88 232	X
ubranie	0	0	0	0	0	0
sprawienie pogrzebu	54	38	39	54	38	39
odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej	563	567	559	6 077	6 804	6 708
usługi						
usługi opiekuńcze	999	1 075	896	221 823	244 835	199 660
w tym: specjalistyczne usługi opiekuńcze	204	199	162	20 167	20 715	17 034
specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	21	19	23	11 652	10 293	10 555
poradnictwo specjalistyczne	32 ¹	374 ¹	1 238 ¹	X	X	X
praca socjalna	3 942 ¹	3 884 ¹	3 293 ¹	X	X	X
interwencja kryzysowa	8 ¹	11 ¹	3 ¹	X	X	X
kontrakt i projekt socjalny	1 246	1 296	754	X	X	X

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

¹ liczba rodzin

Spośród świadczeń pieniężnych najczęściej udzielaną formą pomocy w latach 2018-2020 był zasiłek celowy. Jest on przyznawany na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, obuwia, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, opłat za gaz, energię, wodę i czynsz, a także kosztów pogrzebu. W latach 2018-2020 liczba osób objętych zasiłkiem celowym zmniejszała się z roku na rok (z 3 145 w 2018 r. do 2 786 w 2020 r.).

Dominującą formą wsparcia niepieniężnego z systemu pomocy społecznej był z kolei posiłek (objęto nim 1 671 osób w 2018 r., 1 438 w 2019 r., 1 264 w 2020 r.), udzielany głównie dzieciom w ramach wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania. Program realizowany w 2018 r. nosił nazwę „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, a w latach 2019-2020 realizowany był pod nazwą „Posiłek w szkole i w domu”. Program „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023 zapewnia pomoc zarówno osobom starszym, niepełnosprawnym, o niskich dochodach, jak i dzieciom, które wychowują się w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji. Istotnym elementem Programu jest zapewnienie dzieciom i młodzieży w wieku szkolnym zjedzenia gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej. W latach 2018-2019 wsparciem w ramach Programu objęci zostali wszyscy mieszkańcy miasta, którzy o nie wystąpili i spełnili niezbędne warunki. Udzielana pomoc była dostosowywana do indywidualnych potrzeb rodzin.

Wśród usług najistotniejszą rolę odgrywała praca socjalna. Ma ona na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Jest ona prowadzona m.in. w oparciu o zawarte kontrakty socjalne. W 2020 r. liczba rodzin objętych pracą socjalną była mniejsza niż w latach 2018-2019 (3 942 w 2018 r., 3 884 w 2019 r., 3 293 w 2020 r.).

Od 1.03.2018 r. do 31.08.2019 r. w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Częstochowie realizowany był projekt pn. „Komplementarni w działaniu”, którego celem była zmiana organizacji pracy Ośrodka poprzez wdrożenie modelu oddzielenia zadań administracyjnych od pracy socjalnej oraz świadczenia usług socjalnych. W efekcie wprowadzonych zmian możliwe jest lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów w skutecznej i komplementarnej pracy na rzecz osób i grup wymagających włączenia społecznego i wsparcia oraz usprawnienie pracy pracowników socjalnych w nowo wyodrębnionych zespołach, które specjalizują się w danym obszarze pracy:

- Stanowisko ds. pierwszego kontaktu – pracownicy pierwszego kontaktu informują o wszelkich możliwych formach pomocy i przysługujących prawach osobom zgłaszającym się do ośrodka, przeprowadzają rozmowę diagnozującą i rozpoznają wstępnie problem, a także przyjmują wnioski o udzielenie wsparcia, wydają zaświadczenia i kierują do odpowiednich zespołów właściwych do załatwienia określonej sprawy;
- Zespół ds. świadczeń – jego pracownicy przeprowadzają wywiady środowiskowe, badają potrzeby i zasoby rodziny, przyznają pomoc finansową i rzeczową, ustalając zakres i wysokość świadczeń, określają zakres współpracy z klientem. Do zespołu ds. świadczeń trafiają dokumenty wcześniej przyjęte i zweryfikowane przez pracownika pierwszego kontaktu;
- Zespół ds. pracy socjalnej – w tym zespole pracownicy prowadzą wyłącznie pracę socjalną, korzystając z nowoczesnych narzędzi, których wykorzystanie zwiększy szansę na kompleksową i adekwatną diagnozę, co warunkuje skuteczność i adekwatność działań pracy socjalnej;
- Zespół ds. usług socjalnych – jego zadaniem jest organizowanie, koordynowanie i nadzór nad realizacją usług w mieście. W tym zespole pracownicy przyznają pomoc w postaci różnych usług, w tym: opiekuńczych, specjalistycznych, specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ośrodków wsparcia, mieszkań chronionych i kierują do domów pomocy społecznej. Pracownicy Zespołu koordynują bazę usług społecznych dedykowanych mieszkańcom całego miasta.

Rodziny przeżywające trudności otrzymały wsparcie i były motywowane do zmian postaw życiowych, poprawy warunków socjalno-bytowych, budowania prawidłowych relacji i więzi rodzinnych. Celem finalnym metodycznej pracy socjalnej było podniesienie jakości życia klienta, jego aktywizacja społeczno-zawodowa i usamodzielnienie.

Pracownik socjalny, oferując pomoc rodzinie lub osobie przeżywającej trudności w prawidłowo wypełnianych rolach społecznych, opracowuje wspólnie z rodziną lub osobą plan współpracy skierowany na osiągnięcie określonego celu. W tym dążeniu zawiera się z rodziną lub osobą kontrakt socjalny, który jest bardzo ważnym narzędziem pracy socjalnej. W zależności od sytuacji i potrzeb osoby lub rodziny, plan pracy

podlega modyfikacji. Pracownik socjalny, monitorując działania klienta, dokonuje okresowej oceny sytuacji klienta, a także efektów prowadzonej pracy. W procesie metodycznej pracy socjalnej, podejmuje działania wspierające w kształtowaniu właściwych postaw rodzicielskich oraz umiejętności wychowawczych. Informuje o przysługujących klientowi prawach, formach i możliwościach uzyskania pomocy. W ramach prowadzonej metodycznej pracy socjalnej pracownik socjalny współpracuje ze szkołami i innymi placówkami w celu ustalenia sytuacji małoletnich dzieci, a także, w celu zwiększenia bezpieczeństwa członków rodziny (głównie małoletnich dzieci) z Policją, Sądem, Kuratorską Służbą Sądową. Zgodnie z misją pracy socjalnej umożliwia się wszystkim ludziom rozwój ich potencjału, wzbogacenie ich życia i zapobiegania dysfunkcjom.

W Zespole ds. Pracy Socjalnej w 2019 r. metodyczną pracą socjalną objętych zostało 410 rodzin, natomiast w 2020 r. 288 rodzin. Istotny jest fakt, iż z powodu pandemii COVID-19, zamknięcie w domach doprowadziło do ograniczenia spotkań, w tym ze znajomymi i dalszą rodziną. Zarówno edukacja, jak i praca z domu sprawiły, że rodziny spędzały ze sobą znacznie więcej czasu, zmieniając dynamikę bliskich więzi. Zrodziły się nowe problemy, pojawiło się wiele konfliktów. Ciągły stres związany nie tylko z obawą o zdrowie, ale także np. z lękiem o pracę i dochody niejednokrotnie był źródłem konfliktów małżeńskich. W trudnej sytuacji znalazły się również dzieci, którym aktywność społeczna jest niezbędna do prawidłowego rozwoju i socjalizacji. Pozbawione kontaktu z rówieśnikami, częściej spędzały czas w świecie wirtualnym. Głęboka izolacja z powodu pandemii, szczególnie dotkliwie dotknęła osoby samotne, mieszkające w pojedynkę czy też osoby w wieku senioralnym.

W Częstochowie, przy ul. Św. Kazimierza 1, od 2008 r. funkcjonuje Częstochowskie Okno Życia im. bł. Edmunda Bojanowskiego. Opiekują się nim Siostry Służebniczki Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, które prowadzą tam Interwencyjny Ośrodek Proadopcyjny „Dom Życia”. Okno Życia jest miejscem, w którym kobiety, które nie mają możliwości zapewnienia swojemu nowonarodzonemu dziecku opieki, mogą anonimowo pozostawić niemowlę, ratując tym samym jego życie.

W Częstochowie, przy ul. ks. Stanisława Staszica 5 funkcjonuje Dom Samotnej Matki i Dziecka. Ośrodek ten, prowadzony przez Caritas Archidiecezji Częstochowskiej, przeznaczony jest dla 40 osób. Głównym jego celem jest zapewnienie niezbędnej pomocy samotnym rodzicom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, przebywającym na terenie miasta. Osoby skierowane do placówki znajdują tam wsparcie duchowe i materialne, a przede wszystkim szansę na zbudowanie lepszej przyszłości oraz pomoc w procesie usamodzielniania i powrotu do społeczeństwa. Główną misją Domu jest ochrona życia. Podopieczni mają zapewniony pobyt, wyżywienie, opiekę medyczną, pomoc psychologiczną, opiekę duchową oraz opiekę wychowawców. W 2018 r. w ramach ośrodka wsparciem objęto 47 samotnych rodziców i dzieci, w 2019 r. 54 samotnych rodziców i dzieci, a w 2020 r. 35 samotnych rodziców i dzieci.

W mieście funkcjonują również mieszkania chronione treningowe, skierowane do samotnych rodziców z dziećmi. Są one formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby w niej przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie

samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkania chronione treningowe znajdują się: przy ul. Wacława Sieroszewskiego 12 m. 68 (3 miejsca), przy ul. Gen. Jana Henryka Dąbrowskiego 1 m. 22 (4 miejsca) oraz przy ul. Jerzego Waszyngтона 73 m. 14 (4 miejsca).

Ważnym elementem w procesie wspierania mieszkańców miasta jest system świadczeń rodzinnych, wychowawczych oraz świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 44. Świadczenia rodzinne, z funduszu alimentacyjnego i świadczenie wychowawcze przyznane w mieście w latach 2018-2020

rok	świadczenia rodzinne		świadczenia z funduszu alimentacyjnego		świadczenie wychowawcze	
	liczba rodzin	kwota wypłaconych świadczeń	liczba rodzin	kwota wypłaconych świadczeń	liczba rodzin	kwota wypłaconych świadczeń
2018	12 670	49 435 980	1 339	8 440 440	13 568	99 713 209
2019	12 290	51 995 038	1 175	7 650 612	21 949	141 863 061
2020	10 619	52 715 777	1 088	6 980 113	21 916	187 536 944

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie i Częstochowskie Centrum Świadczeń.

Wzrost wydatków na realizację świadczeń rodzinnych związany był ze stałym podnoszeniem kwot zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami, świadczeń pielęgnacyjnych oraz wprowadzeniem od 2016 r. świadczenia rodzicielskiego. Z kolei spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego spowodowany był głównie niespełnianiem warunków otrzymania świadczeń w związku z przekroczeniem kryterium dochodowego oraz ogólnym spadkiem liczby osób ubiegających się o to świadczenie.

Istotną rolę odgrywa także świadczenie wychowawcze, które przyznawane jest w oparciu o ustawę o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Program „Rodzina 500+”). Od lipca 2019 r., zmianami wprowadzonymi do wyżej wymienionej ustawy, świadczenie przyznawane jest na każde dziecko w rodzinie do ukończenia 18. roku życia niezależnie od wysokości dochodu w rodzinie. W związku z powyższym kwota wypłaconych świadczeń w 2020 r. znacznie wzrosła w porównaniu do lat poprzednich. W 2020 r., w stosunku do 2019 r., zmniejszyła się liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych przy jednoczesnym wzroście kwoty wypłaconych świadczeń na ten cel. Z kolei w przypadku świadczeń z funduszu alimentacyjnego spadła liczba rodzin korzystających oraz kwota wypłaconych świadczeń.

Kolejnymi formami wsparcia kierowanymi do dzieci pochodzących z rodzin ubogich lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, np. dotkniętych bezrobociem, są stypendia i zasiłki szkolne. Stypendium szkolne przyznawane jest uczniom, młodzieży, w celu zmniejszenia różnic w dostępie do edukacji, wynikających z trudnej sytuacji materialnej. Zasiłek szkolny jest z kolei jednorazową pomocą finansową przeznaczoną dla

uczniów, którzy znajdują się w trudnym położeniu z powodu zdarzenia losowego, powodującą przejściowe pogorszenie sytuacji materialnej rodziny ucznia.

W poniższej tabeli przedstawiono liczbę przyznanych stypendiów i zasiłków szkolnych w latach 2018-2020 oraz środki przekazane na realizację zadań.

Tabela 45. Stypendia i zasiłki szkolne przyznane w mieście w latach 2018-2020

forma świadczenia	liczba uczniów			kwota wypłaconych świadczeń		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
stypendium szkolne	758	683	680	874 639	726 814	460 422
zasiłek szkolny	19	20	26	9 890	11 700	15 100

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W latach 2018-2020 stale zmniejszała się liczba uczniów, którzy otrzymali stypendium szkolne (z 758 w 2018 r. do 680 w 2020 r.), a liczba osób, którym przyznano zasiłek szkolny, systematycznie rosła (z 19 w 2018 r. do 26 w 2020 r.).

Ważną rolę w systemie wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych pełni praca z rodziną realizowana przez asystenta rodziny. Zakłada się, że powinna być ona prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną naturalną.

W 2020 r. w mieście zatrudnionych było 9 asystentów rodziny, tj. o 1 mniej niż w 2019 r. Zmniejszyła się również liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny. W analizowanym roku ok. 9% rodzin objętych wsparciem zostało usamodzielnionych ze względu na osiągnięcie celów zawartych w planach pracy z rodziną.

Spadła liczba rodzin, które w efekcie pracy asystenta rodziny odzyskały możliwość sprawowania opieki nad dziećmi. Warto podkreślić, iż jest to obszar pracy z rodziną, w którym osiągnięcie celów wynikających z planu pracy z rodziną, jest bardzo trudne. Dlatego też wymaga on intensyfikacji działań ze strony asystenta, a także ścisłej współpracy z pracownikiem socjalnym i większej motywacji ze strony rodziny.

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat wsparcia udzielanego w mieście w latach 2018-2020 przez asystenta rodziny.

Tabela 46. Wsparcie udzielane rodzinom w mieście przez asystenta rodziny w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba zatrudnionych asystentów rodziny	12	10	9
liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	237	163	195
liczba rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi korzystających z pomocy społecznej w mieście	813	748	790
liczba rodzin z którymi asystent rodziny zakończył pracę	54	49	25
w tym: liczba rodzin usamodzielnionych z powodu osiągnięcia celów	26	22	18
liczba rodzin, które w związku z pracą asystenta odzyskały możliwość sprawowania opieki nad dziećmi	10	9	7
koszt zatrudnienia asystentów rodziny (w zł)	517 064	389 504	483 210

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie i Częstochowskie Centrum Wsparcia Rodziny.

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina taka, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Pomimo dostępności informacji dotyczących korzyści wynikających z zatrudnienia rodziny wspierającej, ze względu na brak osób zainteresowanych, na przestrzeni lat 2018-2020 ustanowiono tylko jedną taką rodzinę. Warto zaznaczyć, iż w otoczeniu rodzin wychowujących dzieci i mających problemy opiekuńczo-wychowawcze są osoby je wspierające, pomagające na miarę swoich możliwości, jednakże nie wszystkie te osoby chcą wiązać się formalnie umową z ośrodkiem pomocy społecznej jako rodzina wspierająca.

Istotną funkcję w procesie wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej odgrywają placówki wsparcia dziennego. Mogą być one prowadzone w formie: opiekuńczej (w tym w formie kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych), specjalistycznej i pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę. Do podstawowych zadań placówek wsparcia dziennego należy: analiza sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmacnianie roli i funkcji rodziny, rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesienie świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomoc w integracji rodziny, przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji społecznej rodziny oraz dążenie do reintegracji rodziny. Oferując pomoc w opiece i wychowaniu dziecka, placówki wsparcia dziennego współpracują z rodzicami lub opiekunami, placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Uczestnictwo dzieci w organizowanych przez nie zajęciach jest nieodpłatne i dobrowolne, chyba że dziecko zostanie skierowane do placówki przez sąd.

Poniższe tabele zawierają wykaz placówek wsparcia dziennego funkcjonujących w mieście. W pierwszej z nich przedstawiono podmioty, które posiadają zezwolenie Prezydenta Miasta Częstochowy na ich prowadzenie i zawarły z Gminą Miastem Częstochowa umowę o wsparcie realizacji zadania publicznego pn. „Wsparcie rodziny poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego”.

Tabela 47. Placówki wsparcia dziennego funkcjonujące w mieście w ramach zadania zleconego przez Gminę Miasto Częstochowa na koniec 2020 r.

nazwa placówki (zgodnie z zezwoleniem)	adres placówki	podmiot prowadzący placówkę
Świetlica z elementami socjoterapii dla dzieci i młodzieży „Życie poza szkołą”	ul. Krakowska 34	Fundacja Chrześcijańska „Adullam”
Młodzieżowa Świetlica Socjoterapeutyczna „Skrawek Nieba”	ul. Krakowska 80, bl. 3	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom „Skrawek Nieba”
Młodzieżowa Świetlica Środowiskowa „Nasza Dziupła”	ul. Warszawska 13	Częstochowskie Towarzystwo Ognisk Wychowawczych
Środowiskowe Ognisko Wychowawcze „Otwarte Drzwi”	ul. Warszawska 13	Częstochowskie Towarzystwo Ognisk Wychowawczych
Świetlica Socjoterapeutyczna „Ludki z Błazanej Budki”	ul. Piotra Bardowskiego 60	Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej
Placówka wsparcia dziennego w formie specjalistycznej	Aleja Pokoju 12	Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka
Świetlica Socjoterapeutyczna	ul. Feliksa Nowowiejskiego 15	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Oddział Okręgowy
Środowiskowe Ognisko Wychowawcze	ul. Gen. Władysława	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci,

nazwa placówki (zgodnie z zezwoleniem)	adres placówki	podmiot prowadzący placówkę
Nr 1	Sikorskiego 56	Oddział Okręgowy
Środowiskowe Ognisko Wychowawcze Nr 2	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 3/1	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Oddział Okręgowy
Środowiskowe Ognisko Wychowawcze Nr 4	ul. Ludowa 58	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Oddział Okręgowy
„Radosny Dom”	ul. Krasieńskiego 11a	Zarząd Miejski Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej
„Pszczółki”	Aleja Pokoju 5	Fundacja „Twój Rozwój”
Świetlica terapeutyczna dla dzieci i młodzieży z autyzmem	ul. Zofii Nałkowskiej 11	Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Autyzmem
Katolickie Ognisko Wychowawcze przy Parafii Św. Maksymiliana M. Kolbe	ul. Stefana Starzyńskiego 11	Rzymskokatolicka Parafia pw. Św. Maksymiliana Kolbe
Klub Środowiskowy „Parasol”	ul. Gen Mieczysława Dąbkowskiego 39/41	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną, Koło w Częstochowie
Ośrodek Wychowawczo-Rewalidacyjny dla Dzieci i Młodzieży Niewidomej i Słabowidzącej	Aleja Pokoju 13	Polski Związek Niewidomych, Okręg Śląski
Katolickie Ognisko Wychowawcze „Florianum”	ul. Bolesława Limanowskiego 120	Rzymskokatolicka Parafia św. Floriana M.

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Tabela 48. Podmioty posiadające zezwolenie Prezydenta Miasta Częstochowy na prowadzenie placówki wsparcia dziennego, które nie są dotowane przez Gminę Miasto Częstochowa na koniec 2020 r.

nazwa placówki	adres placówki	podmiot posiadający zezwolenie
Świetlica Środowiskowa Caritas Archidiecezji Częstochowskiej	ul. ks. Stanisława Staszica 5	Caritas Archidiecezji Częstochowskiej
Świetlica „EuroHelp”	ul. Przemysłowa 9	Fundacja Pomocy Kobietom „EuroHelp”

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W 2020 r. liczba funkcjonujących w mieście placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży była niższa niż w latach poprzednich. Jednym z powodów zaprzestania działalności części placówek była systematycznie zmniejszająca się liczba uczestników zajęć. Jednocześnie należy zaznaczyć, iż średnia wysokość środków przekazywanych przez samorząd na wsparcie działalności poszczególnych placówek wsparcia dziennego systematycznie rosła. Wysokość środków ogółem przekazanych na działalność placówek wsparcia dziennego obrazuje poniższa tabela.

Tabela 49. Wysokość środków przekazanych przez samorząd na funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba placówek	25	22	17
kwota dotacji	535 890	624 056	569 330

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Piecza zastępcza

W sytuacji, gdy praca z rodziną, jej wspieranie nie przynosi zamierzonych efektów, rodzina nie zabezpiecza potrzeb dzieci, dobro i bezpieczeństwo dziecka w rodzinie jest zagrożone, dziecko może zostać objęte pieczą zastępczą. Piecza zastępcza dzieli się na rodzinną i instytucjonalną, przy czym dzieci do 10 roku życia powinny być umieszczane w jej rodzinnych formach. Pobyt dziecka w pieczy zastępczej trwa do osiągnięcia pełnoletności, przy czym za zgodą odpowiednio rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub dyrektora placówki wychowanek może, po osiągnięciu pełnoletności, pozostać w dotychczasowej formie pieczy zastępczej do ukończenia 25. roku życia, jednak pod warunkiem dalszego kształcenia się. Pobyt dziecka w pieczy zastępczej powinien mieć charakter czasowy i prowadzić do zmiany sytuacji prawnej dziecka, tj. przywrócenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej, a w dalszej konsekwencji do powrotu dziecka do rodziny naturalnej lub przysposobienia dziecka w procesie adopcyjnym.

Rodzinna piecza zastępcza

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, formami rodzinnej pieczy zastępczej są: rodzina zastępcza – spokrewniona (tworzą ją małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, będący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka), niezawodowa (tworzą ją małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, niebędący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka) i zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna, a także rodzinny dom dziecka oraz rodziny pomocowe (jest to forma pomocy dla rodzin zastępczych realizowana w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą, na wniosek rodziny zastępczej).

Najczęściej do rodziny zastępczej trafiają dzieci rodziców, którzy nie wypełniają właściwie wobec swojego dziecka funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Oznacza to, że zostali oni ograniczeni, pozbawieni lub zawieszani w wykonywaniu władzy rodzicielskiej.

W latach 2018-2020 liczba funkcjonujących na terenie miasta Częstochowy rodzinnych form pieczy zastępczej utrzymywała się na podobnym poziomie. Zauważyć należy jednak progres w rozwoju zawodowych form pieczy zastępczej, tj. rodzin zawodowych i rodzinnych domów dziecka. W 2018 r. w mieście funkcjonowało 12 rodzin zastępczych zawodowych i 3 rodzinne domy dziecka, natomiast w 2020 r. liczba rodzin zastępczych zawodowych wzrosła do 15, a rodzinnych domów dziecka do 5.

W 2020 r. w strukturze rodzin zastępczych dominowały rodziny spokrewnione z dzieckiem, które stanowiły ponad 69% rodzin zastępczych. Można założyć, że rodziny te, przyjmując dziecko, kierują się przede wszystkim obowiązkiem moralnym wobec bliskich im osób. Z kolei rodziny niezawodowe stanowiły prawie 23% rodzin zastępczych w mieście, a rodziny zawodowe i rodzinne domy dziecka łącznie 8%. Odsetek tych ostatnich jest niewystarczający w stosunku do potrzeb. Odczuwalny jest również brak rodzin zawodowych specjalistycznych, zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego.

Poniższe tabele zawierają dane szczegółowe na temat rodzinnych form pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020.

Tabela 50. Rodzinne formy pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba rodzinnych form pieczy zastępczej ogółem	268	261	257
w tym: liczba rodzin zastępczych spokrewnionych	185	179	179
w tym: liczba rodzin zastępczych niezawodowych	68	63	58
w tym: liczba rodzin zastępczych zawodowych (w tym: liczba zawodowych specjalistycznych rodzin zastępczych oraz w formie pogotowia rodzinnego)	12 (2)	14 (2)	15 (2)
w tym: liczba rodzinnych domów dziecka	3	5	5

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W latach 2018-2020 liczba dzieci umieszczanych w rodzinach zastępczych ulegała wahaniom, a liczba dzieci przebywających w tej formie pieczy zastępczej utrzymywała się na podobnym poziomie. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 51. Dzieci umieszczone i przebywające w rodzinnych formach pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020

typ rodzinnej formy pieczy zastępczej	liczba dzieci umieszczanych w rodzinnej formie pieczy zastępczej			liczba dzieci przebywających w rodzinnej formie pieczy zastępczej		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
rodzina zastępcza spokrewniona	26	25	28	240	230	228
rodzina zastępcza niezawodowa	8	17	7	85	80	74
rodzina zastępcza zawodowa	9	15	12	30	41	43
rodzinny dom dziecka	3	21	7	15	28	30
ogółem	46	78	54	370	379	375

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W analizowanym okresie najważniejszym powodem umieszczania dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej była bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Częstymi przyczynami były również pólsieroctwo i sieroctwo, a także pobyt jednego z rodziców za granicą w celach zarobkowych oraz uzależnienie. Wówczas w ok. 70% przypadków pieczę nad dzieckiem przejmują rodziny spokrewnione z dzieckiem, co – jak już wspomniano – wynika po części z poczucia obowiązku moralnego i chęci pomocy najbliższemu.

Dane szczegółowe na temat powodów umieszczenia dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 52. Powody umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020

powód umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej	2018 r.	2019 r.	2020 r.
sieroctwo	20	21	20
pólsieroctwo	43	38	40
uzależnienie, w tym od alkoholu	15	11	12
przemoc w rodzinie	0	0	0
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	274	293	290

powód umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej	2018 r.	2019 r.	2020 r.
niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	4	4	2
długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców	0	0	0
ubóstwo	0	0	0
bezrobocie	0	0	0
nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	0	0	0
pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców (praca zarobkowa)	13	12	10
małoletnie matki	0	0	0
inne	1	0	1

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Miasto Częstochowa wraz z jednostkami wykonującymi zadania w zakresie pieczy zastępczej podejmuje szereg działań o charakterze promocyjnym, służących pozyskaniu kandydatów na rodziców zastępczych. Inicjowaniem i koordynowaniem tych działań zajmuje się powołany Zarządzeniem Prezydenta Miasta Częstochowy Nr 1812/13 z dnia 27 listopada 2013 r. (z późn. zm.). Zespół działający na rzecz promocji rodzicielstwa zastępczego. Priorytetowymi celami promocji rodzicielstwa zastępczego, które zostały wypracowane przez Zespół, są: realizacja założonych działań do czasu powstania 30 nowych rodzinnych form pieczy zastępczej, tj. rodzinnych domów dziecka, rodzin zastępczych zawodowych, rodzin zastępczych zawodowych o charakterze pogotowia rodzinnego, oraz propagowanie idei rodzicielstwa zastępczego na terenie miasta. Warto dodać, że w Częstochowie funkcjonują dwa ośrodki adopcyjne, z którymi współpracuje Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz organizator rodzinnej pieczy zastępczej. Współpraca ta polega przede wszystkim na inicjowaniu i podejmowaniu działań na rzecz rodzin zastępczych w mieście oraz rodzin adopcyjnych.

Instytucjonalna piecza zastępcza

Instytucjonalna piecza zastępczej sprawowana jest w formie placówki opiekuńczo-wychowawczej (typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego, rodzinnego), regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej i interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego. Placówka opiekuńczo-wychowawcza może łączyć zadania placówek typu socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne, realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku, umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej, podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny, zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych, obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi i zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

W placówce umieszcza się dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Dzieci młodsze umieszcza się w placówkach w

wyjatkowych przypadkach. Pobyt dziecka powinien mieć charakter przejściowy, tj. do czasu powrotu dziecka do rodziny naturalnej, umieszczenia w rodzinie zastępczej lub w rodzinie przysposabiającej.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego przyjmują dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki: na podstawie orzeczenia sądu; w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną; na wniosek rodziców, dziecka lub osoby trzeciej; lub umieszcza się w nich dziecko w trybie art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

W 2020 r. na terenie Częstochowy funkcjonowało 11 placówek opiekuńczo-wychowawczych dysponujących 122 miejscami. Większość z nich (8) prowadzono w ramach zadania zleconego, pozostałe 3 placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego to jednostki organizacyjne miasta. Ich wykaz zawiera poniższa tabela.

Tabela 53. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w mieście w 2020 r.

nazwa placówki	adres placówki	liczba miejsc	podmiot prowadzący placówkę
Katolicka Placówka Wychowawcza „Nasz Dom”	ul. Wręczycka 56	12	Zgromadzenie Sióstr św. Michała Archanioła w Miejscu Piastowym
Dom Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży	ul. Zabrzańska 6	14	Stowarzyszenie Rotundus
Dom Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży nr 2	ul. Gdyńska 14	14	Stowarzyszenie Rotundus
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Amicus”	ul. Św. Brata Alberta 36/40	13	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom ze Środowisk Zagrożonych „Amicus”
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Amicus-Legionów”	ul. Skrzetuskiego 35a	14	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom ze Środowisk Zagrożonych „Amicus”
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Amicus-Ludowa”	ul. Ludowa 100	12	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom ze Środowisk Zagrożonych „Amicus”
Całodobowa Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza typu socjalizacyjnego „Przystanek Bardo”	ul. Piotra Bardowskiego 27b, lok. 13/14	11	Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Słoneczna Przystań”	ul. Przemysłowa 9	14	Fundacja Pomocy Kobietom „EuroHelp”
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza typu rodzinnego z siedzibą w Częstochowie przy ul. Kolorowej 82	ul. Kolorowa 82	6	Gmina Miasto Częstochowa
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza typu rodzinnego z siedzibą w Częstochowie przy ul. Połanieckiej 175	ul. Połaniecka 175	6	Gmina Miasto Częstochowa
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza typu rodzinnego z siedzibą w Częstochowie przy ul. Artura Oppmana Or-ota 9	ul. Artura Oppmana Or-ota 9	6	Gmina Miasto Częstochowa.

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W wyniku systematycznie prowadzonych działań ukierunkowanych na deinstytucjonalizację pieczy zastępczej w mieście Częstochowa obserwuje się coraz mniejszy napływ dzieci do instytucjonalnej pieczy zastępczej.

W efekcie prowadzonych w powyższym kierunku działań oraz utrzymującej się tendencji spadkowej w zakresie napływu dzieci do instytucjonalnej pieczy zastępczej, na przełomie lat 2018-2019 dwa podmioty prowadzące placówki opiekuńczo-wychowawcze w ramach zadania zleconego zakończyły z miastem Częstochowa współpracę w tym zakresie i uzyskały zezwolenie wojewody na likwidację prowadzonych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Na koniec 2019 roku wszystkie placówki opiekuńczo-wychowawcze funkcjonujące w mieście, w terminie wcześniejszym niż wskazany w ustawie (1 stycznia 2021 r.) osiągnęły standard liczby miejsc, nie więcej niż 14 osób. Proces osiągania standardu liczby miejsc w placówkach odbywał się płynnie i sukcesywnie, bez traumy dla dzieci, zgodnie z celem głównym ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jakim jest zapewnienie dziecku stabilnego i trwałego środowiska wychowawczego.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat liczby dzieci przebywających w latach 2018-2020 w instytucjonalnej pieczy zastępczej w mieście.

Tabela 54. Dzieci umieszczone i przebywające w instytucjonalnej pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	47	37	25
liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	141	115	113

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W analizowanym okresie najważniejszymi powodami umieszczenia dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej były uzależnienia, w tym od alkoholu, oraz bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 55. Powody umieszczenia dziecka w instytucjonalnej pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020

powód umieszczenia dziecka w instytucjonalnej pieczy zastępczej	2018 r.	2019 r.	2020 r.
sieroctwo	1	1	1
pólsieroctwo	3	5	4
uzależnienie, w tym od alkoholu	63	48	41
przemoc w rodzinie	7	10	8
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	48	40	49
niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	0	0	0
długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców	10	4	5
ubóstwo	0	0	0
bezrobocie	0	0	0
nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	1	0	0
pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców (praca zarobkowa)	0	0	4
małoletnie matki	0	2	0
Inne	8	5	1

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Wspieranie usamodzielnianych wychowanków

Wsparcia w procesie usamodzielnienia pełnoletnim wychowankom opuszczającym rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną udziela organizator rodzinnej pieczy zastępczej, którym w mieście Częstochowa jest Stowarzyszenie na rzecz pomocy dziecku i rodzinie „DLA RODZINY”. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie natomiast udziela pomocy i wsparcia pełnoletnim wychowankom, którzy weszli w proces usamodzielnienia, zgodnie z art. 88 ustawy o pomocy społecznej, a mianowicie opuszczając: dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

W 2020 r. liczba usamodzielnianych wychowanków w mieście spadła. Zwiększyła się natomiast nieznacznie wysokość środków finansowych przeznaczonych na ten cel. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2018-2020 przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 56. Usamodzielniani wychowankowie w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba usamodzielnianych wychowanków ogółem	191	168	146
w tym: z rodzin zastępczych	110	102	75
w tym: z placówek opiekuńczo-wychowawczych	61	54	60
w tym: z młodzieżowych ośrodków wychowawczych	17	11	10
w tym: z zakładów poprawczych	2	1	1
w tym: ze specjalnych ośrodków wychowawczych	1	0	0

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Tabela 57. Koszty usamodzielnienia wychowanków w mieście w latach 2018-2020

	2018 r.	2019 r.	2020 r.
koszt usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej ogółem (w zł)	841 948	733 862	744 543
w tym: koszt usamodzielnienia wychowanków rodzin zastępczych (w zł)	531 419	436 635	402 038
w tym: koszt usamodzielnienia wychowanków z placówek opiekuńczo-wychowawczych (w zł)	310 529	297 227	342 505

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Do usamodzielnianych wychowanków kieruje się następujące formy wsparcia: finansowe, tj. pomoc na usamodzielnienie, pomoc na kontynuowanie nauki i pomoc na zagospodarowanie oraz niefinansowe – praca socjalna, w tym pomoc i wsparcie koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, pracownika socjalnego oraz pobyt w mieszkaniu chronionym.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat liczby usamodzielnianych wychowanków kontynuujących naukę i pobierających w latach 2018-2020 świadczenie na ten cel.

Tabela 58. Usamodzielniani wychowankowie kontynuujący naukę i pobierający na ten cel świadczenie w latach 2018-2020

wyszczególnianie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
pełnoletni wychowankowie pieczy zastępczej korzystający z pomocy na kontynuowanie nauki	149	123	115
w tym pełnoletni wychowankowie rodzin zastępczych	78	62	57
w tym: pełnoletni wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych	71	61	58

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Dodatkową formą wsparcia osób rozpoczynających proces usamodzielnienia, jaką oferuje samorząd miasta, jest mieszkanie chronione. Może być ono przyznane osobie pełnoletniej, ze względu na trudną sytuację życiową i wiek, w szczególności osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy i zakład dla nieletnich. Ta forma pomocy ma na celu zapewnienie odpowiednich warunków mieszkaniowych dla wychowanków pieczy zastępczej wkraczających w proces usamodzielnienia, a jednocześnie pozbawionych wsparcia ze strony rodziny naturalnej. Na terenie miasta do końca 2020 r. funkcjonowały przeznaczone dla 12 wychowanków 4 mieszkania chronione, które pozostawały w zasobach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Dzieci wychowujące się w rodzinie zastępczej mają większe szanse na optymalny rozwój osobisty czy osiągnięcie sukcesów edukacyjnych niż dzieci wychowujące się w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Ok. 65% wychowanków rodzin zastępczych podejmuje i zdobywa wykształcenie średnie maturalne, by w przyszłości podjąć naukę na wyższym szczeblu edukacji, w tym zdobyć wykształcenie wyższe. Z kolei dzieci opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze rzadziej podejmują takie działania. Najslabiej w tym zakresie wypadają wychowankowie placówek typu: zakład poprawczy, młodzieżowy ośrodek wychowawczy itp.

W poniższej tabeli przedstawiono informacje szczegółowe na temat poziomu wykształcenia usamodzielnianych wychowanków w mieście w latach 2018-2020.

Tabela 59. Poziom wykształcenia usamodzielnianych wychowanków w mieście w latach 2018-2020

poziom wykształcenia	liczba wychowanków								
	rodzin zastępczych			placówek opiekuńczo-wychowawczych			placówek typu: zakład poprawczy, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii itd.		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
wyższe	22	15	17	5	2	1	0	1	1
średnie	58	60	49	42	38	40	14	9	8
zawodowe	20	18	6	12	12	8	5	2	2
podstawowe lub gimnazjalne	10	9	3	2	2	11	1	0	0
ogółem	110	102	75	61	54	60	20	12	11

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

11. SYTUACJA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych definiuje niepełnosprawność jako trwałą albo okresową niezdolność wypełniania poszczególnych ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu. Polityka społeczna powinna aktywnie wspierać wszelkie działania na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych, a także umożliwiać wyrównywanie ich szans życiowych i przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu tej grupy osób.

Z danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku, wynika, że w mieście Częstochowie zamieszkiwały 35 603 osoby z niepełnosprawnością, w tym 15 263 mężczyzn i 20 340 kobiet. Stanowiły one 15% ogółu ludności miasta. Zdecydowaną większość stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie (24 671 osób), czyli takie, które w czasie badania posiadały aktualne orzeczenie ustalające niezdolność do pracy, stopień niepełnosprawności, celowość przekwalifikowania lub inwalidztwo (osoby w wieku 16 lat i więcej) lub dysponowały uprawnieniem do pobierania zasiłku pielęgnacyjnego (dzieci poniżej 16 roku życia). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 60. Liczebność osób z niepełnosprawnością w mieście w 2011 r.

wyszczególnienie	liczba osób
liczba osób niepełnosprawnych ogółem	35 603
liczba osób niepełnosprawnych prawnie	24 671
liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie	10 932

Źródło danych: Narodowy Spis Powszechny 2011.

Orzecznictwo o niepełnosprawności na terenie kraju realizowane jest w ramach trzech systemów, tj.: orzecznictwa branżowego (Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, orzecznictwo resortowe, gdzie określa się całkowitą bądź częściową niezdolność do pracy), orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i orzecznictwa w powiatowych zespołach ds. orzekania o niepełnosprawności.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat orzeczeń wydanych mieszkańcom miasta w latach 2018-2020 przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Tabela 61. Orzeczenia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wydane mieszkańcom miasta w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba wydanych orzeczeń o całkowitej niezdolności do pracy i samodzielnej egzystencji	10	33	27
liczba wydanych orzeczeń o całkowitej niezdolności do pracy	42	41	33
liczba wydanych orzeczeń o częściowej niezdolności do pracy	0	0	0
liczba wydanych orzeczeń ogółem	52	74	60

Źródło danych: Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Oddział Regionalny w Częstochowie.

W 2020 roku liczba wydawanych mieszkańcom miasta orzeczeń o całkowitej niezdolności do pracy była znacznie niższa niż w latach 2018-2019, z kolei w latach 2019-2020 liczba orzeczeń o całkowitej niezdolności do pracy i samodzielnej egzystencji była znacznie wyższa niż w 2018 r. W analizowanym okresie mieszkańcom miasta nie wydawano orzeczeń o częściowej niezdolności do pracy.

W poniższej tabeli przedstawiono dane szczegółowe na temat orzeczeń wydanych mieszkańcom miasta w latach 2018-2020 przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Częstochowie.

Tabela 62. Orzeczenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wydane mieszkańcom miasta w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba wydanych orzeczeń o trwałej całkowitej niezdolności do samodzielnej egzystencji	440	2 184	1 702
liczba wydanych orzeczeń o okresowej niezdolności do samodzielnej egzystencji	1 090	1 372	1 183
liczba wydanych orzeczeń o trwałej całkowitej niezdolności do pracy	389	301	185
liczba wydanych orzeczeń o okresowej całkowitej niezdolności do pracy	1 026	902	766
liczba wydanych orzeczeń o trwałej częściowej niezdolności do pracy	470	320	140
o okresowej częściowej niezdolności do pracy	1 628	1465	1 289
liczba wydanych orzeczeń ogółem	5 043	6 544	5 265

Źródło danych: Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Częstochowie.

W latach 2019-2020 znacznie wzrosła, w porównaniu z 2018 r., liczba wydawanych przez Zespół Ubezpieczeń Społecznych orzeczeń o trwałej całkowitej niezdolności do samodzielnej egzystencji. Zwiększyła się również liczba orzeczeń o okresowej niezdolności do samodzielnej egzystencji. Jednocześnie stale spadała liczba wydanych orzeczeń w pozostałych kategoriach. Świadczyć to może o systematycznym pogarszaniu się stanu zdrowia osób podlegających orzekaniu w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, co będzie prowadzić w przyszłości do wzrostu liczby osób potrzebujących kompleksowego wsparcia.

W poniższej tabeli przedstawiono dane szczegółowe na temat orzeczeń wydanych mieszkańcom miasta w latach 2018-2020 przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Częstochowie.

Tabela 63. Orzeczenia Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności wydane mieszkańcom miasta w latach 2018-2020

kod przyczyny niepełnosprawności	liczba orzeczeń wydanych osobom poniżej 16 lat			liczba orzeczeń wydanych osobom powyżej 16 lat		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
01-U upośledzenie umysłowe	4	8	8	75	72	72
02-P choroby psychiczne	18	22	17	671	694	458
03-L zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	17	20	7	219	201	141
04-O choroby narządu wzroku	21	19	17	371	343	271
05-R upośledzenie narządu ruchu	50	43	27	1 805	1 916	1 479
06-E epilepsja	16	18	9	57	53	53
07-S choroby układu oddechowego i krążenia	158	142	113	1 275	1 363	835
08-T choroby układu pokarmowego	8	11	7	303	287	227
09-M choroby układu moczowo-płciowego	24	15	14	211	269	169
10-N choroby neurologiczne	73	46	66	917	1004	502
11-I inne, w tym schorzenia endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia,	85	105	74	523	610	476

kod przyczyny niepełnosprawności	liczba orzeczeń wydanych osobom poniżej 16 lat			liczba orzeczeń wydanych osobom powyżej 16 lat		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
choroby układu krwiotwórczego						
12-C całościowe zaburzenia rozwojowe	183	155	154	16	19	22
razem	657	604	513	6 443	6 831	4 705

Źródło danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Częstochowie.

W latach 2018-2020 miał miejsce stały spadek ogólnej liczby wydanych przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności orzeczeń o niepełnosprawności dla dzieci do 16. roku życia (z 657 w 2018 r. do 513 w 2020 r.). Jednocześnie po wzroście w 2019 r. (do 6 831), w 2020 r. znacznemu spadkowi uległa liczba wydawanych orzeczeń dla osób powyżej 16. roku życia (do 4 705). Powodami tego mogły być zarówno obostrzenia związane z pandemią COVID-19, jak i przedłużenie terminu ważności orzeczeń, na podstawie ustawy z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych.

W latach 2018-2020 osobom powyżej 16. roku życia najczęściej wydawano orzeczenia o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (łącznie 7 971 orzeczeń). Wśród osób powyżej 16 lat, które otrzymały orzeczenie, najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (9 377).

Ze względu na to, że zarówno osoby z niepełnosprawnością w wieku powyżej 60 lat, jak i wszystkie osoby w wieku senioralnym stanowią grupę, która ma podobne potrzeby, należy zwiększać zakres działań służących zapobieganiu wykluczaniu tych osób z życia społecznego (m.in. poprzez dostosowanie infrastruktury, programy prozdrowotne, ułatwienie dostępu do leczenia i rehabilitacji).

W analizowanym okresie najwięcej osób powyżej 16. roku życia, którym wydano orzeczenie, posiadało wykształcenie średnie (w sumie 6 376 osób) i zasadnicze (łącznie 5 008 osób). W 2020 r. jedynie w przypadku osób bez wykształcenia nastąpił wzrost liczby wydanych im orzeczeń.

Osoby z niepełnosprawnością, ze względu na różnorodne ograniczenia wynikające z ich stanu zdrowia, mogą mieć utrudniony dostęp do edukacji, szczególnie na poziomie wyższym. Należy propagować i rozwijać wszelkie działania, które mogą przyczynić się do zmiany tego stanu. Istniejący system dofinansowań, stypendiów, asystentury oraz likwidacja barier są rozwiązaniami, które wpływają na zwiększenie liczby osób z niepełnosprawnością mogących podnieść poziom swojego wykształcenia, a tym samym zwiększyć szanse na przyszłe zatrudnienie. Działania w tym zakresie powinny być kontynuowane i odpowiednio wspierane.

Niekorzystnym, utrzymującym się od wielu lat zjawiskiem, jest bardzo niski odsetek osób z niepełnosprawnością aktywnych zawodowo – w latach 2018-2020 tylko 22,3% osób, które uzyskały orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, było zatrudnionych. Problem ten wynikał m.in. ze zbyt małej liczby zakładów pracy chronionej, działających na terenie miasta i gmin ościennych. Wpływ mógł mieć także brak odpowiedniego wykształcenia osób posiadających orzeczenia o niepełnosprawności – w analizowanym okresie zaledwie 15,8% z nich posiadało wykształcenie wyższe. Wspieranie podnoszenia poziomu

wykształcenia osób z niepełnosprawnością, a także propagowanie przykładów dobrych praktyk w obszarze zatrudniania osób z niepełnosprawnością oraz pozytywnego wizerunku takiego pracownika powinny przynieść poprawę.

Dzieci i młodzież z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi powinny być kierowane do odpowiedniej placówki, zapewniającej właściwe formy kształcenia, na podstawie orzeczenia wydanego przez zespoły orzekające, działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych oraz innych poradniach specjalistycznych. Na terenie miasta Częstochowy znajduje się Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych, w skład którego wchodzi:

- Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 1 przy ul. Marysia 93b w Częstochowie,
- Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 2 przy ul. Ireny Kosmowskiej 5 w Częstochowie,
- Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 3 przy ul. Mjra Waleriana Łukasińskiego 40 w Częstochowie,
- Centrum Informacji Zawodowej – Specjalistyczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna przy ul. Marysia 93b w Częstochowie.

W poniższej tabeli przedstawiono dane dotyczące orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, wydanych w latach 2018-2020 przez poradnie wchodzące w skład Zespołu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Częstochowie.

Tabela 64. Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane w latach 2018-2020 przez poradnie wchodzące w skład Zespołu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Częstochowie

nazwa poradni	liczba orzeczeń w roku szkolnym		
	2018/2019	2019/2020	2020/2021
Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 1	200	162	194
Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 2	155	135	216
Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 3	253	211	217
ogółem	608	508	627

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

W roku szkolnym 2020/2021, w porównaniu z rokiem poprzednim, liczba wydanych orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego wzrosła do poziomu wyższego niż w roku szkolnym 2018/2019 (608 w roku 2018/2019, 508 w roku 2019/2020, 627 w roku 2020/2021).

Na terenie miasta Częstochowy działają 2 rodzaje placówek edukacyjnych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami: placówki oświatowe z oddziałami integracyjnymi (Miejskie Przedszkola Integracyjne nr 35 i 43 i Szkoły Podstawowe nr 17, 31, 53 i 54) oraz szkoły specjalne (Specjalne Ośrodki Szkolno-Wychowawcze nr 1 i 5, Zespoły Szkół Specjalnych nr 23, 28 i 45, Zespół Szkół Zawodowych Specjalnych im. Marii Grzegorzewskiej).

Liczba dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, które realizowały edukację w placówkach edukacyjnych w mieście, stale rośnie (z 902 w roku szkolnym 2018/2019 do 937 w roku szkolnym 2020/2021). Sytuacja ta mogła być związana ze zwiększeniem świadomości rodziców

oraz systematycznym poszerzaniem się wiedzy w zakresie zdrowia – coraz częściej rodzice uświadamiają sobie, że ich dzieci mogą wymagać dodatkowego wsparcia podczas rozwoju, a uzyskanie stosownych orzeczeń dla dzieci jest koniecznością w kontekście lepszego samopoczucia oraz braku wykluczenia tychże dzieci. Warto przy tym dodać, że w latach 2019-2020 wydatki miasta ponoszone na kształcenie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością były większe niż w 2018 r. (41 mln zł w 2018 r., 47 mln zł w 2019 r., 51 mln zł w 2020 r.), a wysokość subwencji ministerialnej w 2020 r. zmniejszyła się w porównaniu do lat poprzednich (41 mln zł w 2018 r., 43 w 2019 r., 39 mln zł w 2020 r.). Jednocześnie stale rosły wydatki ponoszone na szkoły i placówki specjalne (z 23 mln zł w 2017 r. do 29 mln zł w 2020 r.), co mogło mieć bezpośredni związek ze stałym wzrostem liczby wydanych orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego dzieci i młodzieży.

Dane szczegółowe dotyczące dzieci i młodzieży z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w latach 2018-2020, w podziale na rodzaje placówek edukacyjnych działających na terenie miasta przedstawia poniższa tabela.

Tabela 65. Dzieci i młodzież posiadający orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, realizujący edukację w placówkach edukacyjnych w mieście w latach 2018-2020

rodzaj placówki edukacyjnej	liczba dzieci i młodzieży z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego w roku szkolnym:		
	2018/2019	2019/2020	2020/2021
przedszkola	93	109	110
szkoły podstawowe	413	385	394
zespoły szkolno-przedszkolne	34	39	33
szkoły ponadpodstawowe	100	142	132
specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze	103	96	89
szkoły specjalne	159	153	179
ogółem	902	924	937

Źródło danych: Wydział Edukacji Urzędu Miasta Częstochowy.

Zasiłki z pomocy społecznej i świadczenia rodzinne

Niepełnosprawność jest jednym z najczęstszych powodów przyznawania pomocy społecznej w mieście, a jedną z głównych form pomocy udzielanej osobom z niepełnosprawnością przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie są zasiłki pieniężne – celowe, okresowe i stałe. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 66. Zasiłki z pomocy społecznej udzielane osobom z niepełnosprawnością w latach 2018-2020

rodzaj zasiłku	liczba udzielonych świadczeń			liczba osób korzystających ze świadczeń		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zasiłki celowe i w naturze ogółem	11 358	9 845	9 763	2 763	2 381	2 225
zasiłki celowe i w naturze dla osób z niepełnosprawnością	7 758	6 744	6 646	1 721	1 461	1 369
zasiłek okresowy ogółem	9 649	7 531	7 218	2 104	1 651	1 503
zasiłek okresowy dla osób z niepełnosprawnością	4 866	3 575	3 363	1 029	653	577

rodzaj zasiłku	liczba udzielonych świadczeń			liczba osób korzystających ze świadczeń		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zasiłek stały ogółem	17 642	17 359	17 008	1 763	1 715	1 616
zasiłek stały dla osób z niepełnosprawnością	15 905	15 444	14 931	1 618	1 546	1 440
zasiłki razem	38 649	34 735	33 989	6 630	5 747	5 344
zasiłki dla osób z niepełnosprawnością razem	28 529	25 763	24 940	4 368	3 660	3 386

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Osoby z niepełnosprawnością oraz ich rodzice lub opiekunowie mogą uzyskać również wsparcie finansowe w postaci zasiłku pielęgnacyjnego, świadczenia pielęgnacyjnego i dodatku do świadczenia pielęgnacyjnego oraz specjalnego zasiłku opiekuńczego. Pomoc ta jest przyznawana i wypłacana przez Częstochowskie Centrum Świadczeń, które w 2017 roku przejęło obsługę tego zadania od Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 67. Świadczenia udzielane osobom z niepełnosprawnością przez Częstochowskie Centrum Świadczeń w latach 2018-2020

rodzaj świadczenia	liczba udzielonych świadczeń			kwota przyznanych świadczeń (w zł)		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zasiłek pielęgnacyjny	59 277	61 998	61 939	9 363 414	11 741 797	13 361 373
świadczenie pielęgnacyjne	9 033	9 954	10 617	13 268 838	15 326 220	19 301 104
specjalny zasiłek opiekuńczy	2 247	2 041	1 872	1 193 448	1 259 276	1 157 240

Źródło danych: Częstochowskie Centrum Świadczeń.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze

Osobom, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn, wymagają pomocy osób trzecich, udziela się pomocy w postaci usług opiekuńczych świadczonych w miejscu ich zamieszkania. Usługi te obejmują przede wszystkim pomoc w zaspokojeniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zalecaną przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Dane liczbowe dotyczące osób objętych usługami opiekuńczymi i kwot wydatkowanych na ten cel w latach 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 68. Usługi opiekuńcze świadczone w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	793	877	734
liczba udzielonych świadczeń (w godzinach)	200 740	222 813	182 626
wysokość świadczeń (w zł)	4 030 404	4 660 918	3 426 916

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W 2019 r. liczba osób, które korzystały z usług opiekuńczych wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim (z 793 w 2018 r. do 877 w 2019 r.), podobnie jak liczba świadczeń (z 200 740 w 2018 r. do 222 813 w 2019 r.). Wzrost ten świadczył o dużym zapotrzebowaniu na tę usługę. W 2020 r., ze względu na stan pandemii COVID-19, zainteresowanie usługami opiekuńczymi zmniejszyło się – podopieczni rezygnowali z pomocy usługowej lub zmniejszali liczbę godzin usług (liczba osób spadła do 734, a liczba świadczeń do 182 626).

Inną formę pomocy udzielanej w analizowanym okresie stanowiły specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi polegają m.in. na uczeniu i rozwijaniu umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym motywowaniu do aktywności, prowadzeniu treningów samoobsługi i umiejętności społecznych, pomocy w gospodarowaniu pieniędzmi oraz na wsparciu psychologicznym i usprawnianiu zaburzonych funkcji organizmu. Dane liczbowe dotyczące osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi oraz kwot wydatkowanych na ten cel w latach 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 69. Specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	21	19	23
liczba udzielonych świadczeń (w godzinach)	11 424	10 293	10 555
wysokość świadczeń (w zł)	248 943	259 746	262 622

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W latach 2018-2020 liczba osób, które korzystały ze specjalistycznych usług opiekuńczych, pozostawała na porównywalnym poziomie (22 w 2017 r., 21 w 2018 r., 19 w 2019 r., 23 w 2020 r.), bowiem na stałym poziomie utrzymywała się liczba osób z niepełnosprawnością zgłaszających zapotrzebowanie na te usługi. Należy podkreślić, że w porównaniu do usług opiekuńczych ze specjalistycznych usług opiekuńczych korzysta tylko znikomy procent osób.

Ośrodki wsparcia

Ośrodki wsparcia to placówki stanowiące ważny element polityki społecznej miasta Częstochowy wobec osób z niepełnosprawnością, które z powodu choroby wymagają pomocy, a są jej pozbawione lub rodzina tych osób nie może im takiej pomocy zapewnić.

Zadaniem Centrum Pomocy Dziecku Niepełnosprawnemu i Jego Rodzinie zlokalizowanego przy ul. Jasnogórskiej 36 jest zapewnienie dzieciom niepełnosprawnym ruchowo, w tym z niepełnosprawnością intelektualną, opieki i usług zmierzających do poprawy ich ogólnego rozwoju i sprawności psychofizycznej. W ramach Centrum funkcjonują:

- Dom Dziennego Pobytu, zapewniający podopiecznym rehabilitację z zakresu: kinezyterapii, hydroterapii, fizykoterapii, jak również zajęcia logopedyczne, korekcyjno-kompensacyjne, muzykoterapię, relaksację, psychoterapię, dogoterapię, stymulację polisensoryczną;

- Ośrodek Rehabilitacji Usprawniającej, zapewniający indywidualną rehabilitację z zakresu kinezyterapii, fizykoterapii, hydroterapii oraz masaży;
- Ośrodek Konsultacji i Poradnictwa, udzielający konsultacji i porad z zakresu rehabilitacji, psychologii, logopedii, pedagogiki;
- Klub Dziecka i Rodzica „Stoneczko”, prowadzący zajęcia dla dzieci z niepełnosprawnością oraz z mikrodeficytami rozwojowymi wspierające rozwój psychomotoryczny dzieci, a rodzicom zapewniające wsparcie psychologiczne.

W mieście funkcjonują dwa środowiskowe domy samopomocy. Jeden z nich zlokalizowany jest przy ul. Lakowej 101 i stanowi placówkę dziennego pobytu, której celem jest zapewnienie opieki oraz udziału w aktywnych formach współżycia w grupie i środowisku społecznym osobom z zaburzeniami psychicznymi. Podopieczni mogą korzystać z: treningu funkcjonowania w codziennym życiu, treningu umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów, treningu umiejętności spędzania czasu wolnego, poradnictwa psychologicznego, pomocy w załatwianiu spraw urzędowych, pomocy w dostępie do niezbędnych świadczeń zdrowotnych, niezbędnej opieki, terapii ruchowej oraz innych form przygotowujących do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej lub podjęciu zatrudnienia, w tym w warunkach pracy chronionej na przystosowanym stanowisku pracy.

Drugi Środowiskowy Domy Samopomocy działa od 1 grudnia 2021 r. i mieści się przy ul. Feliksa Nowowiejskiego 15. Jest to ośrodek wsparcia dla osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi. Świadczona w nim pomoc ma na celu utrzymanie osoby w jej naturalnym środowisku i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i instytucjonalizacji, tj. umieszczeniu osoby z zaburzeniami psychicznymi w placówce o charakterze całodobowej opieki. Placówka przeznaczona jest dla 16 osób.

Częstochowskie Centrum dla Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną znajduje się przy ul. Marszałka Ferdynanda Focha 71a. Placówka zapewnia opiekę i świadczy usługi zmierzające do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności psychofizycznej i fizycznej osób z niepełnosprawnością intelektualną, prowadzi działania integracyjne, świadczy rehabilitację i terapię. Działający w ramach Centrum Całodobowy Ośrodek Wsparcia zabezpiecza potrzeby podopiecznych. Mogą w nim przebywać osoby, nad którymi rodzice lub opiekunowie prawni nie mogą czasowo sprawować opieki. W ramach Centrum funkcjonują: gabinety rehabilitacji ruchowej, Dom Dziennego Pobytu dla Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną, całodobowy ośrodek wsparcia, wspierane mieszkanie chronione.

Na terenie miasta Częstochowy działają także placówki dla osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz osób niewidomych. Są to: Świetlica terapeutyczna dla dzieci i młodzieży z autyzmem, prowadzona przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Autyzmem, Klub Środowiskowy „Parasol”, prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Częstochowie, Klub „Pszczółki”, prowadzony przez Fundację „Twój Rozwój” oraz Ośrodek Wychowawczo-Rewalidacyjny dla Dzieci i Młodzieży Niewidomej i Słabowidzącej, prowadzony przez Polski Związek Niewidomych Okręg Śląski.

Głównym celem działalności ww. placówek jest wspieranie dzieci i młodzieży w czynnościach dnia codziennego, edukacja i rozwój oraz rehabilitacja psychospołeczna osób z niepełnosprawnością poprzez zwiększenie ich zaradności osobistej i poprawę relacji interpersonalnych w społeczeństwie.

Domy pomocy społecznej

Osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu m.in. wieku, choroby, niepełnosprawności, niemożności samodzielnego funkcjonowania w codziennym życiu, udziela się pomocy w postaci skierowania i umieszczenia ich w domu pomocy społecznej. W mieście Częstochowie o skierowaniu do domu pomocy społecznej decyduje Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Na terenie miasta funkcjonują następujące domy pomocy społecznej:

- Dom Pomocy Społecznej dla osób w podeszłym wieku, ul. Wieluńska 1, prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego A` Paulo w Częstochowie, dysponujący 135 miejscami;
- Dom Pomocy Społecznej dla niepełnosprawnych intelektualnie kobiet, ul. Wesola 14, prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim w Częstochowie, dysponujący 80 miejscami;
- Dom Pomocy Społecznej dla niepełnosprawnych intelektualnie mężczyzn, ul. Św. Jadwigi 84/86, prowadzony przez Zgromadzenie Braci Albertynów w Częstochowie, dysponujący 82 miejscami;
- Dom Pomocy Społecznej dla osób przewlekłe psychicznie chorych, ul. Prof. Stanisława Konkiewicza 2, dysponujący 192 miejscami.

Poniżej przedstawiono dane szczegółowe na temat osób umieszczonych w domach pomocy społecznej w latach 2017-2020.

Tabela 70. Osoby umieszczone w domach pomocy społecznej na terenie miasta w latach 2018-2020

nazwa placówki	liczba osób		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Dom Pomocy Społecznej, ul. Wieluńska 1	30	33	31
Dom Pomocy Społecznej, ul. Wesola 14	3	7	5
Dom Pomocy Społecznej, ul. Św. Jadwigi 84/86	4	1	4
Dom Pomocy Społecznej, ul. Prof. Stanisława Konkiewicza 2	11	18	17
ogółem	48	59	57

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W latach 2019-2020 liczba osób z niepełnosprawnością umieszczanych w domach pomocy społecznej była wyższa niż 2018 r. Ze względu na brak odpowiedniej liczby miejsc w istniejących placówkach, osoby, dla których zabrakło miejsca, a które z uwagi na sytuację zdrowotną lub rodzinną wymagały pilnego skierowania do domu pomocy społecznej, były umieszczane w domach pomocy społecznej poza terenem miasta Częstochowy.

Mieszkania chronione

Miasto Częstochowa udziela wsparcia osobom z niepełnosprawnością m.in. w formie przyznania pobytu w mieszkaniu chronionym. Jest to forma pomocy społecznej przygotowująca, pod opieką specjalistów, osoby przebywające w mieszkaniu do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagająca te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Na terenie miasta Częstochowy mieszkania chronione dla osób z niepełnosprawnością usytuowane są w dwóch lokalizacjach:

- 6 mieszkań wspieranych przy Częstochowskim Centrum dla Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną (ul. Marszałka Ferdynanda Focha 71a) – z zasobów korzysta 6 osób z niepełnosprawnością intelektualną lub z zaburzeniami psychicznymi,
- 1 mieszkanie treningowe przy ul. Józefa Gaczkowskiego 16/20 m. 25 (prowadzone przez Fundację Oczami Brata) – mieszkanie przeznaczone jest dla osób z niepełnosprawnością intelektualną lub z zaburzeniami psychicznymi oraz z niepełnosprawnością ruchową – korzystają z niego 2 osoby.

Miasto Częstochowa prowadzi również działania w kierunku stworzenia rodzinom ubiegającym się o wynajęcie lokali, wchodzących w skład mieszkaniowych zasobów miasta, możliwości uzyskania lokalu uwzględniającego potrzeby osób z niepełnosprawnością. Na przełomie 2016 i 2017 r. oddano do użytku oraz zasiedlono nowy budynek komunalny, w którym znajduje się 36 lokali mieszkalnych, w tym 8 przystosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W 2019 r. oddano do użytkowania kolejny budynek, w którym znajduje się 65 mieszkań, w tym 14 przystosowanych dla osób z niepełnosprawnością.

Rehabilitacja społeczna

Zadania powiatu z zakresu rehabilitacji społecznej, wynikające z ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, realizowane są przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie. Działania w tym zakresie, świadczone dla osób z niepełnosprawnością, stanowią odpowiedź na zdiagnozowane trudności tych osób, ograniczające, a często wręcz uniemożliwiające ich funkcjonowanie w środowisku oraz kontakt z otoczeniem. Zadanie realizowane jest przede wszystkim poprzez:

- dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym,
- dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych,
- dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze,
- dofinansowanie organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki,
- dofinansowanie kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej.

Ponadto, od 2012 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie realizuje pilotażowy program „Aktywny Samorząd”, którego zasadniczym celem jest eliminowanie lub zmniejszanie barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji. Program przewiduje przyznawanie pomocy w formie m.in. dofinansowania uzyskania prawa jazdy, dostosowania samochodu do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, dofinansowania zakupu wózków elektrycznych czy sprzętu elektronicznego, a także pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym.

W poniższej tabeli przedstawiono dane szczegółowe na temat realizowanych w mieście w latach 2018-2020 form wsparcia z zakresu rehabilitacji społecznej, dofinansowywanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Tabela 71. Formy wsparcia z zakresu rehabilitacji społecznej realizowane w mieście w latach 2018-2020, dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze			
liczba osób, którym przyznano pomoc	2 943 + 1 stowarzyszenie	3 278 + 2 stowarzyszenia	3 841 + 3 stowarzyszenia
kwota świadczeń (w zł)	1 080 214	1 291 632	1 451 655
dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym			
liczba osób, którym przyznano pomoc	414 + 235 opiekunów	417 + 233 opiekunów	394 + 352 opiekunów
kwota świadczeń (w zł)	740 000	799 645	938 536
dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych			
liczba osób, którym przyznano pomoc	118	106	110
kwota świadczeń (w zł)	579 959	559 034	569 737
dofinansowanie organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki			
liczba dotowanych imprez, liczba osób, którym przyznano pomoc	35 imprez, 1550 osób	35 imprez, 1 549 osób	29 imprez, 729 osób
kwota świadczeń (w zł)	77 186	67 521	41 304
dofinansowanie kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej			
liczba osób, którym przyznano pomoc	30	30	60
dofinansowanie ze środków PFRON (w zł)	497 880	542 880	1 229 760
dofinansowanie ze środków budżetu miasta (w zł)	97 467	60 315	136 640
Program „Aktywny Samorząd”			
liczba osób, którym przyznano pomoc	176	235	217
kwota świadczeń (w zł)	547 694	881 510	837 652
ogółem			
liczba osób, którym przyznano pomoc	5 231 osób z niepełnosprawnością, 235 opiekunów i 1 Stowarzyszenie	5 615 osób z niepełnosprawnością, 233 opiekunów i 2 Stowarzyszenia	5 351 osób z niepełnosprawnością, 352 opiekunów i 3 Stowarzyszenia

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W 2019 r. liczba osób z niepełnosprawnością, które skorzystały z możliwości uzyskania dofinansowania ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych do różnych form rehabilitacji

społecznej, była wyższa niż w 2018 r. (5.231 w 2018 r., 5.615 w 2019 r.). W 2020 r., z powodu pandemii COVID-19, liczba odbiorców była niższa (5.351); spadek dotyczył przede wszystkim liczby osób, które otrzymały dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki (z 1.549 w 2019 r. do 729 w 2020 r.).

Zwiększenie w 2020 r. dofinansowania kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej oraz liczby osób z nich korzystających (do 60) wynikał z rozpoczęcia w tym roku działalności kolejnej tego typu placówki w mieście; do końca 2019 r. funkcjonował jeden Warsztat Terapii Zajęciowej, prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „INTEGRACJA”, a od 1 stycznia 2020 r. rozpoczął działalność kolejny Warsztat Terapii Zajęciowej, funkcjonujący przy Fundacji Oczami Brata.

W analizowanym okresie stale zwiększała się liczba osób i organizacji, które otrzymały dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (z 2 943 osób i 1 stowarzyszenie w 2018 r. do 3 841 i 3 stowarzyszenia w 2020 r.). Warto przy tym dodać, że w 2018 r. w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej utworzono bezpłatną wypożyczalnię sprzętu ortopedycznego i rehabilitacyjnego dla mieszkańców Miasta Częstochowy. Jej celem jest ograniczanie skutków niepełnosprawności oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób, które utraciły sprawność swoich organizmów. Osoby, chcące skorzystać z usług wypożyczalni, mogą jednorazowo wynająć sprzęt na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, z możliwością ubiegania się o przedłużenie. W latach 2018-2020 zawarto 21 umów na wypożyczenie. Ze względu na pandemię COVID-19, od kwietnia do grudnia 2020 r. działalność wypożyczalni została zawieszona.

Rehabilitacja zawodowa

Osoby z niepełnosprawnością figurują w rejestrze Powiatowego Urzędu Pracy w Częstochowie jako osoby bezrobotne i osoby poszukujące pracy. Są grupą w niewielkim stopniu aktywną zawodowo. Posiadając osłonę materialną w postaci świadczeń wypłacanych z tytułu niepełnosprawności (renta inwalidzka), nierzadko także świadczeń socjalnych, wolą pozostawać bierne zawodowo. Ich przeświadczenie, że praca nie poprawi poziomu ich życia, powoduje brak zainteresowania współpracą z pracodawcami. Przełamanie tego stereotypowego myślenia należy do najtrudniejszych zadań w kontekście rehabilitacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

W latach 2018-2020 liczba osób z niepełnosprawnością (bezrobotnych, poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu) zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie ulegała nieznacznym wahaniom (569 w 2018 r., 520 w 2019 r., 539 w 2020 r.). Wśród nich najwięcej osób posiadało orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (375 w 2018 r., 333 w 2019 r., 341 w 2020 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 72. Osoby z niepełnosprawnością w mieście, zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych	511	467	489
w tym: liczba osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności	9	9	7
w tym: liczba osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności	136	135	153
w tym: liczba osób z lekkim stopniem niepełnosprawności	366	323	329
liczba osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu	58	53	50
w tym: liczba osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności	9	7	4
w tym: liczba osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności	40	36	34
w tym: liczba osób z lekkim stopniem niepełnosprawności	9	10	12
ogółem	569	520	539

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Rehabilitacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami prowadzona jest w mieście przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie, zarówno ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, jak i środków pozyskanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach realizowanych programów i projektów.

Dane szczegółowe na temat osób, które w latach 2018-2020 skorzystały z dofinansowania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 73. Osoby korzystające z dofinansowania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2018-2020

forma wsparcia	liczba osób			wysokość wsparcia (w zł)		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
finansowanie wydatków na instrumenty lub usługi pracy na rzecz osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu (staż)	3	1	1	19 926	5 347	4 697
przyznanie osobom niepełnosprawnym środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej	2	1	2	44 300	25 000	50 000
dokonywanie zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osób niepełnosprawnych	9	8	4	279 800	256 000	132 000

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

W latach 2018-2020 niewielkim zainteresowaniem ze strony bezrobotnych i niepozostających w zatrudnieniu osób z niepełnosprawnością cieszyło się dofinansowanie podjęcia działalności gospodarczej (3 w 2018 r., po 1 w latach 2019-2020). Uwagę zwracał również spadek liczby dofinansowań dla pracodawców

dotyczących zwrotu kosztów wyposażenia stanowisk pracy dla osób z niepełnosprawnością (z 9 w 2018 r. do 4 w 2020 r.).

Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie w ramach swojej działalności realizuje również współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego projekty wspierające aktywizację zawodową m.in. osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami. Dane szczegółowe na ten temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 74. Projekty realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie w latach 2018-2020, w których uczestniczyły osoby z niepełnosprawnością

nazwa projektu i rok jego realizacji	liczba uczestników z niepełnosprawnością	wartość projektu (w zł)
Projekt pn. Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Mieście Częstochowa i powiecie częstochowskim (III) – 2018 r.	14	7 786 624,30
Projekt pn. Aktywizacja osób bezrobotnych w wieku 30+ zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie (III) – 2018 r.	40	7 005 423,90
Projekt pn. „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Mieście Częstochowa i powiecie częstochowskim (IV)” – 2019 r.	7	7 199 227
Projekt pn. „Aktywizacja osób bezrobotnych w wieku 30+ zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie (IV)” – 2019 r.	28	6 508 835
Projekt pn. „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Mieście Częstochowa i powiecie częstochowskim (IV)” – 2020 r.	7	11 086 639,64
Projekt pn. „Aktywizacja osób bezrobotnych w wieku 30+ zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie (IV)” – 2020 r.	15	23 883 468,01

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie.

Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie realizował również kierowane m.in. do osób z niepełnosprawnościami programy specjalne, finansowane ze środków Funduszu Pracy oraz pozyskiwał środki Funduszu Pracy z Rezerwy Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (od 7 października 2020 r. Ministra Rodziny i Polityki Społecznej) na aktywizację zarejestrowanych w urzędzie pracy bezrobotnych, w tym na aktywizację osób z niepełnosprawnościami.

Zakład Aktywności Zawodowej „YAVA”

Ważną rolę w rehabilitacji zawodowej osób z niepełnosprawnością w mieście odgrywa Zakład Aktywności Zawodowej. Jest on wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką, utworzoną w celu zatrudnienia osób z niepełnosprawnością, posiadających orzeczenia o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

Pierwszy Zakład Aktywności Zawodowej w Częstochowie został utworzony 1 grudnia 2016 r. przez Stowarzyszenie „YAVA”. Na jego utworzenie Stowarzyszenie uzyskało dofinansowanie w kwocie 206 954,81 zł ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Placówka zajmuje się

przygotowaniem osób z niepełnosprawnością do życia w otwartym środowisku, w tym, w miarę możliwości, do podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Działalność Zakładu ma charakter hybrydowy, co oznacza, że można go umieścić w obszarze ekonomii społecznej jako podmiot działający w dwóch sferach:

- reintegracyjnej – służącej reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- gospodarczej – na którą składają się organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych.

Zakład Aktywności Zawodowej „YAVA” posiada status przedsiębiorstwa o charakterze niekomercyjnym, a zatem zatrudnione w nim osoby z niepełnosprawnością są pracownikami w rozumieniu Kodeksu pracy. W latach 2018-2019 Zakład zatrudniał 20 osób z niepełnosprawnością, a w 2020 roku zatrudnienie podwojono. Działalność placówki jest dofinansowywana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, będących w dyspozycji Marszałka Województwa Śląskiego. Wysokość dofinansowania nie może przekroczyć 90% ogółu kosztów działalności.

Programy i projekty realizowane na rzecz osób z niepełnosprawnością

Miasto Częstochowa bierze udział w realizacji różnorodnych programów i projektów, których odbiorcami są osoby z niepełnosprawnością. Jednym z nich jest Program „Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu lub sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi” – Moduł III, realizowany w 2020 r. przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie. Jego beneficjentami były osoby z niepełnosprawnością, które w okresie od 9 marca do 16 listopada 2020 r. utraciły możliwość korzystania z opieki świadczonej w placówkach rehabilitacyjnych, wyszczególnionych w zasadach programu, m.in. w warsztatach terapii zajęciowej, środowiskowych domach samopomocy czy dziennych domach pomocy społecznej.

Dofinansowaniem ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych objęto 329 osób z niepełnosprawnością, wydatkując na ten cel kwotę 707 000 zł.

Program „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych” był realizowany w ramach Funduszu Solidarnościowego – funduszu celowego, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. Służy on zapewnieniu osobom z niepełnosprawnością wsparcia społecznego, zawodowego lub zdrowotnego. Realizacja Programu rozpoczęła się w 2019 r., a jego celem było zwiększenie dostępności usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób z niepełnosprawnością, posiadających orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności w wieku do 75 lat, a także dla dzieci do 16. roku życia, posiadających orzeczenie o niepełnosprawności ze wskazaniem. Miasto Częstochowa otrzymało dofinansowanie w wysokości 50% kosztów przeznaczonych na organizację usług opiekuńczych, zarówno w miejscu zamieszkania, jak i w formie specjalistycznych usług opiekuńczych świadczonych w ośrodkach wsparcia, tj. w Centrum Pomocy Dziecku Niepełnosprawnemu i Jego Rodzinie oraz w Częstochowskim Centrum dla Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną. Otrzymano dotację w kwocie

412 280 zł, z czego na usługi opiekuńcze przeznaczono 320 972 zł, a na specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w ośrodkach wsparcia 91 308 zł.

W ramach Funduszu Solidarnościowego realizowany jest także Program „Opieka wytchnieniowa”. Jego odbiorcami są osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności oraz dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności, których członkowie rodzin lub opiekunowie sprawujący bezpośrednią opiekę wymagali wsparcia w postaci doraźnej, krótkotrwałej przerwy w sprawowaniu opieki oraz podniesienia swoich umiejętności i wiedzy w zakresie opieki nad tym osobami. Zadanie jest zlecane do realizacji organizacjom pozarządowym, wybranym w otwartym konkursie ofert. Realizacja programu obejmuje trzy moduły: I – świadczenie usług „Opieki wytchnieniowej” w ramach pobytu dziennego w: miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej lub ośrodka wsparcia, II – realizacja usług „Opieki wytchnieniowej” w ramach pobytu całodobowego w ośrodku wsparcia, w formie pobytów 7- lub 14-dniowych, III – realizacja usług „Opieki wytchnieniowej” w formie specjalistycznego poradnictwa psychologicznego lub terapeutycznego oraz nauki pielęgnacji, rehabilitacji i dietetyki.

W latach 2019-2020 wsparciem w ramach Programu objęto odpowiednio 17 i 16 osób. Ogólna kwota dotacji otrzymanej w 2019 r. wyniosła 242 560 zł (faktyczna wysokość wydatkowanych środków wyniosła 146 725 zł), a kwota zaplanowanego i zabezpieczonego udziału środków z budżetu miasta – 55 640 zł. W 2020 r. na realizację Programu miasto otrzymało od Wojewody Śląskiego dotację w wysokości 76 800 zł, kwota z budżetu miasta wyniosła 19 200 zł.

W 2019 r. realizacja zadania została powierzona Fundacji Oczami Brata, a w 2020 r. Polskiemu Stowarzyszeniu na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną, Koło w Częstochowie. W 2021 r. kontynuowano realizację Programu.

Kolejnym programem finansowanym z Funduszu Solidarnościowego, do którego przystąpiło miasto Częstochowa, był Program „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” – edycja 2020. Jego celem jest pomoc przy wykonywaniu codziennych czynności oraz funkcjonowaniu w życiu społecznym zamieszkałym na terenie miasta pełnoletnim osobom z niepełnosprawnością, posiadającym orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. W 2020 r. realizacja zadania została zlecona trzem organizacjom pozarządowym wybranym w otwartym konkursie ofert. W analizowanym roku usługi w ww. zakresie realizowało 68 asystentów, którzy objęli wsparciem 175 osób z niepełnosprawnością. Na ten cel wydatkowano 910 529,45 zł; środki te w całości pochodziły z Funduszu Solidarnościowego. W 2021 r. kontynuowano realizację Programu.

Projekt „Aktywni niepełnosprawni w Częstochowie” był realizowany w latach 2017-2018, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Jego głównym celem była szeroko pojęta aktywizacja osób z niepełnosprawnością, nieaktywnych zawodowo i społecznie, które ze względu na rodzaj niepełnosprawności i zagrożenie niesamodzielnnością, wymagają wsparcia w zakresie nie tylko podstawowego funkcjonowania, ale także działań na rzecz integracji i reintegracji społecznej oraz zawodowej. Łączna wartość projektu wyniosła 1 052 981 zł.

W latach 2019-2020 realizowano projekt „Innowacje w częstochowskiej pomocy społecznej”, zadanie 1. Ośrodek wsparcia dla pełnoletnich osób z niepełnosprawnością – zadanie z zakresu działalności na rzecz osób niepełnosprawnych. Jego celem był wzrost dostępności i jakości usług społecznych zapobiegających ubóstwu i wykluczeniu społecznemu świadczonych w lokalnej społeczności oraz deinstytucjonalizacja usług społecznych na terenie Częstochowy. W ramach projektu m.in.: uruchomiono Ośrodek wsparcia dla pełnoletnich osób z niepełnosprawnością, utworzono miejsca świadczenia usług rehabilitacyjnych oraz zorganizowano rehabilitację medyczną. Na realizację projektu w 2019 r. wydatkowano 249 305,70 zł, a w 2020 r. – 276 219,30 zł.

Projekt „Bezpiecznie we własnym domu – usługi teleopiekuńcze w mieście Częstochowa” był realizowany od 1 czerwca 2017 r do 31 maja 2019 r. i zakładał wdrożenie usług teleopiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób nie w pełni samodzielnych z Częstochowy, których aktywność była ograniczona do własnego domu z uwagi na podeszły wiek, niepełnosprawność czy stan zdrowia.

W ramach Programu pn. „Wyrównywanie różnic między regionami III”, z Państwowego Funduszu Osób Niepełnosprawnych dofinansowano: w 2019 r. zakup mikrobusa 9-osobowego z windą do przewozu osób z niepełnosprawnością dla Domu Pomocy Społecznej przy ul. Prof. Stanisława Kontkiewicza 2 w Częstochowie w kwocie 157 390 zł (w tym 80 000 zł ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i 77 390 zł wkład własny), a w 2020 r. zakup 9-miejscowego samochodu osobowego do przewozu osób z niepełnosprawnością, do przewozu pracowników przez Zakład Aktywności Zawodowej „YAVA” przy Alei Pokoju 14 w Częstochowie w kwocie 80 000 zł ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

W latach 2017-2020 realizowano również program „Rehabilitacja i wspieranie aktywności ruchowej dla seniorów mieszkańców miasta Częstochowy na lata 2013-2017 kontynuacja 2018-2022”, który przeznaczony był dla osób z niepełnosprawnością. Na realizację programu z budżetu miasta wydatkowano środki finansowe w wysokości: w 2017 r. – 155 552 zł, w 2018 r. – 149 800 zł, w 2019 r. – 149 906 zł, w 2020 r. – 24 497 zł.

W ramach zadania „Zapewnienie specjalistycznego wsparcia dla osób cierpiących na chorobę Alzheimera i ich rodzin” prowadzono terapię i rehabilitację osób cierpiących na chorobę Alzheimera oraz organizowano różnorodne formy wsparcia prawnego. W latach 2017-2020 ww. zadanie dofinansowano kwotą 159 920 zł, w tym: 40 000 zł w 2017 r., 40 120 zł w 2018 r., 37 800 zł w 2019 r. i 42 000 zł w 2020 r.

W ramach zadania „Wspieranie inicjatyw na rzecz osób z niepełnosprawnością” dofinansowane były projekty zgłaszane przez organizacje pozarządowe, mające na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania osób z niepełnosprawnością, ich aktywizację poprzez udział w imprezach sportowych i kulturalnych, a także kształtowanie w społeczeństwie postaw otwartości i życzliwości wobec osób z niepełnosprawnością i ich problemów. W latach 2017-2019 na realizację zadania przeznaczono 171 030 zł, w tym: 68 900 zł w 2017 r., 59 080 zł w 2018 r. i 43 050 zł w 2019 r.

Działalność na rzecz dostosowania infrastruktury miejskiej do potrzeb osób z niepełnosprawnością i zapewnienia im dostępu do transportu

Miasto Częstochowa podejmuje szereg działań mających na celu dostosowanie infrastruktury miejskiej do potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz zapewnienie im dostępu do transportu. Systematycznie modernizowane są ulice i chodniki oraz obniżane krawężniki na przejściach dla pieszych, co czyni je dostosowanymi do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W wielu miejscach zamontowane są płyty z wypustkami dla osób niedowidzących, w ramach likwidacji barier związanych z brakiem miejsc postojowych na terenie miasta, wyznaczono 344 takich miejsc, w tym 136 w strefie płatnego parkowania. Stale prowadzone są również działania służące zwiększaniu dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnością ruchową i sensoryczną, dostosowywane są obiekty sportowe. Likwidowane są bariery architektoniczne, umieszczane oznaczenia dla osób niedowidzących i niewidomych, a także umożliwia się osobom niesłyszącym skorzystanie z usługi tłumacza bądź wideo tłumacza. Ułatwieniem dla osób z niepełnosprawnością jest także istnienie dedykowanej im podstrony www.czystochowa.pl/niepelnosprawni oraz dostosowanie stron urzędowych do wymagań standardu WCAG 2.0.

Miasto Częstochowa prowadzi działania zmierzające do likwidacji barier związanych z brakiem możliwości przemieszczania się mieszkańców z niepełnosprawnością po jego terenie. Są one podejmowane zarówno przez Urząd Miasta Częstochowy (organizacja indywidualnych przewozów osób z niepełnosprawnością), Miejski Zarząd Dróg oraz Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Częstochowie Sp. z o.o., które na koniec 2020 r. dysponowało 17 tramwajami i 193 autobusami niskopodłogowymi, przystosowanymi do przewozu niepełnosprawnych pasażerów. Przystanki autobusowe w centrum miasta zostały wyposażone w system dynamicznej informacji pasażerskiej (wizualny i głosowy). Osoby niewidome i niedowidzące mogą otrzymać specjalne piloty (dotychczas rozdysponowano 1 000 sztuk), które ułatwiają im korzystanie z informacji umieszczonych na przystankach.

W ostatnich latach obsługę komunikacyjną osób z niepełnosprawnością na terenie miasta Częstochowy realizują podmioty wyłaniane cyklicznie, co roku, w drodze przetargu nieograniczonego prowadzonego w Urzędzie Miasta Częstochowy. Dzięki istnieniu tej formy wsparcia, osoby z niepełnosprawnością mają ułatwiony dojazd do szkół, zakładów pracy, placówek ochrony zdrowia i innych miejsc. W latach 2018-2020 stale zwiększała się liczba pojazdów wykorzystywanych do realizacji usług transportowych dla osób z niepełnosprawnością (z 11 w 2018 r. do 14 w 2020 r.), a w 2019 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, zwiększyła się liczba osób korzystających z usług (z 1 253 w 2017 r. do 1 552 w 2019 r.). W 2020 r., ze względu na pandemię COVID-19, mobilność uległa ograniczeniu (do 1 035 osób), co było szczególnie zauważalne w miesiącach, w których zamknięto placówki edukacyjne.

Warto podkreślić, że od 2015 r. na terenie miasta funkcjonuje Partnerstwo Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Częstochowa – Niepełnosprawnym”. Jest to platforma współpracy samorządu i organizacji pozarządowych, której celem jest organizowanie szeroko rozumianej integracji, aktywizacji

społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością, promocja dobrych praktyk, wzmożenie działań łamiących stereotypy oraz promujących pozytywne postawy wobec osób niepełnosprawnych.

Przedsięwzięcia kulturalne i sportowo-rekreacyjne na rzecz osób z niepełnosprawnością

W latach 2018-2020 finansowo i organizacyjnie wspierano organizacje pozarządowe realizujące zadania na rzecz lub/i z udziałem osób z niepełnosprawnością, wśród nich: projekt „Dodajmy kolorów do lat”, koncert „Barwy Jesieni”, wydarzenie kulturalne „Bądź zdrowa Mamo – częstochowianie dla Mam” (realizowane przez Stowarzyszenie Częstochowskie Amazonki), projekty „Teatr Oczami Brata” i „Samodzielni dzięki teatrowi – warsztaty teatralne dla osób z niepełnosprawnością” (realizowane przez Fundację Oczami Brata), Festiwale Piosenki Podwórkowej dla Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (organizowane przez częstochowskie Koło Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną).

W placówkach bibliotecznych prowadzone są, przy współpracy z organizacjami pozarządowymi, działania na rzecz osób z różnorodnymi dysfunkcjami, zarówno poprzez budowanie oferty kulturalno-edukacyjnej czy prowadzenie działań integrujących, jak również poprzez przystosowanie do ich potrzeb lokali bibliotecznych. Osobom z dolegliwościami narządów wzroku proponuje się audiobook, Czytاک lub działania muzyczne, a osobom z dolegliwościami słuchu – książkę w tradycyjnej formie (np. serię tzw. duże litery) albo odpowiadające im zajęcia czy warsztaty. Trudno jest jednak zaoferować działania kulturalno-edukacyjne osobom z jednoczesnymi chorobami wzroku i słuchu.

Teatr im. Adama Mickiewicza oferuje bilety promocyjne m.in. dla grup terapeutycznych, domów dziecka, szkół specjalnych, osób bezrobotnych oraz dla podopiecznych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Z kolei Filharmonia Częstochowska im. Bronisława Hubermana nieodpłatnie udostępnia placówkom kształcenia specjalnego i integracyjnego jedną audycję w miesiącu (poza czasem, od marca 2020 r., gdy z powodu pandemii COVID-19 audycje umuzykalniające dla dzieci nie odbywały się), a także okazjonalnie daje stowarzyszeniom i placówkom działającym na rzecz osób z niepełnosprawnościami możliwość bezpłatnego uczestnictwa w koncercie (zwykle dla grup kilku- lub kilkunastoosobowych). W działania na rzecz osób niepełnosprawnych włącza się również Miejska Galeria Sztuki, która, we współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Kultury w Częstochowie, organizuje Wojewódzki Konkurs Plastyczny dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną, ruchową oraz niepełnosprawnościami sprzężonymi (w 2018 r. wzięły w nim udział 74 osoby, w 2019 r. – 68, a w 2020 r. – 88). Do osób z niepełnosprawnościami kierowana jest również większość wydarzeń organizowanych w Muzeum Częstochowskim (oferowane są dla nich zniżki). Obiekty muzealne, w których odbywają się te wydarzenia, są w znacznym stopniu przystosowane do potrzeb ww. osób. Działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami podejmuje również Ośrodek Promocji Kultury „Gaude Mater”. Należą do nich m.in.: transmisje na żywo wybranych spotkań autorskich, rejestracje wydarzeń artystycznych, bezpłatne udostępnianie przygotowanych nagrań w sieci internetowej przy wykorzystaniu ogólnodostępnych i popularnych mediów społecznościowych, platform streamingowych, a także strony internetowej instytucji. Z kolei Miejski Dom Kultury, wychodząc naprzeciw potrzebom osób z

niepełnosprawnościami, podjął m.in. takie działania, jak: oznaczenie pomieszczenia instytucji w tabliczki dwujęzyczne: polski i Braille, zainstalowanie planów sytuacyjnych, zmodernizowanie strony internetowej instytucji oraz utworzenie miejsc parkingowych.

W ramach kierowanych do osób z niepełnosprawnością przedsięwzięć sportowo-rekreacyjnych, w latach 2018-2020 Miasto Częstochowa realizowało zadanie pn. „Szkolenie sportowe dla osób z niepełnosprawnością”. Jego celem była popularyzacja różnych dyscyplin sportu poprzez realizację systemu szkolenia dla osób z niepełnosprawnością oraz aktywizowanie ich środowiska do uprawiania sportu poprzez organizację skierowanych do nich cyklicznych zajęć sportowych i rekreacyjnych oraz udział w zawodach. W powyższym zakresie podejmowano współpracę m.in. z takimi podmiotami, jak: Ludowy Klub Sportowy Gol – Start Częstochowa, Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących Klub Jutrzenka, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Częstochowie, Integracyjny Klub Sportowy Lavoro, Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Autyzmem, Uczniowski Klub Sportowy Awans, Uczniowski Klub Sportowy Olimp, Stowarzyszenie Współpracy z Osobami Niepełnosprawnymi „Tacy Sami”. Mieszkańcy miasta mogli brać udział w zajęciach ogólnorozwojowych oraz z zakresu: rugby na wózkach, pływackich, bowlingu, bocci, lekkiej atletyki. W 2018 r. zawarto w tym zakresie 9 umów, a w latach 2019-2020 po 10 umów. W analizowanym okresie wspierano również imprezy sportowo-rekreacyjne dla osób z niepełnosprawnością, np.: Ogólnopolski Turniej w Bowlingu Niewidomych i Słabowidzących czy Parapływackie Grand Prix Polski w Pływaniu.

12. UZALEŻNIENIE OD ALKOHOLU

Uzależnienie od alkoholu jest problemem społecznym, które wpływa negatywnie na wszystkie sfery życia człowieka, na poczucie bezpieczeństwa społecznego, ogólny stan zdrowia, relacje rodzinne i międzyludzkie oraz życie zawodowe. Stąd niezwykle istotne są profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz integracja społeczna osób nimi dotkniętych. Zadania te realizowane są na szczeblu gminnym, zgodnie z ustawą z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

Liczba osób zmagających się z problemami alkoholowymi jest trudna do ustalenia. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych ocenia szacunkowo wielkość populacji, która może być nimi dotknięta. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 75. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych

nazwa populacji	procent populacji	w Polsce 38,6 mln	w mieście 230 tys. mieszkańców
liczba osób uzależnionych od alkoholu	ok. 2% populacji	ok. 800 tys.	ok. 4 600 osób
dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice)	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 9 200 osób
dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 9 200 osób
osoby pijące szkodliwie	5-7% populacji	2-2,5 mln	11 500-16 000 osób
osoby doświadczające przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób dorosłych oraz 2/3 dzieci z tych rodzin	razem ok. 2 mln osób dorosłych i dzieci	ok. 11 000 osób dorosłych i dzieci

Źródło: Dane Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Warszawie.

W latach 2018-2020 maksymalna liczba zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych na terenie miasta Częstochowy wyniosła po 2 600 w każdym roku. Liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych zmniejszała się z roku na rok (z 694 w 2018 r. do 663 w 2020 r.), a liczba ważnych zezwoleń uprawniających do sprzedaży napojów alkoholowych znacznie wzrosła w 2020 r. (443 w 2018 r., 433 w 2019 r., 642 w 2020 r.). Liczba decyzji podjętych w sprawie cofnięcia i wygaśnięcia zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych stale spadała (z 299 w 2018 r. do 211 w 2020 r.), a liczba przeprowadzonych kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych w zakresie przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych systematycznie rosła (z 78 w 2018 r. do 132 w 2020 r.). Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w mieście w latach 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 76. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
maksymalna liczba zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych na terenie miasta (uchwała nr 783.LIV.2018 z 25.04.2018 r.)	2 600	2 600	2 600
liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych zawierających do 4,5% alkoholu oraz piwa, powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa) lub powyżej 18% alkoholu	694	683	663
w tym: przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy)	476	468	470
w tym: przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)	218	215	193
liczba ważnych zezwoleń uprawniających do sprzedaży napojów alkoholowych	443	433	642
w tym: przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy)	269	276	528
w tym: przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)	174	157	114
liczba decyzji podjętych w sprawie cofnięcia i wygaśnięcia zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych	299	281	211
w tym: w sprawie wygaśnięcia zezwolenia	296	280	211
liczba przeprowadzonych kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych w zakresie przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych	78	103	132

w tym: przez pracowników Wydziału Funduszy Europejskich i Rozwoju Urzędu Miasta Częstochowy	69	65	100
w tym: przez członków Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	9	38	32

Źródło: Urząd Miasta Częstochowy.

Inicjowaniem działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracją społeczną osób uzależnionych od alkoholu zajmuje się w mieście Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Pracuje ona w zespołach: ds. profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy, ds. rozpatrywania wniosków o zastosowanie leczenia odwykowego, ds. opiniowania wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych oraz ds. kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych.

W ramach swoich zadań Komisja m.in. udziela pomocy osobom z problemem alkoholowym i ich rodzinom poprzez motywowanie osób nadużywających alkoholu do podjęcia leczenia, podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby podejrzewanej o uzależnienie od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego. Dane szczegółowe na temat działalności Komisji przedstawia poniższa tabela.

Tabela 77. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba otrzymanych przez Komisję wniosków w sprawie objęcia osób podejrzanych o nadużywanie alkoholu leczeniem odwykowym	231	215	209
liczba osób skierowanych przez Komisję na badanie przez biegłych sądowych w celu wydania opinii	205	191	152
liczba wniosków skierowanych przez Komisję do sądu o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego	192	153	126
liczba rozmów motywująco-wspierających z osobami podejrzanyymi o nadużywanie alkoholu, przeprowadzonych przez Zespół ds. rozpatrywania wniosków o zastosowanie leczenia odwykowego	76	69	284
liczba posiedzeń Zespołu do spraw rozpatrywania wniosków o zastosowanie leczenia odwykowego	103	51	84
liczba posiedzeń Zespołu do spraw profilaktyki i przeciwdziałania przemocy	85	108	96
liczba posiedzeń Zespołu do spraw wstępnego opiniowania wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych	43	44	10
liczba posiedzeń Zespołu do spraw kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych	20	65	58
liczba posiedzeń Komisji	21	23	26
liczba wydanych postanowień w sprawie wydania zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych	182	176	251

Źródło: Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie.

Z powyższych danych wynika, że działania podejmowane na terenie Częstochowy przynoszą wymierne efekty w postaci stopniowo malejącej liczby składanych wniosków w sprawie objęcia osób podejrzanych o nadużywanie alkoholu leczeniem odwykowym. Spada również liczba osób kierowanych przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na badanie przez biegłych sądowych w celu wydania opinii, a także, znacząco, liczba kierowanych przez Komisję wniosków do sądu dotyczących zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego. Można przyjąć, że jest to efektem prowadzonych przez zespół ds. rozpatrywania wniosków o

zastosowanie leczenia odwykowego regularnych rozmów motywująco-wspierających, których liczba w 2020 r. istotnie wzrosła (z 69 w 2019 r. do 284 w 2020 r.).

Pomoc terapeutyczną i rehabilitacyjną osobom uzależnionym od alkoholu w mieście świadczą następujące placówki:

- Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie, ul. Gen. Władysława Sikorskiego 78,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Terapii Uzależnień w Parzymiechach, ul. Częstochowska 1,
- Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych w Częstochowie, ul. 1 Maja 25,
- Centrum Terapii w Częstochowie, ul. Norberta Barlickiego 2.

Dane szczegółowe na temat liczby osób objętych wsparciem przez ww. placówki przedstawia poniższa tabela.

Tabela 78. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie			
liczba osób dorosłych przebywających w placówce	5 771	5 253	4 002
liczba osób nieletnich przebywających w placówce	8	10	5
Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych i Centrum Terapii w Częstochowie, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Terapii Uzależnień w Parzymiechach			
liczba porad udzielonych w placówkach	23 764	23 282	29 035
liczba pacjentów	1 986	1 449	1 616

Źródło danych: Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie, Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych w Częstochowie, Centrum Terapii w Częstochowie, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Terapii Uzależnień w Parzymiechach.

W latach 2018-2020 systematycznie spadała liczba osób dorosłych przebywających w Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie (z 5 771 w 2018 r. do 4 002 w 2020 r.). Jedną z form udzielanej im pomocy były rozmowy na temat szkodliwego wpływu alkoholu na organizm człowieka i innych konsekwencji jego spożywania oraz rozmowy motywujące do podjęcia leczenia odwykowego. Należy dodać, że Ośrodek realizował również program korekcyjno-edukacyjny pn. „Nie krzywdzę” i program psychologiczno-terapeutyczny dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

W analizowanym okresie placówki leczenia uzależnień, tj. Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych w Częstochowie oraz Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Terapii Uzależnień w Parzymiechach, realizowały podstawowy program terapii oraz w 2020 r. innowacyjną metodę terapeutyczną w stacjonarnym leczeniu uzależnień osób dorosłych pn. Terapia Krótkoterminowa Skoncentrowana na Rozwiązaniu (SBFT). Ponadto prowadzono ambulatoryjny i ponadpodstawowy program terapii uzależnień, a w jego ramach zajęcia: „Jak żyć w trzeźwości”, „Zapobieganie nawrotom picia”, „Rozwoju osobistego”, „Dla uzależnionych kobiet” oraz programy dla dzieci z rodzin alkoholowych i dla dorosłych dzieci alkoholików (DDA). W oddziale leczenia alkoholowego zespołu abstynenckiego w Parzymiechach i Częstochowie prowadzono detoksykację alkoholową. Z kolei w Centrum Terapii realizowano podstawowy program terapii, obejmujący codziennie zajęcia organizowane przez 8 tygodni oraz program pogłębiony. Harmonogram i czas

trwania terapii uzależniony był od potrzeb jego uczestników. Po ukończeniu programu podstawowego i pogłębionego, pacjenci mogli uczestniczyć w zajęciach rozwoju osobistego oraz w spotkaniach grupy wsparcia. Od marca 2020 r. liczba pacjentów wzrosła, na co wpływ miała sytuacja związana z wystąpieniem pandemii COVID-19. Centrum Terapii ściśle współpracowało z Ośrodkiem Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Prześstępstwem w Częstochowie, zapewniając pomoc zarówno w obszarze współuzależnienia, jak i rozwiązywaniu problemu przemocy w rodzinie.

Osoby uzależnione i współuzależnione otrzymywały wsparcie w funkcjonujących na terenie miasta stowarzyszeniach, klubach abstynenckich oraz od innych podmiotów, które podejmowały działania informacyjne (prelekcje, pogadanki itp.), profilaktyczne (spotkania grup wsparcia, zajęcia edukacyjne dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, konsultacje indywidualne, poradnictwo) oraz oferowały wsparcie socjalne. Do podmiotów tych należały m. in.:

- Stowarzyszenie Abstynenckie „Północ”, ul. Bronisława Czecha 21,
- Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy „Rozsądek”, ul. Księżycowa 12,
- Klub Abstynenta „Wytrwałość”, ul. Jerzego Waszyngtona 39,
- Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Ostoja”, ul. Gen. Władysława Sikorskiego 78,
- Klub Abstynencki „Droga do wolności” przy Fundacji Chrześcijańskiej „Adullam”, ul. Krakowska 34,
- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne „Jozue”, ul. Józefa Gaczkowskiego 15a,
- Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej, ul. Tadeusza Rejtana 7,
- Częstochowskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych „POWRÓT z U”, Oddział Wojewódzki w Częstochowie, ul. Wiolinowa 1,
- Częstochowskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych „POWRÓT z U”, ul. Wiolinowa 1,
- Częstochowskie Stowarzyszenie ETOH, Aleja Pokoju 12,
- Stowarzyszenie MONAR, ul. Ogrodowa 66,
- Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Prześstępstwem, Aleja Pokoju 12.

Osobom dotkniętym i zagrożonym alkoholizmem oraz towarzyszącą mu niejednokrotnie przemocą świadczona jest również pomoc społeczna oraz wsparcie w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej.

Zajmują się tym:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie, ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 2,
- Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej, ul. Tadeusza Rejtana 7b,
- Samorządowy Zakład Budżetowy Centrum Integracji Społecznej w Częstochowie, ul. Legionów 50a,
- Centrum Integracji Społecznej Fundacji Integracji Społecznej „Feniks”, ul. Legionów 21,
- Centrum Integracji Społecznej przy Stowarzyszeniu Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej”, ul. Złota 47,
- Powiatowo-Miejskie Centrum Integracji Społecznej, wchodzące w skład Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Dobroczynnego „JOZUE”, ul. Józefa Gaczkowskiego 15a,
- placówki wspierające osoby bezdomne dotknięte problemem uzależnień.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie wspiera osoby i rodziny zagrożone i dotknięte alkoholizmem, prowadząc pracę socjalną, aktywizację społeczną i zawodową, wnioskując o przyznanie asystenta rodziny, przyznając świadczenia pieniężne i w naturze, a w razie potrzeby organizując wsparcie w formie posiłku w jadłodajni. Osoby zmagające się problemem alkoholizmu, Ośrodek kieruje do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych lub ośrodków terapii uzależnień na terenie miasta, natomiast osoby, które odbyły leczenie, do jednego z funkcjonujących w mieście centrów integracji społecznej. Pracownicy socjalni współpracują również z placówkami leczenia uzależnień i współuzależnień, poradniami zdrowia psychicznego, sądami, kuratorami sądowymi, Komendą Miejską Policji i Strażą Miejską w Częstochowie, a także z placówkami oświatowymi i wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży. Funkcjonujące w strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej dwa Zespoły ds. Pracy Socjalnej prowadzą metodyczne działania nakierowane na rodziny dotknięte problemem alkoholowym, wspomagają proces powrotu osób uzależnionych do życia w rodzinie oraz wskazują sposoby wyjścia z sytuacji kryzysowej. Z kolei Sekcja ds. Przeciwdziałania Bezdomności wspiera osoby dotknięte problemem bezdomności, w tym osoby, u których zdiagnozowano uzależnienie od alkoholu.

Bezdomność i uzależnienia nie dają szansy na normalne życie, a zerwanie z nałogiem w przypadku osób pozostających bez dachu nad głową jest szczególnie trudne. Niezwykle istotne są zatem działania podmiotów wspierających te osoby, uwzględniające profilaktykę i wczesne rozpoznawanie problemów alkoholowych oraz motywowanie do zaprzestania zachowań ryzykownych (picia alkoholu, używania narkotyków). Na rzecz osób w kryzysie bezdomności przebywających na terenie miasta Częstochowy, zagrożonych i dotkniętych problemami uzależnień od alkoholu i środków psychoaktywnych podejmowane są działania profilaktyczne, interwencyjne, diagnostyczno-konsultacyjne, wspierające, osłonowe, prewencyjne, aktywizacyjne i readaptacyjne.

Ważną rolę w systemie wsparcia osób z problemem alkoholowym pełni również Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej, które podejmuje w środowisku lokalnym działania obejmujące m.in. świadczenie poradnictwa rodzinnego, psychologicznego, pedagogicznego i prawnego oraz usług mediatora. Centrum udziela bezpłatnego schronienia osobom i rodzinom znajdującym się w stanie kryzysu, wymagającym pomocy w formie czasowego pobytu poza dotychczasowym miejscem zamieszkania, w celu odizolowania osób dotkniętych przemocą od osób stosujących przemoc. Ponadto prowadzi grupy wsparcia dla kobiet dotkniętych przemocą, współpracując z pracownikami socjalnymi i asystentami rodziny, udostępnia materiały na temat przemocy w rodzinie, prowadzi zajęcia psychoedukacyjne dla dzieci i młodzieży z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz profilaktyki uzależnień od alkoholu i substancji psychoaktywnych.

Poniższe tabele zawierają dane szczegółowe na temat liczby osób z problemem alkoholowym objętych wsparciem przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie.

Tabela 79. Osoby i rodziny z problemem alkoholowym objęte wsparciem w latach 2018-2020 przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie			
liczba rodzin objętych przez MOPS wsparciem z powodu alkoholizmu	3 922	3 659	3 423
liczba rodzin objętych przez MOPS wsparciem z powodu uzależnienia lub nadużywania alkoholu	88	68	40
Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie			
liczba osób z problemem alkoholowym korzystających ze wsparcia placówki	84	137	72
w tym: liczba kobiet	52	91	54
w tym liczba mężczyzn	17	25	11
w tym: liczba dzieci	15	21	7
liczba osób z problemem alkoholowym, które skorzystały ze schronienia w hostelu	22	41	25
w tym: liczba kobiet	11	23	19
w tym liczba mężczyzn	0	3	1
w tym: liczba dzieci	11	15	5

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie.

Na terenie Częstochowy swoją działalność prowadzą 4 centra integracji społecznej. Są to:

- samorządowy zakład budżetowy Centrum Integracji Społecznej,
- Centrum Integracji Społecznej przy Fundacji „Feniks”,
- Centrum Integracji Społecznej przy Stowarzyszeniu Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej”,
- Powiatowo-Miejskie Centrum Integracji Społecznej, wchodzące w skład Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Dobroczyńnego „JOZUE”, ul. Józefa Gaczkowskiego 15a.

W funkcjonujących w obszarze wspierania zatrudnienia socjalnego osób uzależnionych oraz zagrożonych uzależnieniami i wykluczeniem społecznym centrach integracji społecznej podejmowane są następujące działania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej: umożliwianie osobom uzależnionym podjęcia pracy w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego, organizowanie szkoleń z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinach z problemem alkoholowym, zapewnianie profesjonalnej pomocy interwencyjnej, prowadzenie zajęć terapeutyczno-edukacyjnych, dotyczących podstawowych zasad trzeźwego życia, budowanie zdrowych relacji ze społecznością, wzmacnianie poczucia własnej wartości, udzielanie pomocy psychologicznej rodzinom z problemami alkoholowymi, organizowanie spotkań okolicznościowych w celu integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Poniższa tabela przedstawia dane liczbowe dotyczące osób objętych wsparciem przez działające w mieście centra integracji społecznej w latach 2018-2020.

Tabela 80. Osoby wspierane w ramach centrów integracji społecznej w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba uczestników zajęć w centrach integracji społecznej	595	555	512
w tym: liczba osób uzależnionych od alkoholu	29	87	105
liczba osób, które ukończyły program zatrudnienia socjalnego	364	251	298
w tym: liczba osób uzależnionych od alkoholu	10	44	45

Źródło danych: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

Pomoc udzielana w centrach integracji społecznej dotyczy nie tylko reintegracji społecznej i zawodowej, ale również obejmuje działania z zakresu profilaktyki uzależnień. W ramach programu reintegracji społecznej są przeprowadzane cykliczne zajęcia edukacyjne z zakresu profilaktyki uzależnień, gospodarowania budżetem domowym i samozatrudnienia. Organizowane są również pokazy filmów profilaktycznych. Centra stwarzają osobom uzależnionym możliwość wykonywania pracy, która dostarcza pozytywne emocje, pozwalając utrzymać abstynencję i dając możliwość budowania życia bez nałogu. Uczestnicy centrów mają możliwość pozyskania nowych kompetencji i wiedzy oraz podnoszenia poczucia własnej wartości.

Działania w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom podejmują również Policja, Straż Miejska i Sąd Rejonowy w Częstochowie. Z informacji pozyskanych z Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie wynika, że problem alkoholizmu w mieście występuje najczęściej w rodzinach, w których małżonkowie pozostają bez pracy i utrzymują się z pomocy społecznej, w rodzinach, w których dochodzi do konfliktów między mężem i żoną lub innymi jej członkami, oraz w rodzinach, których członkowie pozostają w konflikcie z prawem. Nadużywanie alkoholu przez jednego lub obojga małżonków jest przyczyną rozpadu rodzin, prowadzi do demoralizacji dzieci oraz przemocy domowej.

Problemem jest również naruszanie zakazu spożywania alkoholu w miejscach publicznych. W celu ograniczenia tego zjawiska funkcjonariusze Policji i Straży Miejskiej w Częstochowie stale patrolują okolice placówek handlowych i lokali gastronomicznych. Ponadto, w ramach działań profilaktyczno-edukacyjnych, Straż Miejska przeprowadza spotkania w placówkach oświatowych, w tym w ośrodkach szkolno-wychowawczych i opieki pozaszkolnej. Warto podkreślić, że w zajęciach profilaktycznych z młodzieżą na temat narkotyków i uzależnień od substancji psychoaktywnych, Straż Miejska korzysta z pracy eksperta instytucjonalnego – przewodnika psa służbowego ds. wykrywania narkotyków. Zajęcia takie stanowią duże urozmaicenie formuły prelekcji oraz odnoszą się do praktycznych zagadnień związanych z postępowaniem w sprawach nieletnich lub innych osób posiadających, handlujących, wnoszących na teren szkoły narkotyki lub je używających.

Działania w tym obszarze podejmuje również Sąd Rejonowy w Częstochowie. Wydziały rodzinne i nieletnich wydają postanowienia o zobowiązaniu do poddania się leczeniu odwykowemu w placówkach niestacjonarnych i stacjonarnych. Przedstawiciele Zespołów Kuratorów Zawodowych prowadzą także edukację i rozmowy na temat szkodliwości picia alkoholu we wszystkich grupach wiekowych, mobilizują do kontynuowania podjętego leczenia i utrzymywania abstynencji oraz współpracują z placówkami pomocy

społecznej, policją, prokuraturą i poradniami leczenia uzależnień w zakresie wspierania rodziny i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie przez Komendę Miejską Policji, Straż Miejską i Sąd Rejonowy w Częstochowie w latach 2018-2020.

Tabela 81. Działania podejmowane w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom przez Komendę Miejską Policji, Straż Miejską i Sąd Rejonowy w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Komenda Miejska Policji w Częstochowie			
liczba przestępstw popełnionych pod wpływem alkoholu	931	860	724
w tym: liczba przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie	1	11	10
liczba ujawnionych wykroczeń w związku z sprzedażą lub podawaniem napojów alkoholowych w wypadkach, kiedy jest to zabronione	7 649	5 710	8 428
liczba sporządzonych wniosków w związku z sprzedażą lub podawaniem napojów alkoholowych w wypadkach, kiedy jest to zabronione	55	63	101
liczba nałożonych mandatów w związku z sprzedażą lub podawaniem napojów alkoholowych w wypadkach, kiedy jest to zabronione	1 984	1 629	2 345
Straż Miejska w Częstochowie			
liczba osób będących pod wpływem alkoholu, zatrzymanych na gorącym uczynku lub bezpośrednio po dokonaniu przestępstwa	58	41	34
liczba podjętych interwencji w związku z nieprzestrzeganiem zakazu spożywania alkoholu w miejscach publicznych	7 716	4 639	5 955
liczba nałożonych mandatów w związku z nieprzestrzeganiem zakazu spożywania alkoholu w miejscach publicznych	2 129	1 831	1 556
liczba punktów sprzedaży alkoholu, w których ujawniono sprzedaż alkoholu nieletnim i osobom nietrzeźwym	0	4	0
liczba punktów sprzedaży alkoholu, w których ujawniono sprzedaż alkoholu bez zezwolenia	0	2	0
Sąd Rejonowy w Częstochowie			
liczba wniosków złożonych przez kuratorów zawodowych do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o objęcie osób podejrzanych o nadużywanie alkoholu leczeniem odwykowym	26	18	17

Źródło danych: Komenda Miejska Policji, Straż Miejska i Sąd Rejonowy w Częstochowie.

Działalność profilaktyczna

W ramach prowadzonej w mieście działalności profilaktycznej w obszarze przeciwdziałania problemom alkoholowym Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy we współpracy z Miejską Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, jednostkami organizacyjnymi miasta, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami działającymi w ww. obszarze, realizuje kierowane zarówno do dzieci i młodzieży, jak i dorosłych mieszkańców miasta przedsięwzięcia profilaktyczne, w których szczególną rolę odgrywa profilaktyka pozytywna, polegająca na wzmacnianiu tego, co czyni ludzi młodych bardziej odpornymi na zagrożenia oraz na usuwaniu samych zagrożeń.

Podejmowane w ostatnich latach działania obejmowały m.in. organizowanie konferencji i kampanii społecznych, wspieranie podmiotów (w tym organizacji pozarządowych) i zlecanie im do realizacji zadań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy, realizowanie programów „Młodość

bez uzależnień”, „Oblicza uzależnień” i „Profilaktyka poprzez sport”, wdrożenie rekomendowanego przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych programu profilaktyczno-wychowawczy „EPSILON”, udzielanie pomocy dzieciom i młodzieży z grup ryzyka, uczęszczającym do placówek wsparcia dziennego, prowadzenie pracy środowiskowej na rzecz dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym i uzależnieniami (np. poprzez „streetworking” i działalność podwórkową), podejmowanie inicjatyw na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwości kierowców oraz zapewnienia bezpieczeństwa w miejscach publicznych, w tym wdrożenie projektu „Powstrzymaj pijanego kierowcę” i realizowanie kolejnych edycji „Częstochowskich Dni Profilaktyki”, a także prowadzenie działalności profilaktycznej w Punkcie Konsultacyjnym dla osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz osób z problemami uzależnień, Centrum Edukacyjno-Interwencyjnym funkcjonującym w ramach Ośrodka Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie oraz przez Częstochowski Telefon Zaufania przy Częstochowskim Towarzystwie Profilaktyki Społecznej. Dane szczegółowe w tym ostatnim zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 82. Działalność Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego, Punktu Konsultacyjnego i Telefonu Zaufania w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Punkt Konsultacyjny dla osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz osób z problemami uzależnień			
liczba rozmów przeprowadzonych z osobami z problemem alkoholowym	434	175	141
liczba rozmów przeprowadzonych z członkiem rodziny osoby z problemem alkoholowym	252	137	126
liczba rozmów przeprowadzonych z osobami doznającymi przemocy	94	156	123
liczba rozmów przeprowadzonych z osobami stosującymi przemoc	15	0	14
Centrum Edukacyjno-Interwencyjne przy Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie			
liczba dzieci uczestniczących w zajęciach organizowanych przez Centrum	2 829	2 108	177
liczba nieletnich wezwanych przez Zespół do spraw przeprowadzania rozmów profilaktyczno-wychowawczych	27	24	3
Częstochowski Telefon Zaufania przy Częstochowskim Towarzystwie Profilaktyki Społecznej			
liczba przeprowadzonych rozmów	3 197	3 382	3 711

Źródło danych: Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie i Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej.

Z powyższych danych wynika, że działania Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego przy Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie w dużej mierze uzależnione są od funkcjonowania placówek oświatowych. W związku z trwającą pandemią COVID-19 i zamknięciem szkół, w 2020 r. liczba przeprowadzonych zajęć znacząco spadła (z 2 108 w 2019 r. do 177 w 2020 r.). Jednocześnie odnotowano stale zwiększające się zapotrzebowanie na rozmowy prowadzone przez Częstochowski Telefon Zaufania (z 3 197 w 2018 r. do 3 711 w 2020 r.).

Partnerstwo Aktywności Lokalnej „Częstochowa – mówimy NIE uzależnieniom i przemocy”

Na terenie miasta Częstochowy funkcjonuje Partnerstwo Aktywności Lokalnej „Częstochowa – mówimy NIE uzależnieniom i przemocy”, które zostało zawiązane 1 grudnia 2015 r. W jego ramach w latach 2018-2020 podejmowano m.in. takie działania, jak debata „Przemoc, agresja i media – debata oxfordzka”,

konferencja rodzin zastępczych – ochrona dzieci przed przemocą, Międzynarodowy Dzień Przeciwdziałania Narkomanii – Przegląd Małych Form Artystycznych, Częstochowskie Dni Profilaktyki – piknik profilaktyczny połączony z happeningiem, Częstochowska Gra Profilaktyczna w ramach programu „Młodość bez uzależnień”, Piknik Rodzinny – promocja zdrowego stylu życia bez uzależnień, konferencja „Uzależnienia dzieci i młodzieży przejawem dysfunkcji rodziny” – rodzina patologiczna czy dysfunkcyjna, rodzinne formy przemocy wobec dziecka, udział w kampanii Białej Wstążki, udział w kampanii „16 dni przeciw przemocy ze względu na płeć”, realizacja zadania publicznego w ramach Programu Ośłonowego „Wspieranie JST w tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”, zadanie pn. „Moc tkwi w świadomości. Przemoc nie kończy się sama”, konferencja naukowa „Nowe metody leczenia uzależnień”, debata panelowa „Kultura PRZECIW przemocy”, profilaktyka na rzecz dzieci i młodzieży poprzez sport – biegi im. Marka Kotańskiego.

13. PROBLEM NARKOMANII

Uzależnienie od narkotyków jest jednym z poważniejszych problemów współczesnego społeczeństwa. Prowadzi do powstania wielu szkód somatycznych, psychicznych i społecznych, a często kończy się śmiercią z powodu następstw zdrowotnych. Uzależnienie zazwyczaj rozwija się od eksperymentalnego lub towarzyskiego przyjmowania środków psychoaktywnych, a następnie poprzez zwiększenie intensywności i częstotliwości przechodzi w uzależnienie zaawansowane. W wyniku przyjmowania substancji psychoaktywnej dochodzi do zmiany sprawności psychofizycznej, co prowokuje powstawanie sytuacji zagrażających zarówno dla przyjmującego, jak i dla otoczenia; przykładem jest prowadzenie samochodu pod wpływem marihuany, co powoduje rosnącą przestępczość. Uzależnienie od narkotyków jest przyczyną innych problemów społecznych, bowiem powoduje bezrobocie, przemoc, ubóstwo oraz choroby. Jest to problem wielosektorowy, obejmuje zarówno opiekę zdrowotną, oświatę, pomoc społeczną, organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, służby celne jak i środki masowego przekazu.

Na terenie miasta Częstochowy wiele instytucji i podmiotów współpracuje ze sobą w celu podejmowania różnych działań ograniczających dostępność narkotyków i eliminujących skutki ich zażywania w aspekcie społecznym, rodzinnym i osobistym. Szczególnie duże znaczenie przywiązuje się do działań profilaktycznych, zwłaszcza w środowisku dzieci i młodzieży.

W obszarze przeciwdziałania uzależnieniu od narkotyków w mieście Częstochowie działają następujące podmioty:

- Komenda Miejska Policji,
- Straż Miejska w Częstochowie,
- Prokuratura Rejonowa Częstochowa-Północ oraz Częstochowa-Południe w Częstochowie,
- Sąd Rejonowy w Częstochowie,
- Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Częstochowie,
- Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej,

- Stowarzyszenie Monar, Poradnia Profilaktyki, Leczenia i Terapii Uzależnień w Częstochowie,
- Częstochowskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Uzależnionych „Powrót z U”, Oddział Wojewódzki,
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Oddział Okręgowy w Częstochowie.

W 2019 r., w ramach Europejskiego Programu Badań Ankiety w Szkołach (ESPAD) i na zlecenie Urzędu Miasta Częstochowy, zrealizowano audytoryjne badania ankietowe na próbie reprezentatywnej uczniów klas pierwszych (w wieku 15-16 lat) i uczniów klas trzecich (w wieku 17-18 lat) szkół średnich w mieście. Celem badania był przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych oraz pomiar dostępności środków psychoaktywnych. Badanie miało także na celu ocenę czynników wpływających na rozpowszechnienie ich zażywania.

Badania wykazały, że ze wszystkich grup nielegalnych środków psychoaktywnych najbardziej rozpowszechnione wśród częstochowskiej młodzieży jest używanie marihuany i haszyszu, a następnie amfetaminy. Wśród innych środków, oprócz najczęściej zażywanego alkoholu i tytoniu, przyjmowane są leki uspokajające i nasenne bez recepty w celach niemedycejskich, substancje wziewne i leki przeciwbólowe. Młodzież częstochowska często eksperymentuje również przez łączenie alkoholu z lekami oraz alkoholu z marihuaną lub haszyszem. W większości przypadków przyjmowanie przez młodzież nielegalnych środków psychoaktywnych nie ma charakteru regularnego, dotyczy częściej prób eksperymentowania niż stałego ich zażywania.

W Częstochowie ma miejsce szersze niż w skali kraju rozpowszechnienie używania marihuany i haszyszu, zwłaszcza w grupie młodzieży w wieku 17-18 lat. Przynajmniej raz w życiu sięgało po te używki 42,4% starszych uczniów i 20,8% młodszych uczniów, natomiast w Polsce odpowiednio 37,2% i 21,4%. Jeśli chodzi o przetwory konopi, młodzi ludzie oceniają, że są one dość łatwo dostępne, nie doceniają jednocześnie ryzyka konsekwencji i szkód zdrowotnych związanych z ich przyjmowaniem, znaczna część przyznaje, że przyjaźni się i zna z osobami je zażywającymi. Wysoka dostępność substancji, niska świadomość zagrożeń zdrowotnych i społecznych związanych z ich przyjmowaniem oraz używanie ich w najbliższym otoczeniu rówieśniczym stanowią poważne czynniki ryzyka, zwiększające prawdopodobieństwo sięgania i używania ich przez ludzi młodych.

Z danych Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie wynika, iż zagrożenie związane z problemem narkomanii dotyczy wszystkich placówek oświatowych. Najbardziej narażona jest młodzież grupująca się w takich miejscach, jak: puby, kluby, dyskoteki, kawiarenki internetowe, siłownie, okolice blokowisk – klatki schodowe, piwnice. Zażywanie narkotyków w coraz większym stopniu dotyczy osób z rodzin dobrze sytuowanych, a nie tylko rodzin patologicznych bądź biednych. Często w celu pozyskania środków finansowych na zakup narkotyków nieletni dopuszczają się czynów karalnych.

Przestępstwa narkotykowe stanowią specyficzną grupę przestępstw, uregulowaną w systemie prawnym w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Przepisy tej ustawy nie przewidują kary za używanie środków odurzających, lecz m.in. za posiadanie, wytwarzanie, wprowadzanie do obrotu, udzielanie takich środków innym osobom. Wymiar kary za popełnianie tego typu przestępstw w dużym stopniu

uzależniony jest od ilości niedozwolonej substancji, która użyta została do popełnienia przestępstwa; im większa jej ilość, tym surowsza kara.

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat podjętych przez Policję w latach 2018-2020 interwencji dotyczących przestępstw narkotykowych, z podziałem na obszary działania poszczególnych komisariatów w mieście.

Tabela 83. Interwencje Policji dotyczące przestępstw narkotykowych w latach 2018-2020

Komisariat Policji	liczba interwencji		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Komisariat Policji I w Częstochowie (obejmuje dzielnice: Podjasnogórską, Śródmieście, Gnaszyn-Kawodrza, Lisiniec)	70	72	71
Komisariat Policji II w Częstochowie (obejmuje dzielnice: Ostatni Grosz, Stradom i Dźbów)	28	25	26
Komisariat Policji III w Częstochowie (obejmuje dzielnice: Tysiąclecie, Parkitka, Grabówka)	30	27	26
Komisariat Policji IV w Częstochowie (obejmuje dzielnice: Stare Miasto, Zawodzie-Dąbie, Mirów, Wyczerpy)	18	46	51
Komisariat Policji V w Częstochowie (obejmuje dzielnice: Północ, Kiedrzyn, Wyczerpy)	16	15	10
Komisariat Policji VI w Częstochowie (obejmuje dzielnice: Raków, Wrzosowiak i Błeszno)	26	29	23
razem	188	214	207

Źródło danych: Komenda Miejska Policji w Częstochowie.

Z powyższych danych wynika, że w latach 2018-2020 najczęściej realizowanych przez funkcjonariuszy Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie interwencji dotyczących przestępstw narkotykowych miało miejsce na obszarze działania Komisariatu Policji I. Ich liczba była na podobnym poziomie (70 w 2018 r., 72 w 2019 r., 71 w 2020 r.). Uwagę zwracał systematyczny wzrost liczby interwencji przeprowadzonych w rejonie działania Komisariatu Policji IV (z 18 w 2018 r. do 51 w 2020 r.).

Obszary działania Komisariatów Policji I i IV, na których w latach 2019-2020 przeprowadzono odpowiednio 55,1 i 59% interwencji, obejmują m.in. ścisłe centrum miasta – Aleja Najświętszej Maryi Panny, Aleja Wolności, Stare Miasto i Park Lisiniec, gdzie znajdują się główne ciągi komunikacyjne oraz miejsca masowej rozrywki, tj. puby, dyskoteki.

Najmniej interwencji dotyczących przestępstw narkotykowych miało miejsce na terenie działania Komisariatu Policji V (16 w 2018 r., 15 w 2019 r., 10 w 2020 r.).

Wykrywalność przestępstw narkotykowych na terenie podległym Komendzie Miejskiej Policji w Częstochowie była w analizowanym okresie na poziomie powyżej 94%. Większość przestępstw związana była z posiadaniem środków odurzających lub substancji psychotropowych. Liczba nieletnich w przestępstwach popełnianych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz liczba ujawnionych podczas kontroli Policji nieletnich pod wpływem środków odurzających na terenie miasta Częstochowy utrzymywała się na zbliżonym poziomie. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 84. Przestępczość narkotykowa nieletnich w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba przestępstw nieletnich z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii	6	5	6
liczba ujawnionych nieletnich pod wpływem środków odurzających	odpowiednio 5 i 72 osoby pod wpływem narkotyków i alkoholu	odpowiednio 3 i 78 osób pod wpływem narkotyków i alkoholu	odpowiednio 2 i 54 osoby pod wpływem narkotyków i alkoholu

Źródło danych: Komenda Miejska Policji w Częstochowie.

Z danych Prokuratury Rejonowej i Sądu Rejonowego w Częstochowie wynika, iż w latach 2018-2020 wzrosła przestępczość z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Zwiększyła się liczba skierowanych przez Prokuraturę do Sądu aktów oskarżenia z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii (z 63 w 2018 r. do 130 w 2020 r.), spadła natomiast liczba umorzonych spraw z art. 62a ww. ustawy (ze 105 w 2018 r. do 67 w 2020 r.).

Art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii zakłada, że jeśli przedmiotem czynu są środki odurzające lub substancje psychotropowe w ilości nieznacznej, przeznaczone na własny użytek sprawcy, postępowanie można umorzyć również przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, jeżeli orzeczenie wobec sprawcy kary byłoby niecelowe ze względu na okoliczności popełnienia czynu, a także stopień jego społecznej szkodliwości. Dane szczegółowe na temat działań Prokuratury Rejonowej w Częstochowie podejmowanych w latach 2018-2020 z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii przedstawia poniższa tabela.

Tabela 85. Działania Prokuratury Rejonowej w Częstochowie podejmowane z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba skierowanych do sądu aktów oskarżenia	63	81	130
liczba umorzeń, np. z art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii	105	95	67

Źródło danych: Prokuratura Rejonowa Częstochowa-Północ i Prokuratura Rejonowa Częstochowa-Południe w Częstochowie.

W latach 2018-2020 stale rosła również liczba spraw rozpoznanych i rozstrzygniętych przez Sąd Rejonowy w Częstochowie przeciwko osobom oskarżonym o przestępstwa stypizowane w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii (z 95 w 2018 r. do 143 w 2020 r.). Sprawy z terenu Częstochowy stanowiły 60%. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 86. Sprawy rozpoznane i rozstrzygnięte przez Sąd Rejonowy w Częstochowie w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba spraw rozpoznanych i rozstrzygniętych	95	107	143
liczba osób, wobec których orzeczono dozór kuratora	18	17	7

Źródło danych: Sąd Rejonowy w Częstochowie.

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii, działania kontrolne prowadzi Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Częstochowie, na bieżąco podejmując kroki nadzorcze w zakresie wprowadzania do obrotu handlowego środków zastępczych, tzw. „dopalaczy”. Z uwagi na fakt, że rynek nowych narkotyków stale się rozwija i możliwości syntezy nowych związków są praktycznie nieograniczone, Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny, działając na rzecz ograniczenia dostępu do środków zastępczych, a co za tym idzie do

eliminowania zagrożeń dla zdrowia i życia ludzi, ściśle współpracuje z organami Policji, Straży Miejskiej oraz Urzędu Celnego.

W 2019 r. pod nadzorem Powiatowej Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej w Częstochowie znajdowało się 7 obiektów wprowadzających prekursorsy narkotyków i dopalaczy kategorii 3, 1 obiekt wprowadzający prekursorsy kategorii 2, 17 podmiotów, w których stosowane były prekursorsy kategorii 3 oraz 4 podmioty stosujące prekursorsy kategorii 2. Monitorowanie zatruć nowymi narkotykami odbywało się na bieżąco. W 2018 r. zgłoszonych zostało 25 podejrzeń zatruć środkami zastępczymi, tzw. „dopalaczami”, w 2019 r. dokonano 24 zgłoszeń, a w 2020 r. 17 zgłoszeń.

Działania prewencyjne w zakresie przeciwdziałania zjawisku narkomanii lub walki z przestępczością narkotykową, tj. posiadania, handlu, wytwarzania, udostępniania substancji psychoaktywnych, prowadzi również Straż Miejska w Częstochowie. W latach 2018-2020, w ramach ograniczenia dostępu do narkotyków oraz innych substancji psychoaktywnych i alkoholu ze źródeł nielegalnych, Straż Miejska przeprowadzała akcje z psem służbowym ukierunkowane na wykrywanie nielegalnego posiadania substancji odurzających (12 akcji w 2018 r., 6 w 2019 r., 21 w 2020 r.). W analizowanym okresie przeprowadzano także kontrole szkół pod kątem rozprowadzania substancji niedozwolonych (193 kontrole w 2018 r., 217 w 2019 r., 109 w 2020 r.). Ponadto, w ramach współpracy Straży Miejskiej z Krajową Administracją Skarbową, zorganizowano na terenie miasta wspólne akcje, w wyniku których ujawniano przypadki wyczerpujące znamiona czynu karno-skarbowego typu sprzedaż tytoniu lub alkoholu poza akcyzą. Ich liczba znacznie wzrosła w 2020 r. (po 4 akcje i przypadki w 2018 r., po 3 akcje i przypadki w 2019 r., po 7 akcji i przypadków w 2020 r.).

W Częstochowie osoby uzależnione od narkotyków i środków psychoaktywnych oraz ich rodziny mogą skorzystać z bezpłatnej pomocy terapeutycznej realizowanej w warunkach stacjonarnych, dziennych oraz ambulatoryjnych. Opiekę nad osobami zagrożonymi uzależnieniem, uzależnionymi, współuzależnionymi oraz osobami po ukończonym procesie terapii uzależnienia od narkotyków, dopalaczy, alkoholu oraz uzależnień behawioralnych prowadzą:

- Częstochowskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Uzależnionych „Powrót z U” Oddział Wojewódzki,
- Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej,
- Stowarzyszenie Monar, Poradnia Profilaktyki, Leczenia i Terapii Uzależnień w Częstochowie.

Podmioty te zajmują się szeroko pojętą terapią osób uzależnionych i ich rodzin, post-rehabilitacją osób po zakończonym procesie terapii oraz ich readaptacją społeczną, a także profilaktyką uzależnień. Grupą bezpośrednich odbiorców są głównie osoby z uzależnieniami, a grupą pośrednią osoby bliskie i rodziny. Swoją działalność ww. podmioty finansują z kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia, z projektów Ministerstwa Zdrowia, w tym z Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, jak również z budżetu miasta Częstochowy.

W 2020 r., w porównaniu z latami 2018-2019, liczba osób wymagających pomocy i wsparcia z powodu uzależnień od narkotyków i substancji psychoaktywnych wzrosła. W 2018 r. z poradni lekarskich, psychiatrycznych i psychologicznych skorzystały 4 084 osoby, rok później – 3 929 osób, a w 2020 r. 4 445 osób.

Z kolei ze świadczeń w 2018 r. skorzystały 792 osoby uzależnione od narkotyków, w 2019 r. – 712 osób, a w 2020 r. – 669 osób. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 87. Osoby z uzależnieniami od narkotyków i środków psychoaktywnych, korzystające z poradni oraz leczone w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób korzystających z poradni ogółem	4 084	3 929	4 445
liczba osób leczonych ogółem	792	712	669
w tym: liczba osób uzależnionych z rozpoznaniem F11-F19	489	463	400
w tym: liczba osób współuzależnionych	209	127	106
w tym: liczba osób z rozpoznaniem F63 i F63.8	84	122	163

Źródło danych: Częstochowskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Uzależnionych „Powrót z U” Oddział Wojewódzki, Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej, Stowarzyszenie Monar, Poradnia Profilaktyki, Leczenia i Terapii Uzależnień w Częstochowie.

Częstochowskie Towarzystwo Polityki Społecznej prowadzi również dysponujący 26 miejscami Młodzieżowy Ośrodek Leczenia Uzależnień (MOLU) w Częstochowie, w którym uzależniona od substancji psychoaktywnych młodzież w wieku 13-19 lat może skorzystać z trwającej od 9 do 12 miesięcy terapii długoterminowej. Zajęcia terapeutyczne prowadzone są w formie grupowej, warsztatowej i indywidualizowanej pracy z terapeutą. Ponadto Towarzystwo prowadzi program post-rehabilitacyjny dla pacjentów, którzy ukończyli terapię w Ośrodku – Projekt Hostellove. Dane szczegółowe na ten temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 88. Osoby młode z uzależnieniami od narkotyków i środków psychoaktywnych, leczone w Młodzieżowym Ośrodku Leczenia Uzależnień w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba hospitalizacji w Młodzieżowym Ośrodku Leczenia Uzależnień	78	76	58
liczba pacjentów w Młodzieżowym Ośrodku Leczenia Uzależnień	65	66	60
liczba pacjentów uczestniczących w projekcie Hostellove	10	22	23
Liczba osób z rozpoznaniem F63 i F63.8	91	67	81

Źródło danych: Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej.

Środki, od których są uzależnieni pacjenci Młodzieżowego Ośrodka Leczenia Uzależnień, to najczęściej: amfetamina, metamfetamina, marihuana, NSP, w tym głównie mefedron, leki, MDMA oraz LSD. W 2020 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, wzrosła liczba uzależnień behawioralnych (F63 i F63.8). Są to uzależnienia od Internetu, od gier komputerowych oraz hazardu, szczególnie wśród dzieci i młodzieży. Problemem jest również ponowne rozpoczynanie zażywania substancji uzależniających po zakończonym procesie terapeutycznym, co wskazuje na konieczność zapewnienia intensywniejszej opieki post-rehabilitacyjnej oraz readaptacji społecznej i zawodowej celem powrotu do społeczeństwa i pełnienia na nowo ról społecznych.

Działalność profilaktyczna

W Częstochowie prowadzone są różnorodne formy profilaktyki narkotykowej. Uczestniczą w niej wszystkie podmioty zaangażowane w miasteczku w przeciwdziałanie narkomanii. Dzięki ich współpracy realizowanych jest szereg programów i działań profilaktycznych, wśród nich wiele spotkań, warsztatów,

happeningów, konkursów. Wzmocnieniem podejmowanych w tym zakresie działań jest funkcjonowanie miejskiego Zespołu ds. Przeciwdziałania Narkomanii, w skład którego wchodzi przedstawiciele tych podmiotów.

Każdego roku z budżetu miasta finansowane są zadania dotyczące wsparcia działań z zakresu profilaktyki uzależnień od narkotyków i środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i NSP. Wysokość środków przeznaczonych na realizację zadania w 2018 r. wyniosła 83 498,89 zł, w 2019 r. 151 191,66 zł, a w 2020 r. 86 341,00 zł. W latach 2018-2020 realizowano następujące zadania:

- organizowano spotkania profilaktyczne, grupy terapeutyczne, warsztaty dla osób uzależnionych i eksperymentujących z substancjami psychoaktywnymi,
- zakupiono i wykonywano testy na zawartość metabolitów narkotyków i dopalaczy w organizmie oraz przeprowadzono poradnictwo około-testowe,
- przeprowadzono zajęcia edukacyjne, szkolenia dla młodzieży, rodziców i nauczycieli,
- realizowano kolejne edycje Kampanii Społecznej Białych Serc, w ramach których organizowano różnorodne zajęcia w szkołach, happeningi, spotkania,
- zorganizowano obchody Międzynarodowego Dnia Przeciwdziałania Narkomanii,
- w 2018 i 2019 r. wystawiono w Miejskim Domu Kultury dla młodzieży szkół częstochowskich spektakl profilaktyczny pt. „My, dzieci z dworca ZOO” z udziałem aktorów Teatru Kamienica.

14. PRZEMOC W RODZINIE

Przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób będących członkami rodziny, a w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne. Prowadzić może nie tylko do rozpadu rodziny, ale także do naruszeń norm społecznych, moralnych oraz prawnych.

Przyczyny stosowania przemocy mogą być różne i wynikać z pobudek osobistych, frustracji, stresu, uzależnienia, zaburzeń psychicznych, braku więzi emocjonalnych i z doświadczeń wyniesionych z domu rodzinnego. U podstaw przemocy mogą także leżeć mechanizmy dyskryminacji i wykluczenia.

W mieście Częstochowie problematyką przemocy, jej przeciwdziałaniem oraz wspieraniem osób i rodzin nią dotkniętych zajmują się różnorodne podmioty. Wśród nich m.in.: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Interdyscyplinarny do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Częstochowy, Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Prześstępstwem, Komenda Miejska Policji, placówki oświatowe, placówki ochrony zdrowia, placówki wsparcia

dziennego dla dzieci i młodzieży oraz organizacje pozarządowe, zajmujące się w ramach swojej działalności przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz wspieraniem osób dotkniętych przemocą w rodzinie i stosujących przemoc w rodzinie.

Z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie wynika, że w latach 2018-2020 liczba rodzin dotkniętych przemocą, którym udzielane było wsparcie w postaci pracy socjalnej, nieznacznie spadała (z 496 w 2018 r. do 471 w 2020 r.). Wiązało się to ze spadkiem liczby procedur „Niebieskie Karty”. Stale zmniejszała się również liczba osób doświadczających przemocy w rodzinie, które skorzystały z terapii krótkoterminowej, prowadzonej przez specjalistów Ośrodka (z 14 w 2018 r. do 6 w 2020 r.). Ponad dwukrotny spadek w 2020 r. liczby osób korzystających z ww. terapii, w stosunku do roku poprzedniego, wynikał z licznych obostrzeń i ograniczeń spowodowanych pandemią COVID-19. W każdym roku, z powodu przemocy w rodzinie, ze wsparcia finansowego Ośrodka korzystało kilka rodzin (8 w 2018 r., 3 w 2019 r., 9 w 2020 r.). Dane szczegółowe na temat wsparcia udzielanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie osobom i rodzinom dotkniętym przemocą przedstawia poniższa tabela.

Tabela 89. Pomoc świadczona przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie osobom dotkniętym przemocą i osobom stosującym przemoc w rodzinie w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba rodzin objętych wsparciem finansowym z powodu przemocy w rodzinie	8	3	9
liczba rodzin objętych pracą socjalną	496	487	471
liczba osób objętych terapią krótkoterminową skoncentrowana na rozwiązaniach	14	13	6

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie jest odpowiedzialny za obsługę organizacyjno-techniczną Zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Częstochowy, a także deleguje do niego swoich pracowników. Pracownicy Ośrodka powoływani są do każdej grupy roboczej; jej członkowie opracowują indywidualny plan pomocy rodzinie, w której została wszczęta procedura „Niebieskie Karty”, motywują osoby doświadczające przemocy i osoby stosujące przemoc do jego realizowania, jak również prowadzą pracę socjalną i monitoring sytuacji w tej rodzinie. W ramach realizacji procedury „Niebieskie Karty” podejmowana jest również współpraca z innymi podmiotami działającymi na terenie miasta na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zadaniem Zespołu interdyscyplinarnego do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie, funkcjonującego na terenie miasta Częstochowy, jest integrowanie i koordynowanie działań podmiotów i specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W latach 2018-2020 stale zmniejszała się liczba Niebieskich Kart, które wpłynęły do Zespołu (z 414 w 2018 r. do 402 w 2020 r.). Systematycznie spadała również liczba wniosków, skierowanych przez Zespół do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, o zastosowanie leczenia odwykowego względem osoby podejrzewanej o uzależnienie od alkoholu (z 61 w 2018 r. do 52 w 2020 r.). Warto jednocześnie zauważyć, że w latach 2018-2020 z roku na rok

rosła liczba rodzin, w których przebywały dzieci dotknięte przemocą lub są jej świadkami (ze 184 w 2018 r. do 195 w 2020 r.), a tym samym zwiększyła się liczba wniosków złożonych przez Zespół do sądu rodzinnego o wgląd w sytuację dzieci (z 223 w 2018 r. do 254 w 2020 r.). Są one obligatoryjnie kierowane do sądu, kiedy dochodzi do przemocy w rodzinie, w której przebywają osoby nieletnie.

W latach 2018-2020 stale rosła również liczba rodzin, w których przemocą dotknięte były osoby z niepełnosprawnością (z 7 w 2018 r. do 11 w 2020 r.). W latach 2019-2020, w porównaniu z 2018 r., wyższa była także liczba rodzin, w których przemocą dotknięte były osoby starsze (26 w 2018 r., 36 w 2019 r., 33 w 2020 r.).

Dane szczegółowe na temat działalności Zespołu Interdyscyplinarnego na terenie miasta w latach 2018-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 90. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Częstochowy w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba Niebieskich Kart złożonych do Zespołu Interdyscyplinarnego	414	408	402
liczba rodzin, gdzie dzieci dotknięte są przemocą lub są jej świadkami	184	187	195
liczba rodzin, gdzie przemocą dotknięte są osoby starsze	26	36	33
liczba rodzin, gdzie przemocą dotknięte są osoby z niepełnosprawnością	7	9	11
liczba wniosków złożonych przez Zespół Interdyscyplinarny do sądu rodzinnego o wgląd w sytuację dzieci	223	243	254
liczba wniosków złożonych przez Zespół Interdyscyplinarny do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	61	58	52

Źródło danych: Zespół interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Częstochowy.

Jednym z najważniejszych podmiotów świadczących w mieście pomoc rodzinom dotkniętym przemocą jest Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej, którego zadaniem jest udzielanie natychmiastowej specjalistycznej pomocy, w szczególności psychologicznej, pedagogicznej, socjalnej i prawnej, dla osób i rodzin w sytuacji kryzysowej, a w sytuacjach uzasadnionych schronienia do 3 miesięcy. W latach 2018-2020 liczba osób korzystających w Centrum z pomocy specjalistycznej, tj. psychologicznej, prawnej, terapeutycznej, poradnictwa rodzinnego, grup wsparcia, ulegała wahaniom (447 w 2018 r., 511 w 2019 r., 458 w 2020 r.), podobnie jak liczba osób korzystających z dostępnego w jego ramach hostelu (45 w 2018 r., 68 w 2019 r., 51 w 2020 r.). Jednocześnie systematycznie rosła liczba osób z problemami życiowymi (m.in. problemami związanymi ze zdrowiem psychicznym i przemocą domową), które skorzystały z Częstochowskiego Telefonu Zaufania (z 3 197 w 2018 r. do 3 703 w 2020 r.). Znaczny wzrost w 2020 r. mógł być spowodowany obostrzeniami wynikającymi z wybuchu pandemii COVID-19, które ograniczyły możliwość bezpośrednich spotkań z pracownikami Częstochowskiego Centrum Interwencji Kryzysowej.

W latach 2018-2019 na zbliżonym poziomie pozostawała liczba osób objętych wsparciem w ramach telefonu dla osób doświadczających przemocy domowej „Niebieska Linia” (świadczona pomoc wiązała się głównie z problemem przemocy domowej i dotyczyła uzyskania informacji na temat możliwości otrzymania wsparcia; 198 w 2018 r., 194 w 2019 r.) W 2020 r. telefon dla osób doświadczających przemocy domowej

„Niebieska Linia” nie funkcjonował; jego rolę przejął Telefon Interwencji Kryzysowej, który w analizowanym roku odnotował znaczny wzrost liczby osób objętych pomocą (389 w 2018 r., 347 w 2019 r., 557 w 2020 r.).

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat działalności Częstochowskiego Centrum Interwencji Kryzysowej w latach 2018-2020.

Tabela 91. Działalność Częstochowskiego Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób, które skorzystały z pomocy specjalistycznej: psychologicznej, prawnej, terapeutycznej, poradnictwa rodzinnego, grup wsparcia	447	511	458
liczba osób, które skorzystały ze schronienia w hostelu	45	68	51
liczba osób, które skorzystały z Częstochowskiego Telefonu Zaufania	3 197	3 382	3 703
liczba osób, które skorzystały z telefonu dla osób doświadczających przemocy domowej „Niebieska Linia”	198	194	nie działał
liczba osób, które skorzystały z Telefonu Interwencji Kryzysowej	389	347	557

Źródło danych: Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie.

Działania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie podejmuje również Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie. W latach 2018-2020 jej członkowie kontaktowali się z osobami doznającymi przemocy w rodzinie (119 w 2018 r., 133 w 2019 r., 84 w 2020 r.) oraz stosującymi przemoc w rodzinie (44 w 2018 r., 133 w 2019 r., 84 w 2020 r.), prowadzili rozmowy interwencyjne z osobami nadużywającymi alkoholu w związku ze stosowaniem przez nich przemocy oraz motywowali sprawców przemocy do udziału w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (44 w 2018 r., 40 w 2019 r., 39 w 2020 r.). Warto dodać, że w 2020 r. wzrosła liczba osób poinformowanych o lokalnej ofercie pomocy dla dzieci krzywdzonych (58 w 2018 r., 78 w 2019 r., 122 w 2020 r.).

Dane szczegółowe na temat działań Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie, podejmowanych w latach 2018-2020 w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 92. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób doznających przemocy w rodzinie, z którymi kontaktowali się członkowie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	119	133	84
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, z którymi kontaktowali się członkowie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	44	133	84
liczba uruchomionych procedur „Niebieskie Karty”	1	1	0
liczba przeprowadzonych rozmów z osobami doznającymi przemocy w celu zdiagnozowania ich sytuacji w rodzinie	119	133	84
liczba rozmów interwencyjnych z osobami nadużywającymi alkoholu w związku ze stosowaniem przez nich przemocy	44	40	39
liczba dorosłych osób doświadczających przemocy zmotywowanych do zgłaszania się do miejsc specjalistycznej pomocy	119	133	84
liczba sprawców przemocy zmotywowanych do udziału w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych	44	40	39
liczba osób poinformowanych o lokalnej ofercie pomocy dla dzieci krzywdzonych	58	78	122

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba powiadomień skierowanych do sądu rodzinnego o sytuacji dziecka	3	1	0
liczba osób doznających przemocy w rodzinie, z którymi kontaktowali się członkowie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	119	133	84
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, z którymi kontaktowali się członkowie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	44	133	84

Źródło danych: Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie.

Ważnym elementem w miejskim systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie, który w ramach swojej działalności, świadczy poradnictwo w punkcie konsultacyjnym dla osób doświadczających przemocy domowej, a także realizuje programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Z danych Ośrodka wynika, że w latach 2018-2020 znacznie spadła liczba porad udzielonych osobom doświadczającym przemocy domowej w punkcie konsultacyjnym (ze 169 w 2018 r. do 44 w 2020 r.), przy czym na spadek w 2020 r. wpływ miały obostrzenia i ograniczenia związane z pandemią COVID-19. Jednocześnie po wzroście w 2019 r., w 2020 r. spadała liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które przystąpiły i ukończyły program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (z odpowiednio 60 i 59 w 2018 r. do odpowiednio 41 i 29 w 2020 r.; ze względu na pandemię COVID-19, w 2020 r. nie odbyła się jedna edycja programu). Na tym samym poziomie pozostawała z kolei liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które przystąpiły i ukończyły program psychologiczno-terapeutyczny (po 10).

Dane szczegółowe na temat działań Ośrodka Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie podejmowanych w latach 2018-2020 na rzecz osób zmagających się z problemem przemocy przedstawia poniższa tabela.

Tabela 93. Wsparcie świadczone osobom dotkniętym przemocą przez Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba porad udzielonych w punkcie konsultacyjnym dla osób doświadczających przemocy domowej	169	95	44
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które przystąpiły do programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	45	60	41
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które ukończyły program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	41	59	29
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które przystąpiły do programu psychologiczno-terapeutycznego	10	10	10
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które ukończyły program psychologiczno-terapeutyczny	10	10	10

Źródło danych: Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie.

W ramach działań interwencyjnych Ośrodek prowadził noclegownię dla 2 osób, w stosunku do których orzeczono obowiązek opuszczenia lokalu z powodu stosowania przemocy w rodzinie, jak również doraźne odizolowanie osoby stosującej przemoc będącej pod wpływem alkoholu.

Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie realizowany jest także przez Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przepięstwem, prowadzony przez Stowarzyszenie ETOH w Częstochowie. Liczba osób, które przystąpiły do programu w 2020 r., była niższa niż w 2019 r. (22 w 2019 r., 30 w 2020 r.), z kolei liczba osób, które go ukończyły – wyższa (15 w 2019 r., 23 w 2020 r.; w 2018 r. programu nie realizowano). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 94. Wsparcie świadczone osobom dotkniętym przemocą przez Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przepięstwem Stowarzyszenia ETOH w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które przystąpiły do programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	–	22	30
liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które ukończyły program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	–	15	23

Źródło danych: Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przepięstwem w Częstochowie Stowarzyszenia ETOH.

W analizowanym okresie Ośrodek udzielał bezpłatnej pomocy psychologicznej i pomocy terapeutycznej, prowadził konsultacje psychiatryczne, pokrywał koszty świadczeń zdrowotnych, koszty związane z kształceniem w szkołach publicznych, finansował okresowe dopłaty do bieżących zobowiązań czynszowych i opłat za media, organizował i finansował kursy i szkolenia podnoszących kwalifikacje zawodowe osób doświadczających przemoc, pokrywał koszty zakupu żywności, odzieży, bielizny, środków czystości, w ramach interwencji kryzysowej pomagał w zakupie wyposażenia (zakup pralki, lodówki, kuchenki, mebli), świadczył bezpłatną pomoc prawną.

Jednym z podmiotów uprawnionych do wszczynania procedury „Niebieskie Karty” jest Policja, która podejmuje również działania interwencyjne związane z przemocą w rodzinie. Według danych Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie, w latach 2018-2020 systematycznie zmniejszała się liczba sporządzonych „Niebieskich Kart” (z 563 w 2018 r. do 492 w 2020 r.), liczba przeprowadzonych interwencji domowych (z 5 730 w 2018 r. do 4 846 w 2020 r.), liczba zatrzymanych osób stosujących przemoc w rodzinie (ze 112 w 2018 r. do 83 w 2020 r.) oraz, w związku z powyższym, liczba osób stosujących przemoc, będących pod wpływem alkoholu (z 335 w 2018 r. do 258 w 2020 r.). Wynikało to m.in. z lepszej znajomości problemu przemocy oraz poprawy umiejętności dostrzegania, przez osoby zobligowane do wszczynania procedury „Niebieskie Karty”, różnicy między przemocą w rodzinie a np. konfliktem małżeńskim. Jednocześnie niepokój budziła stale rosnąca liczba przeprowadzonych interwencji w rodzinie, w których świadkami przemocy były dzieci (ze 152 w 2018 r. do 187 w 2020 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 95. Działania podejmowane przez Komendę Miejską Policji w Częstochowie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba przeprowadzonych interwencji domowych	5 730	5 061	4 846
liczba sporządzonych Niebieskich Kart	563	553	492
liczba osób dotkniętych przemocą	573	525	467
w tym: liczba kobiet	484	462	390
liczba zatrzymanych osób stosujących przemoc w rodzinie	112	107	83
liczba osób stosujących przemoc, będących pod wpływem alkoholu	335	319	258
liczba interwencji w rodzinach, w których świadkami przemocy były dzieci	152	174	187

Źródło danych: Źródło danych: Komenda Miejska Policji w Częstochowie.

8. Działalność profilaktyczna

Istotną rolę w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie odgrywa działalność profilaktyczna. Podmioty działające w tym obszarze w mieście organizują, współorganizują lub biorą udział w wielu przedsięwzięciach profilaktycznych, kierowanych zarówno do dzieci, młodzieży i ich rodziców lub opiekunów, jak i do swoich członków/przedstawicieli. W latach 2018-2020 były to m.in.:

- edukacja antydyskryminacyjna – realizowany w częstochowskich szkołach projekt „Strefa Empatii”, którego celem jest propagowanie postaw sprzyjających tolerancji, umiejętności dostrzegania i akceptowania różnic między ludźmi, szkolenia dla uczniów i uczennic, kadry pedagogicznej w zakresie posługiwania się językiem porozumienia i rozwiązywania konfliktów, gra antydyskryminacyjna „Na tropie uprzedzeń”,
- udział w międzynarodowej kampanii „16 dni przeciw przemocy ze względu na płeć”,
- Częstochowskie Dni Profilaktyki,
- realizacja rekomendowanego przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych programu profilaktyczno-wychowawczego „Epsilon”, kierowanego do uczniów szkół podstawowych w zakresie profilaktyki zachowań problemowych, w tym przemocy i zaburzeń zachowania, uzależnień, konsultacje dla wychowawców klas biorących udział w programie,
- cykl szkoleń dla wychowawców klas „Profilaktyczny Bank Dobrych Praktyk” z zakresu radzenia sobie z problemem przemocy w grupach klasowych,
- cykliczne warsztaty i zajęcia profilaktyczno-edukacyjne skierowane do dzieci i młodzieży, poświęcone tematyce przemocy i radzenia sobie z emocjami, w tym zajęcia edukacyjno-profilaktyczne dla uczniów częstochowskich szkół, organizowane przez Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie,
- zajęcia oraz programy profilaktyczne i socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży na poziomie profilaktyki uniwersalnej (całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze),
- realizacja programów terapeutycznych i socjoterapeutycznych w placówkach wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży,

- warsztaty dla rodziców podnoszące kompetencje rodzicielskie i mające na celu wzmocnienie relacji rodzinnych, wzrost poczucia bezpieczeństwa w rodzinie, poznawanie własnych praw, motywowanie do podjęcia działań we własnej obronie i obronie dziecka,
- Szkoła Dla Rodziców poświęcona bezpieczeństwu uczniów i najmłodszych mieszkańców Częstochowy (cyberprzemoc, przemoc rówieśnicza, dopalacze, narkotyki, alkohol itp.).

15. KRYZYS BEZDOMNOŚCI

Bezdomność stanowi we współczesnym świecie jedną z najbardziej dotkliwych kwestii społecznych. Zgodnie z art. 6 pkt 8 ustawy o pomocy społecznej, osoba bezdomna to osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności. To także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania. Oznacza to, iż w przypadku osoby posiadającej zameldowanie na pobyt stały, ale z różnych przyczyn (np.: konfliktów rodzinnych, przemocy domowej, złych warunków technicznych lokalu), niezamieszkałej, mamy do czynienia z problemem bezdomności.

Co roku, na terenie miasta Częstochowy przeprowadzane jest badanie liczebności osób w kryzysie bezdomności, zarówno w dedykowanym im placówkach, jak i w innych miejscach, w których mogą one przebywać – w szpitalach, hospicjach, areszcie śledczym, placówkach leczenia odwykowego i w Dziale Opieki Nad Osobami w Stanie Nietrzeźwości w Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, ośrodku interwencji kryzysowej, na dworcach kolejowych i PKS. Z badań przeprowadzonych w latach 2017-2019 (w 2020 r., z uwagi na pandemię COVID-19, nie przeprowadzono badania liczebności osób w kryzysie bezdomności w mieście) wynika, że liczba osób w kryzysie bezdomności na terenie miasta zmniejszyła się nieznacznie z roku na rok (z 379 w 2017 r. do 351 w 2019 r.). Wśród nich zdecydowaną większość stanowili mężczyźni (300 w 2017 r., 282 w 2018 r., 285 w 2019 r.). Najwięcej osób przebywało w schroniskach i domach dla osób w kryzysie bezdomności oraz hostelach (290 w 2017 r., 246 w 2018 r., 241 w 2019 r.). W dalszej kolejności miejscem pobytu osób będących w kryzysie bezdomności były ogrzewalnie, noclegownie i punkty noclegowe (29 w 2017 r., 19 w 2018 r., 37 w 2019 r.) oraz, od 2018 r., dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (38 w 2018 r., 18 w 2019 r.). Poza placówkami w każdym roku przebywało 30 i więcej osób (30 w 2017 r., 36 w 2018 r., 35 w 2019 r.). Dane szczegółowe na temat liczby osób przebywających w latach 2017-2019 w placówkach dla osób w kryzysie bezdomności przedstawia poniższa tabela.

Tabela 96. Osoby przebywające w placówkach dla osób w kryzysie bezdomności w latach 2017-2019

miejsce przybywania	liczba osób w 2017 r.				liczba osób w 2018 r.				liczba osób w 2019 r.			
	O ¹	M ²	K ³	D ⁴	O ¹	M ²	K ³	D ⁴	O ¹	M ²	K ³	D ⁴
ogrzewalnia, noclegownia, punkt noclegowy	29	24	5	0	19	15	4	0	37	32	5	0
schronisko, dom dla osób w kryzysie bezdomności, hostel	290	228	42	20	246	210	31	5	241	209	32	0
dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	0	0	0	0	38	0	14	24	18	0	7	11
ośrodek interwencji kryzysowej	0	0	0	0	2	0	2	0	3	0	1	2
specjalistyczny ośrodek wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie	5	0	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0
mieszkania wspierane, chronione, treningowe, wynajmowane	3	1	1	1	3	1	1	1	1	1	0	0
szpitale, hospicja, zakłady opiekuńczo-lecznicze, inne placówki zdrowia	12	11	1	0	15	13	2	0	11	9	2	0
zakłady karne, areszty śledcze	5	5	0	0	10	10	0	0	5	5	0	0
Dział Opieki Nad Osobami w Stanie Nietrzeźwości w Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, pogotowia socjalne	5	5	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0
poza placówkami	30	26	4	0	36	31	5	0	35	29	6	0
razem	379	300	55	24	371	282	59	30	351	285	53	13

¹O – ogółem, ²M – mężczyźni, ³K – kobiety, ⁴D – dzieci

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Warto dodać, że do najczęstszych przyczyn bezdomności wskazywanych podczas badania liczebności osób w kryzysie bezdomności w 2019 r. należały: eksmisja, wymeldowanie z mieszkania, konflikt rodzinny, uzależnienie od alkoholu, rozpad związku, zadłużenie, bezrobocie, brak pracy, zły stan zdrowia, niepełnosprawność, przemoc domowa i odejście/śmierć rodzica/opiekuna w dzieciństwie.

Szersza skala problemu bezdomności w mieście wyłania się z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie. W latach 2018-2020 działaniami funkcjonującej w jego ramach Sekcji ds. Przeciwdziałania Bezdomności objętych było odpowiednio 747, 780 i 728 osób będących w kryzysie bezdomności. Były to osoby przebywające na terenie miasta Częstochowy, którym udzielono pomocy, w tym z którymi przeprowadzono rodzinny wywiad środowiskowy, wobec których podejmowano pracę socjalną, którym udzielono schronienia i pomocy finansowej, a także w przypadku których refundowano koszty świadczonego wsparcia i potwierdzano prawo do świadczeń opieki zdrowotnej. Z kolei w rejestrze obsługiwane przez Ośrodek systemu informatycznego „Pomost” znajdowało się ponad 500 osób w kryzysie

bezdomności w każdym roku (519 w 2018 r., 507 w 2019 r., 501 w 2020 r.). Wśród nich były osoby, które przebywały w schroniskach, ogrzewalni miejskiej, domach pomocy społecznej i w szpitalach, osoby którym potwierdzono prawo do świadczeń opieki zdrowotnej i/lub które kierowano do placówek, a także osoby, które przebywały w przestrzeni publicznej. Najlichniesze grupy w ich gronie stanowiły: osoby w wieku 56-65 lat (189 w 2018 r., 173 w 2019 r., 178 w 2020 r.), osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe (193 w 2018 r., 191 w 2019 r., 189 w 2020 r.) oraz osoby mające dochód 477 zł i więcej na osobę (251 w 2018 r., 243 w 2019 r., 252 w 2020 r.). Wśród osób w kryzysie bezdomności w mieście znaczną grupę stanowiły osoby z niepełnosprawnością. Ich udział w ogóle osób pozostających w kryzysie bezdomności wynosił ponad 50% (po 57,2% w latach 2018-2019, 55,5% w 2020 r.).

Pomoc świadczona osobom będącym w kryzysie bezdomności polega na ich wspieraniu w rozwiązywaniu problemów życiowych, w szczególności poprzez zapewnienie: schronienia w schroniskach oraz ogrzewalni, prawa do świadczeń opieki zdrowotnej dla osób nieubezpieczonych, niezbędnego ubrania, tj. bielizny, odzieży i obuwia, pomocy doraźnej lub okresowej w postaci obiadów w jadłodajni, pomocy finansowej w postaci zasiłków stałych, celowych i okresowych, pomocy w naturze w formie paczek higienicznych, odzieży oraz pracy socjalnej polegającej na działaniach osłonowych, zapobiegających degradacji biologicznej i społecznej osób w kryzysie bezdomności. Osoby te mogą zostać objęte indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, którego celem jest wszechstronne wsparcie w pokonywaniu trudności oraz pomoc w wyjściu z kryzysu i usamodzielnieniu się.

Usamodzielnienie osoby w kryzysie bezdomności to indywidualna, długa ścieżka. Trudności wynikają z braku wystarczającej liczby mieszkań w zasobach gminy oraz znalezienia i utrzymania zatrudnienia. W przypadku osób uzależnionych od alkoholu lub innych środków zmieniających świadomość, pracę należy rozpocząć od skutecznego odbycia terapii odwykowej. Celowość kolejnych działań uwarunkowana jest bowiem motywacją do ich podjęcia. Planowanie i wymaganie innej aktywności wobec osoby uzależnionej z pominięciem terapii odwykowej jest z góry skazane na niepowodzenie, ponieważ mechanizmy charakterystyczne dla uzależnień są silniejsze od woli klienta.

W latach 2018-2020 wśród osób w kryzysie bezdomności w mieście korzystających ze wsparcia finansowego Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie największą grupę stanowiły osoby objęte pomocą w postaci zasiłku stałego (230 w 2018 r., 225 w 2019 r., 233 w 2020 r.) i okresowego (165 w 2018 r., 161 w 2019 r., 179 w 2020 r.). Z kolei wśród odbiorców świadczeń niepieniężnych, najwięcej osób korzystało ze schronienia w placówkach dla osób w kryzysie bezdomności (388 w 2018 r., 387 w 2019 r., 361 w 2020 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 97. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych osobom w kryzysie bezdomności w mieście w latach 2018-2020

rodzaj świadczenia pieniężnego	2018 r.	2019 r.	2020 r.
	liczba osób		
zasiłek stały	230	225	233
zasiłek okresowy	165	161	179
zasiłek celowy	20	63	197
program państwa	81	50	98
rodzaj świadczenia niepieniężnego	2018 r.	2019 r.	2020 r.
	liczba osób		
schronienie	388	387	361
leki	89	48	0
paczki czystościowe	61	49	68
posiłek w jadłodajni	120	100	165
dożywianie w szkole	11	0	0
paczki świąteczne	0	0	0
ubezpieczanie zdrowotne – Narodowy Fundusz Zdrowia	175	193	234

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie.

W analizowanym okresie na zbliżonym poziomie pozostawała liczba osób, które odpracowały zadłużenia czynszowe (42 w 2018 r., 40 w 2019 r., 39 w 2020 r.) oraz którym umorzono zadłużenie czynszowe (3 w 2018 r., 1 w 2019 r.). Jednocześnie w latach 2019-2020 odnotowano znaczny spadek liczby osób, którym umorzono odsetki po spłacie należności głównej (17 w 2018 r., 7 w 2019 r., 5 w 2020 r.), a z roku na rok spadała liczba osób, którym rozłożono zaległości na raty (z 218 w 2018 r. do 73 w 2020 r.).

W ramach działań uprzedzających utratę lokalu mieszkalnego poprzez działania oddłużeniowe (m.in. prace społecznie użyteczne, szkolenia w zakresie gospodarowania budżetem domowym) podejmowane są następujące działania: motywowanie osób zagrożonych utratą lokalu mieszkalnego do systematycznego regulowania zadłużenia, monitorowanie systematycznych spłat zaległości, występowanie z wnioskami o rozłożenie zaległości na raty lub umorzenie zaległości i/lub odsetek, motywowanie osób borykających się z problemami finansowymi do podjęcia zatrudnienia w tym zatrudnienia wspieranego. W latach 2018-2020 systematycznie rosła liczba pozytywnie rozpatrzonych wniosków osób w kryzysie bezdomności w sprawie najmu lokalu mieszkaniowego (z 30 w 2018 r. do 81 w 2020 r.). Z kolei na zbliżonym poziomie pozostawała liczba zrealizowanych wniosków, co skutkowało wynajęciem mieszkania (4 w 2018 r., 6 w 2019 r., 2 w 2020 r.).

Na terenie miasta Częstochowy i w jej sąsiedztwie funkcjonują różnorodne podmioty świadczące pomoc i wsparcie dla osób zagrożonych bezdomnością i pozostających w kryzysie bezdomności. Oprócz Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie i działającej w jego strukturach Sekcji ds. Przeciwdziałania Bezdomności przy ul. Krakowskiej 34 należą do nich:

- Caritas Archidiecezji Częstochowskiej, która udziela całonocnego schronienia wraz z jednym gorącym posiłkiem w następujących placówkach: Schronisko dla kobiet „Oaza”, Częstochowa, ul. ks. Stanisława

Staszica 5 (liczba miejsc: 25), Schronisko dla Bezdomnych im. Św. Brata Alberta, Częstochowa, ul. Krakowska 80/2 (liczba miejsc: 35),

- Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy „Agape”, które udziela całodobowego schronienia wraz z jednym gorącym posiłkiem w Schronisku dla Bezdomnych nr 1, Lubojenka, ul. Prosta 99a, Schronisku dla Bezdomnych, Marianka Rędzińska, ul. Srebrna 25 (łącznie liczba miejsc: 80) i Schronisku dla Bezdomnych nr 2 z usługami opiekuńczymi, Lubojenka, ul. Prosta 99b (liczba miejsc: 40) oraz, poprzez zespół streetworkerów, realizuje działania osłonowe,
- Fundacja Chrześcijańska „Adullam”, która udziela całodobowego schronienia wraz z jednym gorącym posiłkiem w Schronisku dla mężczyzn bezdomnych „Adullam”, Częstochowa, ul. Legionów 50a (liczba miejsc: 50) oraz realizuje działania profilaktyczne, osłonowe, zajmuje się wydawaniem żywności, odzieży i obuwia,
- Fundacja Św. Barnaby, która w ramach podejmowanych działań osłonowych udziela wsparcia w zakresie motywacji do podjęcia leczenia terapii uzależnień, świadczy pomoc w załatwianiu spraw urzędowych oraz zapewnia ciepłe napoje,
- Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie, ul. Gen. Władysława Sikorskiego 78, który w ramach swojej działalności wspiera m.in. osoby pozostające w kryzysie bezdomności,
- Ogrzewalnia Miejska w Częstochowie, ul. Gen. Władysława Sikorskiego 78a (liczba miejsc: 35), prowadzona przez samorządowy zakład budżetowy Centrum Integracji w Częstochowie; działa całorocznie i zapewnia miejsca w ciepłym pomieszczeniu, dostęp do bieżącej wody, toalety, ciepłych napojów i udostępnia podstawowe środki higieniczne,
- centra integracji społecznej zajmujące się reintegracją społeczną i zawodową osób wykluczonych społecznie, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej: samorządowy zakład budżetowy Centrum Integracji Społecznej w Częstochowie, ul. Legionów 50a, Centrum Integracji Społecznej przy Fundacji Integracji Społecznej Feniks w Częstochowie, ul. Legionów 21, Powiatowo-Miejskie Centrum Integracji Społecznej, wchodzące w skład Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Dobroczynnego „JOZUE”, ul. Józefa Gackowskiego 15a, Centrum Integracji Społecznej przy Stowarzyszeniu Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej” w Częstochowie, ul. Złota 47,
- mieszkania chronione dla osób bezdomnych w Częstochowie, ul. Feliksa Nowowiejskiego 14 m. 77, ul. Bronisława Limanowskiego 106/110 m. 12; mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby w nim przebywające do prowadzenia samodzielnego życia,
- Spółdzielnia Socjalna „Jasne, że dom i wewnątrz” w Częstochowie, ul. Stawowa 18; spółdzielnia jest przedsiębiorstwem społecznym zrzeszającym osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, tj. długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, uzależnionych od alkoholu czy narkotyków, zagrożonych bezdomnością i będących w kryzysie bezdomności.

Partnerstwo lokalne na rzecz przeciwdziałania bezdomności na terenie miasta Częstochowy

Z myślą o jak najskuteczniejszym rozwiązywaniu problemów związanych ze zjawiskiem bezdomności, w dniu 16 października 2012 r. powstało partnerstwo lokalne na rzecz przeciwdziałania bezdomności na terenie miasta Częstochowy. W jego skład wchodziły instytucje i organizacje działające w mieście na rzecz osób w kryzysie bezdomności, w ramach realizowanego w latach 2012-2014 przez Gminę Miasto Częstochowa projektu pn. „Standardy w bezdomności – nowa jakość”. W dniu 9 marca 2018 r. porozumienie o współpracy partnerskiej „Partnerstwo lokalne na rzecz przeciwdziałania bezdomności na terenie Gminy Miasta Częstochowy” zostało zaktualizowane. Administratorem Partnerstwa jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie. Do porozumienia o Partnerstwie przystąpiły następujące podmioty działające na terenie miasta Częstochowy: Urząd Miasta Częstochowy, Fundacja Św. Barnaby, Straż Miejska, Kurator Okręgowy Sądu Okręgowego, Powiatowy Urząd Pracy, Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Najświętszej Maryi Panny, Miejski Szpital Zespolony, Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Stacja Pogotowia Ratunkowego, samorządowy zakład budżetowy Centrum Integracji Społecznej, Fundacja Integracji Społecznej „Feniks”, Spółdzielnia Mieszkaniowa „Nasza Praca”, Fundacja Chrześcijańska „Adullam”, Caritas Archidiecezji Częstochowskiej, Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy „Agape”, Poradnia Profilaktyki i Terapii Uzależnień „Monar” i Komenda Miejska Policji.

W ramach Partnerstwa odbywają się cyklicznie spotkania z udziałem partnerów. W ich trakcie zostały wypracowane procedury postępowania z osobami w kryzysie bezdomności wymagającymi pomocy na terenie miasta Częstochowy. Określają one działania poszczególnych służb wobec osób w kryzysie bezdomności, w zależności od ich stanu zdrowia, trzeźwości, aktualnej sytuacji mieszkaniowej, meldunkowej oraz miejsca pobytu. Dokument zawiera informacje o numerach telefonów interwencyjnych, alarmowych, placówkach udzielających schronienia osobom w kryzysie bezdomności, adresach jadłodajni, punktach pomocy doraźnej oraz klubach i stowarzyszeniach abstynenckich.

16. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa mieszkańców jest jednym z zadań samorządu terytorialnego. Działania podejmowane w tym zakresie powinny być oparte o współpracę wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa i porządku, a w szczególności samorządu, społeczności lokalnej, Policji, wymiaru sprawiedliwości czy organizacji pozarządowych.

Z danych Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie wynika, że po wzroście w 2019 r., w 2020 r. liczba przestępstw stwierdzonych na terenie jej działania znacznie spadła (3 999 w 2018 r., 4 225 w 2019 r., 3 658 w 2020 r.). Wśród nich w analizowanym okresie odnotowano łącznie 1 688 kradzieży mienia, 1 162 kradzieże z włamaniem, 829 uszkodzeń mienia, 583 przestępstwa narkotykowe, 214 przypadków uszczerbku na zdrowiu, 130 rozbojów, 116 bójek i pobić oraz 87 kradzieży pojazdów. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 98. Przepięstwa stwierdzone na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie w latach 2018-2020

kategorie przestępstw	liczba przestępstw stwierdzonych w 2018 r.								
	WPG ¹	WK ²	KP I ³	KP II ⁴	KP III ⁵	KP IV ⁶	KP V ⁷	KP VI ⁸	OG ⁹
przestępstwa stwierdzone ogółem	490	844	1142	492	590	746	465	564	3999
w tym: bójka i pobicie	X	5	12	4	3	13	6	6	44
w tym: kradzież	X	66	152	43	72	119	50	52	488
w tym: kradzież z włamaniem	X	38	41	23	40	71	36	95	306
w tym: rozbój	X	14	14	4	10	18	5	7	58
w tym: kradzież pojazdów	X	0	12	1	13	1	13	5	45
w tym: uszkodzenie mienia	X	9	60	29	61	76	18	40	284
w tym: uszczerbek na zdrowiu	X	4	26	8	9	14	1	7	65
w tym: przestępstwo narkotykowe	X	127	89	29	37	39	17	26	237
kategorie przestępstw	liczba przestępstw stwierdzonych w 2019 r.								
	WPG ¹	WK ²	KP I ³	KP II ⁴	KP III ⁵	KP IV ⁶	KP V ⁷	KP VI ⁸	OG ⁹
przestępstwa stwierdzone ogółem	459	416	1 253	526	694	649	500	603	4 225
w tym: bójka i pobicie	X	1	20	4	12	4	3	3	46
w tym: kradzież	X	2	170	57	82	123	43	77	552
w tym: kradzież z włamaniem	X	0	56	31	51	64	177	93	472
w tym: rozbój	X	3	17	2	7	4	6	6	42
w tym: kradzież pojazdów	X	0	1	2	1	1	2	0	7
w tym: uszkodzenie mienia	X	1	80	20	90	31	34	48	303
w tym: uszczerbek na zdrowiu	X	8	33	12	16	9	2	13	85
w tym: przestępstwo narkotykowe	X	139	59	15	36	35	11	36	192
kategorie przestępstw	liczba przestępstw stwierdzonych w 2020 r.								
	WPG ¹	WK ²	KP I ³	KP II ⁴	KP III ⁵	KP IV ⁶	KP V ⁷	KP VI ⁸	OG ⁹
przestępstwa stwierdzone ogółem	818	844	946	459	687	627	385	554	3 658
w tym: bójka i pobicie	X	2	8	1	5	8	2	2	26
w tym: kradzież	X	37	155	51	137	147	70	88	648
w tym: kradzież z włamaniem	X	4	102	18	102	62	42	58	384
w tym: rozbój	X	16	6	4	2	5	3	10	30
w tym: kradzież pojazdów	X	0	4	2	14	5	4	6	35
w tym: uszkodzenie mienia	X	6	60	13	53	40	29	47	242
w tym: uszczerbek na zdrowiu	X	4	27	6	10	7	6	8	64
w tym: przestępstwo narkotykowe	X	271	65	20	23	23	10	13	154

¹WPG – Wydział Przestępczości Gospodarczej, ²WK – Wydział Kryminalny, ³KP I, ⁴KP II, ⁵KP III, ⁶KP IV, ⁷KP V, ⁸KP VI – Komisariaty Policji I, II, III, IV, V, VI, ⁹OG – ogółem

Źródło danych: Komenda Miejska Policji w Częstochowie.

W analizowanym okresie dokonywane kradzieże mienia dotyczyły linii telekomunikacyjnych i energetycznych, pieniędzy, dokumentów, rowerów i mienia w sklepach, kradzieże z włamaniem odbywały się do mieszkań, domów, budynków w budowie, budynków gospodarczych, domków letniskowych, altan, piwnic, zbiorników z paliwem, placówek handlowych i usługowych. Uszkodzenia mienia były efektem wybryków chuligańskich, rozboje dokonywane były na osobach będących pod wpływem alkoholu i starszych, a przestępstwa samochodowe dotyczyły kradzieży i włamań do pojazdów.

Największe zagrożenie w rejonie podległym Komendzie Miejskiej Policji w Częstochowie wystąpiło w samym mieście Częstochowie, z uwagi na dużą liczbę mieszkańców, turystów, pielgrzymów, a co za tym idzie duże natężenie ruchu. Większość zdarzeń została popełniona w rejonie Śródmieścia, gdzie występuje zwarta zabudowa, znajduje się duża liczba placówek handlowych, bankowych, punktów kasowych, lokali rozrywkowych, a także bram i podwórz, które sprzyjają dokonywaniu przestępstw pospolitych, oraz w rejonie przyklasztornym, gdzie głównie odnotowywano kradzieże mienia, w tym kradzieże kieszonkowe.

Do miejsc o największym współczynniku zagrożenia przestępczością na terenie działania poszczególnych Komisariatów Policji należały:

- Komisariat Policji I – Park Lisiniec wraz z rejonem ściśle przyległym do restauracji La Playa (gromadzenie się osób w znacznej mierze znajdujących się pod wpływem alkoholu; zagrożenia: bójki i pobicia, kradzieże rozbójnicze, uszkodzenie ciała, kradzieże, uszkodzenia mienia, przestępstwa narkotykowe, nietrzeźwi kierujący w rejonie dróg dojazdowych), teren i rejon przyległy do Klasztoru Jasnogórskiego, w szczególności w okresie pielgrzymkowym (zagrożenie kradzieżami mienia i kieszonkowymi), parki jasnogórskie, rejon deptaku Alei Najświętszej Maryi Panny, teren „Kwadratów”, rejon dworca PKP i Placu Rady Europy wraz z drogą do nich prowadzącą, Aleja Wolności, os. Trzech Wieszczów z ulicami przyległymi, okolice dworca PKS, bramy i podwórza w ciągu alejowym i Alei Wolności, w szczególności Aleja Wolności 66 i Aleja Najświętszej Maryi Panny, rejon lokalu przy Alei Najświętszej Maryi Panny 64 i 36, rejon ul. Wały Dwernickiego, rejon zaplecza Szkoły Podstawowej nr 9 przy ul. Jana III Sobieskiego 15, skwer „Sokołów”, skwer przed Urzędem Miasta, ul. Tomasza Zana – deptak, okolice sklepu „Lewiatan”, ul. Janusza Korczaka – sklep monopolowy,
- Komisariat Policji II – okolice bloków przy Alei Niepodległości 39, Mehoffera 61 – sklep monopolowy, ul. Piastowska 91/93 – sklep z alkoholami, sklep monopolowy – Aleja Niepodległości 27, Plac Walecznych, os. Dźbów, ul. Piotra Bardowskiego,
- Komisariat Policji III – ciągi komunikacyjne, parkingi niestrzeżone, osiedlowe, przy działkach pracowniczych, podwórka, posesje, rejony sklepów monopolowych, barów, pijalni piwa, placówki handlowe położone z dala od głównych ciągów komunikacyjnych, rejon os. Parkitka, 1000-lecia, ul. Św. Rocha, ul. Bialska, ul. Łódzka, ul. Wały Dwernickiego, ul. Gen. Leopolda Okulickiego, ul. Gabrieli Zapolskiej oraz rejon Miasteczka Akademickiego,
- Komisariat Policji IV – ciągi komunikacyjne MPK, targowiska, giełdy – ul. Michała Faradaya, ul. Olsztyńska, ul. Legionów, parkingi niestrzeżone – osiedlowe i przy działkach pracowniczych, podwórka posesji, rejony sklepów monopolowych, barów, pijalni piwa, place handlowe położone z dala od głównych ciągów komunikacyjnych,
- Komisariat Policji V – ul. Jarosława Iwaszkiewicza, Aleja Wyzwolenia, ul. Stefana Starzyńskiego, ul. Cypriana Kamila Norwida, ul. Prof. Stanisława Kontkiewicza, ul. Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, ul. Gen. Stanisława Sosabowskiego, Aleja Wyzwolenia,
- Komisariat Policji VI – okolice sklepu „Sezam”, okolice barów piwnych – ul. Sportowa, skwer przy ul.

Kazimierzy Iłłakowiczówny, market przy Alei Pokoju , Plac Orłąt Lwowskich, Skwer Junaków, rejon starego Rakowa – ul. Bolesława Limanowskiego, ul. Mjra Waleriana Łukasińskiego, ul. Żarecka, ul. Józefa Mireckiego, Aleja Pokoju i ulice przyległe.

Do przyczyn występowania zagrożeń należy zaliczyć: niewłaściwe zabezpieczenie mienia, naiwność ludzką, nieuwagę pokrzywdzonych, niedostateczne oświetlenie, niewystarczającą liczbę funkcjonariuszy, niedostateczną liczbę środków transportowych, zbyt rozległy teren poszczególnych komisariatów, mnogość barów, sklepów monopolowych, a tym samym łatwość dostępu do alkoholu, duże skupiska, zagęszczenie pojazdów i wielkość niestrzeżonych parkingów samochodowych, możliwość łatwego i szybkiego opuszczenia rejonu przez sprawców poza miasto, funkcjonowanie miasteczka akademickiego i wyższych uczelni, funkcjonowanie dużych szpitali, rozległość i charakter zabudowy niektórych dzielnic, brak monitoringu w miejscach nasilonego ruchu i popełniania przestępstw, bezrobocie, alkoholizm, chęć lekkiego zysku, skomasowanie środowiska przestępczego.

W latach 2019-2020 na terenie miasta odnotowano mniej wypadków drogowych niż w 2018 r. (123 w 2018 r., 101 w 2019 r., 99 w 2020 r.). Najczęściej dochodziło do nich w rejonie działania Komisariatu Policji III (23 w 2018 r., 14 w 2019 r., 28 w 2020 r.) i Komisariatu Policji I (39 w 2018 r., 35 w 2019 r., 22 w 2020 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 99. Wypadki drogowe odnotowane na terenie miasta w latach 2018-2020

Komisariat Policji	liczba wypadków drogowych		
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Komisariat Policji I	39	35	22
Komisariat Policji II	13	9	15
Komisariat Policji III	23	14	28
Komisariat Policji IV	18	19	12
Komisariat Policji V	14	13	16
Komisariat Policji VI	16	11	6
ogółem	123	101	99

Źródło danych: Komenda Miejska Policji w Częstochowie.

W latach 2018-2020 systematycznie rosła liczba zarejestrowanych na terenie miasta wykroczeń w 4 kategoriach: zakłócanie spokoju lub porządku publicznego, kradzież lub przywłaszczenie cudzej rzeczy, zanieczyszczenie miejsca publicznego oraz spożywanie alkoholu w miejscu publicznym (17 699 w 2018 r., 20 022 w 2019 r., 25 466 w 2020 r.). Wśród odnotowywanych wykroczeń dominowały wykroczenia polegające na spożywaniu alkoholu w miejscu publicznym (7 791 w 2018 r., 9 405 w 2019 r., 8 419 w 2020 r.), przy czym w 2020 r. znacznie wzrosła liczba wykroczeń polegających na zakłócaniu spokoju lub porządku publicznego (3 541 w 2018 r., 3 554 w 2019 r., 9 659 w 2020 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 100. Wykroczenia zarejestrowane na terenie miasta w latach 2018-2020

kategorie wykroczeń	liczba wykroczeń w 2018 r.						
	KP I ¹	KP II ²	KP III ³	KP IV ⁴	KP V ⁵	KP VI ⁶	OG ⁷
zakłócanie spokoju lub porządku publicznego	706	612	616	505	253	849	3 541
kradzież lub przywłaszczenie cudzej rzeczy ruchomej	571	201	505	533	264	474	2 548
zanieczyszczenie miejsca publicznego	1 082	350	613	750	403	621	3 819
spożywanie alkoholu w miejscu publicznym	2 401	850	1 265	1 230	643	1 402	7 791
kategorie wykroczeń	liczba wykroczeń w 2019 r.						
	KP I ¹	KP II ²	KP III ³	KP IV ⁴	KP V ⁵	KP VI ⁶	OG ⁷
zakłócanie spokoju lub porządku publicznego	693	579	670	477	391	744	3 554
kradzież lub przywłaszczenie cudzej rzeczy ruchomej	629	212	533	487	232	663	2 756
zanieczyszczenie miejsca publicznego	1 229	340	807	861	531	539	4 307
spożywanie alkoholu w miejscu publicznym	2 569	1 184	1 486	1 685	959	1 522	9 405
kategorie wykroczeń	liczba wykroczeń w 2020 r.						
	KP I ¹	KP II ²	KP III ³	KP IV ⁴	KP V ⁵	KP VI ⁶	OG ⁷
zakłócanie spokoju lub porządku publicznego	2 930	1 824	2 050	853	584	1 418	9 659
kradzież lub przywłaszczenie cudzej rzeczy ruchomej	738	264	670	591	343	671	3 277
zanieczyszczenie miejsca publicznego	1 046	322	704	854	534	651	4 111
spożywanie alkoholu w miejscu publicznym	2 419	1 097	1 478	1 352	933	1 140	8 419

¹KP I, ²KP II, ³KP III, ⁴KP IV, ⁵KP V, ⁶KP VI – Komisariaty Policji I, II, III, IV, V, VI, ⁷OG – ogółem

Źródło danych: Komenda Miejska Policji w Częstochowie.

Na terenie działania poszczególnych Komisariatów Policji do miejsc popełniania wykroczeń szczególnie uciążliwych należały:

- Komisariat Policji I – rejon Ronda Adama Mickiewicza, parki jasnogórskie, Rynek Wieluński, Aleja Najświętszej Maryi Panny, ul. Jana i Jędrzeja Śniadeckich, Aleja Wolności,
- Komisariat Policji II – ul. Sosnowa, Aleja Niepodległości, ul. Botaniczna, ul. Piastowska, ul. Józefa Mehoffera, ul. Sabinowska, ul. Piotra Bardowskiego, ul. Powstańców Warszawy, Plac Walecznych, skwer przy ul. Pustej/Iglastej, Aleja Niepodległości 27 – sklep monopolowy,
- Komisariat Policji III – rejon ul. Eugeniusza Romera, ul. Gabrieli Zapolskiej, Aleja Armii Krajowej, ul. Dekabrystów, ul. Gen. Leopolda Okulickiego, Aleja Jana Pawła II, ul. Obrońców Westerplatte,
- Komisariat Policji IV – rejon ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego i ulice przyległe, park przy ul. Żabiej, ul. Tomasz Wilsona, ul. Krakowska, ul. Mirowska, Aleja Najświętszej Maryi Panny, ul. Warszawska,
- Komisariat Policji V – sklepy przy ul. Witolda Gombrowicza 5, ul. Kazimierza Michałowskiego 10, ul. Gen. Augusta Fieldorfa-Nila 8, ul. Grażyny Bacewicz 2, 4 i 6, ul. Gen. Stanisława Sosabowskiego 11, ul. Wincentego Witosa 1, ul. Jacka Kaczmarskiego, ul. Jarosława Iwaszkiewicza 8, Aleja Wyzwolenia 7, Promenada Niemena,
- Komisariat Policji VI – Aleja Pokoju 8 – market, ul. Jagiellońska – market, ul. Sportowa, ul. Józefa Mireckiego, ul. Bolesława Limanowskiego.

Z kolei do miejsc popełniania wykroczeń polegających na spożywaniu alkoholu w miejscu publicznym należały:

- w obszarze działania Komisariatu Policji I – tzw. „kwadraty”, zaplecze posesji Aleja Najświętszej Maryi Panny 64, bramy i podwórza w ciągu alejowym, Aleja Wolności, okolice Traktu Wiedeńskiego, lokale przy Biznes Centrum, rejon budek handlowych przy Megasamie, brama Alei Najświętszej Maryi Panny 21, sklep monopolowy przy ul. Krasińskiego 2, ul. Janusza Korczaka, posesja przy Alei Wolności 44, skwer przy ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego, ul. Spółdzielczości 4, ul. 1 Maja (kładka), Rondo Mickiewicza,
- w obszarze działania Komisariatu Policji II – okolice bloków przy Alei Niepodległości 39, 41a, 41b, 41 – sklep „Społem”, ul. Józefa Mehoffera 61– sklep monopolowy, ul. Piastowska 91/93 – sklep z alkoholami, Aleja Niepodległości 27 – sklep monopolowy, Stacja Paliw przy ul. Piotra Bardowskiego, Aleja Wojska Polskiego, Plac Walecznych – osiedle Dźbów, ul. Powstańców Warszawy 144,
- w obszarze działania Komisariatu Policji III – bary i sklepy przy ul. Dekabrystów 33 i 41, 42, 9/17, Aleja Armii Krajowej 38-52, 64-84, ul. Gabrieli Zapolskiej, ul. Gen. Leopolda Okulickiego 61, ul. Ignacego Mościckiego 12, ul. Obrońców Westerplatte 21, skwery i sklepy przy ul. Okólnej, ul. Stanisława Wodzickiego, ul. Polskiego Czerwonego Krzyża 2b i c, ul. Kiedrzyńskiej, ul. Łódzka, okolice sklepów z alkoholem w dzielnicach Lisiniec, Grabówka, parki i skwery na terenie całego rejonu,
- w obszarze działania Komisariatu Policji IV – ul. Senatorska, ul. Krakowska, ul. Legionów, ul. Krótka, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego, skwery ul. Warszawska, Stary Rynek, ul. Krakowska, ul. Marysia, ul. Legionów, ul. Mirowska, ul. Złota, ul. Srebrna, ul. Nadrzeczna, ul. Żabia – parki,
- w obszarze działania Komisariatu Policji V – sklepy przy ul. Witolda Gombrowicza 5, ul. Kazimierza Michałowskiego 10f, ul. Gen. Augusta Fieldorfa-Nila 8, ul. Grażyny Bacewicz 2, 4 i 6, ul. Gen. Stanisława Sosabowskiego 11, ul. Wincentego Witosa 1, ul. Jacka Kaczmarskiego 1, ul. Jarosława Iwaszkiewicza 8, Aleja Wyzwolenia 7,
- w obszarze działania Komisariatu Policji VI – Aleja Pokoju – Plac Orłąt Lwowskich, ul. Kazimierzy Iłakowiczówny – okolice sklepu, ul. Jagiellońska, bary piwne, ul. Sportowa – okolice sklepów, teren Żłobka, ul. Władysława Orkana – teren przychodni.

Zadania z zakresu ochrony porządku publicznego na terenie miasta wykonuje również Straż Miejska w Częstochowie. Dane szczegółowe na temat podejmowanych przez nią działań w latach 2018-2020 przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 101. Działania podjęte przez Straż Miejską w Częstochowie w latach 2018-2020 w trybie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych

rodzaj wykroczenia	rok	ŚW ¹	ML ²	MK ³	WS ⁴	IC ⁵	RM ⁶
przeciwko ustawie Kodeks wykroczeń	2018	22 227	3 422	319 150	322	121	26 092
	2019	19 249	3 032	298 920	94	4	22 379
	2020	16 364	2 155	226 770	58	1	18 578
w tym: przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu	2018	1 302	430	66 220	43	17	1 792
	2019	1 110	295	50 940	11	0	1 416
	2020	1 056	235	39 870	11	0	1 302
w tym: przeciwko instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym	2018	31	26	6 450	2	0	59
	2019	14	15	3 650	0	0	29
	2020	15	10	2 650	0	0	25
w tym: przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia	2018	240	58	4 670	5	1	304
	2019	194	31	3 600	4	0	229
	2020	117	35	3 550	1	0	153
w tym przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	2018	4 853	897	80 500	36	1	5 787
	2019	5 044	998	97 830	45	2	6 089
	2020	3 614	726	69 600	25	1	4 366
w tym: przeciwko zdrowiu	2018	66	0	0	0	0	66
	2019	90	0	0	0	0	90
	2020	404	89	4 310	0	0	493
w tym: przeciwko obyczajności publicznej	2018	9 429	1 062	84 220	208	1	10 700
	2019	8 093	826	70 290	19	0	8 938
	2020	7 179	494	43 750	10	0	7 683
w tym: przeciwko urządzeniom użytku publicznego	2018	6 306	949	77 090	28	4	7 287
	2019	4 704	867	72 610	15	2	5 588
	2020	3 978	566	63 040	11	0	4 555
przeciwko ustawie o wychowywaniu w trzeźwości i p. alkoholizmowi	2018	5 546	2 129	167 510	45	0	7 720
	2019	4 639	1 831	143 810	38	1	6 509
	2020	4 356	1 556	128 960	33	0	5 945
przeciwko ustawie o ochronie zdrowia	2018	631	140	10 400	1	0	772
	2019	470	111	9 400	1	0	582
	2020	403	74	6 200	2	0	479
przeciwko utrzymaniu czystości i porządku	2018	859	210	16 030	25	8	1 102
	2019	1 139	125	10 690	10	0	1 274
	2020	1 005	129	13 680	8	1	1 143
przeciwko ustawie o ochronie zwierząt	2018	1	0	0	0	0	1
	2019	1	1	50	0	0	2
	2020	2	0	0	0	0	2
przeciwko ustawie o odpadach	2018	167	191	19 310	5	0	363
	2019	134	139	15 190	6	0	279
	2020	104	86	10 230	1	0	191
przeciwko ustawie Prawo ochrony środowiska	2018	148	1	50	0	0	149
	2019	126	3	200	0	0	129
	2020	56	0	0	0	0	56
przeciwko ustawie Prawo o miarach	2018	7	8	370	1	0	16
	2019	9	3	150	0	0	12
	2020	15	0	0	0	0	15
z ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczania chorób	2018	73	47	3 260	1	0	121
	2019	78	33	1 820	2	0	113
	2020	54	23	1 500	1	0	78
inne	2018	18	0	0	0	0	18
	2019	8	0	0	0	0	8
	2020	18	0	0	0	0	18

¹ŚW – środki wychowawcze, ²ML – liczba mandatów, ³MK – kwota mandatów (w zł), ⁴WS – wnioski do sądu, ⁵IC –inne czynności, ⁶RM –razem

Źródło danych: Straż Miejska w Częstochowie.

Tabela 102. Pozostałe działania Straży Miejskiej w Częstochowie podjęte w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
blokada kół pojazdów i ich unieruchomienie	309	1 134	1 492
wydane dyspozycje usunięcia pojazdów	38	11	29
w tym: na podstawie art. 50a ustawy Prawo o ruchu drogowym	2	1 789	29
osoby doprowadzone do Działu Opieki Nad Osobami w Stanie Nietrzeźwości w Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi lub do miejsca zamieszkania	2 505	244	1 315
ujawnione przestępstwa	118	235	51
osoby ujęte i przekazane Policji	280	4	157
zabezpieczenie miejsca przestępstwa, katastrofy lub innego podobnego zdarzenia albo miejsca zagrożonego takim zdarzeniem	31	0	0
chronione obiekty komunalne i urządzenia użyteczności publicznej	2	2	2
przyjęte zgłoszenia od mieszkańców	20 510	18 332	14 672
w tym: dotyczące zakłócenia porządku publicznego i spokoju	8 244	6 490	5 763
w tym: dotyczące zagrożeń w ruchu drogowym	3 201	3 566	2 462
w tym: dotyczące ochrony środowiska i gospodarki odpadami	3 180	3 120	2 370
w tym: dotyczące zagrożeń życia i zdrowia	217	146	119
w tym: dotyczące zagrożeń pożarowych (katastrofy)	34	20	26
w tym: dotyczące awarii technicznych	1 602	1 198	694
w tym: dotyczące zwierząt	1 585	1 694	1 370
pozostałe zgłoszenia	2 447	2 098	1 868

Źródło danych: Straż Miejska w Częstochowie.

Głównym priorytetem Straży Miejskiej w Częstochowie jest szybkie odpowiadanie na zgłoszenia i udzielanie pomocy jej mieszkańcom. W latach 2018-2020 liczba interwencji podjętych przez częstochowskich strażników miejskich zmniejszała się z roku na rok (40 430 w 2018 r., 34 978 w 2019 r., 31 225 w 2020 r.). Około połowa interwencji (20 510 w 2018 r., 18 332 w 2019 r., 14 672 w 2020 r.) wynikała z telefonicznych zgłoszeń na stanowisko dyżurnego. Zdecydowana większość podjętych interwencji kończyła się pouczeniami.

Najczęściej interwencje Straży Miejskiej związane były z wykroczeniami przeciwko obyczajności publicznej (10 700 w 2018 r., 8 938 w 2019 r., 7 683 w 2020 r.), wykroczeniami przeciwko ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (7 720 w 2018 r., 6 509 w 2019 r., 5 945 w 2020 r.), wykroczeniami przeciwko urządzeniom użytku publicznego (7 287 w 2018 r., 5 588 w 2019 r., 4 555 w 2020 r.) oraz wykroczeniami przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji (5 787 w 2018 r., 6 089 w 2019 r., 4 366 w 2020 r.).

Wykonując czynności służbowe strażnicy miejscy nałożyli 29 677 pouczeń w 2018 r., 22 853 pouczeń w 2019 r. i 22 377 pouczeń w 2020 r., wypisali 6 148 mandatów w 2018 r., 5 278 mandatów w 2019 r. i 4 023 mandaty w 2020 r., a wobec osób, które odmówiły przyjęcia mandatu, skierowali w 2018 r. 400 wniosków, w 2019 r. 151 wniosków, a w 2020 r. 103 wnioski o ukaranie do Sądu.

W analizowanym okresie strażnicy miejscy kontynuowali działania podejmowane w oparciu o miejski program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego na lata 2016-2020 pn. „Bezpieczna Częstochowa”. Należały do nich m.in. następujące działania: restrykcyjno-represyjne, zmierzające do ograniczenia lub eliminacji najbardziej uciążliwych zagrożeń (kradzieży mienia, przestępczości samochodowej, włamań do mieszkań i obiektów oraz rozbojów i wybryków chuligańskich), działania prewencyjno-wychowawcze w celu zapobiegania zagrożeniom występującym wśród młodzieży i

dzieci (z uwzględnieniem subkultur i sekt) oraz przemocy w rodzinie, działania porządkowe związane z zagrożeniami wynikającymi ze spożywania napojów alkoholowych przez dorosłych i nieletnich oraz z zagrożeniami dotyczącymi agresji, zakłóceń porządku publicznego przez grupy młodzieży, a także działania w zakresie poprawy estetyki, czystości i porządku, a w szczególności likwidacji „dzikich wysypisk”.

W mieście działa również Miejsko-Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego, które realizuje zadania dotyczące wspomagania działań służb ratowniczych i jest jednocześnie ośrodkiem koordynującym działania powiatowych służb, inspekcji i straży oraz podmiotów odpowiedzialnych za ochronę ludności w sytuacji katastrof naturalnych, awarii technicznych oraz sytuacji kryzysowych czy klęsk żywiołowych. W 2020 r. na terenie miasta rozmieszczonych było 49 syren alarmowych, w tym 26 elektromechanicznych i 23 elektroniczne.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat zdarzeń zarejestrowanych w Miejsko-Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego w Częstochowie w latach 2018-2020.

Tabela 103. Zdarzenia zarejestrowane w Miejsko-Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego w Częstochowie w latach 2018-2020

nazwa zdarzenia	2018 r.	2019 r.	2020 r.
zagrożenia naturalne (powódzie, burze, gradobicia, silny wiatr, dzikie zwierzęta, zagrożenia sanitarno-epidemiologiczne)	33	35	38
zagrożenia chemiczne i radiacyjne	15	6	7
wypadek, katastrofa, zagrożenia miejscowe	21	13	6
pożary	51	36	30
awarie (gazowe, wodociągowe, ciepłownicze, energetyczne i inne)	146	117	100
zdarzenia na drogach (akcja zima, uszkodzona nawierzchnia, sygnalizacja świetlna, oświetlenie ulic, infrastruktura drogowa)	1 238	1 614	1 388
zagrożenia terrorystyczne	8	18	24
inne (bezdumni, niewybuchy, zdarzenia ze zwierzętami, tlenek węgla)	538	522	502
razem	2 050	2 361	2 095

Źródło danych: Miejsko-Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego Częstochowie.

W latach 2018-2020 zapewniono gotowość bojową 12 jednostkom Ochotniczych Straży Pożarnych z terenu miasta (Błeszno, Brzeziny Małe, Brzeziny Wielkie, Częstochowa, Dźbów, Gnaszyn, Kawodrza Dolna, Kawodrza Górna, Kiedrzyn, Kuźnica Marianowa, Liszka Dolna, Wielki Bór), w tym jednej jednostce zajmującej się ratownictwem wodnym i podwodnym (Ochotnicza Straż Pożarna Częstochowa). Jednostki wyjeżdżały do zdarzeń ratowniczo-gaśniczych na wezwanie Stanowiska Kierowania Państwowej Straży Pożarnej i Miejsko-Powiatowego Centrum Zarządzania Kryzysowego. Cztery jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych były włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (Błeszno, Dźbów, Gnaszyn i Częstochowa).

W latach 2018-2020 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych z terenu miasta brały udział w odpowiednio 1 003, i 727 i 923 akcjach ratowniczo-gaśniczych.

17. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA

Spółeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się aktywnością i zdolnością do samorealizacji oraz określenia i osiągnięcia wyznaczonych celów, bez impulsu ze strony władzy państwowej i niezależnie od instytucji państwowych. Podstawową jego cechą jest świadomość wśród jego członków potrzeb wspólnoty oraz dążenie do ich zaspokajania.

Ekonomia społeczna i solidarna

Jednym z przejawów społeczeństwa obywatelskiego są podmioty ekonomii społecznej, które, poprzez działalność ekonomiczną i pożytku publicznego, służą integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej oraz rozwojowi lokalnemu.

Częstochowa jest miastem, które posiada certyfikat w kategorii „Społecznie odpowiedzialny samorząd”, zdobyty w prestiżowym ogólnopolskim konkursie Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej „Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej 2020”. Celem konkursu było wyróżnienie podmiotów ekonomii społecznej, które z powodzeniem łączą działalność ekonomiczną za społecznym zaangażowaniem, a także samorządów, wykorzystujących potencjał tego sektora do budowy społecznie odpowiedzialnej wspólnoty lokalnej. Posiadanie „Znaku Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej” stanowi prestiżowe wyróżnienie Częstochowy wśród miast w Polsce dbających o rozwój i wzmocnienie ekonomii społecznej.

Na koniec 2020 r. w mieście Częstochowie działały 1 022 organizacje pozarządowe, zajmujące się głównie sportem, turystyką, rekreacją i hobby, rynkiem pracy i sprawami społecznymi, kulturą i sztuką, ochroną zdrowia, gospodarką oraz edukacją i wychowaniem. Ze względu na posiadany potencjał oraz strukturę wiekową członków, ich aktywność jest zróżnicowana. Wśród organizacji przeważają stowarzyszenia i ich jednostki terenowe – 59,1% ogółu, z kolei 11,4% stanowią stowarzyszenia sportowe, 23,2% – fundacje, 4,1% stowarzyszenia zwykłe, a 2,3% – ochotnicze straże pożarne.

W latach 2018-2020 na podobnym poziomie utrzymywała się liczba jednostek terenowych, stowarzyszeń sportowych i ochotniczych straży pożarnych. Widoczny był natomiast niewielki wzrost liczby stowarzyszeń zwykłych i rejestrowych oraz fundacji. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 104. Rodzaje organizacji pozarządowych w mieście w latach 2018-2020

rodzaj organizacji	2018 r.	2019 r.	2020 r.
stowarzyszenia rejestrowe	464	470	478
jednostki terenowe	125	126	126
fundacje	224	223	237
stowarzyszenia sportowe i uczniowskie kluby sportowe	114	119	116
stowarzyszenia zwykłe	31	37	42

ochotnicze straże pożarne	23	23	23
razem	981	998	1 022

Źródło danych: Referat Ekonomii Społecznej Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

Głównymi źródłami finansowania dla organizacji pozarządowych są fundusze zewnętrzne, w tym dotacje samorządowe, środki unijne oraz składki członkowskie, innymi – darowizny i prywatni sponsorzy, rzadziej odpłatna działalność pożytku publicznego lub działalność gospodarcza.

Dla organizacji posiadających status pożytku publicznego ważnym źródłem dochodu są wpłaty z tytułu 1% podatku dochodowego od osób fizycznych. W ramach 1% podatku podatnicy podlegający częstochowskiemu urzędowi skarbowemu, rozliczając się za 2019 r., przekazali w 2020 r. organizacjom pożytku publicznego łączną kwotę 8 511 576 zł. W ramach tej sumy, 2 367 202 zł przekazano na rzecz lokalnych organizacji. W ostatnich latach obserwuje się systematyczny wzrost liczby osób decydujących się na tę formę wsparcia częstochowskich organizacji, a co za tym idzie, wzrost wysokości środków przekazywanych organizacjom. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 105. Wsparcie w postaci 1% podatku przekazanego w latach 2018-2020 organizacjom pozarządowym posiadającym status organizacji pożytku publicznego

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba podatników, którzy przekazali 1% dla wszystkich organizacji pożytku publicznego	104 038	107 697	111 230
wysokość środków finansowych przekazanych dla wszystkich organizacji pożytku publicznego (w zł)	7 256.397,90	8 146 563	8 511 576
liczba podatników, którzy przekazali 1% dla częstochowskich organizacji pożytku publicznego	28 570	27 461	27 916
wysokość środków finansowych przekazanych dla częstochowskich organizacji pożytku publicznego (w zł)	2 065 931	2 142 927	2 367 202

Źródło danych: Referat Ekonomii Społecznej Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

Samorząd miasta Częstochowy podejmuje współpracę z organizacjami w formach finansowych i pozafinansowych, przede wszystkim poprzez zlecenie realizacji zadań publicznych w oparciu o otwarte konkursy ofert, ogłaszane na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym, a także w trybie pozakonkursowym, tzw. małych zleceń. Miasto przekazuje dotacje na realizację zadań publicznych z zakresu: wychowania i edukacji, edukacji ekologicznej, sportu, turystyki i rekreacji, ochrony zwierząt, kultury i sztuki, ochrony zdrowia, patologii społecznych, pomocy społecznej. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 106. Zlecenie organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych w mieście w latach 2018-2020

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
liczba konkursów ofert	34	22	21
w tym: liczba konkursów ogłoszonych na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	20	8	14

wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.
w tym: liczba konkursów ogłoszonych na podstawie ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym	14	14	7
liczba złożonych ofert	535	477	369
liczba udzielonych dotacji ogółem	432	441	300
w tym: liczba udzielonych dotacji w trybie małych zleceń	28	22	6
wartość dofinansowania (w zł)	33 155 472,92	38 227 031,56	34 207 460,99

Źródło danych: Referat Ekonomii Społecznej Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

Wysokość środków finansowych przekazywanych organizacjom pozarządowym rośnie wraz ze wzrostem liczby przekazywanych im zadań publicznych. W 2020 r. najwięcej środków przekazano na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej, w tym na prowadzenie placówek – 26,7 mln zł i na zadania z zakresu kultury fizycznej i turystyki – 5,18 mln zł. Dla porównania, w 2018 r. na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej, w tym na prowadzenie placówek, przekazano 23,3 mln zł, a na zadania z zakresu kultury fizycznej i turystyki – 6,07 mln zł.

W związku z wybuchem w 2020 r. pandemii COVID-19, miasto Częstochowa, jak i organizacje pozarządowe stanęły przed licznymi wyzwaniami. Ze względu na wprowadzone ogólnokrajowe ograniczenia, wiele zaplanowanych na ten rok zadań nie było realizowanych lub zostało zrealizowanych częściowo (m.in. z zakresu kultury fizycznej i turystyki). Jednocześnie duża część aktywności musiała zostać przeniesiona do Internetu.

Samorząd miasta Częstochowy zleca organizacjom pozarządowym realizację zadań wieloletnich, w tym w zakresie opieki nad zwierzętami i pomocy społecznej, oraz przekazuje środki w formie dotacji organizacjom pozarządowym będącym jego partnerami w projektach współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

W latach 2018-2020 miasto, we współpracy z organizacjami pozarządowymi, realizowało następujące projekty aktywizujące społeczność lokalną:

- „Z nową pracą w lepszą przyszłość” – projekt realizowany od 1 sierpnia 2017 r. do 31 lipca 2019 r. przez miasto Częstochowę i Fundację dla Rozwoju; całkowita wartość projektu: 2 059 317,37 zł; cel projektu: zwiększenie możliwości zatrudnienia w mieście Częstochowie i powiecie częstochowskim; odbiorcy projektu: osoby bezrobotne powyżej 30. roku życia, zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie lub bierni zawodowo z terenu miasta Częstochowy i powiatu częstochowskiego; bezrobotni zostali objęci kompleksowym wsparciem poprzez podniesienie lub uzupełnienie ich kwalifikacji oraz nabywanie lub uzupełnianie ich doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności w zakresie wykonywania danego zawodu,
- „Stare Miasto – Nowe Życie” – projekt realizowany od 2 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2020 r. przez miasto Częstochowę i Fundację Chrześcijańską „Adullam”; całkowita wartość projektu: 2 048 614,05 zł; cel projektu: zwiększenie integracji oraz wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, z założeniem reintegracji społecznej, polegającej na odbudowaniu i podtrzymaniu umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu, reintegracji zawodowej, polegającej na

odbudowaniu i podtrzymaniu zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy; w ramach projektu objęto wsparciem 331 osób z terenu dzielnicy Stare Miasto,

- „Częstochowa silna dzielnicami” – projekt realizowany od 2 kwietnia 2018 r. do 30 czerwca 2021 r. przez Gminę Miasto Częstochowa we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Częstochowie, Fundacją dla Rozwoju, Stowarzyszeniem Aktywna Częstochowa, Towarzystwem Przyjaciół Dzieci – Oddział Okręgowy w Częstochowie, Stowarzyszeniem Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej” i Częstochowskim Stowarzyszeniem Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych PERASADA; całkowita wartość projektu: 5 371 808,86 zł; cel projektu: zwiększenie aktywności społecznej i zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenach zdegradowanych i peryferyjnych miasta Częstochowy; cel działań: odbudowanie i podtrzymanie u osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu, rozwój postaw prospołecznych i proaktywnych, zagospodarowanie czasu; w ramach projektu utworzono 13 Dzielnicowych Ośrodków Społeczności Lokalnej oraz Częstochowski Instytut Społeczności Lokalnej,
- „Innowacje w częstochowskiej pomocy społecznej” – projekt realizowany od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2020 r. przez Gminę Miasto Częstochowa i Stowarzyszenie na rzecz pomocy dziecku i rodzinie „DLA RODZINY” i Fundację Oczami Brata; całkowita wartość projektu: 1 394 316 zł; cel projektu: deinstytucjonalizacja usług społecznych oraz podniesienie jakości i dostępności usług świadczonych w lokalnej społeczności; w ramach projektu utworzono Ośrodek wsparcia dla pełnoletnich osób z niepełnosprawnością oraz realizowano zadanie „Wsparcie dla Rodziny”,
- „Akcja-Aktywizacja” – projekt był realizowany od 1 lipca 2018 r. do 31 grudnia 2020 r. W lutym 2021 r. została zawarta umowa partnerska na rzecz realizowanego od stycznia 2021 r. projektu „Akcja-Aktywizacja II”, pomiędzy Stowarzyszeniem Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej”, a Gminą Miastem Częstochowa, w imieniu i na rzecz której działa Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie; całkowita wartość projektu: 2.137.377,19 zł (kwota dofinansowania projektu: 2.030.508,33 zł, z czego na realizację zadań Partnera przypada 55.200 zł); celem projektu jest zwiększenie zdolności osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym do powrotu na otwarty rynek pracy poprzez aktywizację i reintegrację zawodową i społeczną 113 uczestników centrum integracji społecznej z terenu Częstochowy oraz zwiększenie potencjału Centrum Integracji Społecznej „Podaj Dalej” poprzez rozwój i doposażenie czterech warsztatów zawodowych (reintegracja zawodowa odbywa się na zajęciach w pracowniach warsztatowych: remontowo-stolarskiej, poligrafii i introligacji, aranżacji wnętrz i handmade oraz administracji i teleinformatyki; reintegracja społeczna ma na celu przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej uczestników),
- „Przyszłość to My – CIS rozwój” – projekt realizowany od 1 października 2019 r. do 1 maja 2023 r. przez Fundację Integracji Społecznej „Feniks” w partnerstwie z Gminą Miastem Częstochowa, w imieniu której działa Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie; całkowita wartość projektu: 4 495 803,79 zł;

cel projektu: reintegracja społeczno-zawodowa oraz zwiększenie zdolności do zatrudnienia 120 osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym z terenu Częstochowy poprzez wsparcie społeczno-zawodowe w Centrum Integracji Społecznej Feniks oraz 120 osób z ich otoczenia,

- „W ochronie życia i zdrowia” – nowoczesne technologie teleopiekuńcze i telemedyczne dla mieszkańców Częstochowy i okolic” – projekt realizowany od 1 września 2020 r. do 31 grudnia 2022 r. przez Stowarzyszenie „EBI Association”, lidera w teleopiece w Polsce – OPIEKANOVA Sp. z o.o., lidera opieki kardiologicznej – TELEMEDYCYNA Polska S.A. oraz miasto Częstochowę; całkowita wartość projektu: 4 495 803,79 zł; odbiorcy projektu: seniorzy, którzy otrzymują bezpłatne wsparcie w postaci opieki zdalnej.

W mieście funkcjonuje Częstochowskie Centrum Organizacji Pozarządowych, które wspiera podmioty ekonomii społecznej w działaniach na rzecz jego mieszkańców. Koordynowaniem działalności Centrum zajmuje się Referat Ekonomii Społecznej Wydziału Polityki Społecznej.

Do zadań Częstochowskiego Centrum Organizacji Pozarządowych należy: profesjonalizacja częstochowskich podmiotów ekonomii społecznej poprzez organizację szkoleń i doradztwa, informowanie organizacji o potencjalnych źródłach finansowania i zasadach udzielania dotacji, udzielanie rekomendacji i opinii organizacjom współpracującym z miastem, które ubiegają się o dofinansowanie projektów realizowanych ze źródeł zewnętrznych, promowanie programów, na które można uzyskać środki ze źródeł zewnętrznych, udostępnianie adresu na siedzibę organizacji w celu prowadzenia działalności statutowej, umożliwianie organizacjom korzystania ze swoich zasobów, takich jak: sale, sprzęt i wyposażenie na cele związane z działalnością pożytku publicznego w budynkach przy ul. Marszałka Ferdynanda Focha 19/21 i ul. Śląskiej 3/5, udzielanie wsparcia technicznego, organizacyjnego i merytorycznego, w szczególności poradnictwa, organizowanie szkoleń tematycznych i doradztwa oraz udzielanie pomocy merytorycznej przy zakładaniu nowych organizacji, a także wymiana informacji i dobrych praktyk, wspieranie powstających organizacji.

W Częstochowie oprócz organizacji pozarządowych działają następujące podmioty ekonomii społecznej:

- 2 warsztaty terapii zajęciowej wykonujące rehabilitację społeczną i zawodową osób z niepełnosprawnością: przy ul. Olszowej 2, prowadzony przez Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „INTEGRACJA” (dla 30 uczestników) oraz przy ul. Mjra Waleriana Łukasińskiego 40, prowadzony przez Fundację Oczami Brata (dla 35 uczestników),
- 4 centra integracji społecznej, realizujące specjalistyczny program pracy z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem: samorządowy zakład budżetowy Centrum Integracji Społecznej przy ul. Legionów 50, Centrum Integracji Społecznej prowadzone przez Fundację Integracji Społecznej „Feniks” przy ul. Legionów 21, Centrum Integracji Społecznej prowadzone przez Stowarzyszenie Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej” przy ul. Złotej 47 oraz Powiatowo-Miejskie Centrum Integracji Społecznej „Jozue”, prowadzone przez Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczyne „JOZUE” przy ul. Józefa Gaczkowskiego 15a,

- Zakład Aktywności Zawodowej, prowadzony przez Stowarzyszenie YAVA przy Alei Pokoju 14; jest on wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką, zatrudniającą osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności oraz osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, niepełnosprawność intelektualną lub chorobę psychiczną,
- 14 spółdzielni socjalnych, w tym 5 spółdzielni, dla których organem założycielskim było miasto Częstochowa i organizacje pozarządowe (Spółdzielnia socjalna „Jasne, że BUS”, współzałożyciel – Fundacja Integracji Społecznej „Feniks”, Spółdzielnia socjalna „Jasne, że dom i wewnątrz”, współzałożyciel – Fundacja Chrześcijańska „Adullam”, Spółdzielnia socjalna „Jasne, że zmiana”, współzałożyciel – Zarząd Miejski w Częstochowie Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej, Spółdzielnia socjalna „Jasne, że alternatywa 21”, współzałożyciel – Fundacja Oczami Brata, Spółdzielnia socjalna „Jasne, że manufaktura”, współzałożyciel – Fundacja Integracji Społecznej „Feniks”). Z dniem 31 marca 2016 r. miasto Częstochowa przestało być członkiem Spółdzielni socjalnej „Jasne, że BUS”, a z dniem 11 września 2018 r. pozostałych czterech spółdzielni, dla których było współzałożycielem.

Budżet Obywatelski

Przejawem społeczeństwa obywatelskiego jest także budżet obywatelski, czyli demokratyczny proces dyskusji i podejmowania decyzji, w którym mieszkańcy decydują o tym, w jaki sposób wydać część środków z budżetu samorządowego.

Sposób wdrożenia budżetu obywatelskiego w Częstochowie jest innowacyjny i w pełni oddaje zasady partycypacji społecznej. Reguły jego funkcjonowania opracowano wspólnie z mieszkańcami, a przygotowywaniem modelowego wdrożenia tego narzędzia zajęli się przedstawiciele Urzędu Miasta Częstochowy i działająca w tym obszarze organizacja pozarządowa.

Mieszkańcy miasta nie tylko decydują o wyborze zadań do realizacji na terenie miasta, ale również, po zakończeniu każdej edycji budżetu, biorą udział w wysłuchaniu publicznym, podczas którego dyskutowane są zasady budżetu i procedury wdrażania w celu ich dostosowania do potrzeb mieszkańców miasta oraz obowiązujących regulacji prawnych.

W latach 2018-2020 przeprowadzono odpowiednio V, VI i VII edycję budżetu obywatelskiego w mieście, w każdym roku rozdysponowując na ten cel kwotę 9 486 489 zł. W 2018 r. spośród 510 zgłoszonych zadań, wybrano 123 zadania do realizacji w 2019 r., w tym 12 zadań ogólnomiejskich i 111 zadań dzielnicowych. W 2019 r. spośród 423 zgłoszonych zadań, wybrano 127 zadań do realizacji w 2020 r., w tym 9 zadań ogólnomiejskich i 118 zadań dzielnicowych. Z kolei w 2020 r. spośród 455 zgłoszonych zadań, wybrano 139 zadań do realizacji w 2021 r., w tym 12 zadań ogólnomiejskich i 127 zadań dzielnicowych.

Partnerstwa lokalne

W Częstochowie prężnie realizowaną formą działań społecznych są formalne partnerstwa lokalne. Miasto było inicjatorem i współzałożycielem partnerstw dzielnicowych, a także branżowych (np. na rzecz osób z niepełnosprawnością czy seniorów). Partnerstwo jest jedną z podstawowych zasad Unii Europejskiej, a doświadczenia z pierwszych lat obecności Polski w Unii wskazują, iż efektywne wykorzystanie funduszy nie może obejść się bez tej formy współpracy. Pojęcie partnerstwa jest bardzo szerokie, istnieje zatem wiele jego rodzajów. Partnerstwo to włączenie w proces podejmowania decyzji i ich realizację odpowiednich szczebli władz wspólnotowych i krajowych, jak również instytucji oraz środowisk regionalnych i lokalnych, najlepiej znających potrzeby i możliwości swojego regionu.

Idea długofalowej współpracy między lokalnymi władzami, organizacjami oraz społecznie odpowiedzialnymi przedsiębiorcami spotyka się z coraz większym zainteresowaniem osób i instytucji chętnych do wspólnego działania na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i gospodarczych lokalnej społeczności. Współpraca pomiędzy takimi partnerami społecznymi, niezależnie od różnic istniejących pomiędzy nimi, jest łatwiejsza, jeśli opiera się o doświadczenie działania na rzecz tej samej społeczności lokalnej.

W ramach partnerstw lokalnych w Częstochowie organizowanych jest szereg inicjatyw i wydarzeń służących dobru społeczności lokalnej, tj. promocja idei budżetu obywatelskiego, organizacja pikników oraz wydarzeń tematycznych, a także przeprowadzanie kampanii społecznych. Partnerstwa w mieście zrzeszają organizacje pozarządowe, instytucje oświatowe, prywatnych przedsiębiorców, mieszkańców oraz przedstawicieli instytucji administracji publicznej.

Na terenie miasta Częstochowy są zawiązane i działają następujące partnerstwa lokalne:

- Partnerstwo „Częstochowa – seniorom”,
- Partnerstwo na rzecz rozwiązywania problemu bezdomności oraz łagodzenia jego skutków na terenie Gminy Miasta Częstochowy,
- Partnerstwo Aktywności Lokalnej „Częstochowa – mówimy NIE uzależnieniom i przemocy”,
- Partnerstwo „Częstochowa dla rodziny”,
- Partnerstwo „Częstochowa na rzecz osób z niepełnosprawnością”,
- Partnerstwo na rzecz Aktywności Lokalnej „Stare Miasto – Nowa Życie”,
- Partnerstwo na rzecz Aktywności Lokalnej „Razem za Ostatni Grosz”,
- Partnerstwo na rzecz Aktywności Lokalnej „Raków – Reaktywacja”,
- Partnerstwo na rzecz Aktywności Lokalnej „Trzech Wieszców – Nowy Rozdział”,
- Partnerstwo na rzecz Aktywności Lokalnej „Wspólne Zawodzie-Dąbie”,
- Partnerstwo na rzecz Aktywności Lokalnej „Stradom Razem”,
- Partnerstwo na rzecz Aktywności Lokalnej „Teraz Błeszno”.

Częstochowska Rada Działalności Pożytku Publicznego

W mieście działa również Częstochowska Rada Działalności Pożytku Publicznego, której skład został powołany Zarządzeniem nr 1751.2021 Prezydenta Miasta Częstochowy z dnia 31 sierpnia 2021 r. Zakres i zasady działania oraz zadania Rady określa ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Do zadań Rady należy w szczególności:

- opiniowanie projektów strategii rozwoju gmin i powiatów,
- opiniowanie projektów uchwał i aktów prawa miejscowego dotyczących sfery zadań publicznych, o której mowa w art. 4 ustawy, oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy, w tym programów współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy,
- wyrażanie opinii w sprawach dotyczących funkcjonowania organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy,
- udzielanie pomocy i wyrażanie opinii w przypadku sporów między organami administracji publicznej a organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy,
- wyrażanie opinii w sprawach dotyczących zadań publicznych, w tym zlecenia tych zadań do realizacji przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy, oraz w sprawach rekomendowanych standardów realizacji zadań publicznych.

W 2021 r. Rada odbyła 6 spotkań, podczas których opiniowała akty prawa miejscowego oraz programy operacyjne.

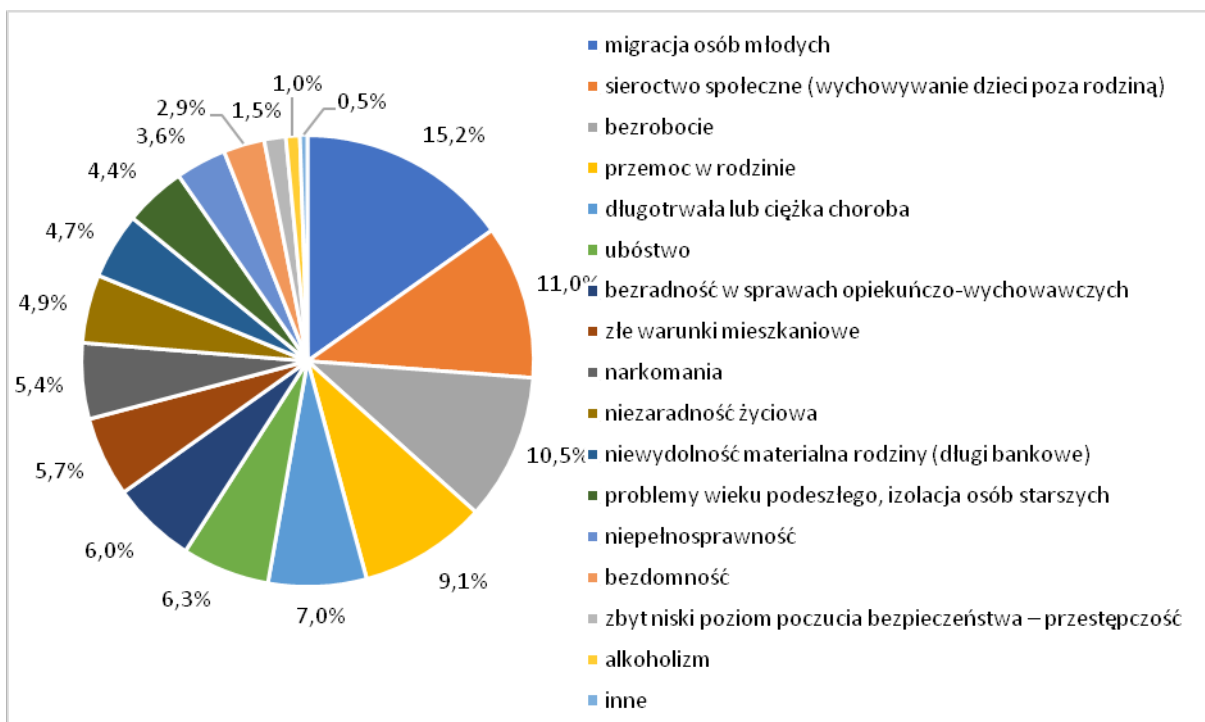
18. PROBLEMY SPOŁECZNE W OPINII MIESZKAŃCÓW MIASTA

Badania ankietowe przeprowadzone w ramach diagnozy sytuacji społecznej posłużyły poznaniu opinii mieszkańców miasta Częstochowy na temat problemów społecznych występujących na jego terenie oraz propozycji ich rozwiązania. Badania zostały przeprowadzone przy pomocy ankiety, która została udostępniona mieszkańcom na stronie internetowej miasta Częstochowy.

W sumie w badaniu wzięły udział 454 osoby, w tym 358 kobiet i 96 mężczyzn. Struktura wiekowa ankietowanych przedstawia się następująco: 18-29 lat – 29 osób, 30-39 lat – 111 osób, 40-49 lat – 152 osoby, 50-59 lat – 126 osób, 60-69 lat – 35 osób, 70 lat i więcej – 1 osoba. Jeśli chodzi o poziom wykształcenia badanych, najwięcej osób posiadało wykształcenie wyższe – 387. Mniej liczne grupy stanowiły osoby z wykształceniem średnim – 34 osoby, policealnym – 27 osób, zasadniczym zawodowym – 5 osób i podstawowym ukończonym – 1 osoba. Wśród respondentów dominowały osoby, które jako zawód wskazały pracownik umysłowy – 389, a w dalszej kolejności: przedsiębiorca – 17, pracownik fizyczny – 12, emeryt/rencista – 10, uczeń/student – 3 oraz inny zawód – 14.

W pierwszym pytaniu poproszono ankietowanych o wskazanie problemów społecznych, które ich zdaniem należy uznać za najważniejsze w mieście. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4. Jakie problemy społeczne należy uznać za najważniejsze w mieście?

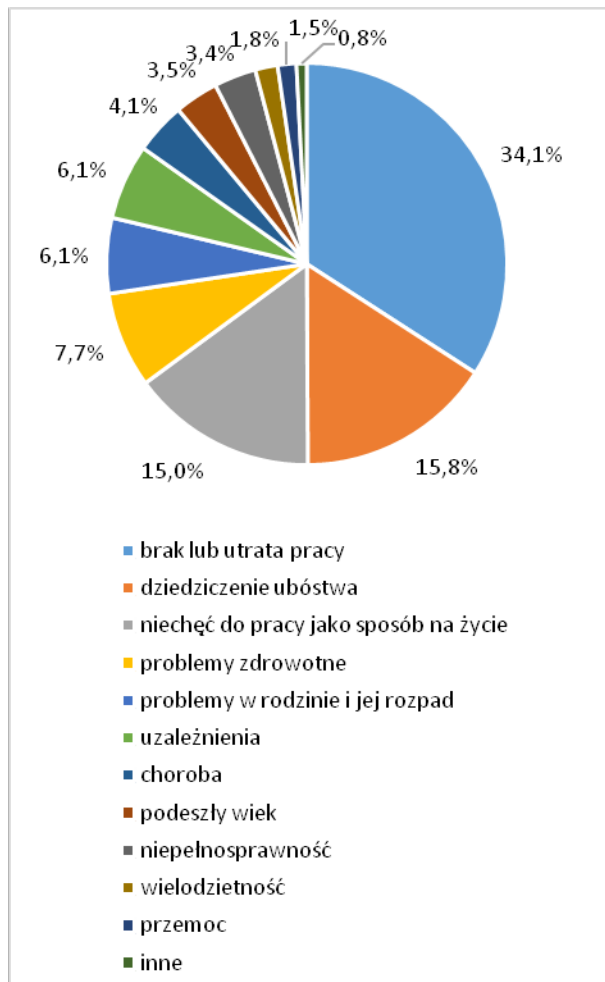

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

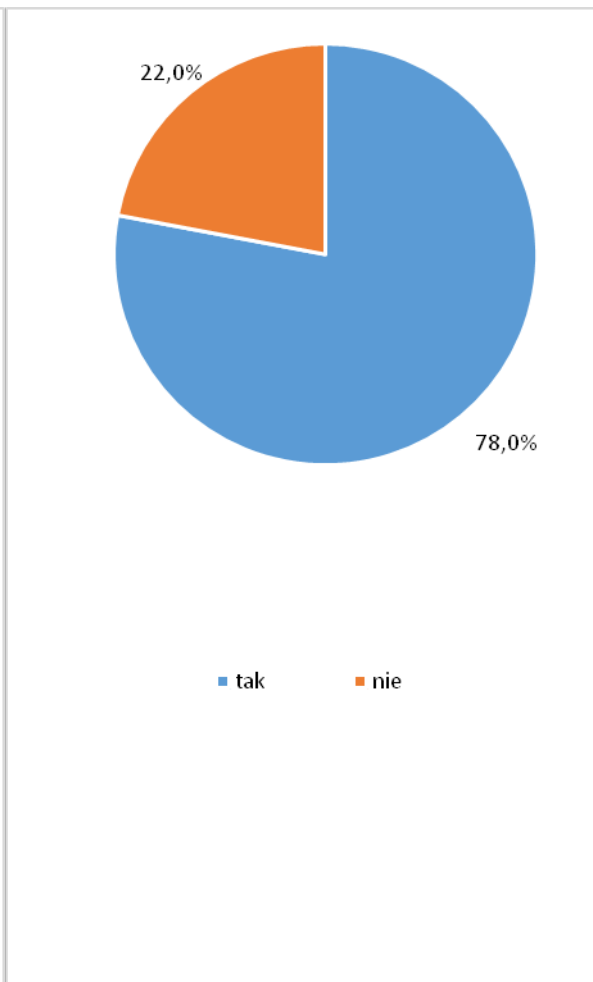
Za najważniejsze problemy społeczne występujące w mieście, ankietowani uznali: migrację osób młodych (15,2% wskazań), sieroctwo społeczne (wychowywanie dzieci poza rodziną: w domach dziecka, rodzinach zastępczych; 11%), bezrobocie (10,5%) oraz przemoc w rodzinie (9,1%).

W kolejnych pytaniach zapytano respondentów o najczęstsze przyczyny występowania zjawiska ubóstwa wśród mieszkańców miasta oraz poproszono o ocenę zajmowanych przez nich obecnie lokali mieszkalnych. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 5. Jakie są najczęstsze przyczyny występowania zjawiska ubóstwa wśród mieszkańców miasta?

Wykres 6. Czy obecnie zajmowany lokal jest pod względem metrażu i liczby pomieszczeń dostosowany do potrzeb Pani/Pana i Pani/Pana rodziny?

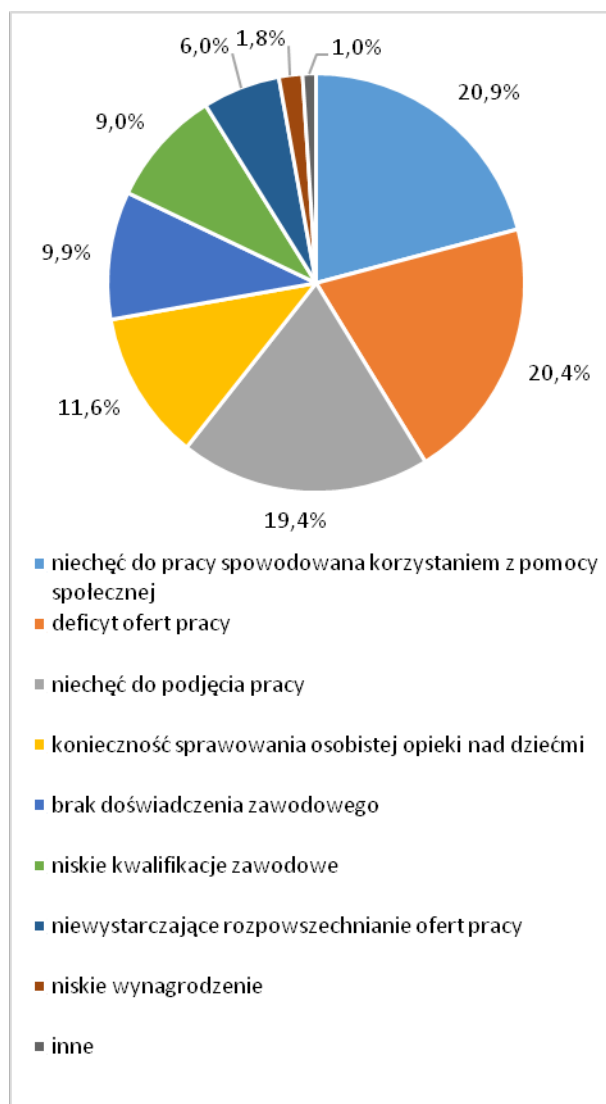
Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Wśród najczęstszych przyczyn występowania ubóstwa wśród mieszkańców miasta badani wskazywali brak lub utratę pracy (34,1%), a także dziedziczenie ubóstwa (15,8%) oraz niechęć do pracy jako sposób na życie (15%).

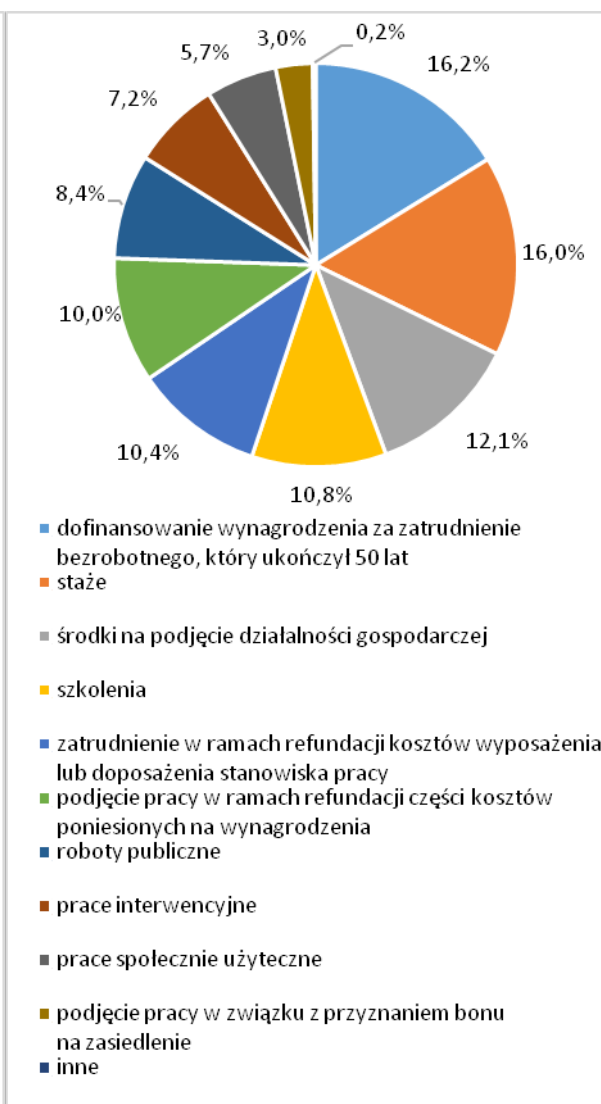
Zdecydowana większość ankietowanych (78%) stwierdziła, że lokal mieszkalny, jaki obecnie zajmuje, dostosowany jest, pod względem metrażu i liczby pomieszczeń, do potrzeb ich rodzin.

W ankiecie znalazły się również pytania pozwalające wskazać respondentom główne problemy lokalnego rynku pracy oraz formy aktywizacji zawodowej, które ich zdaniem są najbardziej efektywne. Otrzymane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 7. Jakie są główne problemy lokalnego rynku pracy?

Wykres 8. Jakie formy aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych są najbardziej efektywne?

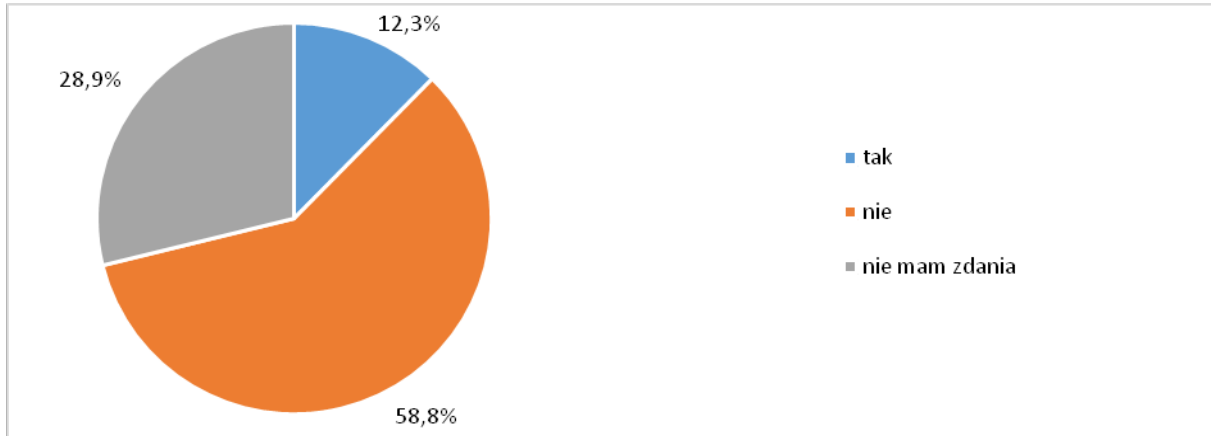
Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Wśród głównych problemów lokalnego rynku pracy ankietowani wymienili: niechęć do pracy spowodowaną korzystaniem z pomocy społecznej (20,9%), deficyt ofert pracy (20,4%) i konieczność sprawowania osobistej opieki nad dziećmi (19,4%).

Z kolei do najbardziej efektywnych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych badani zaliczyli: dofinansowanie wynagrodzenia za zatrudnienie bezrobotnego, który ukończył 50 lat (16,2%), staże (16%) oraz środki na podjęcie działalności gospodarczej (12,1%).

W uzupełnieniu powyższych pytań, poproszono respondentów o ocenę oferty zawodów, w których kształcą się młodzież w mieście. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 9. Czy Pani/Pana zdaniem oferta zawodów, w których kształcą się młodzież w mieście, zapewnia jej pracę?

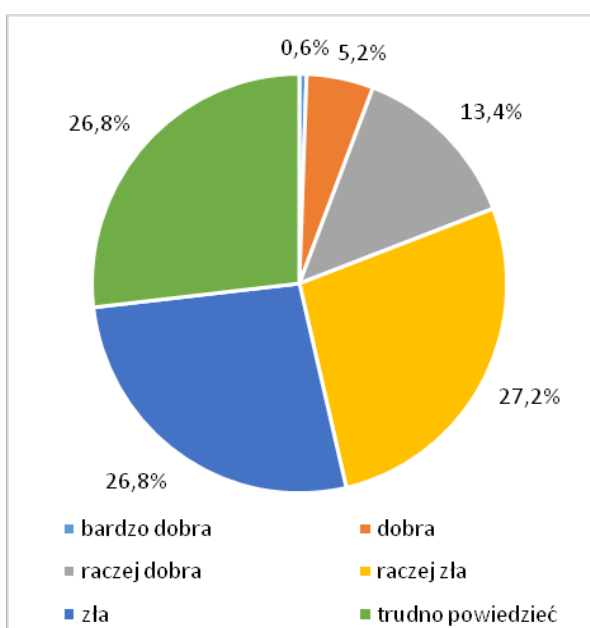

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

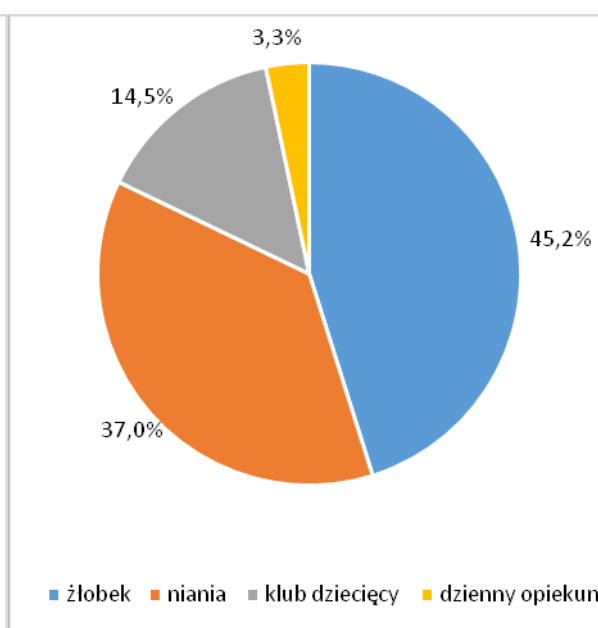
Zdaniem większości ankietowanych (58,8%) oferta zawodów, w których kształcą się młodzież w mieście, nie zapewnia jej pracy. Odmienną opinię wyraziło 12,3% badanych, a 28,9% respondentów nie miało na ten temat zdania.

W ankiecie poruszono również kwestię dostępności w mieście opieki nad dzieckiem do lat 3. oraz jej preferowanych form. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 10. Jaka jest dostępność opieki nad dzieckiem do lat 3. w mieście?

Wykres 11. Z jakiej formy opieki nad dzieckiem do lat 3. skorzystałaby/skorzystałby Pani/Pan?

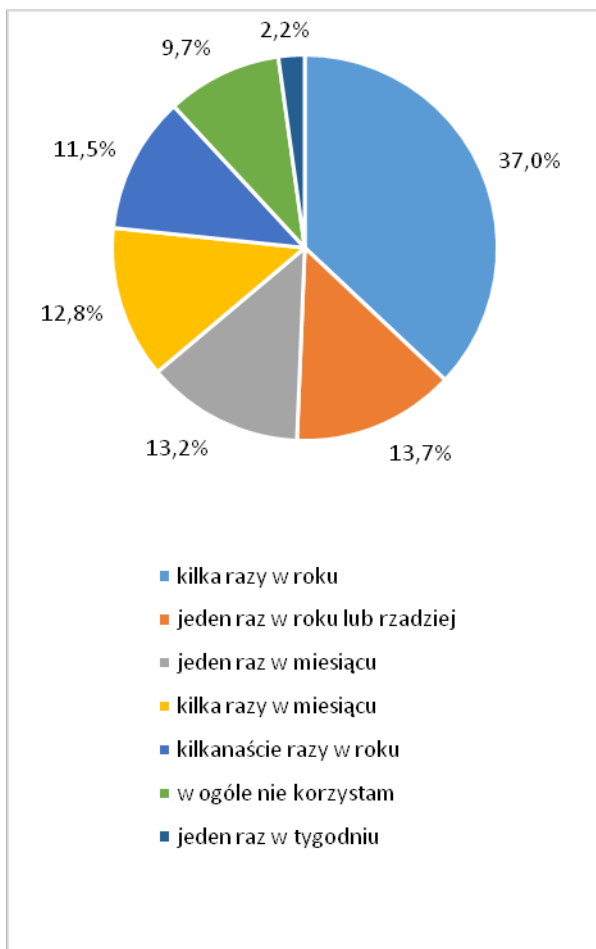

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

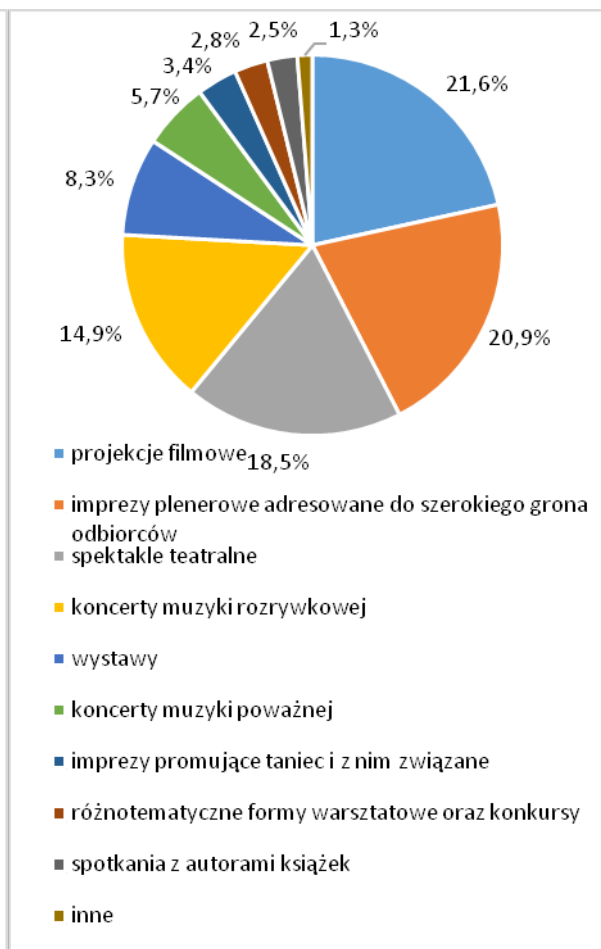
Większość badanych (łącznie 54%) uznała dostępność w mieście opieki nad dziećmi do lat 3. za raczej złą lub złą. Odmienną opinię wyraziło w sumie 19,2% respondentów, a 26,8% ankietowanych nie miało w tej sprawie zdania. Do preferowanych form opieki nad dziećmi do lat 3. ankietowani zaliczyli: żłobek (45,2%) i nianię (37%).

W badaniach podjęto również kwestię oferty kulturalnej miasta, prosząc ankietowanych o wskazanie częstotliwości, z jaką z niej korzystają, oraz rodzaju wydarzeń, w jakich najczęściej uczestniczą. Odpowiedzi w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 12. Jak często korzysta Pani/Pan z oferty kulturalnej miasta?

Wykres 13. W jakich wydarzeniach kulturalnych najczęściej Pani/Pan uczestniczy?

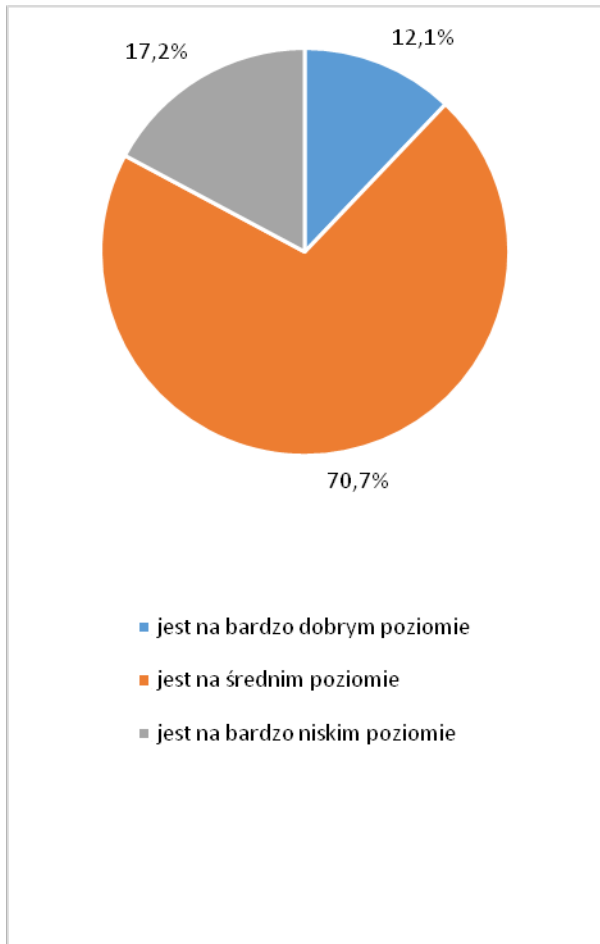
Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Najwięcej respondentów (37%) przyznało, że z oferty kulturalnej miasta korzysta kilka razy do roku. Znacznie mniej ankietowanych wskazało odpowiedzi „jeden raz w roku lub rzadziej” (13,7%), „jeden raz w miesiącu” (13,2%) oraz „kilka razy w miesiącu” (12,8%).

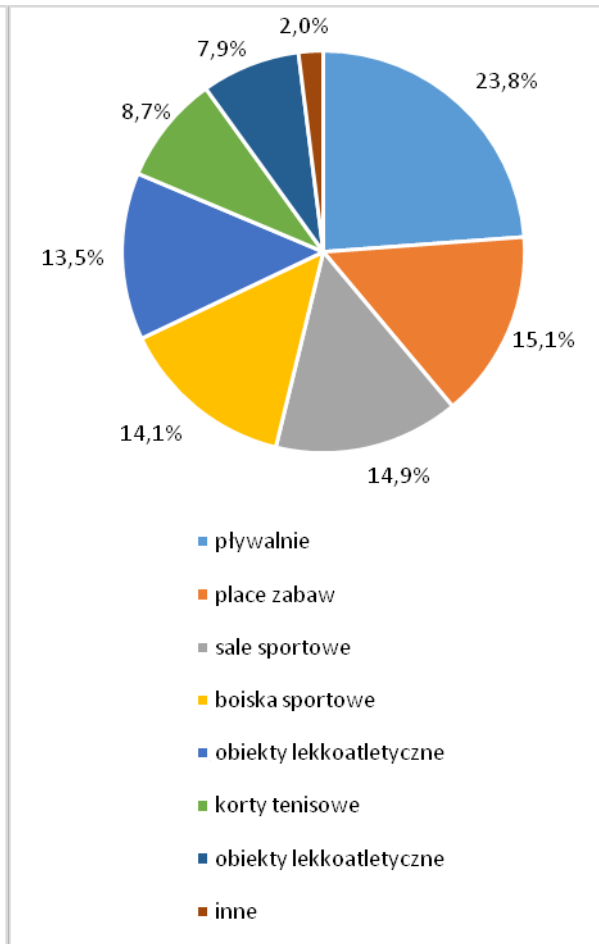
Do najczęściej wybieranych wydarzeń kulturalnych badani zaliczyli: projekcje filmowe (21,6%), adresowane do szerszego grona odbiorców imprezy plenerowe (20,9%), spektakle teatralne (18,5%) oraz koncerty muzyki rozrywkowej (14,9%).

W kolejnych pytaniach poproszono ankietowanych o ocenę jakości i dostępności infrastruktury sportowej na terenie miasta oraz wskazanie obiektów i/lub urządzeń sportowo-rekreacyjnych, których ich zdaniem brakuje w mieście. Udzielone odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 14. Ocena jakości i dostępności infrastruktury sportowej na terenie miasta

Wykres 15. Jakich obiektów i/lub urządzeń sportowo-rekreacyjnych brakuje w mieście?

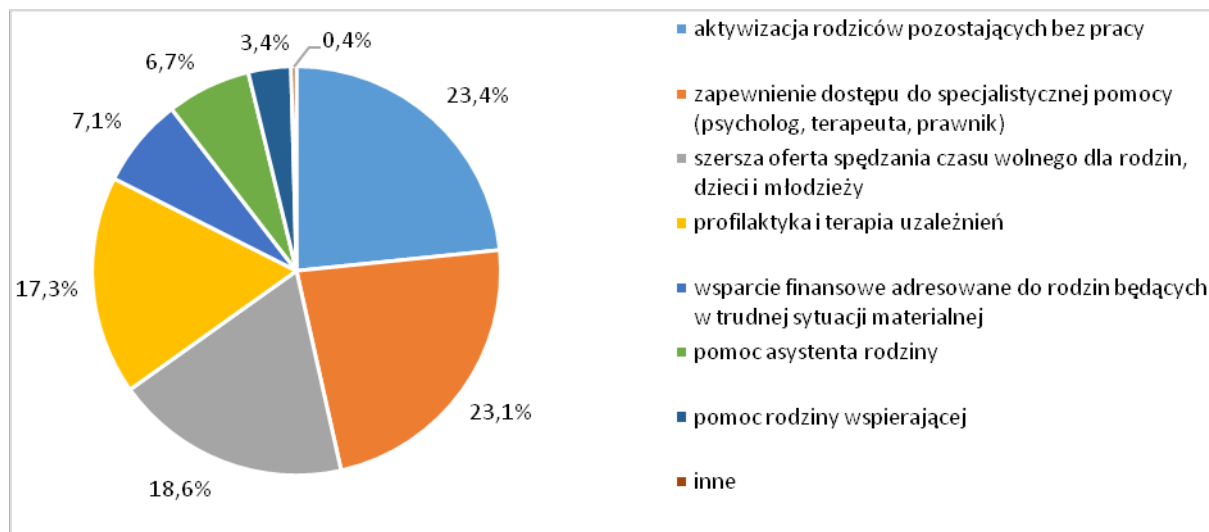

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

W opinii zdecydowanej większości badanych (70,7%), jakość i dostępność infrastruktury sportowej na terenie miasta jest na średnim poziomie. Jednocześnie do obiektów i/lub urządzeń sportowo-rekreacyjnych, których brakuje w mieście, respondenci zaliczyli: pływalnie (23,8%), place zabaw (15,1%), sale sportowe (14,9%) oraz boiska sportowe (14,1%).

W kolejnym pytaniu poproszono ankietowanych o wskazanie działań, jakie poprawiłyby sytuację rodzin w mieście. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 16. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin w mieście?

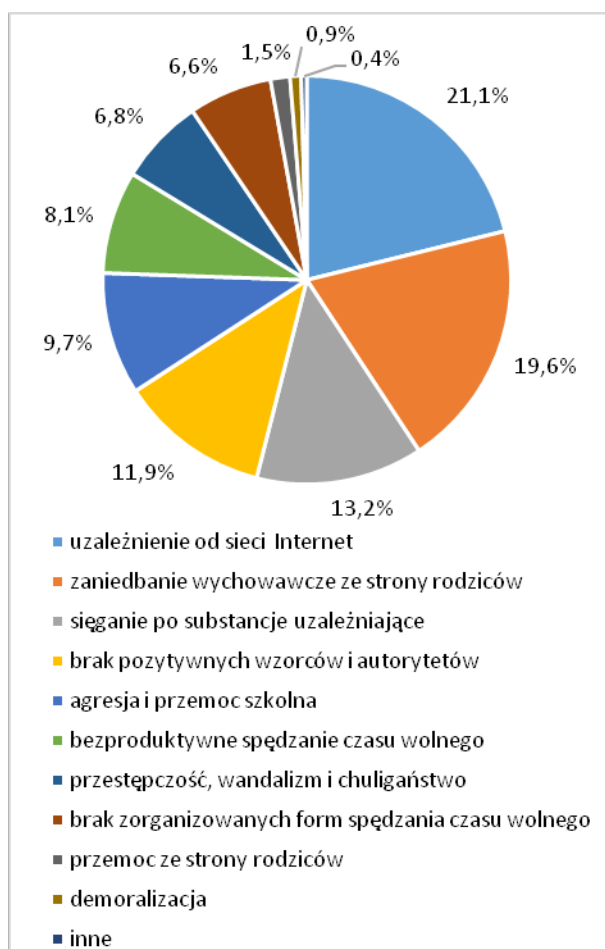

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

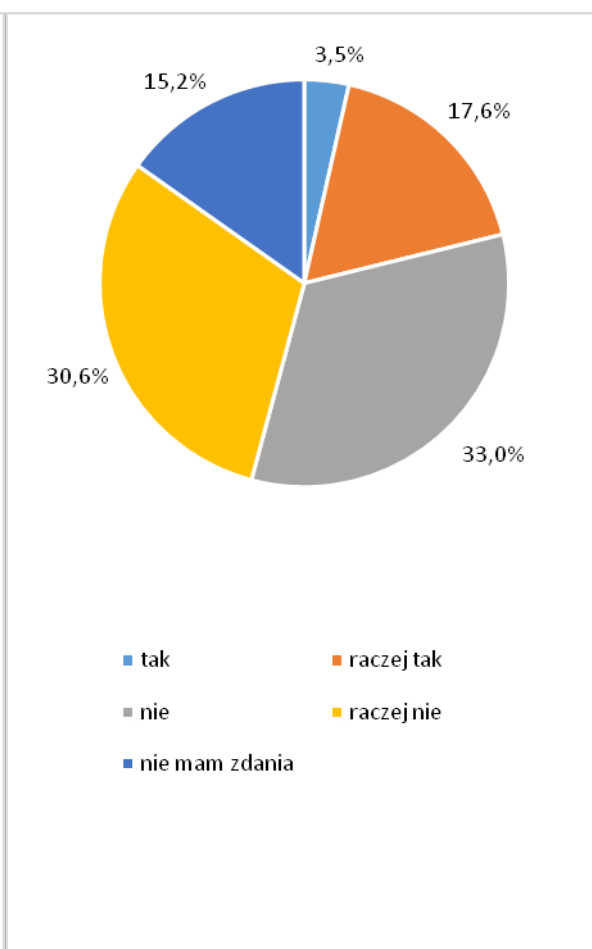
Wśród działań, które poprawiłyby sytuację rodzin w mieście, ankietowani najczęściej wskazywali: aktywizację rodziców pozostających bez pracy (23,4%), zapewnienie dostępu do specjalistycznej pomocy (psycholog, terapeuta, prawnik; 23,1%), rozszerzenie oferty spędzania czasu wolnego dla rodzin, dzieci i młodzieży (18,6%) oraz prowadzenie profilaktyki i zapewnienie dostępu do terapii uzależnień (17,3%).

W następnych pytaniach poproszono respondentów o wskazanie negatywnych zjawisk wśród dzieci i młodzieży, które najczęściej można dostrzec w mieście, oraz o ocenę dostępności pomocy psychologicznej w działających w mieście szkołach. Odpowiedzi w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 17. Jakie negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży można najczęściej dostrzec w mieście?

Wykres 18. Czy dostęp do pomocy psychologicznej w szkołach w mieście jest wystarczający?

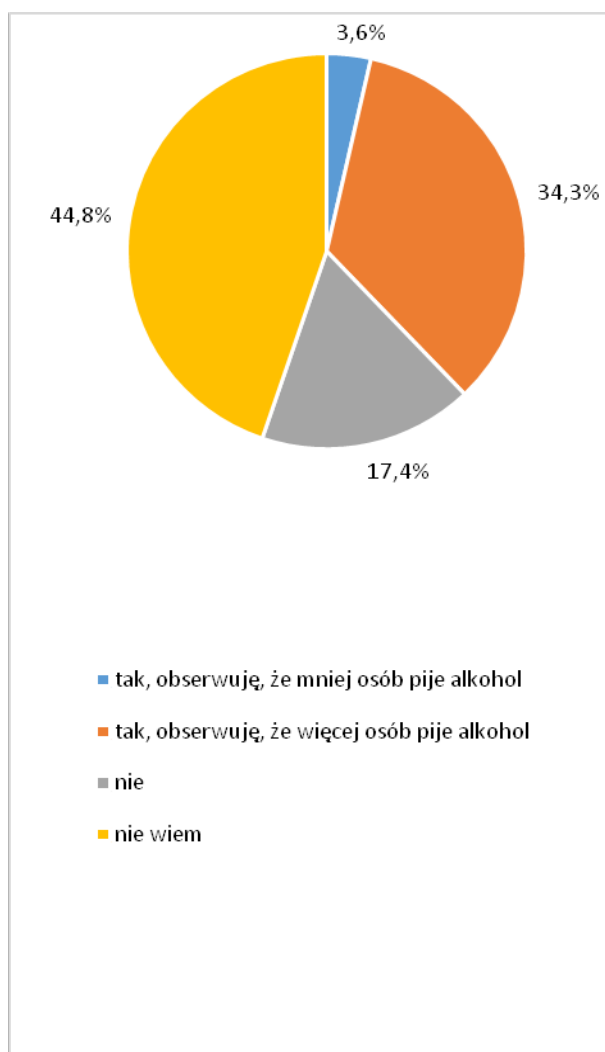
Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Do negatywnych zjawisk, które można najczęściej dostrzec wśród dzieci i młodzieży w mieście ankietowani zaliczyli: uzależnienie od sieci Internet (21,1%), zaniedbanie wychowawcze ze strony rodziców (19,6%), a także sięganie po środki uzależniające (13,2%) oraz brak pozytywnych wzorców i autorytetów (11,9%).

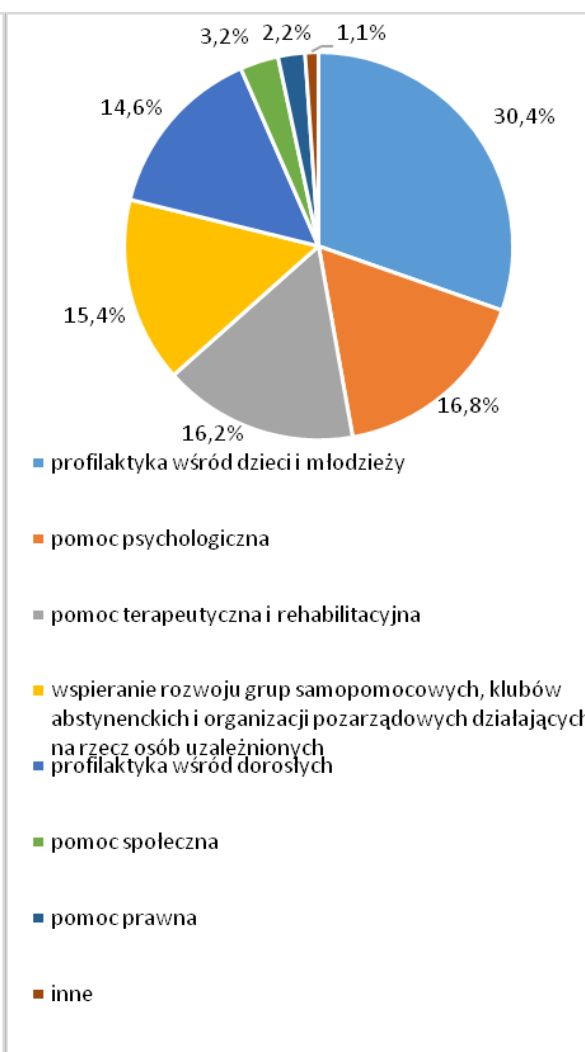
Z kolei oceniając dostęp do pomocy psychologicznej w szkołach w mieście, zdecydowana większość respondentów odpowiedziała, że jest ona niewystarczająca lub raczej niewystarczająca (łącznie 63,6%). Odmiennej opinii było w sumie 21,1% badanych.

W ankiecie znalazły się również pytania pozwalające poznać opinie respondentów na temat zmiany zachowań mieszkańców miasta dotyczących spożycia alkoholu oraz działań, jakie powinny być podejmowane na rzecz przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu w mieście. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 19. Czy w ostatnich 12 miesiącach zmieniły się zachowania mieszkańców miasta dotyczące spożycia alkoholu?

Wykres 20. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu w mieście?

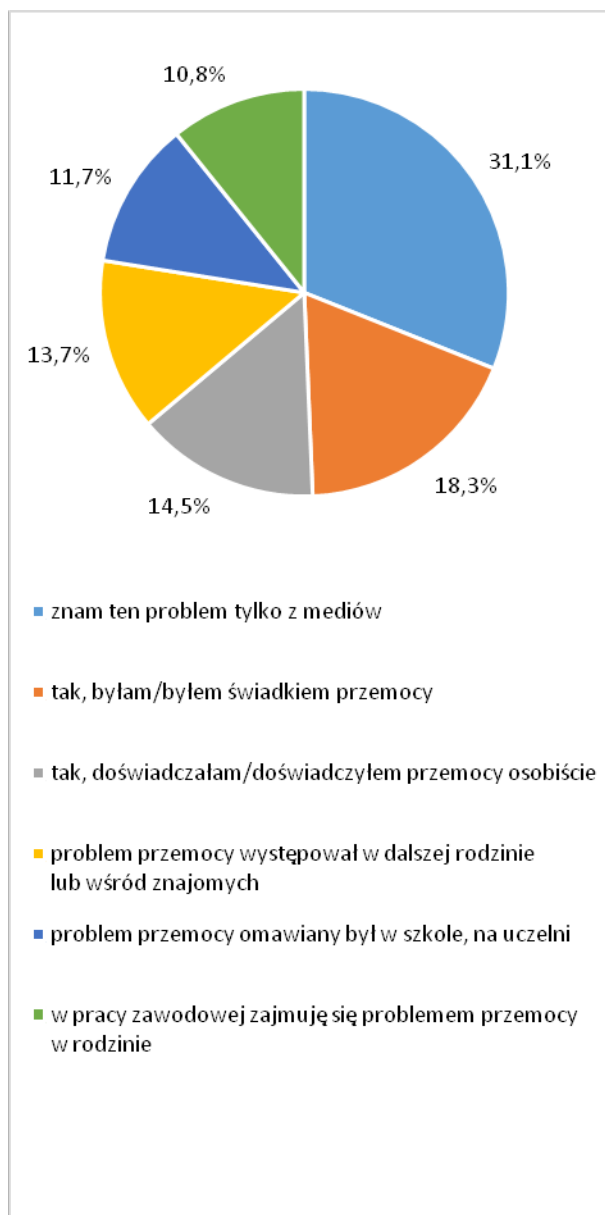
Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Najwięcej ankietowanych (44,8%) nie miało zdania na temat zmiany zachowań mieszkańców miasta dotyczących spożycia alkoholu w ostatnich 12 miesiącach. Jednocześnie 34,3% respondentów przyznało, że w okresie tym zaobserwowało więcej osób pijących alkohol, a 17,4% badanych stwierdziło, że w ostatnich 12 miesiącach nie zmieniły się zachowania mieszkańców miasta dotyczące spożycia alkoholu.

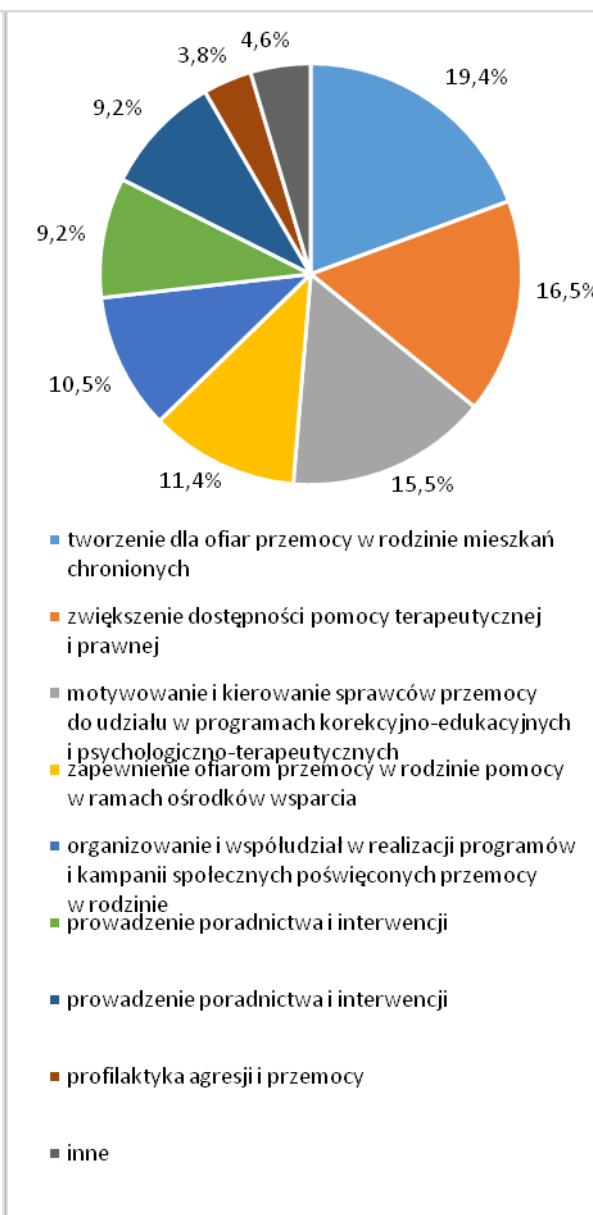
Do działań, które powinny być podejmowane na rzecz przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu w mieście, respondenci zaliczyli przede wszystkim profilaktykę wśród dzieci i młodzieży (30,4%) oraz zapewnienie dostępu do pomocy psychologicznej (16,8%), terapeutycznej i rehabilitacyjnej (16,2%).

W kolejnym pytaniu podjęto kwestię przemocy w rodzinie – zapytano badanych o znajomość jej przypadków oraz poproszono o przedstawienie działań, które byłyby najskuteczniejsze w walce z tym zjawiskiem. Otrzymane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 21. Czy Pani/Pan doświadczyła/doświadczył kiedyś przemocy lub była/był jej świadkiem?

Wykres 22. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w mieście?

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Najwięcej ankietowanych (31,1%) odpowiedziało, że problem przemocy w rodzinie zna tylko z mediów. Jednocześnie 18,3% respondentów stwierdziło, że było świadkiem przemocy, 14,5% badanych przyznało, że doświadczyło jej osobiście, a 13,7% że problem ten występował w dalszej rodzinie lub wśród znajomych (13,7%).

Zdaniem ankietowanych, by skutecznie przeciwdziałać przemocy w rodzinie, należy przede wszystkim tworzyć mieszkania chronione dla osób doświadczających przemocy (19,4%), zwiększyć dostępność do pomocy terapeutycznej i prawnej (16,5%) oraz motywować i kierować sprawców przemocy do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych i psychologiczno-terapeutycznych (15,5%).

W ankiecie znalazły się również pytania pozwalające poznać opinie respondentów na temat zjawiska bezdomności – jego przyczyn i niezbędnych do podjęcia działań. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 23. Jaka jest najczęstsza przyczyna występowania zjawiska bezdomności?

Wykres 24. Jakie działania mogłyby się w największym stopniu przyczynić do wsparcia osób w kryzysie bezdomności i wyjścia z kryzysu bezdomności?

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

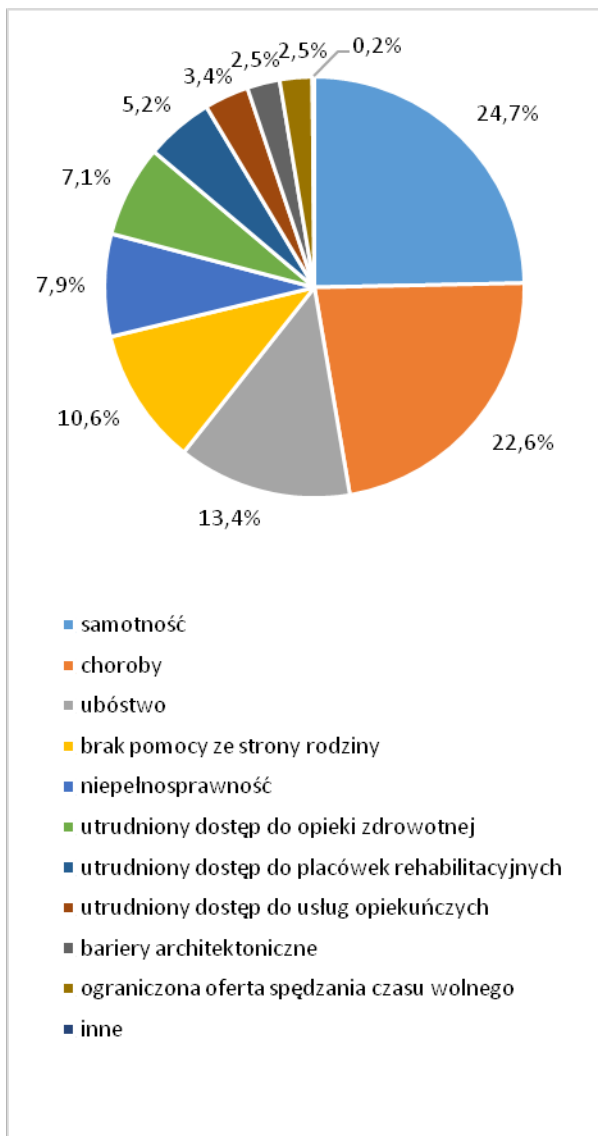
Zdaniem ankietowanych, do najczęstszych przyczyn występowania zjawiska bezdomności należą: problem z uzależnieniami (28,9%), utrata pracy (17,7%), problemy w rodzinie i jej rozpad (16%) oraz eksmisja z miejsca zamieszkania (15%).

W opinii badanych, do działań, które mogłyby się w największym stopniu przyczynić do wsparcia osób w kryzysie bezdomności i wyjścia z kryzysu bezdomności, należy zaliczyć: udzielenie pomocy w podniesieniu

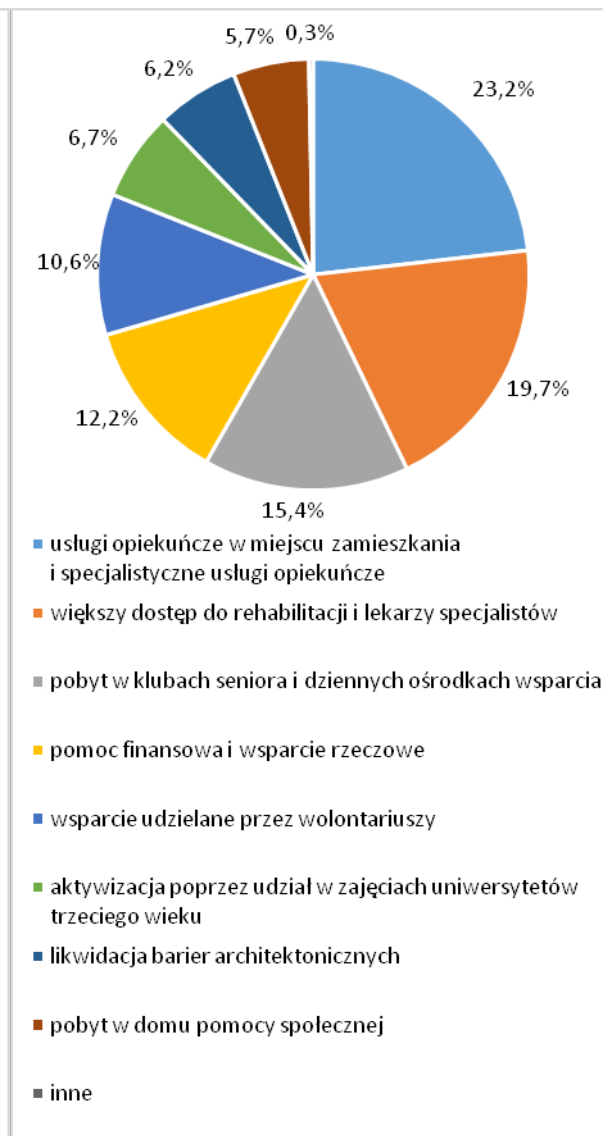
kwalifikacji zawodowych i znalezieniu zatrudnienia (37,2%), a następnie opracowywanie i realizowanie programów pomocowych (12,8%).

W kolejnych pytaniach poproszono respondentów o wskazanie problemów społecznych, z którymi najczęściej zmagają się osoby starsze, oraz form wsparcia, które poprawiłyby sytuację tych osób. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 25. Jakie problemy społeczne najczęściej dotyczą osób starszych?

Wykres 26. Jakie formy wsparcia poprawiłyby sytuację osób starszych?

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

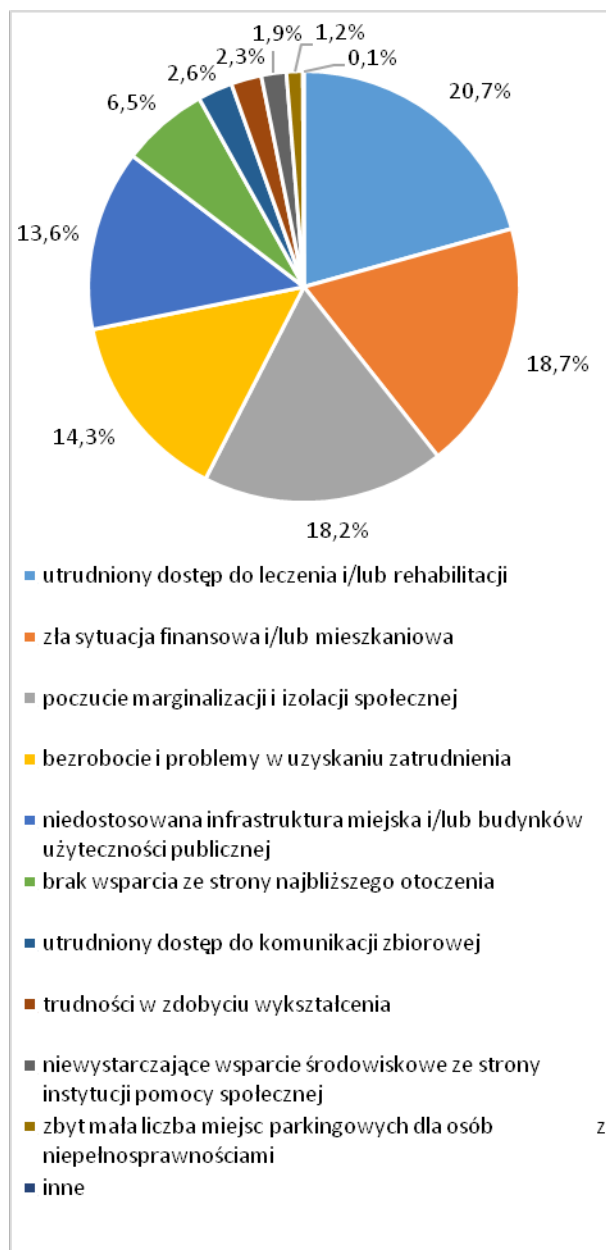
Zdaniem badanych, problemami, które najczęściej dotyczą seniorów w mieście, są: samotność (24,7%) i choroby (22,7%).

W opinii respondentów, sytuację osób starszych poprawiłyby: świadczenie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania i specjalistycznych usług opiekuńczych (23,2%), zwiększenie dostępu do rehabilitacji i

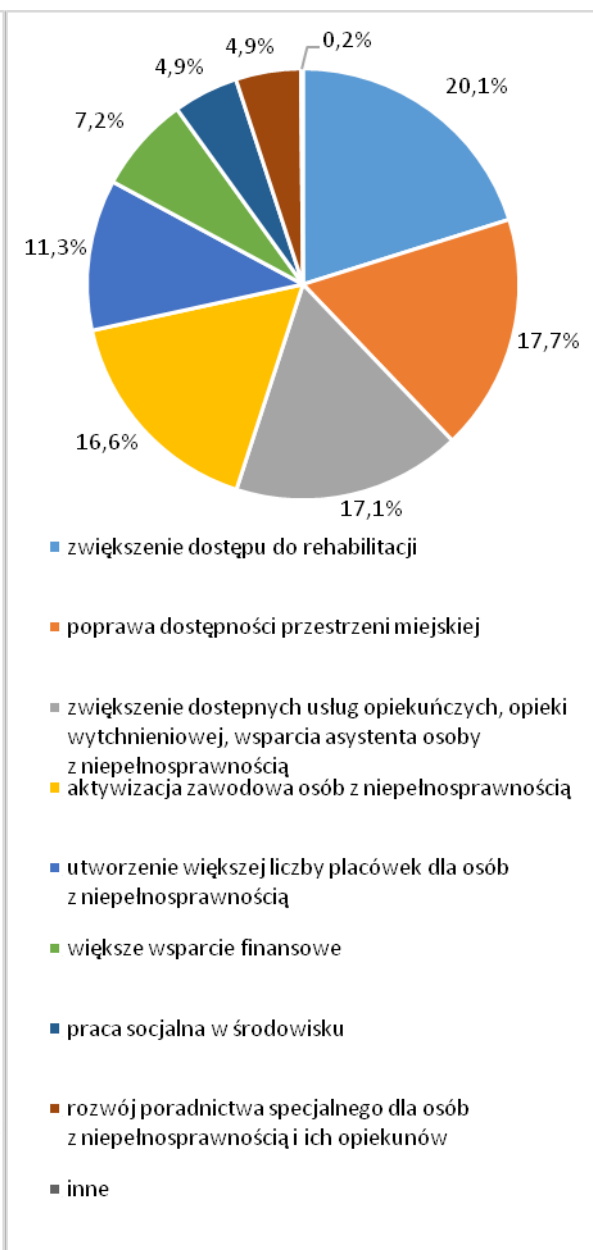
lekarzy specjalistów (19,7%) oraz zapewnienie pobytu w klubach seniora i dziennych ośrodka wsparcia (15,4%).

Ankietowani wskazywali także przyczyny największych problemów osób z niepełnosprawnością oraz działania, jakie mogłyby wpłynąć na poprawę sytuacji tych osób oraz i ich opiekunów. Szczegóły w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 27. Co jest przyczyną największych problemów osób z niepełnosprawnością

Wykres 28. Jakie działania mogą poprawić sytuację osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów?

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

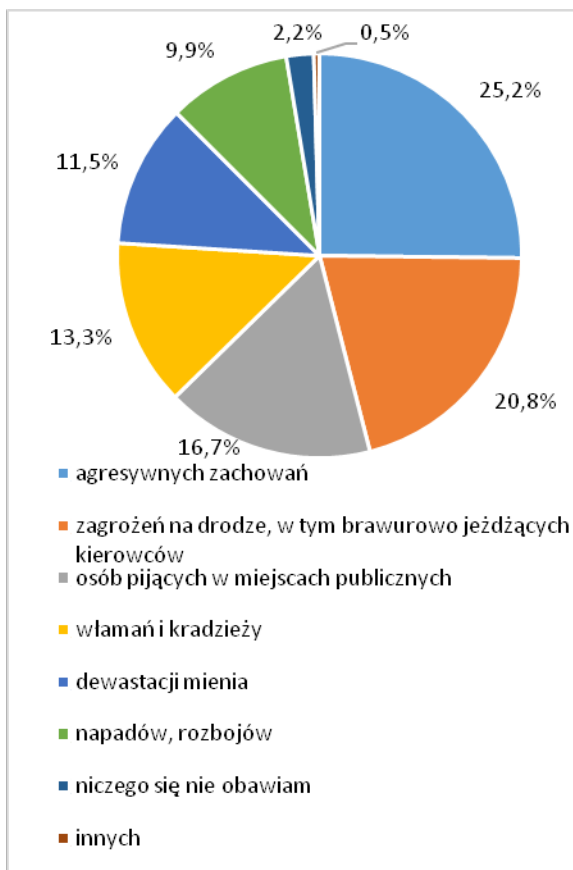
W opinii badanych, do przyczyn największych problemów osób z niepełnosprawnością należą: utrudniony dostęp do leczenia i/lub rehabilitacji (20,7%), zła sytuacja finansowa i/lub mieszkaniowa (18,7%),

poczucie marginalizacji i izolacji społecznej (18,2%) oraz bezrobocie i problemy w uzyskaniu zatrudnienia (14,3%).

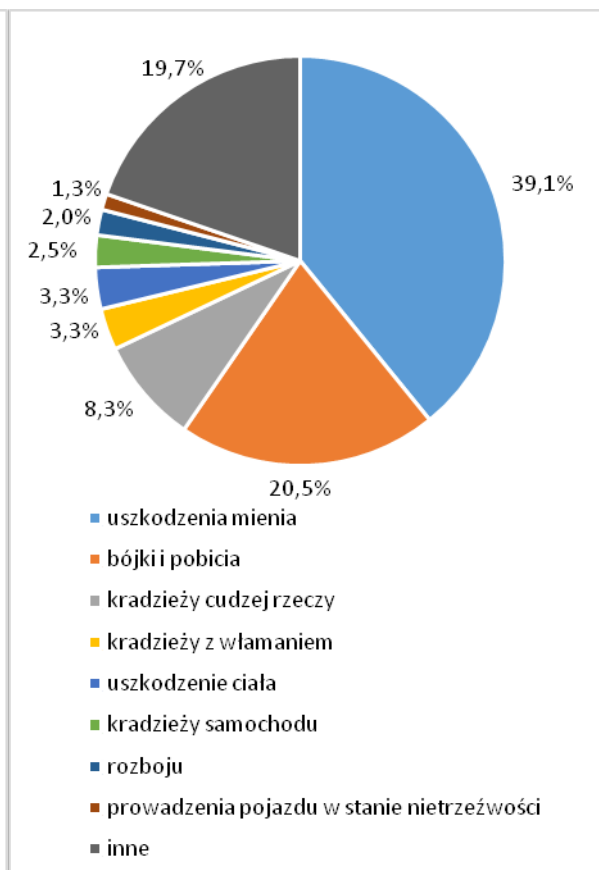
Wśród działań, które poprawiłyby sytuację osób z niepełnosprawnością w mieście, ankietowani najczęściej wskazywali: zwiększenie dostępu do rehabilitacji (20,1%), poprawę dostępności przestrzeni miejskiej (17,7%), zwiększenie dostępnych usług opiekuńczych, opieki wytchnieniowej, wsparcia asystenta osoby z niepełnosprawnością (17,1%) i aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnością (16,6%).

W badaniach podjęto również kwestie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania i przestępczości na terenie miasta. Opinie ankietowanych na ten temat przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 29. Jakich zagrożeń najbardziej obawia się Pan/Pani w pobliżu miejsca zamieszkania?

Wykres 30. Jakiego przestępstwa na terenie miasta była/był Pani/Pan świadkiem lub ofiarą w okresie ostatniego roku?

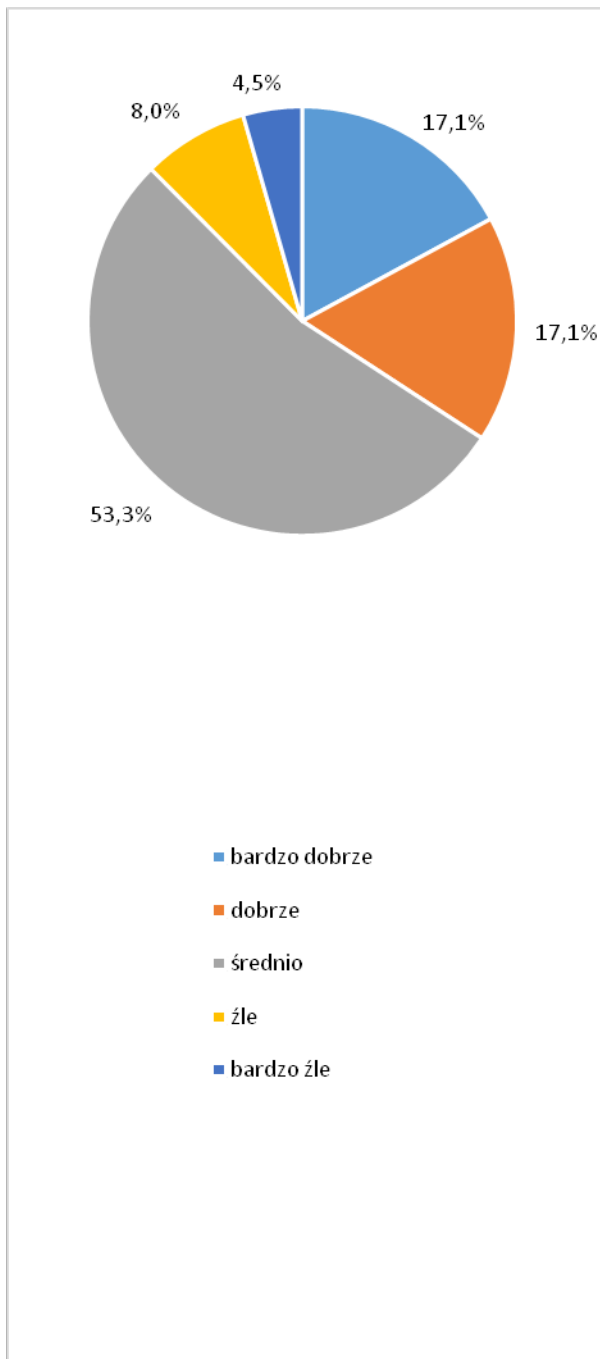
Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Wskazując zagrożenia w pobliżu miejsca zamieszkania, które budzą największe obawy, ankietowani najczęściej wymieniali: agresywne zachowania (25,2%), zagrożenia na drodze, w tym brawurowo jeżdżących kierowców (20,8%) oraz osoby pijące w miejscach publicznych (16,7%).

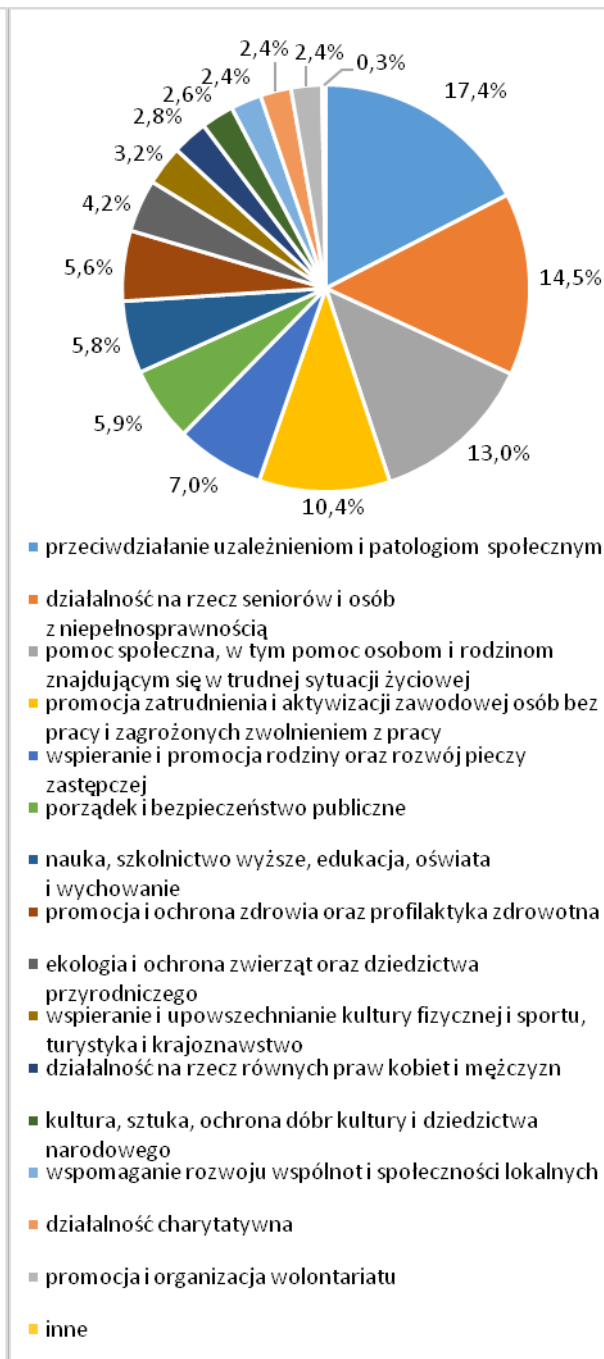
Wśród przestępstw popełnionych w okresie ostatniego roku na terenie miasta, których świadkami lub ofiarami byli badani, wymienić należy uszkodzenia mienia (39,1%) oraz bójki i pobicia (20,5%).

W kolejnych pytaniach poproszono respondentów o ocenę działalności podmiotów ekonomii społecznej w mieście oraz o wskazanie obszarów, w których powinny one podejmować działania. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 31. Jak Pani/Pan ocenia działalność podmiotów ekonomii społecznej w mieście?

Wykres 32. W jakich obszarach podmioty ekonomii społecznej w mieście powinny podejmować działania?

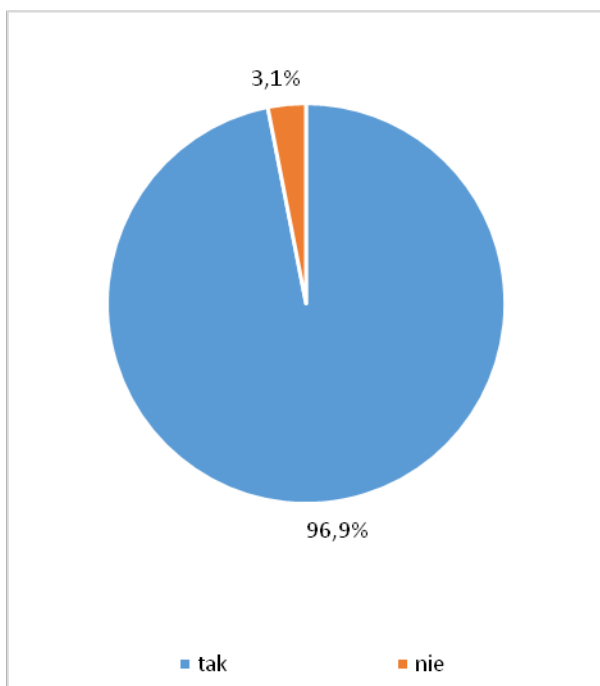
Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Większość ankietowanych (53,3%) średnio oceniła działalność podmiotów ekonomii społecznej w mieście. Jednocześnie bardzo dobrą lub dobrą ocenę przyznało łącznie 34,2% badanych.

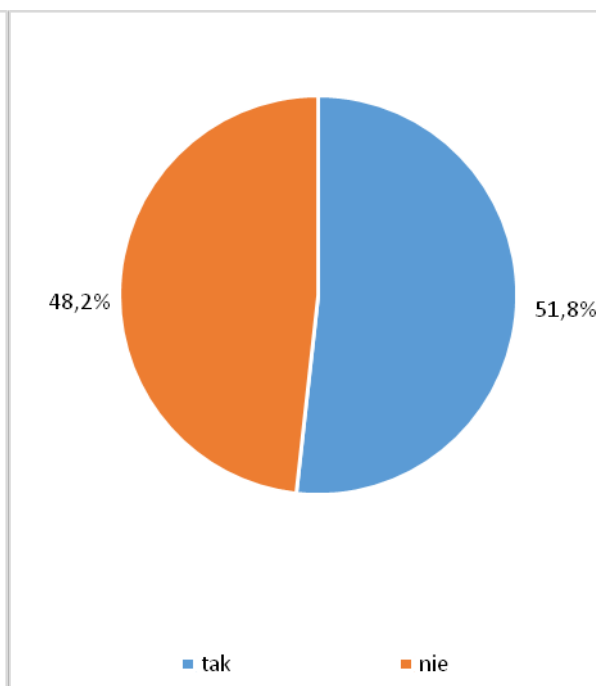
Zdaniem respondentów, podmioty ekonomii społecznej w mieście powinny podejmować działania przede wszystkim w takich obszarach, jak: przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym (17,4%), działalność na rzecz seniorów i osób z niepełnosprawnością (14,5%), pomoc społeczna, w tym pomoc osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej (13%) oraz promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy (10,4%).

W ankiecie zapytano również badanych o znajomość budżetu obywatelskiego realizowanego w mieście oraz o zaangażowanie w działalność na rzecz swojej dzielnicy. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 33. Czy słyszała/słyszał Pani/Pan o budżecie obywatelskim realizowanym w mieście?

Wykres 34. Czy angażuje się Pani/Pan w działalność na rzecz dzielnicy, w której Pani/Pan mieszka?

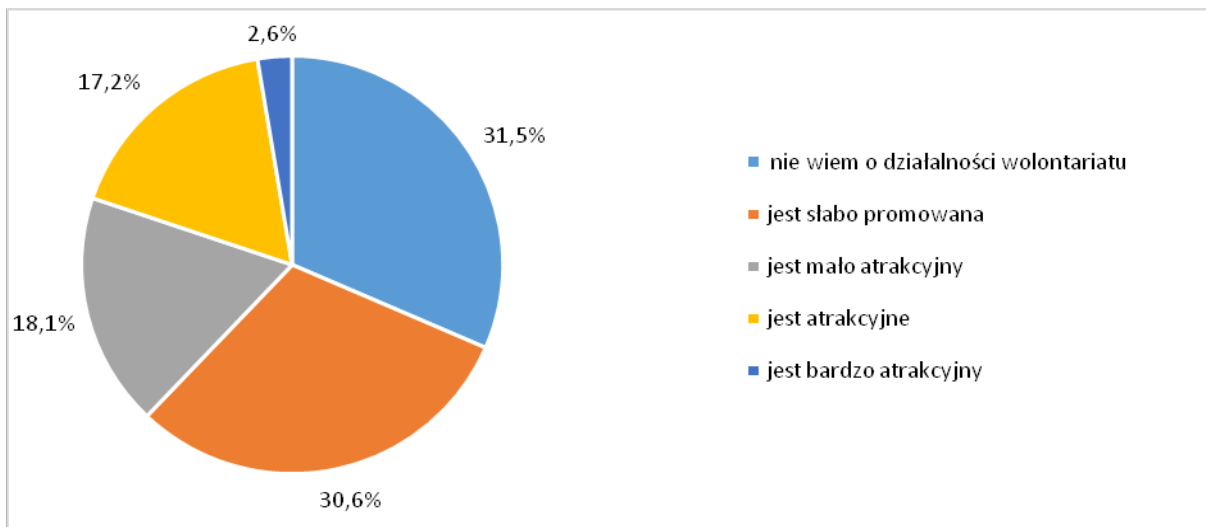

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Zdecydowana większość respondentów (96,9%) odpowiedziała, że słyszała o realizowanym w mieście budżecie obywatelskim. Jednocześnie ponad połowa ankietowanych (51,8%) przyznała, że angażuje się w działalność na rzecz dzielnicy, w której mieszka.

W ostatnim pytaniu poproszono badanych o ocenę działalności wolontariatu funkcjonującego przy jednostkach pomocy społecznej oraz organizacjach pozarządowych w mieście. Uzyskane odpowiedzi prezentuje poniższy wykres.

Wykres 35. Jak Pani/Pan ocenia działalność wolontariatu funkcjonującego przy jednostkach pomocy społecznej oraz organizacjach pozarządowych w mieście?

Źródło danych: Badania ankietowe wśród mieszkańców miasta.

Najwięcej ankieterów (31,5%) nie miało wiedzy o działalności wolontariatu funkcjonującego przy jednostkach pomocy społecznej oraz organizacjach pozarządowych w mieście. Jednocześnie 30,6% respondentów stwierdziło, że działalność ta jest słabo promowana, łącznie 19,8% respondentów przyznało, że jest ona atrakcyjna lub bardzo atrakcyjna, a 18,1% badanych było odmiennego zdania.

19. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest heurystyczną techniką analityczną służącą uporządkowaniu posiadanych informacji. W przypadku strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi efektywną metodę identyfikacji mocnych i słabych stron lokalnego systemu pomocy społecznej oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Pozwala oszacować potencjał, jakim się dysponuje oraz określić stopień, w jakim posiadane zasoby odpowiadają potrzebom i oczekiwaniom społeczności lokalnej.

Na potrzeby niniejszego dokumentu analiza została przeprowadzona w następujących obszarach: rodzina, dzieci i młodzież, piecza zastępcza; sytuacja mieszkaniowa i zasoby mieszkaniowe; gospodarka; rynek pracy i wsparcie osób bezrobotnych; edukacja i wychowanie, opieka nad dziećmi do lat 3.; kultura, sport, rekreacja i turystyka; zdrowie; problem starzenia się, pomoc osobom starszym i samotnym; niepełnosprawność, pomoc osobom z niepełnosprawnością; uzależnienia; przemoc; kryzys bezdomności; bezpieczeństwo publiczne; kapitał społeczny i aktywność obywatelska, w tym rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej.

Tabela 107. Analiza SWOT

obszar: rodzina, dzieci i młodzież, piecza zastępcza
mocne strony
<ul style="list-style-type: none">▪ oferowanie rodzinom bezpłatnego poradnictwa prawnego i psychologicznego▪ rozbudowana sieć placówek pomocy społecznej dla rodzin, dzieci i młodzieży (np. placówki wsparcia dziennego, mieszkania chronione, placówki opiekuńczo-wychowawcze)▪ wyspecjalizowana kadra pracująca z rodziną▪ odpowiednio opracowana polityka świadczeń, pozwalająca na optymalne obejmowanie pomocą osób i rodzin wymagających wsparcia▪ bezzwłoczne reagowanie przez pracowników socjalnych w sytuacjach kryzysowych, wymagających nagłego zdiagnozowania sytuacji osoby lub rodziny i zapewnienia wstępnego wsparcia (np. w ramach interwencji w rodzinach, często przy udziale służb mundurowych, w celu zapewnienia bezpieczeństwa dziecka)▪ działalność poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym niepublicznych▪ funkcjonowanie dwóch ośrodków adopcyjnych▪ działalność zespołu na rzecz promocji rodzicielstwa zastępczego▪ funkcjonowanie Miejskiej Rady Rodziców Zastępczych▪ dobra współpraca sektora pomocy społecznej z placówkami oświatowymi▪ skoordynowane działania samorządu miasta i sektora pozarządowego na rzecz dziecka i rodziny, tym system partnerstw
słabe strony
<ul style="list-style-type: none">▪ niewystarczające środki finansowe na rozwój oferty placówek wsparcia dziennego, m.in. na zwiększenie zasobów kadrowych, rozszerzenie działalności na więcej niż 5 dni w tygodniu▪ zbyt długi czas oczekiwania na wsparcie, diagnozę i opinię w poradniach psychologiczno-pedagogicznych▪ niedostateczny przepływ informacji między instytucjami o posiadanej ofercie, realizowanych zadaniach, beneficjentach▪ brak rodzin wspierających▪ niewystarczająca liczba niezawodowych i zawodowych rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka▪ deficyt rodzin zastępczych o charakterze pogotowia rodzinnego i rodzin zastępczych specjalistycznych▪ brak zaplecza mieszkań na potrzeby zawodowych rodzinnych form pieczy zastępczej▪ trudności w zapewnieniu odpoczynku, w tym urlopów zawodowym rodzicom zastępczym.▪ niewystarczające możliwości zapewnienia opieki w ramach rodzinnej pieczy zastępczej dzieciom poniżej 10-go roku życia, posiadającym starsze rodzeństwo▪ niewystarczający dostęp do bezpłatnej specjalistycznej opieki zdrowotnej, w szczególności do neurologa i psychiatry dziecięcego▪ zbyt niski poziom wynagrodzenia kadry pracującej z rodziną, w tym dla prowadzących rodzinne domy dziecka i rodziny zastępcze zawodowe
szanse
<ul style="list-style-type: none">▪ podniesienie jakości życia osób korzystających ze świadczeń (program Rodzina 500+, Dobry Start)▪ wsparcie dla rodzin wielodzietnych – uczestnictwo w programie Karta Dużej Rodziny▪ ogólnopolskie regulacje w zakresie wsparcia rodzin wielodzietnych▪ możliwość pozyskania dotacji celowych na realizację stypendiów i zasiłków szkolnych oraz środków z funduszy europejskich na wsparcie rodzin.▪ tworzenie nowych programów oraz form pomocy skierowanych do rodzin z dziećmi▪ wprowadzenie do systemu pomocy funkcji trenera-opiekuna wspierającego pracę asystentów rodziny▪ dostępność i możliwość dofinansowywania szkoleń dla kadry wspierającej rodzinę i dziecko

obszar: rodzina, dzieci i młodzież, piecza zastępcza

zagrożenia

- wieloaspektowość dysfunkcji szczególnie w rodzinach wielodzietnych
- niska motywacja rodziców biologicznych do zmian prowadzących do odzyskania dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej
- łatwiejszy dostęp dzieci i młodzieży do używek, substancji psychoaktywnych.
- niezgłaszanie przez rodziny, sąsiadów wieloletnich przypadków stosowanej przemocy w rodzinie
- wpływ pandemii COVID-19 i obostrzeń z nią związanych na pracę z rodziną i dzieckiem
- niepewna sytuacja gospodarcza kraju powodująca wzrost bezrobocia
- niewystarczający poziom finansowania zadań zleconych i przekazywanie samorządom zadań do realizacji bez przekazywania środków finansowych
- stosowanie identycznych i sztywnych procedur i zasad w projektach unijnych, utrudniających integrację społeczną wśród środowisk i pomiędzy różnymi grupami społecznymi (restrykcyjne dedykowanie działań i wydatków)

obszar: sytuacja mieszkaniowa i zasoby mieszkaniowe

mocne strony

- posiadanie przez miasto własnego zasobu mieszkaniowego
- stałe podnoszenie standardów mieszkań
- posiadanie terenów pod budownictwa wielorodzinne
- uzbrajanie terenów pod inwestycje mieszkaniowe
- pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację remontów i inwestycji

słabe strony

- niewystarczająca liczba lokali skutkująca brakiem możliwości bieżącej realizacji wniosków osób, których warunki mieszkaniowe wymagałyby pomocy oraz wykonania wyroków eksmisyjnych
- rozproszony zasób mieszkaniowy na terenie miasta
- niski standard wielu lokali (wspólne węzły sanitarne, piece węglowe)
- budynki o złym stanie technicznym
- duża liczba budynków jedno i dwurodzinnych w zasobie o wysokich kosztach utrzymania

szanse

- nowe regulacje prawne wspierające rozwój budownictwa mieszkalnego i modernizację zasobu
- dostępność środków bezzwrotnych i niskooprocentowanych kredytów na inwestycje mieszkaniowe, modernizację i remonty zasobów

zagrożenia

- zmiany obowiązujących przepisów w zakresie podatku VAT, zamówień publicznych i dostępności dla osób za szczególnymi potrzebami
- wzrost kosztów remontów i inwestycji z uwagi na podnoszenie kwoty wynagrodzenia minimalnego i wzrost cen materiałów budowlanych
- katastrofy budowlane, klęski żywiołowe

obszar: gospodarka

mocne strony

- korzystne plany zagospodarowania przestrzennego
- funkcjonowanie katowickiej specjalnej strefy ekonomicznej i innowacyjne podejście do inwestycji
- zaplecze naukowe i sprofilowane szkoły techniczne
- korzystne warunki zatrudnienia
- wykorzystanie tradycji przemysłowych
- bliskość terenów dla rekreacji i odpoczynku

słabe strony

- bliska odległość od miast konkurencyjnych (np. Łodzi i aglomeracji śląskiej), wymagająca dynamicznej promocji i innowacyjności ze strony miasta
- starzejące się kadry, odpływ młodych kadr z miasta
- zmniejszające się zasoby terenów inwestycyjnych
- brak środków finansowych na promocję gospodarczą gminy na wysokim poziomie

obszar: gospodarka

szanse

- bliskość autostrady A1
- powrót do szkolnictwa dualnego na poziomie podstawowym i wyższym
- zmiany w prawie dotyczącym przedsiębiorców na poziomie centralnym
- przywrócenie województwa częstochowskiego
- wykorzystanie potencjału kadrowego gmin i powiatów ościennych
- nowa, wyremontowana sieć dróg wewnętrznych oraz dojazdowych do miasta
- doprowadzenie do budowy węzła drogowego DK nr 91 z nowym przebiegiem DK nr 46 (ul. Bugajska)

zagrożenia

- dalsza centralizacja władzy
- dopłacanie przez samorządy do rządowych zadań zleconych
- niekorzystna sytuacja demograficzna
- spadek wpływów z PIT w sytuacji wprowadzenia przepisów „Nowego Ładu”
- brak logicznej metodologii działania w przypadku kolejnej fali pandemii COVID-19
- brak dynamicznego działania ze strony spółek skarbu państwa zarządzających terenami inwestycyjnymi na obszarze Częstochowy
- wstrzymanie obcokrajowcom pozwoleń na pracę w efekcie działań na poziomie urzędu wojewódzkiego
- działania spółki Tauron w kontekście uzbrojenia miejskich terenów inwestycyjnych w strefie właściwości katowickiej specjalnej strefy ekonomicznej

obszar: rynek pracy i wsparcie osób bezrobotnych

mocne strony

- doświadczenie publicznych służb zatrudnienia w realizacji form wsparcia dla osób bezrobotnych i pracodawców
- skuteczność realizacji projektów i programów współfinansowanych z funduszy unijnych
- możliwość wspierania pracodawców w ramach form aktywizacji ułatwiających funkcjonowanie podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na terenie miasta
- tworzenie sprzyjającego klimatu do rozwoju firm już działających i lokalizacji nowych podmiotów gospodarczych w mieście, w tym w specjalnych strefach ekonomicznych
- skoordynowane działania poszczególnych instytucji wspierających osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (pomoc międzyinstytucjonalna)
- organizacja giełd i targów pracy (także w formie online), będących najlepszymi formami kontaktu osób bezrobotnych z pracodawcą
- możliwość elastycznego reagowania na zapotrzebowanie rynku pracy poprzez szkolenia zawodowe i szkolenia pracowników w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego

słabe strony

- niewielka efektywność zatrudnieniowa pracowników odbywających staże w częstochowskich jednostkach samorządu terytorialnego
- spadająca liczba ofert pracy i miejsc aktywizacji zawodowej
- brak ofert pracy dla osób z wyższym wykształceniem (duży procentowy udział osób z wykształceniem wyższym w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy)
- utrzymywanie się zjawiska długotrwałego bezrobocia wśród odbiorców pomocy społecznej
- niepodnoszenie kwalifikacji przez osoby długotrwale bezrobotne

szanse

- środki finansowe na aktywizację osób bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w ramach nowej perspektywy finansowej na lata 2021-2027
- reforma publicznych służb zatrudnienia zwalniająca powiatowe urzędy pracy z obowiązku rejestracji osób ubiegających się o ubezpieczenie społeczne
- zwiększenie środków na Krajowy Fundusz Szkoleniowy pozwalający na zmianę, rozszerzenie lub nabycie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych w ramach szkoleń i kursów skierowanych do pracowników firm
- wejście na lokalny rynek pracy coraz większej liczby zatrudnianych najczęściej na stanowiskach produkcyjnych cudzoziemców, wypełniających lukę powstającą w efekcie niskiego zainteresowania pracowników z Częstochowy i okolic
- rozwój szkolnictwa wyższego (Politechnika Częstochowska, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza) w oparciu o faktyczne zapotrzebowanie na specjalistów określonych branż

obszar: rynek pracy i wsparcie osób bezrobotnych

zagrożenia

- kryzys demograficzny i spadek liczby osób aktywnych zawodowo mieszkających w Częstochowie
- opuszczanie miasta przez młodych, zdolnych, którzy nie dostrzegają w nim szans na rozwój zawodowy; niewielka skala działań zapobiegających temu zjawisku
- kolejne fale pandemii COVID-19, powodujące wzrost liczby osób bezrobotnych (zwolnienia grupowe w kilku częstochowskich zakładach) oraz rujnujące prognozy dotyczące rynku pracy
- ograniczenie środków Funduszu Pracy na aktywizację zawodową bezrobotnych
- duża liczba osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób długotrwale bezrobotnych
- brak kompleksowych rozwiązań wspierających osoby zamierzające rozpocząć działalność gospodarczą

obszar: edukacja i wychowanie, opieka nad dziećmi do lat 3.

mocne strony

- zapewnianie miejsc wychowania przedszkolnego
- modernizacja infrastruktury szkolnej, w tym sportowej
- wysokie kwalifikacje pracowników, dobrze wykształcona, stale doksztalająca się kadra
- zapewnianie dobrych warunków do nauki w placówkach, w tym placówkach specjalnych
- coraz większy udział szkół w projektach unijnych
- szeroka oferta edukacyjna szkół ponadpodstawowych w zakresie szkolnictwa zawodowego
- dobra oferta placówek realizujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3.
- dofinansowanie przez samorząd form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. w niepublicznych klubach i żłobkach dziecięcych

słabe strony

- deficyt miejsc wychowania przedszkolnego
- wymagająca stałej modernizacji szkolna baza lokalowa
- zbyt niska efektywność i skuteczność działań z zakresu diagnostyki i poradnictwa psychologicznego dla dzieci i młodzieży
- niewystarczające środki finansowe na realizację zadań oświatowych
- niedostateczna liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3.
- ograniczone możliwości finansowe miasta

szanse

- racjonalizacja sieci szkół podstawowych i ponadpodstawowych
- szeroka oferta edukacyjna szkół ponadpodstawowych w zakresie szkolnictwa zawodowego
- poszerzanie oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży
- polepszanie bazy lokalowej placówek oświatowych
- możliwość pozyskania środków finansowych na zorganizowanie i prowadzenie żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów

zagrożenia

- częste zmiany w prawie, powodujące niestabilność i utrudniające planowanie działań
- skomplikowane procedury określone przepisami prawa – wymagana pozytywna opinia kuratora oświaty
- zmienne preferencje uczniów
- ewoluujący rynek pracy
- zbyt niska liczba urodzeń i starzenie się społeczeństwa
- ograniczona liczba miejsc w placówkach przeznaczonych na pobyt dzieci w wieku do lat 3.

obszar: kultura

mocne strony

- zróżnicowana oferta kulturalna, skierowana do różnych grup wiekowych
- realizacja projektów w ramach budżetu obywatelskiego
- sprawdzone akcje i programy promocyjne, adresowane do osób starszych i mające na celu ich aktywizację i pobudzanie do uczestnictwa w kulturze
- dobra i rozwijająca się współpraca instytucji kultury z uniwersytetami trzeciego wieku, owocująca uczestnictwem seniorów w wydarzeniach kulturalnych (głównie koncertach i spektaklach teatralnych)
- posiadanie przez miejskie instytucje kultury dobrze przygotowanej merytorycznie i kompetentnej kadry mogącej realizować projekty pozaartystyczne, m.in. profilaktyczne, aktywizujące, warsztatowe dla różnych grup wiekowych i społecznych
- znaczące walory kulturowe miasta jako czynnik intensyfikacji ruchu turystycznego
- szkoły artystyczne na wysokim poziomie; wyższe uczelnie w mieście, kształcące artystów i animatorów kultury
- działalność instytucji kultury służąca zwiększeniu dostępności oferty kulturalnej oraz niwelowania zjawiska „wykluczenia kulturalnego” (m.in. organizacja niebiletowanych imprez, wprowadzanie ulgowych cen biletów, przygotowywanie propozycji dedykowanych konkretnej grupie społecznej)
- finansowe, organizacyjne i promocyjne wsparcie ze strony samorządu miasta dużej liczby organizacji pozarządowych działających w sferze kultury, realizujących przedsięwzięcia na rzecz i/lub z udziałem osób z niepełnoprawnościami, osób starszych, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób o niskim statusie materialnym

słabe strony

- bariery architektoniczne i niedostosowanie niektórych obiektów kultury (np. budynku teatru) do przyjmowania osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych z dysfunkcjami ruchowymi
- brak spójnego, wspólnego projektu (projektów) społecznego, wypracowanego przez kilka instytucji kultury
- niewystarczająca współpraca ze środowiskiem biznesowym
- brak ujęcia w ramy systemowe cyklicznych działań podejmowanych przez instytucje kultury na rzecz poszczególnych grup społecznych
- niewystarczająca świadomość wagi edukacji kulturalnej
- niewystarczająco efektywny sposób docierania do poszczególnych grup społecznych z informacjami na temat miejskiej oferty kulturalnej
- dezintegracja środowisk twórczych

szanse

- zwiększenie aktywizacji społeczności lokalnych (współpraca z różnymi grupami społecznymi, towarzystwami, świetlicami środowiskowymi)
- wzrost średniej wieku mieszkańców miasta automatycznie zwiększające grono beneficjentów projektów i działań podejmowanych na rzecz osób starszych
- wyższy poziom dofinansowania kultury poza środkami samorządowymi
- przemiany świadomości i potrzeb ludności dotyczących spędzania czasu wolnego
- wzmacniane marki Częstochowy poprzez organizację imprez kulturalnych o ogólnopolskim i międzynarodowym zasięgu
- udział instytucji kultury oraz innych podmiotów w projektach realizowanych z wykorzystaniem środków zewnętrznych (środki unijne, ministerialne, środki z budżetu samorządu województwa śląskiego)
- wzrost nakładów na remonty i modernizacje obiektów użytkowanych przez instytucje kultury – szczególnie w kontekście ich adaptacji do potrzeb osób z niepełnoprawnościami

zagrożenia

- niewystarczające środki finansowe na realizację działań
- niż demograficzny
- pogłębiająca się izolacja i funkcjonowanie w przestrzeni online
- obawa zarażenia się podczas uczestnictwa w wydarzeniach z udziałem szerszej publiczności
- kryzys ekonomiczny, wpływający na dostępność dóbr kultury
- niekontrolowany spadek wydatków na kulturę

obszar: sport, rekreacja i turystyka

mocne strony

- zapewnianie corocznego wsparcia finansowego dla podmiotów sportowych i turystycznych oraz dbałość o finansowanie wyróżniających się dyscyplin sportowych w mieście
- ciągłe doskonalenie i zwiększanie atrakcyjności miejsc aktywnego wypoczynku i obiektów sportowo-rekreacyjnych

słabe strony

- wysokie koszty utrzymania miejsc wypoczynku i rekreacji, obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz konieczność ich bieżącej modernizacji i rozbudowy
- ryzyko zaprzestania działalności podmiotów/osób, które prowadziły atrakcyjne zajęcia sportowo-rekreacyjne lub organizowały cieszące się popularnością wśród ich uczestników imprezy sportowo-turystyczne

szanse

- wykorzystanie potencjału naturalnego (zbiorniki wodne, rzeka) do stworzenia infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz turystycznej i kolejnych miejsc wypoczynku i aktywności fizycznej z opcją wielofunkcyjności/kompleksowości obiektów i miejsc
- zwiększenie aktywności jednostek, których zadaniem jest organizowanie i promowanie działań pro-sportowych oraz zwiększenie finansowania sportu

zagrożenia

- komercjalizacja usług organizacji czasu wolnego oraz trudności w pozyskaniu sponsorów dla poszczególnych dyscyplin sportowych/organizowanych imprez
- proces starzenia kadry szkoleniowej oraz coraz mniejsza liczba chętnych wolontariuszy, zatrudnianych do pracy w podmiotach sportowych i turystycznych

obszar: zdrowie

mocne strony

- podmioty lecznicze dysponujące specjalistyczną bazą diagnostyczną i terapeutyczną
- wdrażanie innowacyjnych technologii w medycynie (zakup aparatury i sprzętu medycznego oraz specjalistycznych środków transportu)
- możliwości organizacyjne i finansowe sprzyjające realizacji inicjatyw zdrowotnych na terenie miasta
- dobrze wykształcona kadra medyczna
- podmioty lecznicze posiadające certyfikaty jakości
- działalność organizacji pozarządowych i podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

słabe strony

- podział środków nieadekwatny do potrzeb
- niewystarczające zasoby kadrowe i łóżkowe
- brak koordynacji działań podmiotów realizujących promocję, edukację zdrowotną i profilaktykę chorób
- niska zgłaszalność na profilaktyczne badania populacyjne
- długi czas oczekiwania na realizację wybranych świadczeń zdrowotnych

szanse

- lepsze dostosowanie do potrzeb wykorzystywanych środków finansowych
- możliwość zmiany formy organizacyjno-prawnej podmiotów leczniczych
- aktywizacja mieszkańców i innych podmiotów działających w obszarze ochrony zdrowia, w tym organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki
- wdrożenie unijnych standardów opieki zdrowotnej
- możliwość pozyskania środków unijnych na poprawę dostępności i jakości świadczeń zdrowotnych
- rozszerzenie oferty świadczeń zdrowotnych w podmiotach leczniczych

obszar: zdrowie

zagrożenia

- emigracja specjalistycznych kadr medycznych
- niewystarczająca wysokość środków finansowych na ochronę zdrowia
- zmiana przepisów prawa
- nasilenie się negatywnych procesów demograficznych i niekorzystnych tendencji epidemiologicznych
- niska świadomość zdrowotna mieszkańców na temat profilaktyki chorób i zachowań prozdrowotnych
- niewystarczające środki na finansowanie świadczeń zdrowotnych
- niewystarczające środki finansowe na inwestycje w podmiotach leczniczych
- pogarszanie się sytuacji finansowej podmiotów leczniczych
- rosnące zapotrzebowanie na usługi zdrowotne w związku ze starzeniem się społeczeństwa i wzrostem liczby osób powyżej 65. roku życia

obszar: problem starzenia się, pomoc osobom starszym i samotnym

mocne strony

- różnorodna oferta klubów seniora i ośrodków wsparcia dziennego (Częstochowskie Centrum Aktywności Seniora, Dzielne Domy Seniora+)
- świadczenie nieodpłatnej pomocy prawnej
- działalność uniwersytetów trzeciego wieku
- ulgi w ramach Kart Seniora: Częstochowski Senior i Ogólnopolska Karta Seniora
- duża liczba obiektów użyteczności publicznej bez barier architektonicznych
- inwestycje miasta związane z zapewnieniem terenów zielonych do wypoczynku i miejsc do rekreacji
- transport dostosowany do osób starszych i niepełnosprawnych (autobusy niskopodłogowe)
- wyspecjalizowana, doświadczona i zaangażowana kadra, znająca potrzeby osób starszych i samotnych
- działalność Miejskiej Rady Seniorów wpływającej na politykę senioralną miasta
- prężnie działające organizacje pozarządowe na rzecz seniorów (np. Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Stowarzyszenie Częstochowskich Amazonek, Caritas)
- partnerstwo samorządu z organizacjami pozarządowymi w działaniach na rzecz osób starszych
- współpraca samorządu miasta z innymi miastami w zakresie polityki senioralnej

słabe strony

- ograniczony dostęp do lekarzy specjalistów i specjalistycznych placówek medycznych; długi okres oczekiwania na miejsce w placówkach opieki długoterminowej
- deficyt wyspecjalizowanej kadry (terapeuci, lekarze geriatry, pielęgniarki geriatryczne)
- brak kompleksowej pomocy osobom starszym
- nieodpowiednie środki finansowe na działania związane ze wsparciem seniorów
- niewystarczająca informacja adresowana do osób starszych, dotycząca możliwości skorzystania z różnych form pomocy i wsparcia
- utrudnienia w przestrzeni miejskiej dla osób z problemami w poruszaniu się (np. wysokie krawężniki, nierówne chodniki)
- brak zainteresowania części seniorów udziałem w działaniach kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych
- niewystarczająca liczba klubów seniora, zwłaszcza w dzielnicach z dominującą liczbą osób starszych
- duże koszty związane z utrzymaniem placówek dla seniora

szanse

- tworzenie strategii ogólnokrajowych mających na celu stworzenie miejsc pracy wspierających seniorów
- zmiana sposobu myślenia i nastawienia do własnej osoby w grupie seniorów
- propagowanie pozytywnego wizerunku osoby starszej w mediach i przestrzeni publicznej
- polepszenie sytuacji materialnej mieszkańców – osób starszych i samotnych poprzez otrzymanie dodatkowych świadczeń od państwa
- realizacja nowych, dedykowanych seniorom projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych, w tym ze środków unijnych
- zwiększenie środków finansowych na programy kierowane do seniorów
- zwiększenie zainteresowania tematyką senioralną i wrażliwości społecznej na problemy osób starszych

obszar: problem starzenia się, pomoc osobom starszym i samotnym

zagrożenia

- niski status materialny dużej grupy seniorów
- brak standaryzacji usług opiekuńczych
- pogarszający się stan zdrowia – zła kondycja fizyczna i psychiczna, mająca negatywny wpływ na jakość życia seniorów
- negatywny wpływ pandemii COVID-19 na sytuację zdrowotną, rodzinną i materialną osób starszych
- starzenie się społeczeństwa, zwiększająca się zachorowalność na choroby przewlekłe
- pogarszający się stan systemu ochrony zdrowia w kraju
- brak prawnych umocowań w ustawie, które zagwarantowałyby opiekę osobom starszym, schorowanym, niepełnosprawnym
- wykluczenie cyfrowe osób starszych
- brak poczucia bezpieczeństwa osób starszych

obszar: niepełnosprawność, pomoc osobom z niepełnosprawnością

mocne strony

- utworzenie na terenie miasta zakładu aktywności zawodowej oraz drugiego warsztatu terapii zajęciowej
- powstające spółdzielnie socjalne pomagające osobom z niepełnosprawnością odnaleźć swoje miejsce na rynku pracy
- uwzględnianie w miejskiej ofercie kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej propozycji dla osób z niepełnosprawnością; organizacja dużych wydarzeń kulturalnych i artystycznych o charakterze integracyjnym w przestrzeniach publicznych (z ogólną dostępnością) oraz wydarzeń online
- stała poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z różnymi niepełnosprawnościami (dostępność architektoniczna, cyfrowa, tłumacze języka migowego itp.)
- rozwój infrastruktury dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością (zakup niskopodłogowych autobusów i tramwajów, komunikaty głosowe w pojazdach, zakup pilotów do wywoływania komunikatów głosowych systemu dynamicznej informacji pasażerskiej)
- partnerstwo samorządu miasta z organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy osobom z niepełnosprawnością

słabe strony

- zewnętrzne i/ lub wewnętrzne bariery architektoniczne w niektórych obiektach użytkowanych przez instytucje kultury oraz w niektórych obiektach sportowo-rekreacyjnych
- brak środków finansowych na doposażenie placówek w sprzęt ułatwiający osobom z niepełnosprawnością korzystanie z oferty kulturalnej
- istnienie nieprzystosowanych po potrzeb osób z niepełnosprawnością ciągów komunikacyjnych (wysokie krawężniki)
- zbyt mała liczba mieszkań w zasobach miasta, dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową
- niewystarczająca informacja dla osób z niepełnosprawnością i ich rodzin o możliwościach skorzystania z różnych form pomocy i wsparcia
- niewystarczające środki w obszarze pomocy społecznej
- brak lub ograniczona ilość środków własnych niezbędnych do uczestnictwa w programach unijnych kierowanych rzecz osób z niepełnosprawnością

szanse

- możliwość korzystania z programów rządowych dedykowanych do osób z niepełnosprawnością, w tym asystent osoby niepełnosprawnej i opieka wytchnieniowa
- zwiększająca się liczba programów unijnych adresowanych do osób z niepełnosprawnością
- kampanie społeczne i upowszechnianie problematyki osób z niepełnosprawnością w mediach
- ułatwienia w dostępie do systemu opieki zdrowotnej i zaopatrzenia w wyroby medyczne dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności
- poprawa jakości życia osób sprawujących opiekę nad osobami z niepełnosprawnością poprzez coroczne podwyższanie kwot świadczenia pielęgnacyjnego

obszar: niepełnosprawność, pomoc osobom z niepełnosprawnością

zagrożenia

- spowolnienie gospodarcze i spadek dochodów miasta spowodowane pandemią COVID-19
- izolacja społeczna osób z niepełnosprawnością
- starzenie się społeczeństwa oraz wzrost liczby osób z niepełnosprawnością, skutkujące zwiększeniem zapotrzebowania na miejsca w placówkach opieki stacjonarnej i na usługi opiekuńcze
- zbyt niski limit środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej
- trudny dostęp do rehabilitacji leczniczej – długie terminy oczekiwania
- negatywny wpływ pandemii COVID-19 na sytuację zdrowotną, rodzinną i materialną mieszkańców miasta

obszar: uzależnienia

mocne strony

- regularna współpraca interdyscyplinarna i współdziałanie w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień
- cykliczne prowadzenie badań uwzględniających problematykę uzależnień
- konsekwentne wprowadzanie i wzmacnianie skutecznych oddziaływań w zakresie profilaktyki uzależnienia o dowiedzionej skuteczności, opartych o teorie lub strategię naukowe
- zaangażowanie specjalistów różnych dziedzin we wspólne działania na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie
- rozwinięty system wsparcia dla osób uzależnionych (ośrodki terapii uzależnień i współuzależnień, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, kluby i stowarzyszenia abstynenckie, środowiska trzeźwościowe i samopomocowe) i dobra współpraca pomiędzy funkcjonującymi w jego ramach podmiotami
- w pełni zdiagnozowane problemy związane z używaniem środków psychoaktywnych wśród młodzieży szkolnej na terenie miasta
- profesjonalna, doświadczona kadra świadcząca usługi na rzecz osób zagrożonych uzależnieniem i uzależnionych od środków psychoaktywnych
- duże doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym unijnych, na realizację programów m.in. z zakresu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.
- nowatorska forma działań profilaktycznych prowadzona w ramach systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego
- rozwinięty system zatrudnienia socjalnego w postaci centrów integracji społecznej
- rozbudowana sieć placówek wsparcia dziennego, realizujących m.in. programy pozytywnej profilaktyki
- profesjonalne programy edukacyjne dla rodziców i opiekunów, zwiększające kompetencje wychowawcze w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży
- stałe wspieranie działalności organizacji pozarządowych prowadzących działania na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz środowisk trzeźwościowych i abstynenckich
- Partnerstwo Aktywności Lokalnej „Częstochowa - mówimy NIE uzależnieniem i przemocy”

obszar: uzależnienia

słabe strony

- niewystarczająca w stosunku do potrzeb liczba placówek zajmujących się diagnozowaniem i terapią dzieci z FASD (Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych)
- odległe terminy oczekiwania na leczenie odwykowe w ośrodku całodobowym, w szczególności pacjentów zobowiązanych do leczenia przez sąd
- zróżnicowany poziom jakości zadań realizowanych przez placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży
- niewystarczająca liczba specjalistów z zakresu socjoterapii w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży
- nieodpowiednia dostępność programów profilaktyki interwencyjnej dla dzieci i młodzieży
- niski odsetek lekarzy stosujących procedury w zakresie wczesnego rozpoznawania problemów alkoholowych i podejmujących interwencje wobec pacjentów pijących alkohol ryzykowanie i szkodliwe
- ograniczona liczba miejsc schronienia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinach z problemem alkoholowym
- niewystarczające zaspokojenie potrzeb w zakresie pomocy psychologicznej w szkołach i placówkach wsparcia dziennego
- ograniczone możliwości wprowadzania programów profilaktycznych w ramach systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego
- niewystarczające zaangażowanie w tworzenie i realizację skutecznych programów profilaktycznych

szanse

- postrzeganie uzależnień jako jednego z głównych czynników ryzyka dla zdrowia
- wzmocnienie potencjału instytucji publicznych oraz rozwój ich aktywności i współpracy z sektorem niepublicznym w obszarze wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
- wzrost znaczenia organizacji pozarządowych i innych podmiotów działających na rzecz osób z problemem uzależnienia i przemocy.
- zdolności instytucjonalne oraz kompetentna kadra podmiotów działających na rzecz osób z problemem uzależnień do realizacji programów profilaktycznych
- rozwinięta sieć placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży
- rosnący brak akceptacji dla picia alkoholu przez kobiety w ciąży oraz jazdy samochodem pod wpływem środków psychoaktywnych
- zwiększenie efektywności aktywizacji społeczno-zawodowej osób z problemem uzależnień
- znaczne środki finansowe przeznaczone na realizację projektów z zakresu spraw społecznych w opracowywanych programach operacyjnych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej

zagrożenia

- problem sprzedaży alkoholu osobom nieletnim
- osłabienie więzi rodzinnych wskutek wyjazdów rodziców do pracy za granicę
- kryzys autorytetów, zaburzona komunikacja w relacjach rodzinnych i osłabienie wpływu rodziców i nauczycieli na proces wychowania dzieci
- kampanie reklamowe alkoholu w czasie i w miejscach dostępnych również dla dzieci i młodzieży
- ryzykowne i szkodliwe picie alkoholu oraz zjawisko upijania się i stosowania innych środków psychoaktywnych, zwłaszcza wśród młodzieży
- zjawisko picia alkoholu przez kobiety w ciąży oraz występowanie poalkoholowych zaburzeń rozwojowych wśród dzieci
- ograniczona dostępność do specjalistycznej opieki medycznej

obszar: przemoc

mocne strony

- rozwinięty system wsparcia dla osób i rodzin doświadczających przemoc
- interdyscyplinarność w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i ścisła współpraca podmiotów funkcjonujących w tym obszarze w ramach Partnerstwa Aktywności Lokalnej „Częstochowa - mówimy NIE uzależnieniom i przemocy”
- działalność Pełnomocniczki Prezydenta Miasta Częstochowy ds. Równych Szans (edukacja antydyskryminacyjna, szkolenia, warsztaty, wspieranie osób doświadczających przemoc i dyskryminacji)
- intensywne działania informacyjne oraz edukacyjno-profilaktyczne podejmowane w mieście w obszarze przeciwdziałania przemocy i dyskryminacji
- wykwalifikowana kadra specjalistów działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

słabe strony

- niewystarczające w stosunku do potrzeb środki finansowe na realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy
- niewystarczający dostęp do specjalistycznej pomocy skierowanej do dzieci i młodzieży doświadczających przemoc
- niska świadomość przedstawicieli placówek oświatowych i ochrony zdrowia co do posiadanych uprawnień do wszczynania procedury „Niebieskie Karty”
- niska skuteczność oddziaływań motywujących osoby stosujące przemoc do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i programach psychologiczno-terapeutycznych

szanse

- pozyskanie środków zewnętrznych na realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- upowszechnienie stosowania przez odpowiednie służby przepisów dotyczących możliwości natychmiastowej izolacji sprawcy przemocy
- utrzymywane wysokiego poziomu zaangażowania przez wykwalifikowaną kadrę realizującą zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- wprowadzenie regulacji prawnych obligujących osoby stosujące przemoc w rodzinie do udziału w spotkaniach grup roboczych Zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, respektowania poczynionych na nich ustaleń oraz do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i programach psychologiczno-terapeutycznych

zagrożenia

- niska świadomość społeczna dotycząca problemu przemocy oraz obowiązku reagowania na nią
- niski poziom współpracy osób doświadczających przemoc z działającymi na ich rzecz instytucjami
- niechęć osób stosujących przemoc do udziału w spotkaniach grup roboczych Zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i programach psychologiczno-terapeutycznych
- niestosowanie się osób stosujących przemoc w rodzinie do ustaleń podjętych w toku prac grup roboczych Zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie i brak narzędzi do ich egzekwowania
- utrudniona realizacja działań oraz ograniczony dostęp do instytucji pomocowych wynikające z ograniczeń spowodowanych czynnikami zewnętrznymi (np. stan epidemii)
- niedostateczna liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze przemocy, edukacji antydyskryminacyjnej i praw człowieka
- narastanie zjawiska przemocy w środowisku szkolnym
- nasilenie zjawiska cyberprzemocy (hejt, obrażanie, ośmieszanie, poniżanie innych osób w sieci)

obszar: kryzys bezdomności

mocne strony

- diagnozowanie zjawiska bezdomności w mieście, rozwój streetworkingu, szybka i skuteczna interwencja
- wdrożenie procedury postępowania z osobami w kryzysie bezdomności, wymagającymi pomocy w okresie jesienno-zimowym
- funkcjonowanie Ogrzewalni Miejskiej
- zapewnianie osobom w kryzysie bezdomności schronienia
- realizowanie usług opiekuńczych w schronisku
- sprawne działanie instytucji i organizacji oraz służb porządkowych w zakresie realizacji działań interwencyjno-osłonowych oraz pomocowych na rzecz osób w kryzysie bezdomności w ramach Partnerstwa lokalnego na rzecz przeciwdziałania bezdomności na terenie Gminy Miasta Częstochowy
- sprawnie funkcjonujący miejski system zarządzania kryzysowego, skoordynowany z działaniami służb porządkowych tj. Straży Miejskiej oraz Policji
- prowadzenie mieszkań chronionych dla osób w kryzysie bezdomności oraz podejmowanie działań w celu usamodzielnienia tych osób
- możliwość aktywizacji zawodowej osób w kryzysie bezdomności poprzez realizację Indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego

słabe strony

- ograniczona liczba mieszkań chronionych dla osób w kryzysie bezdomności
- zbyt mała liczba mieszkań pod najem socjalny dla osób znajdujących się w kryzysie bezdomności
- niewystarczająca liczba miejsc dla osób w kryzysie bezdomności w schronisku z usługami opiekuńczymi
- brak całodziennego wyżywienia w schroniskach

szanse

- skuteczne i konsekwentne wdrażanie programów adresowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
- stałe podnoszenie kwalifikacji przez kadrę jednostek i organizacji działających na rzecz osób w kryzysie bezdomności
- rozwój usług streetworkingu skierowanego do grupy osób przebywających w przestrzeni publicznej i w miejscach niemieszkalnych
- rozwój nieformalnych grup społecznych oraz wolontariatu
- możliwość uczestnictwa osób w kryzysie bezdomności w zajęciach mających na celu integrację społeczną oraz zawodową

zagrożenia

- stereotypy wizerunku osoby w kryzysie bezdomności
- negatywne nastawienie dużej części społeczeństwa do osób w kryzysie bezdomności
- osłabienie więzi rodzinnych, a co za tym idzie brak możliwości powrotu do rodziny
- niska skuteczność profilaktyki i terapii uzależnień
- pogarszanie się stanu zdrowia osób w kryzysie bezdomności
- niewielkie zainteresowanie osób w kryzysie bezdomności szkoleniami i przekwalifikowaniami oraz nabywaniem umiejętności na rynku pracy
- niechęć osób w kryzysie bezdomności do oferowanej pomocy

obszar: bezpieczeństwo publiczne

mocne strony

- rozbudowywany stale system monitoringu wizyjnego w mieście, odciążający w zakresie patrolowo-prewencyjnym służby samorządowe i państwowe
- posiadanie przez samorząd miasta własnej infrastruktury teleinformatycznej w obszarze ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego
- bieżące realizowanie zadań z zakresu ochrony porządku publicznego przez Straż Miejską
- udział funkcjonariuszy Straży Miejskiej i Policji w realizacji programów profilaktycznych adresowanych do dzieci i młodzieży oraz osób w wieku senioralnym
- posiadanie kapitału ludzkiego pozwalającego na wygenerowanie i wdrożenie rozwiązań z zakresu Smart City w przestrzeni publicznej
- sprawnie funkcjonujący miejski system zarządzania kryzysowego, skoordynowany z działaniami służb porządkowych, tj. Straży Miejskiej i Policji

obszar: bezpieczeństwo publiczne

słabe strony

- brak zintegrowanej platformy teleinformatycznej obejmującej wszystkie podmioty realizujące na rzecz samorządu miasta zadania w dziedzinie bezpieczeństwa
- ograniczone środki finansowe na zabezpieczenie kosztów eksploatacji oraz na rozbudowę systemu monitorowania miasta
- względnie niewielka skala przedsięwzięć ukierunkowanych na aktywną formę propagacji wiedzy z zakresu obronności i ochrony indywidualnej, w sytuacji zagrożeń o charakterze cywilizacyjnym
- brak obszarów „zagospodarowania” absolwentów częstochowskich uczelni w sferze bezpieczeństwa i ochrony porządku
- nie w pełni wykorzystany potencjał badawczy funkcjonujących na terenie miasta placówek akademickich
- brak przedsięwzięć aktywnie animujących lokalne wspólnoty

szanse

- rozwiązania prawne determinujące współpracę i poprawiające koordynację działań samorządowych i władz państwowych w zakresie bezpieczeństwa
- zaostrzenie przepisów prawa, m.in. dotyczących przekraczania dozwolonej prędkości
- zmiana przepisów prawa pozwalająca nakładać mandaty karne w obcej walucie
- wzrost świadomości społecznej w zakresie potrzeby strategicznego planowania działań zabezpieczających na wypadek zagrożeń nadzwyczajnych
- wzrost świadomości proekologicznej mieszkańców
- optymalizacja usług medycznych wynikająca z dotychczasowych doświadczeń pandemicznych
- postępująca poprawa stanu dróg i infrastruktury komunikacyjnych w otoczeniu miasta
- wzrost znaczenia rozwiązań teleinformatycznych w dobie zagrożeń pandemicznych (zdalna praca, systemy monitorujące na terenie miasta, integracja systemów teleinformatycznych – WCPR-112).
- możliwość wspierania planów rozwojowych przy pomocy środków zewnętrznych

zagrożenia

- zagrożenia o charakterze naturalnym (np. powodzie, pożary, susze, niska i wysoka termika otoczenia)
- zagrożenia o charakterze militarnym (np. akty terroru, proliferacja Broni Masowego Rażenia)
- zagrożenia o charakterze środowiskowym (np. wycieki substancji chemicznych, skażenia wód gruntowych i ujęć wody pitnej, nielegalne składowiska odpadów chemicznych)
- zagrożenia o charakterze pandemicznym (np. epidemie i pandemie)
- zagrożenia o charakterze technicznym (np. awarie przemysłowe, skutki katastrof w komunikacji powietrznej lądowej i wodnej)
- zagrożenia cywilizacyjno-gospodarcze (np. zaburzenia na rynku paliw i energii, sektora usług telekomunikacyjnych)
- zagrożenia o charakterze politycznym (np. korupcja w życiu publicznym, nasilenie aktywności zaburzających demokratyczny mandat sprawowania władzy)

obszar: kapitał społeczny i aktywność obywatelska, w tym rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej

mocne strony

- dobrze rozwinięta sieć instytucji pomocy społecznej, gwarantująca sprawne i efektywne działanie
- profesjonalnie przygotowana i wykwalifikowana kadra pracowników służb społecznych
- usystematyzowany zakres zadań realizowanych przez pracowników na poszczególnych stanowiskach, poprzez oddzielenie pracy administracyjnej od pracy socjalnej (metodycznej) oraz utworzenie stanowiska ds. pierwszego kontaktu
- rozbudowany sektor ekonomii społecznej, w tym duży potencjał organizacji pozarządowych w mieście
- otwartość na zdobywanie wiedzy i nowych doświadczeń ze strony przedstawicieli sektora pozarządowego
- realizacja budżetu obywatelskiego; konsultowanie jego zasad z mieszkańcami miasta
- realizowanie inicjatywy lokalnej
- rozeznanie potrzeb środowiska
- prowadzenie Częstochowskiego Centrum Organizacji Pozarządowych
- działalność Częstochowskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego
- wykształcona kadra zarządzająca w organizacjach pozarządowych
- działalność partnerstw lokalnych
- realizowanie programów i projektów pomocowych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

**obszar: kapitał społeczny i aktywność obywatelska,
w tym rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej**

słabe strony

- ograniczone środki finansowe samorządu miasta i brak płynności finansowej organizacji pozarządowych
- brak zwolnień z czynszu organizacji pozarządowych za wynajem lokali na potrzeby prowadzonej działalności
- ograniczone możliwości zatrudnienia ekspertów
- niewystarczający dostęp do informacji o planowanych i organizowanych przez organizacje pozarządowe przedsięwzięciach
- niski poziom wykorzystania energii młodego pokolenia
- brak stałej aktualizacji bazy danych i informacji o aktywności organizacji pozarządowych działających w mieście

szanse

- możliwość aplikowania o środki unijne umożliwiające realizację projektów z obszaru pomocy społecznej
- rozwijająca się sieć organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej
- poszerzanie i wzmacnianie współpracy wielu podmiotów z terenu miasta, w tym: instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, edukacji, zdrowia oraz bezpieczeństwa publicznego
- dalsze pobudzanie społeczności lokalnej do wspólnego działania; kontynuowanie działań edukacyjnych w zakresie upowszechnienia aktywności obywatelskiej
- zwiększenie zaangażowania liderów dzielnicowych budżetu obywatelskiego
- zwiększenie liczby organizacji pozarządowych
- możliwość pozyskania przez organizacje pozarządowe środków zewnętrznych, w tym unijnych

zagrożenia

- niski poziom wykształcenia osób długotrwale bezrobotnych będących odbiorcami pomocy społecznej
- pogłębiający się proces marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, na tle postępującego procesu cyfryzacji
- niechęć odbiorców pomocy społecznej do oferowanego wsparcia i brak motywacji do zmiany sytuacji życiowej poprzez podnoszenie kwalifikacji zawodowych, aktywne poszukiwanie zatrudnienia na otwartym rynku pracy
- utrudnione funkcjonowanie systemu pomocy i wsparcia w sytuacji ograniczenia kontaktów społecznych na skutek pandemii COVID-19
- likwidacja organizacji pozarządowych
- niestabilność prawna dotycząca tworzenia budżetu obywatelskiego
- nieufność społeczna do podejmowanych przez organizacje pozarządowe działań na rzecz dobra wspólnego
- niewystarczająca znajomość przepisów dotyczących zakładania organizacji pozarządowych

20. PODSUMOWANIE I WNIOSKI Z DIAGNOZY

Przeprowadzona diagnoza sytuacji społecznej w mieście Częstochowie pozwoliła na wskazanie najważniejszych obszarów problemowych oraz wyzwań, przed którymi do roku 2030 stanie samorząd lokalny. Jednym z nich jest niekorzystna sytuacja demograficzna w mieście, charakteryzującą się systematycznym spadkiem liczby jego mieszkańców, w tym dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym, któremu towarzyszy stały wzrost liczby osób starszych. Tendencje te świadczą o postępującym procesie starzenia się społeczności lokalnej, który, według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego, w kolejnych latach osiągnie jeszcze większą dynamikę. Zmiany te nie mogą pozostać bez wpływu na kształt realizowanej w kolejnych latach polityki społecznej. Dalszy spadek liczby dzieci i młodzieży będzie skutkował mniejszym zapotrzebowaniem na placówki oświatowe, z kolei stały przyrost osób starszych spowoduje konieczność rozwijania wachlarza obecnie świadczonych usług (w tym usług opiekuńczych), realizowanych projektów

socjalnych i zdrowotnych, oferowanych form aktywności społecznej (w tym edukacyjnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej), a także modernizacji, rozwoju i zapewnienia szerszego dostępu do dedykowanej tej grupie infrastruktury, tak w postaci klubów seniora, ośrodków wsparcia dziennego i placówek ochrony zdrowia (usługi internistyczne, geriatryczne, rehabilitacyjne, czy psychiatryczne), jak i placówek instytucjonalnych świadczących pomoc całodobową, ze zwróceniem szczególnej uwagi na rodzinne domy pomocy, oferujące seniorom najdogodniejsze warunki pobytu.

Postępujący proces starzenia się mieszkańców miasta będzie prowadził do zwiększenia ryzyka chorób. Wraz z wydłużającym się życiem coraz poważniejszym problemem stają się m.in. choroby otępienne, najczęściej przybierające formę choroby Alzheimera. Jej postęp uniemożliwia osobom nią dotkniętym normalne życie, doprowadzając ich do stanu całkowitej zależności od bliskich i otoczenia. Stąd też niezmiernie ważne jest kontynuowanie i rozwijanie w kolejnych latach inicjatyw służących zapewnieniu specjalistycznego wsparcia osobom cierpiącym na choroby otępienne i ich rodzinom.

Wraz ze wzrostem liczby osób starszych może się zwiększyć liczba osób z niepełnosprawnością, starsze grupy wiekowe są bowiem bardziej narażone na ryzyko jej wystąpienia. Biorąc pod uwagę skalę niepełnosprawności w mieście, a szerzej sytuację osób nią dotkniętych, należałoby w kolejnych latach nadal podejmować działania w zakresie rehabilitacji społecznej, które z jednej strony będą łagodziły skutki niepełnosprawności, np. poprzez systematyczne inwentaryzowanie i likwidowanie barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, a z drugiej strony ułatwiały, poprzez rehabilitację zawodową, powrót (przynajmniej części osób z niepełnosprawnością) na rynek pracy. Dostosowania w szerszym zakresie niż dotychczas będą wymagały: oferta świadczonych usług, w tym poradnictwa, usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych czy w zakresie transportu, zasoby ośrodków wsparcia, mieszkań chronionych i domów pomocy społecznej, a także oferta edukacyjna i placówek dziennych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością. Ważną rolę będzie również odgrywało kontynuowanie realizacji programów i projektów dedykowanych osobom z niepełnosprawnością i ich rodzinom, w tym zapewniających wsparcie asystenta osobistego czy opiekę wytchnieniową, oraz przedsięwzięć mających na celu zwiększenie dla nich dostępności miasta, m.in. poprzez dalsze likwidowanie występujących na jego terenie barier, w tym architektonicznych i komunikacyjnych.

W kolejnych latach, z uwagi na postępujący kryzys rodziny, rozluźnienie i rozpad więzi rodzinnych, istotne znaczenie będzie miało wzmacnianie rodzin i ich wspieranie w przezwyciężaniu trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Ważnym elementem podejmowanych działań w tym zakresie winno stanowić dalsze promowanie wartości rodziny i prowadzenie edukacji społecznej w tym zakresie. Rozwijając należy pracę socjalną, asystenturę rodzinną oraz działalność profilaktyczną i osłonową. Zwiększenia dostępności wymaga opieka nad dziećmi do lat 3., a poszerzenia dostęp do poradnictwa specjalistycznego, w tym rodzinnego i psychologiczno-pedagogicznego. Te ostatnie formy wsparcia mają szczególne znaczenie dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych członków rodzin, którzy zmagają się z negatywnymi konsekwencjami występującej pandemii COVID-19, wśród nich z izolacją społeczną i kryzysem spowodowanym utratą pracy.

Obok wzmocnienia rodziny, na ograniczenie zachowań negatywnych powinno także wpłynąć podnoszenie jakości usług świadczonych w placówkach wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży oraz dalsze uatrakcyjnianie dostępnej w mieście oferty spędzania czasu wolnego.

W sytuacji braku możliwości utrzymania dziecka w domu rodzinnym, należy dokładać starań, by zapewnić mu rodzinną formę pieczy zastępczej, jednocześnie kontynuując pracę z rodziną biologiczną w celu umożliwienia dziecku jak najszybszego do niej powrotu. W tym obszarze ważne jest również kontynuowanie działań na rzecz deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej oraz wspieranie procesu usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, w tym poprzez udzielanie im pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Kwestiami wymagającymi zainteresowania w kolejnych latach są również uzależnienia i przemoc. Choć skala tych problemów w najbliższej przyszłości nie musi eskalować, to jednak zasadnym jest kontynuowanie działań służących podniesieniu świadomości społecznej na ich temat. Efektywność systemu przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy może również podnieść poszerzenie wachlarza podejmowanych działań profilaktycznych i antydyskryminacyjnych, zwiększenie dostępności bazy leczenia odwykowego, zapewnienie szerszego wsparcia dla osób doświadczających przemocy oraz wzmocnienie oddziaływań korekcyjnych i terapeutycznych wobec jej sprawców. Stale obniżający się wiek inicjacji alkoholowej oraz coraz częstsze przypadki sięgania przez młodzież po narkotyki sprawiają z kolei, że grupa ta powinna być objęta zintensyfikowaną działalnością profilaktyczną i leczniczą.

Wyzwaniem jest również usuwanie skutków pandemii COVID-19, która wybuchła w I kwartale 2020 r. i odcisnęła piętno na częstochowskim rynku pracy, a tym samym na kondycji wielu rodzin. Wzrost poziomu bezrobocia oraz niestabilna do dziś sytuacja znacznej liczby podmiotów gospodarczych wymagają rozważni w budowaniu obrazu częstochowskiego rynku pracy w najbliższych latach.

W ostatnich latach zmniejszyła się liczba zgłaszanych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej, w związku z czym do najistotniejszych zadań na najbliższe lata będzie należało wzmocnienie potencjału lokalnego biznesu i ewentualne dobre przygotowanie kandydatów do pracy. Ważne będzie również kontynuowanie działań w zakresie tworzenia warunków do inwestowania w mieście oraz pozyskania podmiotów tworzących na jego terenie nowe miejsca pracy. W odniesieniu do osób pozostających bez pracy i w trudnej sytuacji materialnej istotne będzie dalsze zachęcanie do aktywnych postaw (m.in. poprzez pracę socjalną i poradnictwo), udzielanie pomocy w znalezieniu zatrudnienia i propagowanie przedsiębiorczości. Podejmowane działania powinny koncentrować się również na wspieraniu rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, oferujących zatrudnienie socjalne, w szczególności działających w mieście spółdzielni socjalnych i centrów integracji społecznej.

Rozwój przedsiębiorczości społecznej powinien przynieść ograniczenie skutków bezrobocia wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Do grona tych ostatnich należą osoby ubogie i bezdomne, wobec których nadal wskazane jest podejmowanie działań uprzedzających – objęcie projektami oddłużeniowymi i prowadzenie edukacji w zakresie gospodarowania posiadanymi środkami finansowymi. W kolejnych latach

szczególny nacisk należy położyć na upowszechnianie aktywnych form pomocy społecznej, m.in. poprzez zawieranie kontraktów socjalnych służących motywowaniu do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej. Z kolei wobec osób znajdujących się w kryzysie bezdomności należy podejmować działania minimalizujące jego skutki i prowadzące do ich usamodzielnienia, wśród nich pracę socjalną, poradnictwo, kierowanie do udziału w zajęciach centrów integracji społecznej oraz, w razie potrzeby, na terapię uzależnień, a także pozyskiwanie lokali i tworzenie mieszkań chronionych.

Ważne w kolejnych latach jest również wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w tym podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, inicjowanie w mieście nowych partnerstw lokalnych oraz zacieśnianie współpracy w ramach już istniejących, a także wzmacnianie i rozwijanie oraz dalsza profesjonalizacja lokalnego systemu pomocy społecznej i służb zatrudnienia.

Wyniki diagnozy, po ich nałożeniu na kompetencje samorządu miasta na prawach powiatu, posłużyły do sformułowania misji samorządu miasta Częstochowy w realizacji niniejszej strategii, wizji miasta oraz wyznaczenia przedstawionych w części planistycznej dokumentu celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań niezbędnych do podjęcia do roku 2030.

III. PLAN STRATEGICZNY

1. MISJA, WIZJA, CELE, KIERUNKI DZIAŁAŃ I PROGNOZA ZMIAN

Misją samorządu miasta Częstochowy w realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 jest:

WZMOCNIENIE RODZINY, TWORZENIE WARUNKÓW DO LEPSZEJ PRACY, ZWIĘKSZENIE AKTYWNOŚCI I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ ORAZ ROZWIJANIE SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

Wypełnienie tak sformułowanej misji wymaga wdrożenia przedstawionych poniżej celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków działań. Ich realizacja przyczyni się do osiągnięcia wizji miasta, opartej na czterech, poniżej przedstawionych filarach:

SILNA RODZINA, LEPSZA PRACA, WIĘKSZA AKTYWNOŚĆ I INTEGRACJA, ŚCISŁA WSPÓŁPRACA

Cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań zostały przedstawione w poniższej tabeli, w której uwzględniono również realizatorów i partnerów w realizacji poszczególnych zapisów, czas realizacji oraz prognozę zmian.

Tabela 108. Cel strategiczny 1., cele operacyjne i kierunki działań

cel strategiczny 1. Wzmacnianie rodziny, wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży oraz zapewnienie im opieki cel operacyjny 1.1. Zwiększanie potencjału rozwojowego rodziny oraz jej wspieranie w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych	kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
	1.1.1. Promowanie wartości rodziny i prowadzenie w tym zakresie edukacji społecznej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
	1.1.2. Zwiększenie dostępu do opieki przedszkolnej i opieki nad dziećmi do lat 3. oraz promowanie i wspieranie działań w tym zakresie	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, publiczne i niepubliczne placówki przedszkolne i opieki nad dziećmi do lat 3, podmioty prywatne, organizacje pozarządowe
	1.1.3. Kontynuowanie projektów na rzecz rodziny	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
	1.1.4. Udzielanie wsparcia finansowego i rzeczowego dla rodzin znajdujących w trudnej sytuacji bytowej	Prezydent Miasta, Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Częstochowskie Centrum Świadczeń, organizacje pozarządowe i inne podmioty
	1.1.5. Zapewnienie szerszego dostępu do poradnictwa specjalistycznego dla rodzin w kryzysie oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe, i inne podmioty

cel operacyjny 1.1. Zwiększanie potencjału rozwojowego rodziny oraz jej wspieranie w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
1.1.6. Zapewnienie rodzinom szerszego wsparcia ze strony asystenta rodziny oraz ustanawianie rodzin wspierających dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, podmiot organizujący pracę z rodziną, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.1.7. Rozwój systemu interwencji kryzysowej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, ośrodki interwencji kryzysowej,, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.1.8. Rozwój oferty Centrum Pomocy Dziecku Niepełnosprawnemu i Jego Rodzinie	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.1.9. Poszerzanie oferty i podniesienie jakości usług w placówkach wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
cel operacyjny 1.2. Zapewnienie opieki dziecka poza rodziną oraz wspieranie usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
1.2.1. Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, organizator rodzinnej pieczy zastępczej, organizacje pozarządowe
1.2.2. Zabezpieczenie w zasobach miasta mieszkań dla wychowanków opuszczających system opieki zastępczej, w tym organizowanie mieszkań chronionych	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
cel operacyjny 1.3. Profilaktyka i przeciwdziałanie uzależnionym oraz przemocy w rodzinie	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
1.3.1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej, psychospołecznej, prawnej dla osób i rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, ośrodki terapii uzależnień, Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, jednostki zdrowia, jednostki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.3.2. Prowadzenie działalności profilaktycznej, informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, niepubliczne jednostki edukacyjne i zdrowia, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.3.3. Prowadzenie działań antidyskryminacyjnych i edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania narastającej kulturze przemocy	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.3.4. Kontynuowanie działalności Zespołu Interdyscyplinarnego do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Częstochowy	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Zespół Interdyscyplinarny do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Częstochowy
1.3.5. Zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, w tym ośrodki wsparcia i ośrodki interwencji kryzysowej, jednostki zdrowia i edukacyjne, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.3.6. Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, jednostki zdrowia, organizacje pozarządowe i inne podmioty

cel operacyjny 1.3. Profilaktyka i przeciwdziałanie uzależnionym oraz przemocy w rodzinie	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
1.3.7. Wspomaganie działalności sektora pozarządowego i osób fizycznych w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, jednostki zdrowia, organizacje pozarządowe i inne podmioty
cel operacyjny 1.4. Przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
1.4.1. Podejmowanie działań edukacyjnych, informacyjnych i profilaktycznych poświęconych przestępczości i jej skutkom	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, Straż Miejska, Policja, niepubliczne jednostki edukacyjne, organizacje pozarządowe i inne podmioty
1.4.2. Rozwój systemu monitoringu miejskiego oraz patrolowanie miejsc publicznych w mieście	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Straż Miejska, Policja
Czas realizacji kierunków działań: do roku 2030	
Prognoza zmian:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ lepsze funkcjonowanie rodziny i wyższe kompetencje rodzicielskie ▪ bogatsza oferta wsparcia specjalistycznego skierowanego do rodzin, dzieci i młodzieży ▪ wzrost liczby dzieci powracających pod opiekę rodziców biologicznych ▪ zapobieganie umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej ▪ lepsze funkcjonowanie rodziców wychowujących dzieci z niepełnosprawnościami i bogatsza oferta zajęć ▪ wzrost liczby zawodowych rodzinnych form pieczy zastępczej ▪ lepsze warunki mieszkaniowe wychowanków pieczy zastępczej ▪ poprawa stanu psychofizycznego osób uzależnionych i ich rodzin ▪ szybszy proces zdrowienia i powrót do prawidłowego funkcjonowania społecznego osób uzależnionych i członków ich rodzin ▪ poprawa funkcjonowania społeczeństwa, zmniejszenie liczby osób doświadczających przemocy w rodzinie ▪ mniejsza skala zachowań dyskryminacyjnych ▪ większa wiedza mieszkańców miasta, w tym dzieci i młodzieży, na temat przestępczości i jej skutków ▪ wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców miasta, spadek przestępczości 	

Tabela 109. Cel strategiczny 2., cele operacyjne i kierunki działań

Cel strategiczny 2. Tworzenie warunków do zwiększenia zatrudnienia oraz wspieranie grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	
Cel operacyjny 2.1. Tworzenie nowych miejsc pracy oraz aktywizowanie osób pozostających bez pracy	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
2.1.1. Pozyskiwanie nowych inwestorów, promowanie miasta, rozwijanie terenów pod inwestycje, oferowanie ulg podatkowych	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, Agencja Rozwoju Regionalnego, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.1.2. Optymalizowanie oferty edukacyjnej w mieście i jej dostosowanie do potrzeb lokalnego rynku pracy	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, placówki szkolnictwa zawodowego, Powiatowy Urząd Pracy
2.1.3. Wspieranie i promowanie przedsiębiorczości, w tym mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz samozatrudnienia	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, Agencja Rozwoju Regionalnego, Powiatowy Urząd Pracy, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.1.4. Dostosowanie i uelastycznienie oferty Powiatowego Urzędu Pracy do zmieniających się potrzeb na rynku pracy	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, podmioty gospodarcze

Cel operacyjny 2.1. Tworzenie nowych miejsc pracy oraz aktywizowanie osób pozostających bez pracy	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
2.1.5. Rozwój aktywnych form pomocy i integracji społecznej – prowadzenie, wspieranie i kierowanie do centrów integracji społecznej i klubów integracji społecznej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, centra i kluby integracji społecznej, organizacje pozarządowe
2.1.6. Promowanie i wdrażanie zrównoważonych zamówień publicznych	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy i inne jednostki organizacyjne miasta
2.1.7. Promowanie zatrudnienia, w tym subsydiowanego, wśród osób zagrożonych i wykluczonych społecznie – rozwój podmiotów ekonomii społecznej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, podmioty gospodarcze, podmioty ekonomii społecznej
2.1.8. Aktywizacja i integracja osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
Cel operacyjny 2.2. Wspieranie osób ubogich, zagrożonych bezdomnością i będących w kryzysie bezdomności	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
2.2.1. Aktywizowanie środowisk zagrożonych ubóstwem i rozwijanie w nich kapitału społecznego w ramach partnerstw lokalnych	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.2.2. Podejmowanie działań uprzedzających utratę lokalu mieszkalnego poprzez działania oddłużeniowe	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej, spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.2.3. Realizacja programów aktywizujących społecznie i zawodowo osoby w kryzysie bezdomności	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, podmioty ekonomii społecznej, w tym centra integracji społecznej, spółdzielnie socjalne i organizacje pozarządowe, i inne podmioty
2.2.4. Rozwój działań osłonowych na rzecz osób w kryzysie bezdomności, szczególnie w okresie jesienno-zimowym	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, podmioty ekonomii społecznej, w tym centra integracji społecznej i organizacje pozarządowe, Straż Miejska i inne podmioty
2.2.5. Zapewnienie schronienia osobom w kryzysie bezdomności	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe
2.2.6. Zwiększenie zasobu mieszkań przeznaczonych pod najem socjalny i komunalny	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej
Cel operacyjny 2.3. Aktywizowanie osób starszych oraz rozwijanie form rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
2.3.1. Podnoszenie świadomości społecznej odnośnie problemów starzenia się i niepełnosprawności oraz kształtowanie pozytywnych postaw społecznych wobec osób starszych i niepełnosprawnych	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, ośrodki wsparcia, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.2. Rozwój i podnoszenie jakości usług świadczonych na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnościami w miejscu zamieszkania	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, ośrodki wsparcia, organizacje pozarządowe i inne podmioty

Cel operacyjny 2.3. Aktywizowanie osób starszych oraz rozwijanie form rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
2.3.3. Realizacja programów profilaktycznych i zdrowotnych dla osób starszych i z niepełnosprawnością	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, jednostki zdrowia, ośrodki wsparcia, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.4. Rozwijanie oferty edukacyjnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej kierowanej do osób starszych i z niepełnosprawnością	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, inne jednostki, edukacyjne, kulturalne i sportowo-rekreacyjne, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.5. Rozwój sieci i oferty ośrodków wsparcia dla osób starszych i z niepełnosprawnością	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, ośrodki wsparcia, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.6. Promowanie rodzinnych form wsparcia, w tym rodzinnych domów pomocy społecznej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.7. Likwidowanie barier ograniczających udział osób starszych i z niepełnosprawnością w życiu społecznym	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Miejski Zarząd Dróg, Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne, podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.8. Realizowanie szkoleń i kursów dla osób z niepełnosprawnością chcących podnieść swoje kwalifikacje zawodowe lub przekwalifikować się zawodowo	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.9. Promowanie i wspieranie pracodawców w tworzeniu i przystosowaniu stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych stosownie do potrzeb i możliwości	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.10. Wspieranie osób z niepełnosprawnością w podejmowaniu własnej działalności gospodarczej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.11. Opracowywanie i realizowanie programów i projektów na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnością	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
2.3.12. Inicjowanie, realizowanie i wspieranie przedsięwzięć promujących przepływy międzypokoleniowe umożliwiające wspólne spędzanie czasu wolnego	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
Czas realizacji kierunków działań: do roku 2030	
Prognoza zmian:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost aktywności gospodarczej w mieście i aktywności zawodowej jego mieszkańców ▪ spadek bezrobocia i poprawa jakości życia osób znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej ▪ usamodzielnienie części dotychczasowych odbiorców pomocy społecznej ▪ poprawa sytuacji materialno-bytowej osób w kryzysie bezdomności ▪ zmniejszenie zjawiska marginalizacji osób w kryzysie bezdomności w życiu społecznym i na rynku pracy ▪ zmniejszenie liczby osób w kryzysie bezdomności przebywających w miejscach niemieszkalnych ▪ łatwiejszy dostęp do mieszkań dla osób o niskim statusie materialnym ▪ większa wiedza mieszkańców na temat problemów starzenia się i niepełnosprawności ▪ lepsza dostępność i jakość usług świadczonych osobom starszym i z niepełnosprawnością ▪ poprawa stanu zdrowia i sprawności osób starszych i z niepełnosprawnością ▪ wyższa jakość funkcjonowania osób starszych i z niepełnosprawnością w miejscu zamieszkania ▪ efektywniejszy udział osób starszych i z niepełnosprawnością w życiu społecznym ▪ wzrost aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością 	

Tabela 110. Cel strategiczny 3., cele operacyjne i kierunki działań

Cel strategiczny 3. Rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego oraz wzmacnianie lokalnych służb społecznych i zatrudnienia	
Cel operacyjny 3.1. Zwiększenie udziału i roli sektora pozarządowego oraz aktywności mieszkańców w realizacji zadań społecznych	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
3.1.1. Wspieranie przedsięwzięć społecznych podejmowanych przez organizacje pozarządowe	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.1.2. Rozwój partycypacji społecznej zwiększającej samodzielność obywatelską, w tym wspieranie działań na rzecz tworzenia aktywnych środowisk lokalnych oraz wspieranie postaw obywatelskich i lokalnych inicjatyw obywatelskich	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.1.3. Rozwój dialogu i komunikacji społecznej z partnerami pozarządowymi i mieszkańcami	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.1.4. Wspieranie działań służących zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i inne jednostki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
Cel operacyjny 3.2. Rozwój współpracy z podmiotami ekonomii społecznej oraz wspieranie ich rozwoju	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
3.2.1. Rozszerzenie współpracy z organizacjami należącymi do sektora pozarządowego	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.2.2. Doskonalenie systemu komunikacji z sektorem pozarządowym	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.2.3. Wspieranie sektora pozarządowego i jego rozwoju oraz wolontariatu	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.2.4. Wspieranie rozwoju innych niż organizacje pozarządowe podmiotów ekonomii społecznej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, jednostki organizacyjne miasta, podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe, i inne podmioty
Cel operacyjny 3.3. Profesjonalizacja służb społecznych i zatrudnienia	
kierunki działań	realizatorzy i partnerzy w realizacji
3.3.1. Podnoszenie kompetencji pracowników działających na rzecz integracji społecznej odbiorców pomocy społecznej	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.3.2. Podnoszenie kwalifikacji i jakości pracy służb zatrudnienia	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, Wojewódzki Urząd Pracy, organizacje pozarządowe i inne podmioty
3.3.3. Upowszechnianie informacji o aktualnej ofercie, formach świadczeń i usługach	Prezydent Miasta, Rada Miasta, Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Częstochowskie Centrum Świadczeń, Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe i inne podmioty

Czas realizacji kierunków działań: do roku 2030

Prognoza zmian:

- wzrost aktywności mieszkańców miasta
- większa samodzielność obywatelska i większa liczba inicjatyw społecznych
- lepszy przepływ informacji pomiędzy samorządem miasta a jego mieszkańcami
- większy potencjał sektora ekonomii społecznej, w tym sektora pozarządowego, i bardziej efektywna jego działalność
- większa efektywność współpracy z sektorem pozarządowym
- wyższa jakość udzielanej pomocy
- wyższe kompetencje służb społecznych i zatrudnienia
- lepszy dostęp do informacji o ofercie, dostępnych formach świadczeń i usługach

2. RAMY FINANSOWE I REALIZACJA STRATEGII

Zgodnie z art. 110, pkt 4 oraz art. 112, pkt. 9 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, koordynatorem realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Częstochowie do roku 2030 będzie Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie.

Sformułowane w dokumencie kierunki działań będą wdrażane przez wyznaczonych realizatorów oraz partnerów w realizacji, w zależności od posiadanych i pozyskanych środków finansowych. Poniższa tabela przedstawia ramy finansowe strategii.

Tabela 111. Ramy finansowe strategii

2022 r.	2023 r.	2024 r.	2025 r.	
273 mln zł	273 mln zł	273 mln zł	273 mln zł	
2026 r.	2027 r.	2028 r.	2029 r.	2030 r.
273 mln zł	273 mln zł	273 mln zł	273 mln zł	273 mln zł

Źródło danych: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

Do przygotowania ram finansowych strategii wykorzystano planowaną w budżecie miasta wielkość wydatków w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej (rozdziały 75095 Współpraca ze społecznością lokalną, 85153 Zwalczanie narkomanii, 85154 Przeciwdziałanie alkoholizmowi, 85202 Domy pomocy społecznej, 85203 Ośrodki wsparcia, 85205 Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, 85214 Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85215 Dodatki mieszkaniowe, 85216 Zasiłki stałe, 85219 Ośrodki pomocy społecznej, 85220 Jednostki specjalistycznego poradnictwa, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej, 85228 Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, 85230 Pomoc w zakresie dożywiania, 85232 Centra integracji społecznej, 85295 Pozostała działalność, 85311, Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych, 85333, Powiatowe urzędy pracy, 85501 Świadczenia wychowawcze, 85502 Świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego, 85504 Wspieranie rodziny, 85508 Rodziny zastępcze – Częstochowskie Centrum Wsparcia Rodziny, 85510 Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych, 85516 Żłobek Miejski „Reksio” oraz Dofinansowanie pobytu dzieci w niepublicznych żłobkach i klubach dziecięcych). Prognozę tę oparto o wysokość środków finansowych poniesionych na realizację zadań w ww. działach w latach 2018-2020 oraz o Wieloletnią Prognozę Finansową Miasta Częstochowy na lata 2022-2038.

Środki finansowe przeznaczone na realizację strategii będą ujmowane corocznie w uchwale budżetowej Rady Miasta Częstochowy. Źródłami finansowania dokumentu będą:

- budżet Miasta Częstochowy,
- fundusze zewnętrzne, w tym rządowe, pozarządowe, programy celowe i fundusze unijne,
- środki zaangażowane w partnerstwo publiczno-prawne,

- środki pozyskane z innych źródeł.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Częstochowie do roku 2030 będzie realizowana m.in. poprzez inne dokumenty strategiczne z zakresu polityki społecznej. Wśród nich należy wymienić m.in.

- program wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej,
- program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz zapobiegania narkomanii,
- program przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- program działań na rzecz osób z niepełnosprawnością,
- program działań na rzecz osób starszych,
- program przeciwdziałania i wychodzenia z bezdomności,
- program promocji zatrudnienia i aktywizacji lokalnego rynku pracy,
- program ochrony zdrowia psychicznego,
- program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego,
- roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- wieloletni program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego.

Skuteczność wdrożenia dokumentu będzie również zależała od środków finansowych – posiadanych i pozyskanych przez samorząd miasta lub inne podmioty uczestniczące w realizacji strategii – na opracowanie i realizację innych programów oraz projektów, które będą zgodne z przyjętymi w dokumencie kierunkami działań.

Programy i projekty powinna cechować efektywność, skuteczność i celowość. Mogą być one przyjmowane stosownymi uchwałami przez Radę Miasta i, w zależności od charakteru, realizowane w okresach rocznych, dłuższych lub krótszych.

Zaprojektowane zgodnie z zapisami strategicznymi przedsięwzięcia mogą być dofinansowywane m.in. ze środków zewnętrznych, m.in. środków programów resortowych (np. w ramach otwartych konkursów ofert) czy środków unijnych.

3. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

W procesie planowania strategicznego niezbędnym elementem jest monitoring, który polega na systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji na temat realizowanych bądź zrealizowanych już działań. Będzie on prowadzony przez podmioty realizujące Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Częstochowie do roku 2030 oraz partnerów w jej realizacji.

Gromadzone dane pozwolą zidentyfikować i rozwiązać problemy, które pojawią się w trakcie wdrażania dokumentu, oraz stwierdzić, z myślą o podjęciu działań korygujących, czy realizacja wyznaczonych działań zmierza w słusznym kierunku. Monitoring strategii dostarczy również informacji pozwalających na przeprowadzenie ewaluacji, która z kolei umożliwi ustalenie rzeczywistych rezultatów wdrożenia dokumentu – czy uzyskane efekty są zgodne z przyjętymi wcześniej zamierzeniami i na co miały wpływ.

Informacja na temat realizacji dokumentu oraz osiągniętych rezultatów będzie przygotowywana corocznie, po pełnym roku realizacji dokumentu, przez koordynatora realizacji strategii w formie raportu monitoringowego i przekazana do 30 czerwca do Prezydenta Miasta Częstochowy. Poza oceną wdrożenia zapisów strategicznych, raport monitoringowy będzie zawierał propozycje rozwiązań oraz, w przypadku stwierdzenia istotnych zmian społecznych lub nowych potrzeb, podjęcia działań korygujących i wszelkich prac mających na celu aktualizację obowiązującej strategii.

W celu skutecznego i sprawnego opracowywania raportu monitoringowego, Prezydent Miasta Częstochowy może powołać zespół zadaniowy, w skład którego wejdą przedstawiciele podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji.

Do oceny stopnia wdrożenia strategii zostaną wykorzystane przedstawione poniżej wskaźniki monitoringowe (dla każdego wskaźnika określono jego wartość początkową za rok 2020 oraz wartość docelową w ostatnim roku realizacji dokumentu). W większości są one dostępne w zbiorach statystyki publicznej oraz w zasobach informacyjnych podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji.

Przygotowany zestaw wskaźników monitoringowych ma charakter otwarty, co oznacza, że w trakcie wdrażania strategii, może być on zmodyfikowany, w tym poszerzony o nowe wskaźniki, które w odpowiedni sposób będą charakteryzowały przebieg realizacji zapisów strategicznych.

Tabela 112. Wskaźniki monitoringowe do oceny stopnia wdrożenia strategii

nazwa wskaźnika	wartość wskaźnika w 2020 r.	wartość wskaźnika w 2030 r
cel strategiczny 1		
cel operacyjny 1.1. i kierunki działań 1.1.1.-1.1.9.		
1.1.1. liczba przedsięwzięć promujących wartości rodziny	20	80
1.1.2. liczba dzieci objętych opieką przedszkolną (i opieką na dziećmi do lat 3.)	7 079 (400)	6 000 (700)
1.1.3. liczba projektów na rzecz rodziny	4	4

nazwa wskaźnika	wartość wskaźnika w 2020 r.	wartość wskaźnika w 2030 r
1.1.4. liczba świadczeń udzielonych z ustaw: o pomocy społecznej, o świadczeniach rodzinnych oraz o systemie oświaty – zasiłek szkolny, stypendium szkolne	365 131,30 263, 706	355 000, 30 000, 450
1.1.5. liczba osób w kryzysie objętych wsparciem specjalistycznym (i liczba dzieci objętych pomocą w zespole poradni psychologiczno-pedagogicznych)	458 (9 844)	590 (20 000)
1.1.6. liczba asystentów rodziny i liczba rodzin objętych przez nich wsparciem (oraz liczba rodzin wspierających)	9 i 229 (0)	20 i 300 (3)
1.1.7. liczba osób objętych interwencją kryzysową	458	550
1.1.8. liczba dzieci objętych wsparciem w ramach Centrum Pomocy Dziecku Niepełnosprawnemu i Jego Rodzinie	281	300
1.1.9. liczba uczestników zajęć w placówkach wsparcia dziennego	232	310
cel operacyjny 1.2. i kierunki działań 1.2.1-1.2.2.		
1.2.1. liczba rodzinnych form pieczy zastępczej (i liczba dzieci w nich przebywających)	257 (375)	320 (467)
1.2.2. liczba wychowanków, którzy otrzymali mieszkanie z zasobów miasta (i liczba mieszkań chronionych)	16 (4)	25 (6)
cel operacyjny 1.3. i kierunki działań 1.3.1.-1.3.6.		
1.3.1. wysokość dofinansowania działalności Ośrodka Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi (i liczba otrzymanych przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wniosków w sprawie objęcia osób podejrzewanych o nadużywanie alkoholu leczeniem odwykowym)	2 304 651,38 zł (172)	2 500 000 zł (200)
1.3.2. liczba podjętych inicjatyw, kampanii społecznych na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy	18	15
1.3.3. liczba przeprowadzonych działań antydyskryminacyjnych	3	6
1.3.4. liczba złożonych do Zespołu Interdyscyplinarnego „Niebieskich Kart”	402	350
1.3.5. liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z pomocy w formie schronienia w ośrodkach wsparcia i ośrodkach interwencji kryzysowej	46	35
1.3.6. liczba osób, które ukończyły programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (i programy psychologiczno-terapeutyczne)	52 (10)	90 (20)
1.3.7. wysokość dofinansowania działań podejmowanych przez sektor pozarządowy i osoby fizyczne w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie	2 184 742,31 zł	2 300 000,00zł
cel operacyjny 1.4. i kierunki działań 1.4.1.-1.4.3.		
1.4.1. liczba stwierdzonych przestępstw	3 658	3 000
1.4.2. liczba punktach kamerowych kamer monitoringu miejskiego (oraz liczba zarejestrowanych zdarzeń)	105 (860)	200 (1 700)
cel strategiczny 2		
cel operacyjny 2.1. i kierunki działań 2.1.1.-2.1.8.		
2.1.1. liczba podmiotów gospodarczych w mieście	26 602	30 000
2.1.2. liczba utworzonych nowych kierunków kształcenia	3	10
2.1.3. liczba przyznanych dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej (i liczba refundacji na doposażenie lub wyposażenie miejsc pracy – formy subsydiowane)	104 (108)	130 (140)
2.1.4. liczba osób zaktywizowanych w ramach poszczególnych instrumentów rynku pracy (i liczba osób objętych programami i projektami, w tym programami specjalnymi)	534 (8 265)	700 (1 100)
2.1.5. liczba osób skierowanych do centrów integracji społecznej (i klubów integracji społecznej)	406 (0)	450 (50)
2.1.6. liczba zamówień publicznych uwzględniających klauzule społeczne (i klauzule zielone)	46 (6)	30 (3)

nazwa wskaźnika	wartość wskaźnika w 2020 r.	wartość wskaźnika w 2030 r
2.1.7. liczba osób objętych zatrudnieniem subsydiowanym (i liczba spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej i klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej)	348 (14, 4, 1)	500 (15, 6, 1)
2.1.8. udział osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ogóle bezrobotnych (i liczba osób bezrobotnych objętych pośrednictwem pracy i zawodowym)	73,7% (10 263)	60% (11 000)
cel operacyjny 2.2. i kierunki działań 2.2.1.-2.2.6.		
2.2.1. liczba partnerstw lokalnych	12	16
2.2.2. liczba osób objętych działaniami oddłużeniowymi	117	160
2.2.3. liczba programów aktywizujących osoby zagrożone bezdomnością	5	8
2.2.4. liczba osób w kryzysie bezdomności objętych wsparciem (liczba osób w kryzysie bezdomności umieszczonych w domach pomocy społecznej i zakładach opiekuńczo-leczniczych)	728 (8)	750 (18)
2.2.5. liczba osób, którym zapewniono schronienie	373	400
2.2.6. liczba mieszkań przeznaczonych pod najem socjalny i komunalny (liczba mieszkań wynajętych osobom w kryzysie bezdomności)	7 796 (2)	7 800 (5)
cel operacyjny 2.3. i kierunki działań 2.3.1.-2.3.12.		
2.3.1. liczba przedsięwzięć (projektów, spotkań, szkoleń)	673	754
2.3.2. liczba osób objętych usługami opiekuńczymi, specjalistycznymi usługami opiekuńczymi, specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi (i usługami transportowymi)	896, 162, 23 (1 035)	1 000, 170, 50 (1 600)
2.3.3. liczba programów profilaktycznych i zdrowotnych dla osób starszych i z niepełnosprawnością (i liczba osób nimi objętych)	2 (534)	4 (3 000)
2.3.4. liczba przedsięwzięć organizowanych dla osób starszych i z niepełnosprawnością	353	600
2.3.5. liczba ośrodków wsparcia dla osób starszych i z niepełnosprawnością (i liczba osób objętych wsparciem)	7 (368)	9 (400)
2.3.6. liczba rodzinnych domów pomocy społecznej (i liczba osób objętych opieką)	0 (0)	2 (12)
2.3.7. liczba zlikwidowanych barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych (i liczba pojazdów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością)	198 (210)	250 (210)
2.3.8. liczba osób z niepełnosprawnością objętych szkoleniami i kursami mającymi na celu podniesienie ich kwalifikacji zawodowych lub przekwalifikowanie się	0	10
2.3.9. liczba nowych i dostosowanych miejsc pracy do potrzeb osób z niepełnosprawnością (i liczba miejsc pracy utworzonych w systemie zatrudnienia wspomaganego)	4 (490)	8 (550)
2.3.10. liczba osób z niepełnosprawnością, którym udzielono pożyczek/wsparcia finansowego (i liczba osób z niepełnosprawnością, które założyły własną działalność gospodarczą)	3 (7)	10 (12)
2.3.11. liczba programów i projektów na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnością	4	7
2.3.12. liczba realizowanych przedsięwzięć promujących przepływy międzypokoleniowe	200	600
cel strategiczny 3		
cel operacyjny 3.1. i kierunki działań 3.1.1.-3.1.4.		
3.1.1. liczba udzielonych dotacji (i liczba organizacji pozarządowych, które uzyskały wsparcie finansowe)	306 (146)	400 (165)

nazwa wskaźnika	wartość wskaźnika w 2020 r.	wartość wskaźnika w 2030 r
3.1.2. liczba projektów zgłoszonych w ramach budżetu obywatelskiego (i liczba wniosków złożonych w ramach inicjatywy lokalnej)	968 (21)	970 (30)
3.1.3. liczba konsultacji społecznych (i liczba dokumentów poddanych konsultacjom z organizacjami pozarządowymi)	2 (5)	7 (7)
3.1.4. liczba projektów służących zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem	3	5
cel operacyjny 3.2. i kierunki działań 3.2.1.-3.2.4.		
3.2.1. liczba zadań przekazywanych organizacji pozarządowych publicznych do realizacji	13	17
3.2.2. liczba rozwiązań organizacyjnych	2	3
3.2.3. liczba organizacji pozarządowych współpracujących z miastem (liczba organizacji pozarządowych otrzymujących dotację na rzecz wspierania wolontariatu)	10 (8)	15 (12)
3.2.4. liczba spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej, liczba klubów integracji społecznej, liczba zakładów aktywności zawodowej, liczba warsztatów terapii zajęciowej	14, 4, 0, 1, 2	15, 4, 2, 1, 2
cel operacyjny 3.3. i kierunki działań 3.3.1.-3.3.3.		
3.3.1. liczba szkoleń dla pracowników służb społecznych (i liczba osób nimi objętych)	58 (102)	70 (140)
3.3.2. liczba uczestników szkoleń zrealizowanych dla kadry Powiatowego Urzędu Pracy	91	100
3.3.3. liczba informacji na stronach internetowych	225	230

Źródło danych: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.

Przy odgrywającym coraz większą rolę we współczesnym świecie planowaniu strategicznym, należy pamiętać, że opracowanie strategii to dopiero część teoretyczna procesu, którą należy uzupełnić praktyką i działaniem, czyli wdrożeniem dokumentu. W tym zakresie odpowiedzialność spada na lokalnych polityków i przedstawicieli jednostek miejskich, od których determinacji w przeznaczaniu i pozyskiwaniu środków finansowych, a także zaangażowania i ścisłej współpracy tak w ramach samorządu miasta, jak i z administracją rządową, innymi jednostkami samorządu terytorialnego, sferą biznesu oraz sektorem pozarządowym zależeć będzie skuteczność wdrożenia strategii.

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1. Skład Zespołu ds. opracowania strategii rozwiązywania problemów społecznych.....	4
Tabela 2. Sytuacja demograficzna w mieście w latach 2018-2020	15
Tabela 3. Usługi opiekuńcze świadczone seniorom w mieście w latach 2018-2020.....	18
Tabela 4. Osoby starsze korzystające z ośrodków wsparcia w latach 2018-2020.....	18
Tabela 5. Osoby starsze skierowane do Domu Pomocy Społecznej w latach 2018-2020.....	19
Tabela 6. Osoby starsze korzystające ze świadczeń w latach 2018-2020	19
Tabela 7. Formy wsparcia realizowane na rzecz seniorów w mieście w latach 2018-2020, dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	20
Tabela 8. Świadczenia realizowane na rzecz seniorów w mieście przez Częstochowskie Centrum Świadczeń w latach 2018-2020.....	21
Tabela 9. Programy i projekty socjalne dla seniorów, realizowane w mieście w latach 2018-2020.....	22
Tabela 10. Programy profilaktyczne i zdrowotne dla seniorów, realizowane w mieście w latach 2018-2020...	23
Tabela 11. Zasoby komunalne miasta w latach 2018-2020.....	29
Tabela 12. Osoby oczekujące na najem lokalu w latach 2018-2020	30
Tabela 13. Lokale wynajęte z zasobu mieszkaniowego miasta w latach 2018-2020	30
Tabela 14. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne przyznane w latach 2018-2020	32
Tabela 15. Podmioty gospodarcze działające w mieście w latach 2018-2020	34
Tabela 16. Osoby bezrobotne w mieście, w województwie śląskim i kraju w latach 2018-2020	35
Tabela 17. Stopa bezrobocia w mieście, w województwie śląskim i kraju w latach 2018-2020	36
Tabela 18. Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy w mieście w latach 2018-2020.....	36
Tabela 19. Bezrobotni w mieście w latach 2018-2020 według płci, wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy i poziomu wykształcenia	37
Tabela 20. Wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej z miasta Częstochowy zgłoszone w latach 2018-2020.....	38
Tabela 21. Przyczyny wyłączeń z ewidencji bezrobotnych z miasta w latach 2018-2020.....	39
Tabela 22. Aktywne formy pomocy osobom bezrobotnym z miasta w latach 2018-2020	40
Tabela 23. Projekty i programy realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie w latach 2018-2020	40
Tabela 24. Wydatki na realizację przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie usług związanych z tzw. Tarczą antykryzysową w 2020 r.	42
Tabela 25. Typy placówek oświatowych w mieście w latach 2018-2020.....	44

Tabela 26. Typy placówek oświatowych niepublicznych i publicznych prowadzonych przez organy inne niż jednostka samorządu terytorialnego, dotowane przez Miasto Częstochowa w latach 2018-2020	45
Tabela 27. Zasoby placówek oświatowych w 2020 r., dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Częstochowa.....	45
Tabela 28. Zajęcia dla dzieci i uczniów wymagających wsparcia, realizowane w latach 2018-2020 w placówkach oświatowych, dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Częstochowa	47
Tabela 29. Szkoły i uczniowie objęci programami „Ferie w mieście” i „Lato w mieście” w latach 2018-2020 ...	49
Tabela 30. Pomoc udzielana przez Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Częstochowie w latach 2018-2020.....	50
Tabela 31. Placówki opieki nad dziećmi do lat 3 w mieście w latach 2018-2020	52
Tabela 32. Remonty i inwestycje w Żłobku Miejskim „Reksio” w Częstochowie w latach 2016-2021	53
Tabela 33. Łóżka i pacjenci leczeni w Miejskim Szpitalu Zespolonym w 2020 r.	62
Tabela 34. Porady udzielone w Miejskim Szpitalu Zespolonym w 2020 r.....	62
Tabela 35. Porady udzielone mieszkańcom miasta w ramach podstawowej i ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w latach 2018-2020	64
Tabela 36. Schorzenia najczęściej stwierdzane u mieszkańców miasta w latach 2018-2019	64
Tabela 37. Programy polityki zdrowotnej i programy profilaktyczne realizowane w mieście w latach 2018-2020	65
Tabela 38. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w mieście w latach 2018-2020	67
Tabela 39. Kadra pomocy społecznej w mieście w latach 2018-2020	69
Tabela 40. Mieszkańcy miasta objęci pomocą społeczną w latach 2018-2020	69
Tabela 41. Typy rodzin objętych pomocą społeczną w mieście w latach 2018-2020	70
Tabela 42. Powody przyznawania pomocy społecznej w mieście w latach 2018-2020.....	71
Tabela 43. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w mieście w latach 2018-2020.....	71
Tabela 44. Świadczenia rodzinne, z funduszu alimentacyjnego i świadczenie wychowawcze przyznane w mieście w latach 2018-2020	75
Tabela 45. Stypendia i zasiłki szkolne przyznane w mieście w latach 2018-2020	76
Tabela 46. Wsparcie udzielane rodzinom w mieście przez asystenta rodziny w latach 2018-2020	76
Tabela 47. Placówki wsparcia dziennego funkcjonujące w mieście w ramach zadania zleconego przez Gminę Miasto Częstochowa na koniec 2020 r.....	77
Tabela 48. Podmioty posiadające zezwolenie Prezydenta Miasta Częstochowy na prowadzenie placówki wsparcia dziennego, które nie są dotowane przez Gminę Miasto Częstochowa na koniec 2020 r.....	78
Tabela 49. Wysokość środków przekazanych przez samorząd na funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego w latach 2018-2020	78
Tabela 50. Rodzinne formy pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020	80

Tabela 51. Dzieci umieszczone i przebywające w rodzinnych formach pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020.....	80
Tabela 52. Powody umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020	80
Tabela 53. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w mieście w 2020 r.....	82
Tabela 54. Dzieci umieszczone i przebywające w instytucjonalnej pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020	83
Tabela 55. Powody umieszczenia dziecka w instytucjonalnej pieczy zastępczej w mieście w latach 2018-2020.....	83
Tabela 56. Usamodzielniani wychowankowie w mieście w latach 2018-2020	84
Tabela 57. Koszty usamodzielnienia wychowanków w mieście w latach 2018-2020.....	84
Tabela 58. Usamodzielniani wychowankowie kontynuujący naukę i pobierający na ten cel świadczenie w latach 2018-2020.....	85
Tabela 59. Poziom wykształcenia usamodzielnianych wychowanków w mieście w latach 2018-2020	85
Tabela 60. Liczebność osób z niepełnosprawnością w mieście w 2011 r.	86
Tabela 61. Orzeczenia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wydane mieszkańcom miasta w latach 2018-2020.....	86
Tabela 62. Orzeczenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wydane mieszkańcom miasta w latach 2018-2020 .	87
Tabela 63. Orzeczenia Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności wydane mieszkańcom miasta w latach 2018-2020	87
Tabela 64. Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane w latach 2018-2020 przez poradnie wchodzące w skład Zespołu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Częstochowie.....	89
Tabela 65. Dzieci i młodzież posiadający orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, realizujący edukację w placówkach edukacyjnych w mieście w latach 2018-2020	90
Tabela 66. Zasiłki z pomocy społecznej udzielane osobom z niepełnosprawnością w latach 2018-2020.....	90
Tabela 67. Świadczenia udzielane osobom z niepełnosprawnością przez Częstochowskie Centrum Świadczeń w latach 2018-2020	91
Tabela 68. Usługi opiekuńcze świadczone w mieście w latach 2018-2020	91
Tabela 69. Specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w mieście w latach 2018-2020	92
Tabela 70. Osoby umieszczone w domach pomocy społecznej na terenie miasta w latach 2018-2020	95
Tabela 71. Formy wsparcia z zakresu rehabilitacji społecznej realizowane w mieście w latach 2018-2020, dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	97
Tabela 72. Osoby z niepełnosprawnością w mieście, zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy w latach 2018-2020.....	99
Tabela 73. Osoby korzystające z dofinansowania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2018-2020.....	99

Tabela 74. Projekty realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Częstochowie w latach 2018-2020, w których uczestniczyły osoby z niepełnosprawnością.....	100
Tabela 75. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych.....	107
Tabela 76. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w mieście w latach 2018-2020.....	107
Tabela 77. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2018-2020.....	108
Tabela 78. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w mieście w latach 2018-2020.....	109
Tabela 79. Osoby i rodziny z problemem alkoholowym objęte wsparciem w latach 2018-2020 przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie.....	112
Tabela 80. Osoby wspierane w ramach centrów integracji społecznej w mieście w latach 2018-2020.....	113
Tabela 81. Działania podejmowane w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom przez Komendę Miejską Policji, Straż Miejską i Sąd Rejonowy w latach 2018-2020	114
Tabela 82. Działalność Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego, Punktu Konsultacyjnego i Telefonu Zaufania w latach 2018-2020.....	115
Tabela 83. Interwencje Policji dotyczące przestępstw narkotykowych w latach 2018-2020	118
Tabela 84. Przestępczość narkotykowa nieletnich w latach 2018-2020	118
Tabela 85. Działania Prokuratury Rejonowej w Częstochowie podejmowane z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w latach 2018-2020	119
Tabela 86. Sprawy rozpoznane i rozstrzygnięte przez Sąd Rejonowy w Częstochowie w latach 2018-2020 ...	119
Tabela 87. Osoby z uzależnieniami od narkotyków i środków psychoaktywnych, korzystające z poradni oraz leczone w latach 2018-2020	121
Tabela 88. Osoby młode z uzależnieniami od narkotyków i środków psychoaktywnych, leczone w Młodzieżowym Ośrodku Leczenia Uzależnień w latach 2018-2020	121
Tabela 89. Pomoc świadczona przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie osobom dotkniętym przemocą i osobom stosującym przemoc w rodzinie w latach 2018-2020.....	123
Tabela 90. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie miasta Częstochowy w latach 2018-2020	124
Tabela 91. Działalność Częstochowskiego Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie w latach 2018-2020	125
Tabela 92. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w latach 2018-2020	125
Tabela 93. Wsparcie świadczone osobom dotkniętym przemocą przez Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie w latach 2018-2020	126
Tabela 94. Wsparcie świadczone osobom dotkniętym przemocą przez Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem Stowarzyszenia ETOH w latach 2018-2020	127
Tabela 95. Działania podejmowane przez Komendę Miejską Policji w Częstochowie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w latach 2018-2020	128

Tabela 96. Osoby przebywające w placówkach dla osób w kryzysie bezdomności w latach 2017-2019	130
Tabela 97. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych osobom w kryzysie bezdomności w mieście w latach 2018-2020	132
Tabela 98. Przystępstwa stwierdzone na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie w latach 2018-2020.....	135
Tabela 99. Wypadki drogowe odnotowane na terenie miasta w latach 2018-2020	137
Tabela 100. Wykroczenia zarejestrowane na terenie miasta w latach 2018-2020.....	138
Tabela 101. Działania podjęte przez Straż Miejską w Częstochowie w latach 2018-2020 w trybie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych.....	140
Tabela 102. Pozostałe działania Straży Miejskiej w Częstochowie podjęte w latach 2018-2020	141
Tabela 103. Zdarzenia zarejestrowane w Miejsko-Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego w Częstochowie w latach 2018-2020	142
Tabela 104. Rodzaje organizacji pozarządowych w mieście w latach 2018-2020.....	143
Tabela 105. Wsparcie w postaci 1% podatku przekazanego w latach 2018-2020 organizacjom pozarządowym posiadającym status organizacji pożytku publicznego	144
Tabela 106. Zlecenie organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych w mieście w latach 2018-2020	144
Tabela 107. Analiza SWOT.....	169
Tabela 108. Cel strategiczny 1., cele operacyjne i kierunki działań	186
Tabela 109. Cel strategiczny 2., cele operacyjne i kierunki działań	188
Tabela 110. Cel strategiczny 3., cele operacyjne i kierunki działań	191
Tabela 111. Ramy finansowe strategii.....	193
Tabela 112. Wskaźniki monitoringowe do oceny stopnia wdrożenia strategii	195
Źródło danych: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy.....	198

Wykresy:

Wykresy 1-3. Ludność miasta według grup wieku w latach 2018-2020.....	15
Wykres 4. Jakie problemy społeczne należy uznać za najważniejsze w mieście?	152
Wykres 5. Jakie są najczęstsze przyczyny występowania zjawiska ubóstwa wśród mieszkańców miasta?	153
Wykres 6. Czy obecnie zajmowany lokal jest pod względem metrażu i liczby pomieszczeń dostosowany do potrzeb Pani/Pana i Pani/Pana rodziny?	153
Wykres 7. Jakie są główne problemy lokalnego rynku pracy?	154
Wykres 8. Jakie formy aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych są najbardziej efektywne?	154
Wykres 9. Czy Pani/Pana zdaniem oferta zawodów, w których kształcą się młodzież w mieście, zapewnia jej pracę?	155
Wykres 10. Jaka jest dostępność opieki nad dzieckiem do lat 3. w mieście?	155

Wykres 11. Z jakiej formy opieki nad dzieckiem do lat 3. skorzystałaby/skorzystałby Pani/Pan?	155
Wykres 12. Jak często korzysta Pani/Pan z oferty kulturalnej miasta?	156
Wykres 13. W jakich wydarzeniach kulturalnych najczęściej Pani/Pan uczestniczy?	156
Wykres 14. Ocena jakości i dostępności infrastruktury sportowej na terenie miasta	157
Wykres 15. Jakich obiektów i/lub urządzeń sportowo-rekreacyjnych brakuje w mieście?	157
Wykres 16. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin w mieście?	158
Wykres 17. Jakie negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży można najczęściej dostrzec w mieście?	159
Wykres 18. Czy dostęp do pomocy psychologicznej w szkołach w mieście jest wystarczający?	159
Wykres 19. Czy w ostatnich 12 miesiącach zmieniły się zachowania mieszkańców miasta dotyczące spożycia alkoholu?	160
Wykres 20. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu w mieście?	160
Wykres 21. Czy Pani/Pan doświadczyła/doświadczył kiedyś przemocy lub była/był jej świadkiem?	161
Wykres 22. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w mieście?	161
Wykres 23. Jaka jest najczęstsza przyczyna występowania zjawiska bezdomności?	162
Wykres 24. Jakie działania mogłyby się w największym stopniu przyczynić do wsparcia osób w kryzysie bezdomności i wyjścia z kryzysu bezdomności?	162
Wykres 25. Jakie problemy społeczne najczęściej dotyczą osób starszych?	163
Wykres 26. Jakie formy wsparcia poprawiłyby sytuację osób starszych?	163
Wykres 27. Co jest przyczyną największych problemów osób z niepełnosprawnością	164
Wykres 28. Jakie działania mogą poprawić sytuację osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów?	164
Wykres 29. Jakich zagrożeń najbardziej obawia się Pan/Pani w pobliżu miejsca zamieszkania?	165
Wykres 30. Jakiego przestępstwa na terenie miasta była/był Pani/Pan świadkiem lub ofiarą w okresie ostatniego roku?	165
Wykres 31. Jak Pani/Pan ocenia działalność podmiotów ekonomii społecznej w mieście?	166
Wykres 32. W jakich obszarach podmioty ekonomii społecznej w mieście powinny podejmować działania?	166
Wykres 33. Czy słyszała/słyszał Pani/Pan o budżecie obywatelskim realizowanym w mieście?	167
Wykres 34. Czy angażuje się Pani/Pan w działalność na rzecz dzielnicy, w której Pani/Pan mieszka?	167
Wykres 35. Jak Pani/Pan ocenia działalność wolontariatu funkcjonującego przy jednostkach pomocy społecznej oraz organizacjach pozarządowych w mieście?	168